

શૂરવીર રાજભક્ત પ્રતાપ રૂદ્ર રસિક નૌવેલ

વીર, ભયાનક, અને અદ્ભુત રસથી ભરપૂર
પતિ પત્નિના ધર્મનું આબેહુબ ચિત્ર

રચનાર

રાજકાવ હર્ષદરાય મુંદરલાલ મુનશી
અમદાવાદ.

કાપાલી પ્રસિદ્ધ કરનાર

બુકસેલર મહાદેવ રામચંદ્ર બગેચે.

તથા દરબાજા—અમદાવાદ.

આવૃત્તિ ૨ છ } પ્રસિદ્ધકર્તાએ સર્વે હક્ક સ્વામીન { પ્રત ૨૦૦૦
રાખ્યા છે.

સન ૧૯૨૪

કિ : ૧-૪-૨

પ્રેસ ૧૯૮૧

આ આપણી અમદાવાદ સાહિત્ય નવીચાળમાં શ્રીમળહીતાર્થ મુદ્રાલય,
પટેલ ડાહ્યાલાલ દલપતરામે જાપી અને રીખાચો દેનાઈ પ્રિન્સિપ
પ્રેમમાં જાળી. રીપ્રિન્ટ—અમદાવાદ.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાત ડોપીરાઈટ સંઘ

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

ગુજરાત કોપીરાઈટ સંઘ

અનક્રમ ક્ર. 1100 પર્વક

પુસ્તક નં. 21111 2, 4

વિષય 2 - 3

શૂરવીર રાજભક્ત

પ્રતાપરૂદ્ર.

જેની ચારે બાજુ મોટા મોટા ડુંગરાઓના શિખર-
 રાંધળી આવલીનો મજબુત કોટ હતો; અને તે ગગન ચુમિત
 પર્વતોના મુળમાંથી વહન થતી, નદી બન્યો તટ ઉપરના
 અનંત વૃક્ષ ઘટાળે કરીને રમણિય શોભા આપી રહેલી હતી
 તે નદીના કીનારા લગતા ઉચા પ્રદેશ ઉપર ભદ્રમકળ
 નામનું વૈકુંઠની શોભાને આપી પાડી નાખે તેવું નગર હ-
 તું, તે નગરમાં યુદ્ધમાં કુશળ, અને સગિત વિદ્યામાં ચતુર
 ગાધર્વ લોકો રહેતા હતા તે ગાધર્વ જનો અત્યંત સમૃ-
 દ્ધિવાળા એવા હતા કે સ્વર્ગમાં નિવાસ કરનાર ધર્મની
 માફક દરેક ગાધર્વ સમુદાય શોભનો હતો તેઓ ગત્રદિવસ
 આનંદમાં મસ્ત રહેતા હતા. તેઓ કોઈ પણ પ્રકારનો
 ઉદ્વેગ કરતા નહોતા. કારણકે તે નગરની આબુમાનુ પ-
 વર્તોને લીધે તેમની વિનાશવાળી એવી તો બીણો હતી
 કે તે બીણમાં નિરંતર બીનાશ રહેલી હતી, અને તેને
 લીધે થોડી મેહેનતમાં કુશિત્રાર લોકો સર્વ પ્રકારનું ઐસુ-
 માર ધાન પેદા કરતા હતા, -તે સમગ્ર પર્વત ઉપર ઠેર ઠેર
 જળના ઝરા અને સરોવર હતાં, તેવી કુદરતિ યોગવાદને
 લીધે પર્વતના મુળથી તે શિખર પર્યંત ચારે બાજુ એટલા
 બધાં જુદી જુદી જાતના ફળ આપનારા વૃક્ષ હતા કે તે
 ઠેકાણે નિવાસ કરનારા, હજારો માણસો મિષ્ટ મિષ્ટ ફળનો
 અહાર કરીનેજ પોતાનો વખત આનંદમાં ગાળી શકે તેવું
 હતું. -અનિજ પદાર્થ જ્ઞાનવાળા એવા તો ગાધર્વો ચતુર
 હતા કે ઐસુમાર સુવર્ણ, રૂપ, હીરા માણેક, રત્નાદિક જવા-

હિર પેદા કરતા હતા, તેથી એ પ્રદેશમાં ભદ્રમંડળ નગરમાં નિવાસ કરનાર ગાંધર્વો તમામ સધન, શૌર્યવાન, બાહુબળવાળા, ચતુર, અને બુદ્ધિમાન હતા, તેવા સમગ્ર ગાંધર્વ જનોનો રાજા ધનજય નામનો ઘણો જ ઉદાર અને ચતુર હતો, તેની કિર્તિ કલક રહિત અખડ હતી, તેના બન્યો આબ્જન બાહુ દાન દેવ માંજ આગળ થતા હતા વળિ તેનાથી મળેલા દ્રવ્યવાળો બીજો કોઈ જગોએ યાચના કરતો નહોતો. તેના રાજ્યમાં સપ, જપ, અને કેવળ નિર્ભયતા હતી, તેથી વિદ્વાન અને પઠિત જનોનો વધારે વિસ્તાર હતો, દેશ પ્રદેશથી હુન્નરમા કુશળતા જણાવનારા કારીગરો ભદ્રશીલ નગરમા વસીને ધનજય રાજાને પોતાનું કામ બતાવીને અખુટ દ્રવ્ય મેળવતા હતા, યુદ્ધમા કુશળતા બતાવનારાઓ વિર યોદ્ધાઓની કદર ત્યાજ થઈ હતી, સગિતને ઉત્તમ જ્ઞાન મેળવનારાઓનું પોષણ ત્યાજ થતું હતું, યોગી અને સત સાધુઓને આદરમાન પણ ત્યાજ મળતું હતું. વેપારી લોકોનો કીમતી માલ ત્યાજ ખપતો હતો, વીર પુરૂષોના હૃદય ત્યાજ પ્રપ્રુહિત થતા હતા, એવો ભદ્રમંડળ નગરનો રાજા ધનજયને સુશિક્ષા નામની રાણી રતિ તુલ્ય હતી. તે પવિત્ર રતીના પેટે એક પુત્ર હત્યજ થયો. તેનું નામ મદનકુમાર પાડવામા આવ્યું, જેમ જેમ તે કુમાર મોટો થતો ગયો તેમ તેમ હુશિયાર શિક્ષકોને રાખીને રાજકાર્યમા હુશિયાર કરવા લાગ્યા, સરાસરી સોળ વરસની ઉંમર થઈ એટલે રાજકાર્યની વિદ્યામા નિપુણ કરવામાં આવ્યો ત્યારબાદ દાવ, પટા, પેચ વિદ્યા, મહાયુદ્ધ વિદ્યા, ગદાપ્રહાર વિદ્યા, અને ધનુર્વિદ્યાનો અભ્યાસ શરૂ કરવા માંડ્યો જેથી તે રાજકુમાર એટલો બધો યુદ્ધ કુશળ થયો કે ગાંધર્વ રાજ્યમાં તે એકો ગણાવા લાગ્યો તેની કામદેવ જેવી કાન્તી સેકડો સ્ત્રીઓના હૃદયમા વિહંગ વૃત્તિની

જાતી પ્રગટ કરાવતી હતી, તેને નિહાળવાને માટે અરુ-
આર્માં કેટલીક તરૂણ વનિતાઓ તત્પર રહેતી હતી; જ્યારે
અધ ઉપર બેસીને નગર બહાર વન ઉપવનની મજા લેવાને
કિંવા મૃગયા માટે તે રાજકુમાર નીકળતો હતો ત્યારે તેને
ઉત્તમ શુકન આપવાને બહાને નિહાળવાને માટે નગર
સુઢરિયો પુષ્પના હાર લઇને રસ્તામાજ ઉભી રહેતી હતી.
જેમા કેટલીક નિર્દોશ બાળાઓ નિર્વિકાર નજરથી તે
રાજકુમારને જોઇને શુદ્ધ અત કરણથી આશિર્વાદ આપતી
હતી, કેટલીક તરૂણ સુવતિયો રાજકુમારના હૃદયમાં વિ-
કારની મલિનતાની આદર પાથરવાને કટાક્ષ માર્ગે પ્રયત્ન
કરતી હતી, યદ્યપિ તેવી ચેષ્ટા ઉપર તે રાજકુમાર ભક્ષ
આપતો નહોતો, આ પ્રકારે રૂપે અને શુભે કરીને શોભા
પામેલો રાજકુમાર પોતાની તરૂણ વયમા સર્વ પ્રકારની
વધાને કાર્ય કરીને શુભાન બતાવી રહેલો હતો.

એક વખતે સૂરા અને શુદ્ધમા વૃક્ષની માફક અચળ
રહેનારા ચતુર ગાધર્વ સ્વાર સુમારે દસ બારને લઇને
મદનકુમાર મૃગયા રમવાને માટે પ્રાત કાળમા બેહેલુ લોજન
કરીને નીકળી પડ્યો, પોતાના નગરના ઉત્તર દીશાના દર-
વાજા બહાર વિસ્તારવાળા મેદાનમા આવીને કયો રસ્તો
આજે પકડવો જોઇએ ! તેના માટે વિચાર કરવા લાગ્યા.
છેવટે જે રસ્તે પોતાની આટલી ઉમ્મર થયેલી છતાં ગયો
નહોતો, તેમજ પોતાનો પીતા પણ તેવા રસ્તે કદી પણ
ગયેલો નહી, તેવા કંટક અને અત્યંત ભયાનક જંગલમાં
જવાને સઘળા મળીને વિચાર નિશ્ચય કર્યો અજાણ્યા રસ્તા
માટે કેટલાકને થકા આવેલી હતી, પણ પોતાની ધૈર્યતા
ઉપર વધારે વિશ્વાસ રાખીને શ્રી પરમાત્માનું નામ ઠાંઈ ને
તેઓએ પોતાના ઘોડાઓને તે રસ્તે જવાને અતિ સત્વરથી
ગતી આપી; તે અરણ્યમાં જંગલી ફાડી ખાનારાં જનાવડોના

વધારે જ્યેા હતો. રંગ ઘેરની મૃગનાં ટોળાં આમ તેમ
 ઘણા વેગથી કુદકારા મારતાં જેવામાં આવતા હતા-આકા-
 શમા ગતી કરનારા ભયાનક શૂંગવાળા પર્વતોની ખીણમાં
 ઘણે દુરથી સિંહનો નાદ સભળાયા કરતો હતો. આવું
 વિકટ જગલ છતાં શિકાર કરનારા શોખી અને બાહુબળ
 માટે શુભાન રાખનારા રાજપુત્ર પોતાના બળવાન સાથી
 સહીત આનંદ માનતા હતા, તેઓના અત કરણુમા સ્વના-
 વસ્થામા પણ ભય પ્રાપ્ત થયો નહતો, તેવા શુરમર્દ યુવા-
 નો પોતાના અપળ નેત્રથી કુર પશુને વધ કરવાને માટે
 ચારે બાજુ દ્રષ્ટિ કરવા લાગ્યા, આ વખતે મધ્યાનહ ધવાનો
 વખત શરૂ થયો હતો, પણ વસતઃકતુની શરૂવાત થઈ
 હતી તેથી મુગધી પુષ્પનો અને અપાના વૃક્ષનો અવાસ
 મંદ મંદ પવન માથે આવ્યા કરતો હતો, ઉંચા ગિરિખંડે
 ઉપરથી જળના ધોધ પડતા હતા તેથી સક્તિ જમીન
 અત્યંત શોભા આપતી હતી, અત્યંત વૃક્ષનો જ્યેા એવોનો
 હતો કે સુર્યના કિરણોનું દર્શન થઈ શકતું નહતું આહવા
 ગહન વનમાં એક સુવર્ણ જેવા રંગવાળો મૃગ જેવાના
 આંખોનો, -આહાવો મૃગરાજકુમારે કદી પણ જોયો નહતો,
 તેથી તેણે પોતાના સાથીઓને એવી આજ્ઞા આપી કે આ
 મૃગને હું મારા હાથના બાણથી ઘાયલ કરીશ, જેમા તમા-
 રી મદદની જરૂર નથી આટલું કહીને પોતાના જમણા
 હાથના સ્કંધ ઉપરથી ધનુષ લઈને તેની પ્રત્યયા તુરત
 ચઢાવી દીધી અને બાણના ભાથામાથી તિક્ષણ શરીરો કાઢીને
 પ્રત્યયા સાથે સધાન કરવા લાગ્યો-આ વખતમા ખીજે
 અકસ્માત એવો બનાવ બન્યો કે તે કેનક વર્ણુવાળા મૃગ
 પાછળ ઘણા જેસથી કુર સિંહ કુદકારા મારતો મારતો એજ
 જગોએ આવી પોહોચ્યો, -આહાવો બનાવ જોઈને રાજકુમારે
 પોતાના સાથી સ્વારોને પેલા સિંહને વિદારવાને આજ્ઞા

આપી, આજ્ઞા થતાજ તે સિંહને મારવાને માટે ગાંધર્વ
 યોદ્ધાઓએ તેને ઘેરવાનો પ્રયત્ન કર્યો,—સિંહના બથે કરીને
 તળપ મારતો કનક વર્ણનો મૃગ જે બાબુએ ચાલ્યો ગયો
 તે બાબુએ રાજકુમારે પોતાનો ઘોડો એવો તો પુર જોસથી
 દોડાવ્યો કે જોત જોતામા પોતાના માથી યોદ્ધાઓને બીલ-
 કુલ અગર પડી નહી, કારણકે તે યોદ્ધાઓ થયેલી આજ્ઞાને
 આધીન થયેલા હતા અને સિંહને ઘાયલ કરવામાં એકાગ્ર
 વૃત્તિવાળા બની ગયા હતા, જેમા તેઓએ પ્રયત્ન કરીને
 કેટલીકવાર પછી તે સિંહને ઘાયલ કર્યો અને જમીન ઉપર
 પાડ્યો, આટલું કામ થયા પછી તે જાવવ યોદ્ધાઓ એકઠા
 થઇને તે રાજકુમારની રાહ જોવા લાગ્યા, અને તે જગલ-
 માજ કેટલીકવાર સુધી ઉભા રહ્યા, જેમ જેમ વાર થતી
 ગઇ તેમ તેમ ચિતાતુર થયેલા ગાંધર્વ યોદ્ધાઓ વિકટ
 જગત્રોમા ઘોડાઓની ખરીયોનો પડેલો ભાગ જોતા જોતા
 બે ત્રણ રસ્તે ત્રણ ત્રણ માણસનું ટોળું કરીને શોધ કરવા
 માટે ત્યાંથી નીકળી પડ્યા આ પ્રકારે પેલા ગાંધર્વ સ્વાર
 લોહો રાજકુમાર (મદનકુમાર) ની શોધ માટે નીકળી
 પડ્યા—તે વાત આ વખતે પડતી સુકીને હવે આપણે
 રાજકુમારને તપાસવો જોઈએ

પેલો સુવર્ણ રંગવાળો મૃગ ઘણા વેગથી તલત માર
 તો જેમ જેમ આગળ ચાલવા માંડ્યો તેમ તેમ તેની
 પાછળ પૂર જોસથી રાજ કુમાર પણ પોતાનો ઘોડો દોડા-
 વતો હતો, જેમા તે કનકનો મૃગ પોતાની દૃષ્ટિ મર્યાદાની
 બાહર ગયો નહોતો, છેવટે જગલના વૃક્ષના ભુથમા અને
 કટકના જળામા તે મૃગ ભરાઈ ગયો,—આહાવો લાગ તપા
 શીને મદન કુમારે પોતાના તિક્ષણ બાણે કરીને તે મૃગને
 જમીન ઉપર પાડ્યો,—આ વખતે અપોર પછી પાંચ ઘટિકા
 વ્યતિત થઈ હતી, પરિશ્રમે કરીને ઘણીજ તરશ લાગી

હતી; આ વખતે જળનું કાર્ધપણ જગોએ ઠેકાણું હતું નહીં, શરીર પર પરચેવાના એળે એળ થયા હતા; થોડો પણ તરશને લીધે નરમ થયો હતો, તેથી વૃક્ષની છાયા નીચે મદન કુમારે થોડીક વખતને માટે વિસામો કર્યો; પરંતુ તે તૃષાને લીધે ઘણાજ વ્યાકુળ અને બહાવરા બની ગયો હતો, તે સાથે પોતાના સ્વાર લોહો કયા હશે ! તેની તેને ચીતા થવા લાગી, વળી ચોકસ માર્ગ વિનાના વિકટ વેરાનમાં અજાણ્યે સ્થળે આવી પડવાથી અત્રેથી કયા જવાશે ! અને શી રીતે થશે ! તેના માટે મોટા વિચાર-મા પડી ગયો, તેણે ચારે બાજુ નજર કરી ત્યારે તે બચા-નક જગલમાં પોતાના શીવાય બીજા કોઇને જોતોજ નહોતો, તેથી તેને શ્રીકર થવા લાગીકે ભદ્રમડલ તરફ જવાને મારે કયો માર્ગ સિદ્ધ કરવો ઘટેછે ! તે વિચારની સંકલનામાં તરશ શાત પાડવાને સાધન જોતો હતો, જ્યારે વિપત્તિ પડે છે ત્યારે તે વિપત્તિ દૂર થવાના સાધનો એકાએક સુઝી આવેછે જેમાં તેણે વારવાર આકાશતરફ દ્રષ્ટિ કરવા માડી તે વખતે સારન પદ્મી અને બગલાઓનું ટોણુ પશ્ચિમ દિ-શાએ ઉડતું જતુ હોય તેમ જણાયુ -તે ઉપરથી તેણે વિચાર કર્યોકે આ પક્ષી જગાશય ઉપર રહેનારા જ્યાં જળ હોય ત્યાંજ જતા હોવા જોઇએ, -એમ દ્રઢ નિશ્ચય ઉપર આવીને પશ્ચિમ દીશાનો એક માર્ગ તેની નજરે આવ્યો, તે માર્ગે અશ્વ ઉપર ચઢીને ઘણા વેગથી જવા લાગ્યો, જ્યારે તે ઘણું દૂર ગયો ત્યારે બીજો રસ્તો કાર્ધક પોહોળો આવ્યો, તે રસ્તાની ધુળ ઉપર બળદની ખરીયોના ખાડા પડેલા નજરે આવ્યા, તે જોતાજ તેને આનંદ થયો, અને તે ખરીયોના ખાડાના આધારે એટલે જોવી રીતે ચાર લોકોનાં પગલા પગી જુવે છે તેવી રીતે તપાસતો આગળ વધ્યો; સરાશરી બાર ઉપર ત્રણ ઘંટાનો સુમાર થયો ત્યારે તેને

દુરથી એક નદી નજરે પડી, ઘોડા પણ ઘણાજ ઉતાવળે
 આવતો હતો, ચોડીક વાર થઇ એટલે નદીના કીનારા ઉપર
 રાજકુમાર આવી પોહોચ્યો, આ વખતે તે નિર્જન સ્થાનમાં
 અને વિકટ વેરાનમાં વેહેતી નદીના કીનારા ઉપર એક ઘોળી
 કપડા ધોતો હતો, તે ઘોળી એક બાબુએ ધોતો હતો, તે
 ઘોળી તરફથી નદીનું પાણી વેહેતું વેહેતું જે સ્થળે આવતું
 હતું તે સ્થળ આગળ રાજકુમારે અશ્વ ઉપરથી ઉતરીને
 અશ્વને ટોરીને જળ પીવા સારૂ અને ઘોડને પાવા સારૂ
 લેતો રહ્યો હતો. પણ તે ઠેકાણે વિદ્વક્ષણ અને વિચિત્ર
 ચમત્કાર એ જોવામાં આવ્યો કે તે વેહેતા પાણીમાં એટલી
 ગંધી સુગંધી પ્રસરાઈ રહી હતી કે તે સુગંધીના મહેકાટથી
 રાજકુમારનો મગજ તર થઇ ગયો, તેણે વિચાર કર્યો કે
 નદીના જળમાં શુભાગ્ર પુષ્પના અત્તરની ખુશબો શી રીતે
 આવી ! જલે કદી એક ઘડો ભરેલો અત્તરનો વેહેતા પા-
 ણીમાં કાલવે તોપણ જળમાં ખુશબો સ્થિર રહેતી નથી,
 છતાં આ નદીના જળમાં એવો શેા ચમત્કાર છે કે તેમાં
 હદથી જાદે ખુશબો કાયમ રહી છે !—પરંતુ આ જગોએ
 એમજ છે કે બીજે કોઈ જગોએ સુગંધી છે ! તેના તપાસ
 કરૂં. કેમકે ખુશબોવાળા જળથી ઘોડાની અને માહારી
 તરફ કદી પણ છીપશે નહીં એમ વિચાર કરીને તે ઘોડાની
 લગામ પકડીને જે જગોએ ઘોળી કપડા ધોતો હતો તે
 ઘોળીથી જરા દુર જ્યાં જળ વેહેતું હતું અને તે જળ
 ઘોળી તરફ જતું હતું તે તરફ જઈને ઉભો રહ્યો ત્યારે
 સુગંધ વિનાનું કાચની માફક સ્વચ્છ અને શીતળ જળ
 તેના જોવામાં આવ્યું—તેથી તેણે અને ઘોડાએ જળપ્રાશન કરીને
 આનંદ મેળવ્યો. પછી મદનકુમાર (રાજકુમાર) ને વિ-
 ચાર થયો કે ગમે તેમ હો પણ આ ઘોળી જે કપડા ધુવે
 છે તે કપડાની સુગંધીથીજ તે તરફના વેહેતા પાણીમાં
 સુગંધી ફેલાઈ રહેલી છે માટે હવે પુરેપુરી ણાતમી તેનાથી

મેળવવી યોગ્ય છે એમ ધારીને તે અશ્વને નહીંના ઉપ-
રના એક વૃક્ષ સાથે દોરડાથી બાંધીને શસ્ત્ર બન્ધ સાથે
પેલા ધોળી ધોતો હતો તેની પાસે જઈ પોહોડ્યો-એ
વખતે ધોળી નીચુ માથુ રાખીને કપડા ધોયા કરતો હતો,
યદ્યપિ રાજકુમારની દ્રષ્ટિ તે ધોળી તરફ તથા કપડા તરફ
હતી જેમા જણાતુ હતુ કે માત્ર સ્ત્રીને પેહેરવાનાજ કપડા
શિવાય બીજા કોઈ મર્દના કપડા નહોતા. આ ઉપરથી રાજ-
કુમારને શકા આવી, અનેક વિચારના વમળમા અથડાવા
લાગ્યો કેટલીક વાર સ્તબ્ધ રહ્યો, પછી પેલા ધોળીને હાક
પાડીને રાજકુમારે કહ્યુ કે અત્યા ધોળી ! તુ આટલે બધે
હુર લયાતક અરણ્યમા યોવા સર કેમ આવે છે ! તુ કયા
નગરનો રહેનાર છે આ કપડા કોના છે' આ પ્રમાણે પશ્ચ
કરીને ધોળી તરફથી કેવો જવાબ મળે છે તે જાણવાની
ઇતેજ્જગેથી પોને ઉભો રહ્યો-થોડીક વાર પછી એટલે ધો-
ળીએ ઉત્તર આપ્યો કે “અત્યા આઠથી હેડચુબ્બ, વળિ
તારે એવી થેલી પચાત છે કે આટલા બધા મને સવાલ
પ્રશ્ન આઈ આવીને હમુ રહ્યું છે”-આ પ્રમાણે કહીને અને
નેત્ર તરફાવતો તથા નાના નમડાંગ ફેલાવતો ધોવાનુ કામ
કરવાને મચી પડ્યો-ધોળીનુ બરડક બોલવુ સાભળી
ને ગુસ્સીય મદન કુમારને એકદમ ક્રોધ પ્રગટયા, તેના
હાથમા પાતળી ચાબક હતી તે ચાબકથી, ઉપરા ઉપરી ચાર
પાચ ફટકા ધોળીના બરડામા એવા તો માર્યા કે તે
ધોળી બૂમ પાડતા કળખાઈને નદી કીનારાની રેત ઉપર
સુઈ ગયો-મારના ભયથી એકાએક ગંજીબ બનિ ગયો, એ
મારા બાપ, હાથ હાથ હવે હુ આઠથી ચ્યા જાઉં ! એ
બાપરે ! આ પ્રમાણે બુમો પાડવા લાગ્યો અને હાથ જો-
ડીને તે રાજકુમારના આગળ ઉભો રહ્યો પછી કહેવા લાગ્યો
કે, “ઓ મા બાપ ! મને મારનામા, તમે તો કોઈક રાજાના
દીવરા જેવા જણાઓ કો, અને હુ તો ગરીબ માણહુ શું
ગરીબ ?

મહનકુમાર—(ઘોળી પ્રત્યે) બોલ્ય ! સાચુ, કે તું
ક્યા જામનો રહેનાર અને કોહોનાં કપડા ધુવેછે !

ઘોળી—ઓ અન્નદાતા ! આ હુગડા ધોવરાવનાર
ખાઈએ મને એવા તો સોગન બલકાળા સે કે માડુ ભોડુ
ઉથલી પડે તોપણ એ વાત કહેવાને માડુ મન થતું નથી

મહનકુમાર—હીક હીક ત્યારે આ તલવારથીજ તારૂ
ભોડુ (માથુ) આ વખતે ભુટ કરી નાખુ તો ત્હારે 'ગવા
કરવાના બધી બહા નીકળી જાય, કેમ બડુ કે નહી' હવે
તું ત્હારા રક્ષણ કરનારને યાદ કર, આ વખતે તારૂ માથું
ધરથી દુર કરૂછુ.

ઘોળી—(થ થરતા શરીરે ધુજતો ધુજતો) ઓ
ભાઈભાઈ મને મારતા મા માડુ શરીર આ જગલમા રડવ-
હશે, અને મારી ખાયડી મારા વના ખુડી ખુરીને મરશે,
માટે હું ગરીબને મારતા મા, મને ઉગારે, હું તમને
સાચે સાચું કહી દઉછુ

મહનકુમાર—આલ્ય ત્યારે હું તને નગી મારતો,
પણ તું ધીરજ રાખીને તમામ બુલાસેથી મને વાત કર,
મને વાત કવ્વાથી તને કાઈ પણ રીતની પીડા થવાની
નથી. પણ આ સુગંધી કપડાનો ભેદ બાણુવા માગુ'તુ.

ઘોળી—ઓ ગરીબપરવર ! હું ભદર મહલ નગરનો
રહેનાર ઘોળીછુ, અને એ ભદર મહલમા દીપચંદ્ર નામનો
મોટો વેપારી છે. તેની દીકરી મોહની નામની એવી તો
જખરી સે કે ઈતું મોહુ બાણે પુનમનો ચંદર ઉજતો હોય
એવું સે, અને હું ઇના હુગડા ધોઉસુ.

મહનકુમાર—તું આટલે બધે દુર શામાટે આવે છે !
મારા ધારવા પ્રમાણે આ નહી પણ ભદ્રભલ નગરની
લાગોળે થઈને આગળ જાય છે, જો કે નગર નજીક નહીનું

ઉત્તમ સાધન છતાં દસ બાર કોસ આહવા ગાઢા જંગલમાં વાઘ વડે ઇત્યાદીક હિંશક પ્રાણી મારી નાખે એવી ભયકર જગોમા શા માટે તું આવે છે ?

ધોખી—(માથું હલાવતો) એતો વાત ખરી છે પણ એ મોહની બાઈએ મને એવું કીધું છે કે કોઈ પણ જાણે નહીં એવા વેરાન જંગલમાં નહીં વેહેતી હોય એવી જગોમા મારા કપડા ધોવા, અને તને વાઘ વડે ઇલા ન કરે તેને માટે તારા ગળામા તાવીજ બાંધી આપૂ છું, એમ કહીને આ મારા ગળામા તાવીજ એવું આપ્યું છે કે મારા મોઢા આગળ થઈને વાઘ અને રીંછ અને મોટા મોટા સીંહ હેડ્યા જાય પણ મારું નામ દેતા નથી, તેથી હું આઈ ધોવા આવ્યો છું, પણ મને આટલે છેટે શા કારણથી મોકલે છે તેનું કાળજી મારા હૃમજવામા આવતું નથી.

મદનકુંભાર—અટ્યા ! એતો વાત ખરી, પણ સરાસરી આ નદી ભદ્રમહલ નગરથી બાર કોસના સુમારે દુર થાય છે—તેટલે દુર આવીને અને કપડા ધોઈને પાછો ઘેર જ્યારે જાય ત્યારે આવતા જતા ચોવીસ કોસની દરરોજ તને સુસાફરો થતી હશે તારા બળદ તરફ જ્યારે નજર કરીએ ત્યારે ત્યારે કેવળ દુબળો દેખાય છે તેના શરીર ઉપર બગાઈયો ગજુગણુટ કરે છે તે બળદ દરરોજ ચોવીસ કોસની સુસાફરી શી રીતે કરે છે !

ધોખી—ઓ ભાઈ સાહેબ, તમે તો ચોડનું કોડ વેતરવા માડી કીધું છે; અને ખુણા ખોલ્યાની વાતો એકઠી કરો છો પણ બધી વાતો પુછીને તમારે ચ્યમ કરવું છે !

મદનકુંભાર—અટ્યા ભલા આદમી ! તું તો કેવળ સુખ જણાય છે;—જે પ્રકારની મહે શકા માલી છે તે શકા ખરી છે કે ખોટી ! તે તું તારા મનથી શા માટે વીચાર નથી કરતો ?

ધોળી—હા ભાઈ હા, હ્યો ત્યારે ઇમ કહું છું કે, એ મોહનીએ ધારા બળદના કાનમા ધોળા રગની ગોળી જોશી દેવાની એવી તો આપી સે કે પછે મારો બળદ મને ઉચ્છીન જાણે વેમાન હેંડે એવી રીતે ચારે પગે એવો તો દોટ મુકે છે કે ચાર ધડીમા બદર મંડલ નગરને ગાંદે આવીને ઉભો રહેશે.

મહનકુમાર—અહ્યા ધોળી ! તારી વાન ખરી છે કે કેમ ! અને તારો બળદ તે ગોળીના બળ વડે કરીને કેવી રીતે જલદી આવે છે તે જોવાની મને ઇચ્છા થઈ છે

ધોળી—માહારે તો બદર મંડલ જવાનું છે અને તમે તો કોણ જાણે ચીયાએ ગામના હશે અને ચ્યાં જવાના હશે તેથી તમને એ ટે બળ રી રીતે બતાવુ તમે મારી હારે બદર મંડલ આવવાના હો તો તમારા જોવામા આવે.

મહનકુમાર—અહ્યા એ ! હું બદર મંડલના ગજનો દીકરો છું મારું નામ મહનકુમાર છે, હું મૃગયા રમવા સારૂં અહીં સુધી આવ્યો છું. મારા સાથી સ્વાર લોઠો પાછળ રહી ગયા છે. હું ભૂલો પડ્યો છું. માટે હવે નગર ભણી વળવાને તાહારો સગાથ મને ઘણો મદદગાર થઈ પડશે.

ધોળી—(એકદમ જમીન ઉપર ઈંડવત પડીને પગે લાગતો) ઓ મહારા અન્નદાતા ! તમે અમારા માલીક સો એતો મહે અત્યારે બાણુ. ઓ પરણુ ! મારૂં એવું ચ્યાથી ધન લાયગ હોય કે આપના દરહણુ મને મળે પણ પરણની કરપાથી દરહણુ થઈ જ્યાં છે. હવે હાજ પડવા આવી છે. વળી તમે પણ ચાચી જ્યા છો. વળી ભુખ લાજ હશે પણ અમે ગરીબ ધોળી પાકે શુ હોય ! ઓ માળાપ ! મારી પાસે મકાઈનો રોટલો અને ડુંગરીનું શાક છે તે હું ગરીબનું માનીને તેમાંથી ખાશો તો મારો

મનખો પાવન થહે. તમે તો અમારા ધણી છો અને હુંતો તમારો ચાકર છું માટે જે કાંઈ બોલાઈ જવાયુ હોય તો કરપા કરીને ખેમા કરશો.

મહનકુમાર—(ધોખી ઉપર પ્રસન્ન થઈને) અત્યા હું તારા ઉપર પ્રસન્ન થયો છું પણ હું તને એટલું કહું છું કે મારો થોડો શીકાર ગાહથી અથડાઈને બહુ થકી ગયો છે—વળી સાંઝ પડવા આવી છે, નગર પશુ દર જે નેખી મારો થાકી ગયેલો થોડો આજ રાત્રે પોચી શે તેમ નાં અને તુતો મોહની સ્ત્રી તરફથી બક્ષીસ થયેલી નમતકારીક ગોળીના થોગે ચાર ધડીમા લદ્રમડળ પોહોચીશ વળી તે ગોળીની અદભુત શક્તિ કેવી છે તે માહારે જોવાની છે પણ મારા નિર્મળ થોડાના કાગ્લો માટે કેમ કવ્વુ. તેના માટે હું વિચારમા પડ્યો છું

ધોખી—ઓ મારા ધણી ! ઓ મારા અન્નદાતા ! મારો પરાણ બચ તોપણ હું તમને આઈ મુચીને કહીએ બહિ નહીં.—અને આપણે બન્ને જણ લદ્રમડલ પોહોચીએ એવી ભુગની મારી પાહે છે એનું કારણ એ છે કે કદાચને આ બળદના કાનમા ઘાલવાની ગોળી પોવાઈ બચ તો કામ અટકી પડે એટલા હારૂ બીજી ગોળી મને આલી મુચીમે તે આ મારા થોપાડાના છેડે બાંધી મુચીમે, એટલે એ ગોળી તમારા થોડાના કાનમા ચગદી બેહાગશે કે ભડાક દઈને મારો બળક અને તમારો થોડો શણેણાટ કરતો એવો તો હેડવા માડહે કે ચાર ધડીમા આપણુ લદ્રમડળ આવી બચ. વ્યમ ખરૂં કની ! પણ એટલું કહુંસુ કે ગામની ભાગેળ આવે એટલે થોડાના કાનમા ઘાલેલી ગોળી મને પાંચી આલવી પડહે, કારણકે કદાચને મોહની બાણી બચ કે એ ગોળી તમને આલીસે એટલે મારા તો વાર વાગી બચ, વળી જીવ જતાએ છુટકો ન થાય

મહનકુમાર—અલબત્ત-વાન ખરી છે એ ગેળી ભાગેળે તને પાછી આપીશું. આ પ્રમાણે ધોળીની સાથે વાતચીત કરી સાઝ પડવાનો સુમાર નજીક હોવાથી ધોળીએ સુકવેલા કપડા ઘણી ત્વારાથી એકઠા કર્યા અને બગદ ઉપર કપડાનું ઘાલક બનાવીને તેમા ભરવા લાગ્યો-ઘોળીજ વાગમા તે નવળા કામથી અટકાયો. પછી પોતાની પમેની ગેળીનો ઉત્થોગ બગદને તથા ઘોડાને કરીને ઘોડા ઉપર રાજકુમાર બેઠો અને બગદ ઉપર બેઠો-ઉચ્ચકારો કરતામાજ ત્યાથી ચાલે પગે ઉછાળા મારતો બગદ આગળ ચાલતા લાગ્યો-જે ભુગીચી બગદની પાછળ ઘેરો પણ ઘણા વેગથી ચાલવા લાગ્યો ગેળીનો આવો ચમત્કાર જોઈને મહનકુમારને ઘણજ આશ્ચર્ય લાગ્યું આશ્ચર્ય લાગવામા જે જે પ્રકારની વિચારની શ્રેણી (વિચારના પગથીયા) ઉપર ચઢ ઉતર કરવાના તે ભદ્રમ ડળાજ નગરની ભાગેળમા આવી પહોચ્યા, આ વખતે વિમાનનો વેગ પણ હીનામ વિનાનો લાગ્યો, જેવી રીતે ઘનુશમાથી ઘણા વેગ વડે કરીને બાજુ ધુટે છે તેવી રીતે તેઓ તેવા વેગથી આવી પહોચ્યા નગરની ભાગેળ આવી એટલે રાજકુમારે પોતાના ઘોડાન કાન-આથી ખેન ગુટિકા કાઢીને પેલા ધોળીના હાથમા આપી દીધી, પછી રાજકુમાર રાજમદિર તરફ વળ્યો, અને ધોળી પોતાના ઘર બાણી ચાલ્યો ગયો.

સાહસ અને વિહળ વૃત્તિનું દર્શન.

પણ તે રાજકુમાર પોતાના માન પોતાને મળ્યા વીના પોતાના બુદ્ધા એકાત સુંદીર અવાસમા પલગ ઉપર સુઈ નહોતો, આ વખતે રાજકુમારના હનુસો નોકરો પુષ્પના પખાવડે કરીને પવન નાખવા લાગ્યા, બીજો હનુસી રાજકુમાર મૃગયા રમવા સાડે ગયેલા પરિશ્રમથી થાકી ગયા હશે એમ સમજીને પગથપી કરવા લાગ્યો,

ત્રીજો હજુરી કેસર મિશ્રિત કપુર અને સુગંધી દ્રવ ચંદન
 ઘસીને લેપ કરવા લાગ્યો ત્યારે ચોથો હજુરી જ ગુલા
 દાનીનો પુવારો છોડી દઇને શીતળ ઉપચાર કરવા લાગ્યું
 ત્યારે પાંચમા નોકર બનકુસાનું સરખત પાણીમા નાખીને
 અને તેમા લીબુનો રસ મીઠાવીને પાત્ર ધરી ઉસો રહેા,
 આ પ્રમાણે રાજકુમારની જે તે વખતે જેવી રીતની સાર-
 વાર હતી તેવી સારવાર કરવાને આરભ કરવા લાગ્યા,
 યદ્યપિ તે સારવાર ઉપર રાજકુમારનું કંઈજ લક્ષ નહોતું
 તે પોતાના નોકરોના શામે ટગર ટગર જોયા કરતો હતો
 તથાપી મોઢેથી એક શબ્દ પણ બોલતો નહોતો, તેના નેત્રની
 કીકીની દ્રષ્ટિ કાંઈ ભલી રીતે બીજેજ મોઢવાતી હતી પણ
 નોકર સમુદાય ઉપર બીલકુલ નહોતી,--શરણતનો મુવર્ણ
 પ્યાલો લઈને કેટલીક વખતથી ઉસો રહેો જાસુસ છતા
 તેના સામે પણ જોતો નથી, રાજકુમાર સાથે ગયેલા
 ગાધર્વ સ્વાર ચોદ્દાઓ આમ તેમ તપાસ કરીને તે વખતે
 નારીપાસ ધએલા નગરમા પાછા આવીને રાજમહેલમા
 તપાસ કરવા આવેલા છતા રાજકુમારને જોઈને આનંદ
 પામ્યા હતા અને તેઓ રાજકુમારની ખબર પુછતા ઉભા
 રહેલા છતા તે પોતાના અગણુત જમે મર્દ સ્વારના સાસુ
 પણ જોતો નથી તેમ જવાબ પણ આપતો નથી, આજનો
 વિચિત્ર બનાવ જોઈને સઘળા ખાનગી જાસુસો ઘણા
 ગભરાવા લાગ્યા, સઘળા જાસુસમા એક જાસુસ ઘણો
 માનીતો અને બોલવામા આલાક તથા વખતે વખત રાજ-
 કુમારને હાસ્યરસથી ખુશી કરનારો ઘણોજ બાહોશ હતો
 તેણે પોતાની યુક્તિ તે કુમારને બોલાવવાને માટે ઘણીએ
 કરી તો પણ તેની યુક્તિએ કાંઈ અસર કરી નહી, તે
 હાસ્યરસથી ભરેલા ટીખળજોરના ટીખળને જોઈને કુમાર
 હસ્યા શીવાય રહેજ નહી, છતા તેનું ટીખળ જડ વસ્તુ
 આગળ જેમ અર્થ વિનાનું થાય છે તેમ આ વખતે બની

ગયું, માત્ર બન્યો નેત્રથી અનીયમિત દ્રષ્ટિથી ટગર ટગર તે રાજકુમાર જોયા કરતો હતો,—આમ એકાએક શા કારણથી બન્યું હશે ! એમ સમજીને ચતુર અને ચાલાક બાસુઓએ રાજકુમારનું શરીર તપાસ્યું ત્યારે રોગ રહિત માલુમ પડ્યું. જેમા છેવટે સઘળા નોકરોએ એજ નિશ્ચય કર્યો કે કોઈ પણ પ્રકારથી વળગાટ યાને વિચિત્ર દેવતાઈ પ્રવેશ શરીરમા થયો જોઈએ અથવા તો મૃગયા રમવા એકલા પાછળ પડી ગયેલા હોવાથી ભયકર અને વિચિત્ર આશ્ચર્ય પમાડે તેવો ભાવ હૃદયમા વશી જવા જોઈએ,— ખરેખર મર્મસ્થાનમાજ અસર એવી થઈ છે કે તે અસરનેજ પરીણામ અત્યારે જોવામા આવે છે, આ પ્રમાણે તરેહવાર કંપનાઓ ઘડીને તે સમગ્ર બાસુસ પૈકી એક બાસુસે રાજા ધનન્ય અને રાણીને ખબર આપી, ખબર મળતાજ રાજા ધનન્ય અને રાણી એ બન્યો ચીતાથી વ્યાકુળ થયેલા રાજકુમારના પલંગ આગળ આવી પોહોઝ્યો ખુદ રાજા પોતે આ સ્થળે આવ્યો તેથી તેમના આમાત્ય, પ્રધાન પ્રકૃતિ મડળ વિગેરે હાજર થઈ ગયા, એજ વખતે બાસુ યેલ બાસુનારાઓને બોલાવીને રાજકુમારને બોલાવવા માટે ઉપરચાર કરાવવા લાગ્યા, પરંતુ મત્ર યત્ર અને તાંત્રિક ક્રિયાની કાંઈ અસર થઈજ નહીં,—ચિકિત્સા અને નિદાનમા પ્રવિષ્ટ એવો રાજ્ય વૈદ્ય હતો તેણે રાજકુમારના હાથની નાડી પકડીને ઘણીવાર વિચાર કરવા લાગ્યો, પરંતુ નાડી કેવળ તદુરસ્ત બતાવનારી ચાલતી હતી તેથી વૈદ્યને પણ ખરો ભેદ માલુમ પડ્યો નહિ

રાજકુમાર કેવળ સ્તબ્ધ બની ગયેલો તથા મુઠ બનેલો કોઈ પણ ઉપચારથી બોલતો નથી, યાને કોઈ પણ પ્રયોગ તેને લાગુ થતો નથી તેવું જોઈને રાજા ધનન્ય અને રાણી એ બન્યો પોતાના નેત્રમાંથી અશ્રુને પ્રવાહ ચલાવવા

લાગ્યાં એકનો એક લાઠડો રાજકુમાર હોવાથી તેના મનની સઘળી વાચ્છનાઓ રૂપી વાહાણુ આ વખતે શઙ્ક્રમાં ડુબવા લાગ્યું, વારંવાર નિશ્વાસ નાંખતો વિશ્વાસ ઉઠાવી નાંખતો, તથા રાજ લોગ વિલાસને સ્મશાન જેવા કારારને બાણીને ધનન્ય રાજ કેવળ ચીંતાએ અને શોકે કરીને મૌન થવા લાગ્યો, હૃદય નરમ થવા લાગ્યું ગદગદ કંઠ થવા લાગ્યો. તે સાથે પોતાના પુત્ર મદનકુમાર તરફ વારંવાર જોવા લાગ્યો, વારંવાર હે પુત્ર ! હે દીકરા ! કેમ બોલતો નથી ! એમ ઉચ્ચાર કરતો, તથા અધીરાઈના અર્જમા ઠરતો તેમજ નેત્રમા આંસુ ભરતો નિશ્વાસ નાખતો હતો, તો પણ રાજકુમારે પોતાની ચીંતી રાખી હતી તે સ્થિતિમા કાઈજ ફેરફાર કર્યો નહતો. એમ ઠરતા કરતા રાત્રીના ખાર વાગી ગયા એટલે રાજ રાણીએ હજુ રીચોથી ઉતમ બપતો રાખીને પોતાના બીજા મહેલમા પ્રવેશ કર્યો, પછી તે ધનન્ય રાજાએ એકાગ્ર વૃત્તિદારાએ પદ્માશન લગાવીને પોતાના ગુરુ સ્મર્ણ કર્યું, પછી એજ ચીંતાની ઉપાધીમા એજ જગાએ બેઠો બેઠો એ રાજા નિદ્રાધિન થઈ ગયો.

મકરણ ૨ જી

અમતકારીક ચોગી સાથે શુરવીર મુસાફરની ભેટ.

મધ્યાહ્ન કાળનો સુર્ય પોતાની તિક્ષણ રક્ષિત વરસાવતો આકાશમા મધ્ય બિંદુમાં આવી ઠરેલો હતો, જેકે વસંત રૂપ હતી ખરી તો પણ સુર્યની તિક્ષણ રક્ષિત તે વખતે અસર કરતી હતી, જે કે ચારે બાજુ મોટા મોટા શિખખરોવાળા પર્વતો સ્થામરગના તથા ધુમ વર્ણના અનંત વૃક્ષોની જુથવાળા દેખાતા હતા, અને તેના મૂળમાથી વહેતા ઝરાથી વિસ્તારને પામેલી નદી તથા

સરોવરોથી તે અરણ્ય અત્યંત સોભા આપતું હતું, આ વખતે સર્વ પ્રાણી વૃક્ષોની છાયામાં વિસામાં લેતા બેસી રહ્યાં હતા, વળી નાહાના નાહાનાં પક્ષીયોનો નાહ વૃક્ષ ઘટામાં આનંદ આપે તેવો થઈ રહ્યો હતો, તેમજ કૂર પ્રાણી જે કે સીંહ વડે રીંછ ઇત્યાદીક નદિના કિનારા ઉપરના સમીલ જૂમીના ખેલમાં બેસી રહેલા હતા, આહાવા થાત રસને બતાવનાર નિર્જન વનમાં એક મુસાફરી કરીને થાકી ગયેલો ચાલ્યો ચાલ્યો આવતો હતો, તેણે મસ્તક ઉપર લોખંડી ટોપ પેહેરેલો છતાં તે ઉપર મલમલનો શુલાળીરંગનો સાફ બાંધ્યો હતો, તેણે વીશાળ ભાલમાં ત્રિપુડ ખેંચ્યું હતું તેવી જણાતું હતું કે શીવજીનો ઉપાસક હોવો જોઈએ, તેણે જમણા ખભા ઉપર બાણનો લાથો ભગવ્યો હતો, અને તે સાથે મજબુત કમાન લગવી હતી; પીઠ ઉપર મજબુત ગેડાની ઢાલ ઢલકી રહી હતી, વળી કમર ઉપર વાઘના ચામડાનો પોહોળા પટાવાળો કમરપટો બાંધ્યો હતો તે કમરપટામાં લાળી તલવાર ઢલકતી વીરસને હીપાવનારી શોભી રહી હતી, તેના બન્ને લાખા હાથ યુદ્ધ કુશળતા જણાવતા હતા, તે શરીરે હલ્લો કદાવર અને મજબુત હતો, તેના શરીરની કાન્તી ગૌર વર્ણની હતી; તે સાથે દરેક અવયવો ઘણા મજબુત અને મુસાફરી કરવામાં સાહસપાણી બતાવનાર તેવા દ્રઢ જણાતા હતા, તેવો એક ક્ષત્રી બન્યો વિરસને હીપાવનારો આહાવા વિકટ અરણ્યમાં થઈને ચાલ્યો જતો હતો, તે પંડે એકલો હતો છતાં ભય પદાર્થ શો છે તે વિશે તેના અંત કરણમાં લેશ પણ વિચાર નહોતો, તેના નેત્રમાં સાહસ કાર્યનું સ્વરૂપ દેખાતું હતું, તેવો બાહોશ વીર પુરૂષ નિહર બનેલો ચાલ્યો જતો હતો; આગળ ચાલતા ચાલતા નદીના ઉંચા કિનારા ઉપર એક ઝુંદીર ઉંચો ટેકરો હતો ત્યાં આવી પોહોળ્યો

તે ટેકરો એક નાનો સરખો એક માઈલ ચઢાવનો અનેક પ્રકારના ફળદ્રુપ વૃક્ષથી શોભા પામેલો હતો, તે ઉપર તેણે ચઢવાનો પરીશ્રમ કર્યો, છેવટે તે વૃક્ષ ઘટાના મધ્ય ભાગમાં આવી પોહોઝ્યો ત્યારે તેને એક શુભ દેવાલય જોવામા આવ્યું, તે સાથે સ્વચ્છ અને ઠંડા જળથી ભરેલું એક સરોવર જોવામા આવ્યું, આ અવર્ણનિય શોભાવાળી રમ્ય જગો જોઈને તેને ઘણોજ આનંદ થયો, તાપથી અને ચાલવાના પરિશ્રમથી થાકી ગયેલો મુસાફર પોતાના અગ ઉપરથી વસ્ત્ર વીંગેરે કાઢીને તથા શસ્ત્ર અસ્ત્રાદીક જમીન ઉપર ગોઠવીને તેણે સ્નાન કરી લીધું, પછી કપડા પેહેરીને પેલા શુભ દેવાલયના પેહલા ઘુમટ નીચે આવીને બેઠો, તેને દર રોજ ઇશ્વર સ્તુતી કરવાનો નિયમ હતો તેથી તે મુસાફરે લોટામાં જળ લઈને શિવ લિંગને ઘોઈને તે ઉપર બિલિપત્ર ચઢાવ્યા, નજીકમા પકવ થયેલાં સ્વાદિષ્ટ ફળાદિક લઈને શિવજી આગળ રજી કર્યા પછી શિવ માનસિક પુખ્ત સ્તોત્ર બોલવા લાગ્યો, જે વખતે તેણે માનસિક સ્તોત્ર બોલવાની શરૂવાત કરી તે વખતે તે દેવાલયની દક્ષિણ બાજુની ભીતમા તોપના જેવો અવાજ થતો સાંભળ્યો, અવાજ થતાજ તે એકદમ ચમકીને જોવા લાગ્યો યદ્યપિ તે જગોએ બીજી કાંઈ જોઈ શક્યો નહી. થોડીકજ વાર થાય છે એટલે તે ભીતમા ભારે ખડખડાટ થવા લાગ્યો, -ખડખડાટ થતાની સાથે તે ભીત એકદમ ફાટી, અને ફાટતાની સાથે તે ભીતની ફાટમાથી મોટા દાઢાવાળો, તથા મસ્તક ઉપર બે હાથ ઉચી લાખી જટાવાળો તથા અગ ઉપર ગેરૂ રંગનો ખલકો પગની પાન્હી સુધી નીચો પેહેરેલો છે એવો, જમણા હાથમાં લોહદડ પકડેલો તે મુસાફરના સામ્હે આવીને ઉભો રહ્યો, પછી તિન્ન ગર્જના કરીને તથા જમણા હાથમાં લોહદડ ઉગામીને પેલા મુસાફરને તે અમત્કારીક યોગી કહેવા લાગ્યોકે, કેમરે ! કગલ ! શામાટે વગર આજ્ઞાએ

આ ટેકરી ઉપર તું ચઢ્યો ! કદાચ ચઢ્યો તો ત્હેં શા માટે શરૌવરમાં સ્નાન કર્યું ! અને એમ કરીને પણ આ દેવાલયમાં તું કેની આજ્ઞાથી પ્રવેશ કરી શક્યો છે ! યોગ્ય જલદીથી નહિતો આ લોહ દંડવી તારા મસ્તકના ચહસ ચુરા કરી નાખુકું

સુસાદરે આ પ્રમાણે અમત્કારીક માણસના શબ્દો સાંભળ્યા તે વખતે તે સ્તોત્ર પુરૂ કરી રહેલા આખ્યો હતો પછી એકદમ દલો થઇને અને હાથ ભેડીને તે સુસાદર પેલા યોગીને કહેવા લાગ્યો કે મહારાજ ! જે જે પ્રકારના આપે પ્રશ્ન કર્યા છે તે તમામ તમ જેવા યોગીને બીલકુલ છાજતા નથી, જગતના પેદા કરનારે સર્વને સરખો હકક સોપ્યો છે, આ જગલમાં અનેક પ્રકારના પ્રાણી પશુ, પક્ષી વીગેરે આ ટેકરા ઉપરથી ક્ષણદ્રુપ વસ્તુઓ ખાઇને સતોષ પામે છે વળી સરૌવરમાંથી જળ પ્રાશન કરીને શાન્ત થાય છે, એ તમામ હક ઇશ્વરે તેઓને બક્ષી છે તેવીજ રીતે મનુષ્ય જાતને બક્ષી છે, એને પણ તેજોજ હક બક્ષ્યો છે છતાં ઇશ્વરી કુદરત વસ્તુ ઉપર તમે પોતે એકલા હકક શી રીતે રાખી શકોછો તેની મને બીલકુલ સમજણ પડતી નથી, હે મહારાજ! નીતિ અને સદ્ વિવેકતા વશમાં આખું જગત રહે એ ખુલી વાત છે અતિ પવિત્ર અને બ્રહ્મી વિદ્યામાં કુશળ એવા શ્રી વશિષ્ઠ મુનિનું માન શ્રી રામચદ્રજી ધણું રાખતા હતા, વળિ તેમણે પોતાના ગુરૂ કરીને સ્થાપ્યા હતા, તેજ પ્રમાણે સાક્ષાત શ્રી કૃષ્ણ ભગવાને ભગવદ્ ગીતાનો બોધ આપ્યો તેથી રણને વિશે સિદ્ધ જેવો અર્જુન તે પરમાત્માના ચરણમાં મસ્તક નમાવતો હતો, કપિલ જેવા યોગ નિપુણ યોગીના દ્રઢ વિચાર સેકડો મુનિઓએ ગ્રાહ્ય કર્યા; વળી તત્ત્વવેત્તા મહાજ્ઞાની અષ્ટાવક રૂપિના દરેક વાક્યોને જનકવિદેહીએ ઘણા માન્યથી સ્વિકાર્યા, પૂર્વ પ્રાધાન્ય મહ-

પિંચોના ચચ્ચકમળની શેવા ક્ષત્રીવીર પુરૂષો પ્રેમપૂર્વક કરતા હતા અને હજી પણ કરે છે, તે તમામ નિતિ અને વિવેકના રંગ ઢંગ આગળ તમામનો અલગ પ્રેમદ્રઢ રહે છે—હે માહારાજા! અત્યારે જે તમે આજ્ઞા કરો છો તે તમામ નિતિ વિરૂદ્ધની થાય છે માટે તેવી આપની અનિતિ દર્શક આજ્ઞાને હું કદી પણ માનતો નથી. આ પ્રમાણે બોલીને તે મુસાફર વીરપુરૂષ અડગ થઈને પેલા અમતકાઠીક યોગીના સામે ઉભો રહ્યો.

મુસાફરના બે પરવાઈના શબ્દો સાલળીને પેલા યોગીને અગ્નીમા ધી હોમ્યાની માફક વધારે કંધ ચક્રો, તે યોગીના બન્યો નેત્ર અગાસાની માફક ચળકવા લાગ્યાં કપાળમા ત્રીવલ્લી થવા લાગી બોલવાની અથે નેત્ર ઉપરની બ્રહ્મુટિ ખેચાયલા ધનુષ્યની માફક વાડી થવા લાગી શરીર ઉપરના રોમ ઉભાં થવા લાગ્યા, ગભાળી અડગ સંદેહ પથ્થરના મોટા લખોટા આકલીના મણકાની માભા ઘાસેલી હતી તેનો ખડખડ થવા લાગ્યો, તે આવે બોલની ગત ઉપી કરીને યોગીએ પેલા મુસાફર પ્રત્યે સવાલ કર્યો કે, અરે નાદાન ! તારૂ પાછીત્વવાળું આ જગોએ કાઢક કામમા આવવાનું નથી આવ્ય તૈયાર થઈ વ્ત અને મારી સાથે યુદ્ધ કર

મુસાફરે દ્રઢતાથી જવાબ આપ્યો કે માહારજા ! આપ યોગી, અને તપસ્વીની સાથે યુદ્ધ કરવાનો મારો ક્ષત્રીના ધર્મ નથી જોકે આપ યુદ્ધ કરીને જીત મેળવવાને મુમાન રાખતા હોના તમારા હૃદયમા કોપરૂપી રાક્ષસની સાથે યુદ્ધ કરીને જ્યારે તમે જીત મેળવશો ત્યારે હું નાદાન ક્ષત્રીને ઘણોજ સંતોષ થશે

યોગી—અરે સુર્જ ! તુ મને કોણ શિખામણ દેનાર ! તુ કુવાની અદર રહેનાર દેડકાની માફક બોલ્યા કરે છે પણ તને એટલી ખબર નથી કે કોઈક વખત કુવાની અ-

હરથી બાહર નીકળ્યા બાહ કોઈ મસ્ત પાડાના પગતળે
અગદાઈને તુરા થઈ જઈશ, સમજ્યોકે !

મુસાફર—અલબત્ત, કદાચ મને દેડકાની ઉપમા આપો
છો તેથી પણ મને ત્રીસ નથી કેમકે દેડકો વરસાદના વિચો-
ગનો હરદી છે, વળી અત્યંત જળ ભરેલામાં વિહાર કરનારો
છે—તેવા પ્રેમ વિપાત્રી દેડકાને તમારા જેવો વિવેકહીન
અને મનિમદ રૂંધ પુંધ મદમસ્ત પાડો પગ તળે કચરી
નાખો તે માત્ર પાડાનીજ ઐવકુશાઈ છે પણ દેડકાની નથી.
માહારાજ ! જરાક તામસને દબાવો, નાહક તમે તમારા
શરીરને તમારી સત્તામાં નાખીને શા માટે તપાવો છો !
શાન્ત થાઓ, અને સત્વ શુભરૂપી અમુલ્ય કલ્પવૃક્ષનું સેવન
કરો, હું તો આપનો બાળક છું તેથી આપ જેવા સત
પુરૂષ સાથે સુદ્ધ કવ્વાને હું શોભુજ નહીં

યોગી—અરે ગર્ધભ ! તું અમાગ જેવા તપસ્વીઓનો
શુર થવા દેડે છે કે ! પણ તું નકકી સનજ કે જેમ
પતંગીયો દીપગ્ની જ્યોત આગળ થોડી વખતના જીવનનો
મીઞપાન છે તેમ તું પણ થોડીજ વખતને માટે જીવવાનો
છે સમજ્યો કે !

મુસાફર—હા, માહારાજ, એ પણ વાત ખરી છે;
બીચારો ગરીબ પતંગીયો તેજથી લુપ્ત થયેલો પોતાના
જીવન ઉપર પરવા નહીં રાખતા તેજમાજ સમાય છે પણ
પેલા ગમાર દીપકને બીલકુલ કદર નથી કે આ ગરીબ
પ્રાણી મારા માટે પોતાનો પ્રાણ તજે છે તેમ તમાજ
આગળ મારા શબ્દોની બીલકુલ કદર નથી એમ બાણીને
હવે હું માડી વાળુ છું.

યોગી—અલ્યા મર્કટ ? ચાલ સુદ્ધ કરવા તૈયાર થા,
નહી તો આ લોહડંડના એકજ પ્રહારથી તારો પ્રાણ કાઢી
નાખુ છું.

મુસાફર—(શસ્ત્ર અસ્ત્ર સહિત ઉભો થઈને) હે માહારાજ ! હવે મને સારી રીતે ખાત્રી થઈ કે તમે તપસ્વી સાધુ નથી પણ વેદ ધર્મથી વીરૂદ્ધ વર્તનારા, યજ્ઞનો ભંગ કરનારા, તથા શિવાલયનું ખંડન કરનારા કોઈ રાક્ષસ છો,—વળી તમારા નામ સ્વભાવથી ખાત્રી થાય છે કે તમારૂં સતનું હૃદય નથી માટે તમારી સાથે યુધ્ધ કરવાને હવે કંઈજ દોશ નથી

તોપણ હું કહું છું કે તમે મારા ઉપર પ્રયત્ન હથી ચાર ચલાવો એમ કહીને મુસાફરે પોતાના કમ્મરમાંથી લાખી તરવાર તિક્ષણ ધારવાળી જમણા હાથમાં ખુદ્દી કરીને લીધી અને ડાબા હાથમાં ગેડાની ઢાલ પકડીને ઉભો રહ્યો,—

આ પ્રમાણે દેખાવ જોઈને યોગીએ પોતાના હાથ માંથી લોહદંડ જમીન ઉપર ફેંકી દીધો, અને તુરંતજ કૃપા નજરથી પેલા મુસાફર પાસે આવીને તેની પીઠ ઉપર જમણા હાથ ઠોકીને કહેવા લાગ્યો કે બચ્યા ! હું તારી પરિક્ષા લેવાને માટેજ આવ્યો હતો, હું યોગીશ્વર. સત પુરૂષોનાં કેવા લક્ષણ હોય છે તે તો જ્ઞાની પુરૂષો જાણે છે એવુંપિ અત્યારે તને જે દેખાવ માત્રનોજ ક્રોધ બતાવ્યો છે તેનું કારણ જુદું છે તે જુદા કારણમાં તારી પ્રકૃતિ કસોટી લેવાની મને જરૂર હતી હવે હું તાહારા ઉપર પ્રસન્ન થયો છું તે સાથે હું તને કહું છું કે જે કંઈ તારી ઇચ્છા હોય તે તું મારી પાસે માગ્ય એટલે હું તને આપુ.

મુસાફર—હે શુર ! હું હવે નશિબદાર થયો કે આપના દર્શન થયા આપ ત્રિકાળદર્શિ યોગી છો તેથી મારી ઇચ્છા શી છે ! એ કંઈ આપનું અબ્બણું નથી, હું વિરાટ નગરના રાજાના ભાઈચાતનો પ્રતાપરૂદ્ધ નામનો પુત્ર છું, મારા પિતા સાથે તકરાર થવાથી હું બાહર નીકળી

પકચો છું; તેથી શેર અન્ન મળે એટલે બસ છે, તેમાં આપ જેવા યોગીરાજના આશિર્વાદથી માઈ કલ્યાણ થાય એમા કંઈજ આશ્ચર્ય નથી, એમ કહીને તે પ્રતાપરૂદ્ર સુસાદરે યોગી મહારાજના ચરણકમળમા ઠંડવત પ્રણામ કર્યો.

તે જોઈને યોગીરાજે કહ્યું કે ભટા ! પ્રતાપરૂદ્ર ! તું ઝેઠો થા, હું ત્હારૂ કલ્યાણ કરવાને તને અત્યારેજ ગાંધર્વ રાજનું નગર ભદ્રમડલમા લઈ જવા ધારૂ છું. એ પ્રદેશ દેવલોકોના જેવો છે. ત્યાં પોહોચવાને મનુષ્ય માત્ર આ છંદગીમા વખત મેળવી શકે તેમ નથી છતાં હું તને મારા યોગ બળમા કોઈ એવી શુદ્ધ અને જમીન અદરના રસ્તે હું તને લઈ જાઉં છું કે ચાર ઘટિકામા તે રાજ્યમંદિરમાં જઈ પોહોચીશુ. માટે તું હવે વીલબ નહિ કરતાં મારી સાથે ચાલ્યો આવ્ય.

યોગીરાજનું વચન સાંભરી પ્રતાપરૂદ્ર હાથ જોડીને જોડ્યો કે મહારાજ ! આપને મહે જ્યોગજ્યા નહી. એજ માહારૂ અજ્ઞાન છે, જેમ બાળક પોતાના માતૃપિતાની છાતીમા લાતો મારે છે છતાં તે અવશુષ્ઠ ધ્યાનમા નહિ લાવતા તેની ઉલટમા તે બાળક પ્યાર કરે છે તેવી રીતે હું આપનું બાળક છું. ધરેધર આપે એજ રીતે મારા ઉપર કૃપા કરી છે. મારા કટુક વાકયો રૂપી અગ્નીને આપે પોતાના સત્વશુષ્ઠ રૂપી જળે કરીને બુઝારી નાંખ્યો છે તે આપ સત પુરૂષનોજ મહિમા છે, જેવી રીતે કપાસમાં અનેક પ્રકારના સાધુત્વના શુષ્ઠ રહેલા છે તેથી પણ વિશેષ આપનામા શુષ્ઠ રહ્યો છે. હુંતો કેવળ ભાન વિનાનો નાદાન અને મુર્ખ સમાન છું. તેવાને જ્ઞાન બતાવનાર મહાન ગુરૂ આપ છો અને હું બાળક માટે આપે જે પ્રકારનું હિત ઇચ્છ્યું છે તે ઉપકાર હું જન્મભરમા બુલવાનો નથી; ગુરૂ કહિયે તો હવે આપજ છો. માતૃપિતા કહીયે તો પણ આપજ છો.

અને આ જીવગીના સુખનું જીવન કહીએ તો તે પણ આપજ છે. આ શેવકને જ્યાં લઈ જવા ધાર્યો ત્યાં આવવાને દાસ તૈયાર છે.—આ પ્રમાણે પ્રતાપરૂદ્રે ફરીથી મસ્તક નમાવીને યોગીરાજના ચરણમા આળોટી પડ્યો—કૃપાથી જેના નેત્ર ચોલી રહ્યા છે તેવા યોગીરાજે પ્રતાપરૂદ્રનો હાથ પકડીને ઉઠ્ય ખેટા ! આજ્ય મારી સાથે ! એમ કહીને ઉભો કર્યો, પછી આગળ યોગીરાજ અને પાછળ પ્રતાપરૂદ્ર એ પ્રમાણે ત્યાંથી ચાલવા લાગ્યા.—થોડેક નજીક જતા એક મોટો ગોળ આકૃતીનો ટેકરા ઉપર પથ્થર ગોઠવ્યો હતો તે પથ્થરને યોગીરાજે લોહદંડ વડે કરીને ફેરવ્યો એટલે તેમા ઉતરવાને માટે ખારણુ માલુમ પડ્યું તે ખારણુના લગતા પથ્થરથી ચણેલા પગથીયા જેવામા આવ્યા તેમા ગળ્યો જણે પ્રવેશ કર્યો, પછી પેલા પથ્થરને જેમ હતો તેમ ગોઠવી દીધો, એટલે એટલું તો અધારૂં જણાયું કે કયા જલુ તેની કોઈ રીતની સમજ પડે નહીં પણ યોગીરાજ આગળ હતા તેથી શ્રદ્ધાળુ શુર પ્રતાપરૂદ્ર પાછળ પાછળ ચાલ્યા કરતો હતા આગળ જતા જળથી ભરેલો મોટો કુડ આવ્યો એટલે યોગીરાજ તે જગ્યાએ ઉભા રહ્યા, પછી પ્રતાપરૂદ્રને કહ્યું કે ખેટા ! તું તારા શસ્ત્ર અન્ન સહિત આ જળથી ભરેલા કુડમા આપ્યો મીચીને પડતું સુક્ય, હું પણ તમાજ પડુ છું, આ પ્રમાણે વચન સાલળીને પરાક્રમિ પ્રતાપરૂદ્રે યોગીરાજની આજ્ઞા પ્રમાણે તે કુડમા પડતું સુક્યું એટલે ને સાથે યોગીરાજે પણ તેમજ કર્યું, જળમા પડતું સુકયા પછી પ્રતાપરૂદ્રની શુશ્રૂષિ સ્થિતિ થઈ ગઈ, તે જળમા તેને કંઈજ સમજ પડી નહીં, કે હું કયાણુ તેમજ મારી સાથે કોણુ છે. જેવી રીતે ઘોર નિદ્રાને આધીન થએલો અજ્ઞાન ભાસને પામેલો કંઈજ જાણી શકતો નથી તેવી રીતે તેવી સ્થિતિવાળો પ્રતાપરૂદ્ર અત્યંત જળના મર્ગમા પડેલો થોડીજ વારમા એક મોહોટા મેઢેલના દરવાજા આ-

ગળ આંખો મીઠાયલી છતાં ઉભો રહ્યો, તે વખતે પ્રતા-
કાળ હતો. મંદ મંદ વાયુને સુગંધી વેગ મહકાટ મારી
રહ્યો હતો, શરીર ઉપર સુગંધી પવન સ્પર્શન જ ને પ્રતા-
પરૂં પોતાના બન્યો નેત્ર ખુલ્લા દર્શ્ય અને જુવે છે ત્યારે
પોતાની જમણી બાજુએ ચોગીરાજ લોહદડ લઈને ઉભા
રહેલા જોવામાં આવ્યા, તેમને જોતાજ જો કે તે પ્રતાપરૂં
આશ્ચર્ય પામ્યો હતો તે કરતાં હજાર દગ્ગરે જે રચના
મહેલ અને દરવાજાની તેણે જોઈ તેથી તેને આશ્ચર્ય ઉત્પન્ન
થયું જાણે સુવર્ણના ગારાથી લીતો ઉપર પહોંચી ક્યું
હોય તેજ પ્રમાણે ઉદય થતા સુર્વના કીરણોનો પ્રતિભાસ
દરેક છાયાવાળી જગ્યા ઉપર તેજ યુક્ત પ્રસંગ રહે હતો,
જોતાંજ નેત્ર અંબાઈ જતા હતા, જ્યારે જાગમહેલના છેક
આગળના દરવાજાની અવર્ણનિય અને આશ્ચર્યજનક શોભા
છે ત્યારે મહેલમા અને મહેલ બાહાર કેવી શોભા હશે !
તેની કલ્પના કરવાને પ્રતાપરૂંને માર્ગ જટલો વહી, પ્રતાપ-
રૂં અચ્ચો પામીને ચોગીરાજ પ્રત્યે દહુ કે રૂંછી !
આપનું સામર્થ્ય મહેલ અત્યાદેજ બાજુ આપની સેવા હું
કરી શક્યો નથી છતાં હું કિકર ઉાર કરણ કરીને આ
ગાઘર્વ રાજ્ય પ્રદેશ મને બતાવોછો તેનો ઉપકાર હું કેટલો
માનુ ! માહારાજ ! હું માનવ જાતને ગાંધર્વ દેશમાં આ-
ણ્યો એજ માહારૂં ધન્યભાગ્ય છે મહેલ મારા નેત્રથી આર્થ
જુમિમાતો સ્વખાવસ્થામા પણ અંહાવુ જોયું નથી. વળી
આની રચના જોવાની મને કલ્પના પણ મળી નથી મોટા
મોટા વાદ્યનીક જેવા આદી કવીએ પણ જોયું નહીજ હોયતો
યજી બીજા કવિયોની શુંજાશ શી છે ચોગીરાજ તે પ્રતાપ-
રૂંની પીઠ ઉપર પોતાનો જમણો હાથ ગ્રાંધીને કહ્યું કે
મોટા ! આ અદ્ભુત જુમિ ઉપર અને રાજ્ય સ્થાનમા તને
આમળ જતાં મોટા મોટા લાભ મળવાના છે એમ હું તને
ખરા કિલથી આશિર્વાદ દઉં છું, મારે તું કેઈ પણ પ્રકારની
ચિંતા કરે નાં. આટલો આશિર્વાદ મેં એટલે આગળના

કરવાનનો જે દારપાળ હતો તે યોગીરાજના ચરણમાં મસ્તક નમાવીને અને હાથ જોડીને ઉભો રહ્યો પછી કહેવા લાગ્યો કે હે દયાનિધે ! આપની શી આજ્ઞા છે ! આપ કૃપા કરીને રાજમહિરમા પધારો વળી એ દીવશથી ધનંજય માહારાજ ધીરજ બહુજ સતાપમા રહે છે. અન્ન પણ ખાતા નથી, અને આગતુ પગલે પગલે અને ડગલે ડગલે સ્મરણ કરે છે. માટે કૃપા કરીને પધારો આટલું કહીને તે દારપાલ ઉભો રહ્યો એટલામાત્રો ખુદ ધનંજયનો ખાનગી જાસુસ એજ જગોએ આવી પોહોવ્યો અને તેણે દડવત પ્રણામ કરીને યોગીરાજનો હાથ પકડ્યો. પછી રાજમહેલમાં યોગી અને પ્રતાપરૂદ્ર એ બન્નેએ પ્રવેશ કર્યો.

આ વખતે ધનંજયરાજ અગરબત્તી ઇત્યાદીક સુ-ગંધીદ્રવનો ધુપ દહને ગુરુ સ્મરણ કરવામાં એકાગ્ર વૃત્તિવાળો થયો હતો તે સમગ્ર સ્થિતિ યોગીરાજે જોઈ લીધી, વળી તેના નેત્રમાથી અશ્રુધારા ચાલી રહેલી હતી. તે રાજાની નારીકામાથી ચિતાએ કરીને વ્યાપ્ત થએલો છંછુ પવન બાહેર નીકળતો હતો, વ્યાધ્યર્મ ઉપર પદાશન લગાવીને બેઠો હતો એજ પ્રમાણે રાણીજી પણ બીજા ઓરડામા ચિતાએ કરીને વ્યાકુળી બની ગએલી ગુરુને હકીકત કહેવાના ઇરાદાથી ગુરુના આગમન માટે ધ્યાન અસ્ત થઈ રહેલી હતી. યદ્યપિ અત્યાર સુધી એકાગ્ર વૃત્તિને ભગ થયો નહોતો તેથી યોગીરાજે એજ વખતે આમકાર ધ્વનિ કરીને ડાકડમરૂનો નાદ તથા શબનો નાદ કરવા માઠ્યો. તે માગલ્યધ્વનિ સાંભળતાંજ ધનંજયનાં બન્ને નેત્ર ખુલ્લા થયા-નેત્ર ખુલ્લાં થતાંજ પોતાના સાહામે ગુરુજી ઉભા છે એવું જોતાજ તુરત ઉભો થઈને ગુરુના ચરણ શરોજમાં મસ્તક નમાવીને તેમને બેશવાને આશન આપ્યું. તેમની સાથે આવેલા પ્રતાપરૂદ્રને પણ યોગ્ય આશન આપ્યું. પછી ધનંજયરાજએ કુશળતા પૂછીને પોતા ઉપર જે હકીકત ગુજરી છે તે તમામ હકીકત ગુરુજીને કહી સંભળાવી,

એટલે પોતાનો પુત્ર મદન કુમાર એકાએક ગયા રાજથી અવાચક થઈ ગયેલો બીલકુલ બોલતો નથી તેમ આતો પણ નથી એ વીગરે સમાચાર કહ્યા જે જે પ્રકારના મત્ર તાત્રિક તથા વૈદિક ઉપચાર કરેલા છતાં તે પ્રકારમાં કંઈજ કાવી શક્યા નથી તે વીગરે કહી જણાવ્યું પછી ઝળગળીત થઈ ગયેલા કંઠવાળા ધનજય રાજાએ નેત્રમાંથી આસુ કાઢવા માડ્યા—આ તમાસો જોઈને ત્રિકાળદર્શિ યોગીરાજે ધનજય રાજાને કહ્યું કે હે રાજન્ ! તું ધૈર્ય રાખ્ય, જેવી રીતે હું તને શીખ્ય માનું છું તેવી રીતે આ મહારી જોડે બેઠો છે તેને હું શિષ્ય માનું છું માટે તું તેને પોતાના ગુરુભાઈ સમજીને તથા પોતાનો વિશ્વાસ પાત્ર ભાઈ છે એમ પૂર્ણ રીતે જાણીને તું પોતાની પાસે રાખ્ય, આ મહારા શિષ્યનું નામ પ્રતાપરૂદ્ર છે, તે પૂર્ણ પરાક્રમિ અને કેવળ નિમકહલાલ સૂર મર્દ છે. અને આ પ્રતાપરૂદ્રના હાથથી જે જે કામ થવાના છે તે તે કામ ત્હે તારી પણ હઠગીમાં જોયા ન હોય તેવા થશે, માટે તું તેને પૂર્ણ રીતે વિશ્વાસથી સઘળા પ્રકારની સ્વતંત્રતા આપજે, અને જેમ કરવા ધારે તેમ કરવામાં આડો આવે તેમ કદી પણ જણાવતો મા અને એજ પ્રતાપરૂદ્ર તારા રાજકુમાર મદનને બોલતો કરશે, વળી મદનકુમારના સાહસ કાર્યથી જે કંઈ થશે તે જાણ સુધારવામાં આ પ્રતાપરૂદ્ર જે કાંઈ કરશે તેવું કામ તારા ગાઘર્વ પ્રદેશમાં કોઈ પણ કરવાને શક્તિ-વાન નથી એમ હું ખાત્રીથી કહું છું હે રાજન્ ! હું રક્ષા તારા ખર! કામ માટે આવ્યો હતો, હવેહું શ્વેતગીરીના શિખર ઉપર સમાધી માટે જાઉં છું.

યોગીરાજનું વચન સાંભળીને હર્ષથી થેલેલો બની ગયેલા ધનજયે ફરીથી કંઠવત પ્રણામ કર્યા અને કહેવા લાગ્યો કે હે મહારજ ! આપની થયેલી આજ્ઞા હું માથે ચઢાવું છું—વળિ મારા પ્રાણ કરતા પણ આ પ્રતાપરૂદ્રને હું અધિક માનીશ. તેમજ આપે જે જે શખ્તો કહ્યા છે તે દરેક શખ્તો મહે મારા હૃદયમાં નોંધી રાખ્યા છે, મારે ભાઈ

છે જ નહીં પૂર્વનો ઉત્તમ સંસ્કાર હોય તોજ ભાઈ છતાં પોતાનો મમતા ભરેલો ધર્મ જણાવી શકે છે પૂર્વના ઉત્તમ અને નિરંતર નિકટ ધર્મ એ અને દાસત્વ સંસ્કાર યોગે શ્રી રામચદ્રજી પરમાત્માના લક્ષ્મણજી ભાઈ હતા, તેમણે જે ધર્મ પોતાનો બળવ્યો છે તેજ પ્રમાણે મને મારી જીંદગીમા સુખ આપવાને માટે અને માફ દિત ઇચ્છવાને માટે મને શુદ્ધભાઈનો લાલ આપો છો તે બાબત હું મારા ભાવ્ય અને મારા ઉપર આપની થએલી કૃપાને ધન્યવાદ માનું છું આ પ્રમાણે કહીને તે ધનંજય રાજા શુદ્ધજીના ચર્ણારવિદમા પડયો અને તુરંતજ પ્રતાપરૂદ્રને પોતાની છાતી મરસો ચાંપીને અપૂર્વ પ્યાર બતાવના લાગ્યો ધનંજયનું વાક્ય સાલજીને બન્યોજાણુને આશિર્વાદ દઈને યોગીરાજ ત્યાથી જેવા ચાલતા થયા કે થોડીકજ પળમા ગેબ થઇ ગયા.

યોગીરાજના ગયા પછી મદનકુમારનું બહું ઇચ્છનારો મોટી આશાવાળા ધનંજયે ગ્રેમ પૂર્વક પ્રતાપરૂદ્ર તરફ દ્રષ્ટિ કરી અને કહેવા લાગ્યો કે હે ભાઈ તમારા પ્રત્યે શુદ્ધની આશા પ્રમાણે કિચિત્ પણ જુદાઈ હું માનતો નથી વળી આ રાજ્યમા જેટલી સત્તા માહારી છે તેટલી સત્તા રાજ-હિતને માટે હું તમનેજ બક્ષીશ વળી તમે મારા રક્ષક તરીકે લાઇછો, એમ હું ખાત્રીથી કહું છું.

પ્રતાપરૂદ્રે હાથ જોડીને રાજા પ્રત્યે કહ્યું કે હે રાજન ! જે કંઈ મારો રાજધર્મ છે તે કંઈ પણ ત્યાગ કરનારો નથી, માટે આ શેવકના સરખુ જે કંઈ કામ હોય તે કૃપા કરીને કરમાવશો,-

આ પ્રમાણે પ્રતાપરૂદ્રની વિનંતી સાલજીને ધનંજયે પોતાના પુત્રની સ્થિતિ અને તેનું સુધરે-બોલે અને પૂર્વની માફક આનંદ મગ્ન રહે તેમ કરવાને હું ખરા ખાસ તમનેજ લલામણુ કહું છું અને તેની તબિયત સુધરે ત્યાં સુધી તેની પાસે રહેવાને હું તમનેજ સુચવું છું હે ભાઈ ! તમે માફ અંગ છો, વળી બોજન વખતે તમારા વિના હું જમ-

- નાર પણ નથી. માત્ર મહનકુમાર બોલતો નથી તેથી પણ નથી. માત્ર મહનકુમાર બોલતો નથી તેથી અન્નજળ લેવાની આખડી લઈને હું બેઠો છું.—અન્ન ખાધે બે દીવસ થયા છે,—ચુરમાહાત્મા જ્યારે અન્ન ખવરાવશે ત્યારેજ હું ખાઈશ. જ્યારે મહનકુમાર અન્ન ખાશે ત્યારેજ હું અન્ન લેવાનો છું આ પ્રમાણે કહીને ધનજય રાજા અને રાણીઓ બન્નેને નેત્રમાથી આસુ કાઢવા માંડ્યા—ર.બા અને રાણીની દીનતા સ્થિતિ જોઈને પ્રતાપરૂદ્રે કહ્યું કે આજે ઉત્તમ પ્રકારનું ભોજન ખનાવરાવવાની હમણાંને હમણાં શરૂવાત કરો, એજ મહનકુમાર મારા ગયા પછી કેટલીકવારે મારી માથે બોલશે. અને હુંજ તેને જમવાને માટે થાળ મગાવીશ. હુંજ તેના ખાનગી મિત્ર બનિશ હુંજ સમય સુચકતાને જોઈશ માટે હે રાજા ! તમે તે બાબત કંઈજ ચિંતા કરતામા—પ્રતાપરૂદ્રનું વચન સાંભળી
- મોટી આશાવાળો આનંદ પામતો ધનજય ઉભો થઈને પ્રતાપરૂદ્રને ફરીથી પ્રેમથી ભેટયો, અને હર્ષના આસુએ કરીને ધનજયે પ્રતાપરૂદ્રનો છાતી બીની કરી નાખી—પ્રતાપરૂદ્ર આજ્ઞા લઈને બીજા મેહેલ તરફ એક નોકર સાથે રાજકુમાર મહનકુમાર ભણી વળ્યો થોડીકજ વારમા પ્રતાપરૂદ્ર પેલા રાજકુમારના શૂંગારેલા અવાસમા જઈ પાહોંચ્યો, જ્યારે તેણે તે કુમાર તરફ દ્રષ્ટિ કરી ત્યારે જે સ્થિતિ તેના જોવામાં આવી તે સ્થિતિ માટે તે પ્રતાપરૂદ્રના મનમા કોઈ જુદી જુદી પ્રકારના વિચાર ઉત્પન્ન થવા લાગ્યા, આ વખતે કેટલાક જાસુસો પાસે બેસી રહ્યા હતા. તેમજ તે સુદ થઈ ગયેલા રાજકુમાર પાસે રાજ્યમંત્રિ પણ બેઠો હતો, આહાલો મહાલીમા ભવ્ય ચેહેરાવાળો તથા તે સુખ્ય ધનજયના ખાસ વિદ્યાસુ માણસ સાથે આવેલો પ્રતાપરૂદ્રને મંત્રિએ તથા સમગ્ર પ્રકૃતિ મહાલે જોઈને માન્ય આપ્યું. એજ વખતે સાથે આવેલો વિદ્યાસુ માણસ પ્રકૃતિ મહાલને પ્રતાપરૂદ્ર ઉપર ધનજય રાજાની અપૂર્વ કૃપા માટે તથા તેમને પોતાનો ચુરલાઈ માન્યો છે એ વીગેરે વાત

કહા તેથી તે સમગ્ર જનોએ પ્રતાપરૂઢ રાજા ધનજયની માફક માનીને અદળ બળવીને એક બાજુએ ઉભા રહ્યા, રાજકુમારનો વિચિત્ર દ્રષ્ટિથી જેમ જોતો હતો તેમજ જોયા કરતો હતો જેના એમજ જણાતું હતું કે આ કુમાર કેવળ અસા બન્યો હો, કે કેવળ વિચિત્ર વ્યાધિને વ્યાધિન થયેલો. નિવેકને ભુલિ ગયો હોય એમ સ્પષ્ટ જણાતું હતું. યદ્યપિ પ્રતાપરૂઢની ગોઠવણ કોઈ વિચિત્રજ હતી તેણે આ વખતે પોતાના મનમાં એક વિચાર એવો ઘડી કાઢ્યો કે મને વિચાર ઘડી કાઢવાની સાથે પ્રકૃતિ મડલ તથા સમગ્ર જનસુસ વર્ગ પ્રત્યે આજ્ઞા કરી કે તમે કોઈ પણ માણસ આ જગોએ અત્યારે ખેસતા નહીં તમે તમામ અહીયાથી બાહર નીકળી જાઓ તેમા પણ એટલા બધા દુર જઈને ખેસો કે માહારી અને રાજકુમાર વચ્ચે થતી વાત કોઈ પણ સાંભળે નહીં.-આટલું રામજતાજ તમામ માણસોને આશ્ચર્ય સાથે આનંદ થયો. અને તેવી આજ્ઞા થતાજ તમામ આ વિલંબે કરીને બાહર નીકળી ગયા અને છેક રાજદ્વારની દોહોડી બાહર એક ઉચ્ચ ચણેલા ચાતરા ઉપર જાજમ પથરાવીને બેઠા આ વખતે ફક્ત રાજકુમાર અને પ્રતાપરૂઢ એ બેજ જણા રાજ મહેલના ઝુગારેલા સ્થલમાં હતા, કેવળશાન્ત ભાવ નાની આદર પથરાઈ રહી હતી જેમા જે તરફ રાજકુમારની દ્રષ્ટી હતી તે તરફ પ્રતાપરૂઢ વળીને રાજકુમારના પલંગ ઉપર બેઠા ધીરે રહીને તેણે રાજકુમારનો જમણા હાથ પકડીને નાડી તપાસી ત્યાર પછી મસ્તક પેટ વીગરે કેટલાક અવયવો જોઈ લીધા, અને એક નજરે જેવી રીતે ચોખી લોહો ધારેલી વસ્તુને અતરમા સિદ્ધ કરવાને ગ્રાટક સુદ્રા કરે છે તેવી રીતે કેટલીકવાર સુધી રાજકુમારના અન્યે નેત્ર ઉપર દ્રષ્ટિ કરીને પ્રતાપરૂઢે એકાગ્ર વૃત્તિનો પ્રયોગ કર્યો. અને એજ પ્રયોગમાં ભાવી સસ્કાર બળવડે કરીને એક એવી ચુકતી નજરે આવી પડી કે તે ચુકિત હવે રાજકુમાર સાથે વાતચીતમાં વાપરાવી-ખરેખર એજ ચુકિત હોવી જોઈએ રાજકુમાર તરફ જુવાન છે કદાચ કોઈક

મોહક ચાને મોહીની વસ્તુ ઉપર મોહ પામી ગયો હોય અને જોજ મોહમાં તેના એવા તો સાહસ વિચાર થે ટાળા ખાતે ભરાઈ ગયા હોય કે તે વિચાર બાહેર કાઢવાને શર- માતો હોય, માટે જે ચુકતી એજ સંબંધને લગતી મને જણી આવી છે તે હવે આ વખતે ગોઠવુ તો ઠીક એમ પ્રતાપરૂદ્રે વિચાર કરીને પેલા રાજકુમારના મસ્તક ઉપર પ્યાર પુર્વક હાથ ફેરવીને કહેવા લાગ્યો કે-મિત્ર ! હું તમારૂં લલુ ધવિલવાને માટે આબોધ્ય છું, હે ભલું ! આ દુનિયામા પોતાના હૃદયરૂપી પેટીની વાત કદી પણ વિદ્યા ચવિના સોષાતી નથી. જેમા હું એમ ધારૂં છું કે તમે તમારા પેટની વાત બાહેર મુઠ્ઠી શકતા નથી તેથી તમે બોલતા નથી, તમને કોઈ પણ બતનો રોગ થયો નથી માત્ર જે વસ્તુ તમે મૃગયા રમવા ગયામા સામળી છે અમર હીડી છે તેવી વસ્તુ કોઈ જગેએ જોઈ નથી, અને તે વસ્તુ મેળવવાને માટે તમે મોહ પામી ગયા હો તથા આશ્ચર્ય પામ્યાહો, એમ જણાય છે-હે પ્રિયમિત્ર એ કાંઈ ચમત્કાર જુઠોજ હોવો જોઈએ, અને તો તમારી નાડી જોતાં તળીયતે આરામિયતની દેખાય છે તથાપી માત્ર એટલું જ જણાય છે કે તમે કોઈ મોહનિના મોહમા દસા- ચલા છો, બોલો તે વાત ખરીકે નહીં ! જો ખરૂં ન બોલો તો તમારા અંતઃકરણનો વિચાર મારા સિવાય કોઈ બાહેર પાડનાર કિવા પૂર્ણ કરનાર છેજ નહીં માટે તમે બોલો અને મને ખુલાસેથી વાત કરો આ પ્રમાણે પ્રતાપરૂદ્રે ઉપર ટપકે કે જેના ઘણા અર્થ આવે તેવું લાવણુ કર્યું-“કાંઈ મોહનિના મોહમાં દસાયા છો” આટલો છેવટનો લાવાર્થ તથા તમામ લાવાર્થમા કોઈ એજ વિષયને લગતો અર્થ હોવાથી તે રાજકુમાર પ્રતાપરૂદ્રની વાણી સામળીને જોઈમ પલંગમાં બેઠો થયો. અને તરતજ બોલવા લાગ્યો કે તમે કોણ છો ! અને ક્યાંથી આવો છો ! માહારા હૃદયનો રોગ અત્યારમુખીમાં કોઈ જોળખી શક્યો નથી માત્ર તમે બાણી શક્યા છો, જ્યારે તમે બ્યાધી બાણી ત્યારેજ હું તમારી

સાથે આટલું બેઠ્યોહું યદ્યપિ તમે આ નગરના નહિ છતાં
નવીન અને તાજા જણાવો છો.

પ્રતાપરૂપ પ્રસન્ન થતો અને ખારેલી સુઠા પુરી થઈ
તેથી આ-ક પામતો નાજકુમારને કહેવા લાગ્યો કે માહારા
મેહેરખાન ! હું આપના પિતાજીને ગુરૂ બાઈહું તેમજ
મારા ઉપર જેટલી કૃપા તથા જેટલી મમતા રાખી છે
તથા જેટલો વિશ્વાસ રાખ્યો છે તેટલો બીજા કોઈ ઉપર
તેમજ રાખ્યો નથી તે પોતાના મુછના વાળ જેવો અને
બહાણીને રાખ્યો છે; જોકે મારી ઉમ્મર આપના કરતાં કદાચ
થાંથ વરસે નાનો છે અને આપના પિતાતો વૃદ્ધ છે યદ્યપિ
ગુરૂ બાઈ બહાણીને મને પોતાનો ગણ્યો છે-તોપણ મારી
અને તમારી વચમા પાંચ વરસનો અંતર છે તોપણ સમાન
વય ગણાય છે તેથી હું તમને મારા અત કરણના મિત્ર
જામજીહું. માટે માહારાથી કેંઈ પણ વાતમા લેદ રાખતામાં.

પ્રતાપરૂપે બાપજી સલામી ખાનખાન વિનાનો ભુખ્યો
હાંસ જવો બનિ ગયેલો છતાં પ્રકૃષ્ટ ચેહરેથી રાજકુમાર
કહેવા લાગ્યો કે અલખત હવે હું તમને મારા વિશ્વાસુ
મિત્ર જામજીહું. માહારા પિતા એટલાતો ચાલાક અને
ચુકિવાન છે કે તેમના આગળ કોઈનું કપટ પ્રપંચ ચાલી
શકે તેમ નથી, તેમજ માગ પિતાનો મારા ઉપર એટલો
તો સ્વાભાવ છે કે હું આ રિવાજો આવી ગયેલો છતાં મારા
મનની સુરાદ પુરી પાડવા માટે આચ્છાદીવાન કરી શક્યો
નથી-જોકે તરફ દર્શક બહેર કરવાને માટે શરમ અને
જોકે તરફ અવર્ણનિય મોહ એવો છે કે તે બંધોના
અનુસંધાનમાં મને કંઈજ મુઝ પડતી નથી પણ હું તમને
એટલું તો કહું કે “ મોહનિના મોહમાં તમે ફસાયા
છો ” એમ જે તમે મને કહ્યું તથા તે લગતી હકીકત
કહી તે શા ઉપરથી ! તમને શી રીતે ખબર પડી !

ખમર ગમે તે રીતે પડી તેના માટે બરિષ્ઠ કથનની
તાત્ત્વિક વિદ્યા છે, અને તે વિદ્યાનો બોધ અત્યારે તાત્કાલીક
થઈ શકે નથી પણ હું કહું કે તમારી જે કોઈ

પ્રકારની યુરાદ હોય તે તમે મને કહી દો, આ પ્રમાણે મતાપરંપરે બિલ્લો.

હા એ વાત કહેવાને હું તૈયાર છું પણ તે કામ પાર પાડવા માટે તમે મને વચન આપો તો હું તમને કહુંઃ એમ રાજકુમારે કહ્યું.

ઠીક હું કણુગ્રહું. અને તેમ કરવા વચન આપું છું પણ લોજન કરવા માટે અત્યારે હું થાળ મંગાવું તે તમારે લોજન કરવું પડશે; અને હવે પછી તમારું કામ બે દીન-સમાં હું પાર પાડીશ માટે તમે એવું વચન આપો કે જે પ્રકારે મારી આજ્ઞા થાય તે પ્રમાણેજ તમારે ચાલવું તેમાં તમારે કદી પણ આડા આવવું નહીં, પ્રતાપરંપરે કહ્યું.

રાજકુમારે થાળ મંગાવવાને અને હમેશાં પ્રતાપરંપરના કહેવા પ્રમાણે વર્તવાને વચન આપ્યું તેમજ રાજકુમારની યુરાદ બે દીવચમાં પુરી પાડવાને પ્રતાપરંપરે વચન આપ્યું—જ્યારે રાજકુમારને ખાતી થઈ કે આ કેઈ વિલગ્નજી ભુદ્ધિનો બગવાન અને ચમત્કારીક માણસ છે, પછી તેણે તમામ વાત પ્રતાપરંપરને કહી સંભળાવી. નહીં કીનારા ઉપર પેલા ધોળીએ જે ખુલાસો આપ્યો હતો તથા મોહનીનું નામ બતાવ્યું હતું. તથા વજ્રની અનિયંત્રિત સુગ્રંથી તથા ચમત્કારીક ગોળીથી તેટલે દુરથી આવવું આ વિગેરે તમામ હકીકત પ્રતાપરંપરને જણાવી—

આહાવી વાત સાંભળ્યા પછી પ્રતાપરંપરે કહ્યું કે. 'પ્રિયભાઈ' તમે તે સ્ત્રીને બીજકુલ લીટી પણ નથી, તે છતાં તેણી ઉપર આટલો બધો મોહ થા માટે રાજો છો ? કદાચ એક આખે કાંઈ હોય ! જિવા લંગડી હોય, જિવા કુટ રાણી હોય. અને બાદુઈ કિતામાં કુશળ હોય તેણી શું થતું ! જ્યાં સુધી આંખેથી જોતું નથી ત્યાં સુધી તમને તેના અવર્ણનિય રૂપની કેવી રીતે ખાત્રી થઈ ગઈ !

પ્રતાપરંપરનું વચન સાંભળી રાજકુમારે કહ્યું કે હા એ સવળું તમારું કહેવું ચે.૦૧ છે, પણ મોહારા નમરનેદ

ઘોળી કદીપણ જીહું બોલે તેવો નથી. તેમજ આ દેશમાં
 તેવું અત્તર બીલકુલ થતુંજ નથી છતાં તે અત્તર ક્યાથી
 લાવે છે તેમજ આ ગાંધર્વ નગરમાં મોટા મોટા સમૃદ્ધિવાન
 પુરૂષો છે તે પણ તેવું અત્તર મેળવી શક્યા નથી; વળી
 અમત્કારીક ચેત ગુટિકા કોઇને પણ તેવી પ્રાપ્ત થઇ નથી;
 આ સિવાય તેણીમા કેટલી આતુર્યતા તથા બુદ્ધિબળ
 અને વિદ્યા હશે ! તેના માટે કેમ વિચાર ન કરવો જોઇએ !
 મિત્ર ! મહેતો જ્યારથી તે વાત સાંભળી છે તથા અમ-
 ત્કાર જોયો છે ત્યારથી પણ લીધું છે કે તેણીની સાથે
 લગ્ન કર્યા વિના કદી પણ અન્ન જળ લેવું નહી, અને
 ત્યારથી હું તે સ્ત્રીની કલ્પિત સુતિની સમાધીમાં પડી
 રહ્યો હતો તે સ્ત્રીની અમત્કારિક વિદ્યા જોવાના લોભમાં
 અને તેની સાથે લગ્ન કરવાના મોહમા માફ હૃદય તે
 તરફજ દોરાયલું છે મને ત્યારથી રમત ગમત કે રાગરંજ
 તથા વન ઉપવનની મજાહ લેવાને બીલકુલ રૂચતું નથી.
 તેણીના મોહકદમા જીજ્ઞે થઇ જવું અને તેણીની સાથે
 મોહયુક્ત પ્યારના પાશમાં રહીને અને અંત-કરણના કેંદ્રમાં
 તેણીની છબી ધારીને બલેને દેહમાથી પ્રાણ બચ તે
 બેહોતર છે એમજ ધારીને હું પડ્યો રહ્યો છું, મિત્ર ! મા-
 રી આહાવો યોગવાઇ ઉપર તમે હસ્તા હો કે નિંદતા
 હોતો તેનો મને દરકાર નથી માત્ર દરકાર તેણી સાથે
 લગ્ન સાધવાનોજ દ્રઢ કર્યો છે. અને તે કામ પાર
 પાડવાને માટે જ્યારે તમે મને વચન આપ્યું ત્યારેજ
 હું તમારી સાથે બોલ્યો છું, અને હવે હમેશાં જમવાને
 માટે અત્યારથી કળુલ થયો છું.

રાજકુમારનો દ્રઢ વિચાર જોઇને પ્રતાપરૂદ્રે કહ્યું કે
 હવે હું બોલેલો કરનાર નથી. આવતી કાલેજ તે મોહની
 સાથે તમારાં લગ્ન થશે; પછી કાંઈ છે ! પ્રતાપરૂદ્રે વચન
 સાંભળી રાજકુમાર પ્રસન્ન થયો તેજ વખતે પ્રતાપરૂદ્રે એક
 જાસુસને જીમ પાડીને પોતાની પાસે બોલાવ્યો, અને ઘાજ
 પીરસીને લાવવાની તેને આજ્ઞા કરી આજ્ઞા થતાંજ તુરત

જામુસ ત્યાં જઈ પોહોચ્યો, તેણે નજરે જોયેલી તમાણુ હં
કીકત અર્થાત હવે પ્રતાપરૂદ્ર સાથે રાજકુમાર હથિ ખુશીથી
વાતો કરે છે અને લોજન માટે થાળ મંગાવી છે વીગેરે
વાત ધનંજય રાજાને અને રાણીજીને કહી સંભળાવી અંધ
જેમ નેત્રને પામે તેમ ધનંજય રાજા આનંદ પામ્યો
મૃગશર્મ ઉપરથી એકદમ ઉભો થયો અને લોજનની થાળ
તેયાર કરાવીને રવાને કરી પ્રતાપરૂદ્રના પ્રતાપ માટે
ઘણુજ વખાણ કરવા લાગ્યો પોતે અને રાણીજી ત્રણ
દિવસથી ભુખ્યા તરસ્યા છે તોપણ પ્રતાપરૂદ્રના આવ્યા
વિના જમવા સાડ કોઈ બેઠું નહી. પ્રતાપરૂદ્ર જાણતો હતો
કે બે ત્રણ દિવસના અપવાસી રાજા અને રાણીજી છે તે
મારા ગયા વિના જમવા બેસવાના નથી એમ જાણીને
જેમ જલદી અને તેમ પોતે જિતાવળ કરવામા કાળજી
હતો, તે કાળજી અત્યારે પુર્ણ થઈ રાજકુમારે લોજન
લીધું એટલે પ્રતાપરૂદ્રે લોજન કરીને પછી પાછુ આવ-
વાની શરતથી રજા માગી, અને પ્રતાપરૂદ્ર રાજા ધનંજય
પાસે જઈ પોહોચ્યો.

પ્રકરણ ૩ જી.

પ્રતાપરૂદ્ર અને ધનંજય.

જેમ પ્યાસથી વ્યાકુળ થયેલો ચાતક ચાને અકાર
એકજ રૂતુના ખુંદને પામવાને ટળવળે છે તેજ પ્રમાણે રાજા
ધનંજય પ્રતાપરૂદ્રની રાહ જોતો હતો; જેમાં થોડીજ વખ-
તમાં સવળ કામ અટપીને પ્રતાપરૂદ્રને આવતો જોયો; તેણે
કરેલી યોગવાઈ ઉપર તથા રાજકુવરે લોજન કર્યું તે ત-
મામ પરિશ્રમ તેનો જાણીને આનંદ પામતો ધનંજય
રાજા ઉભો થઈને પ્રતાપરૂદ્રને ભેટી પડ્યો; પ્રતાપરૂદ્રે
પોતાના સુરખી તરીકે જાણીને અને જેટ ગુરૂભાઈ પ્રત્યે
સપ્રેમપૂર્વક ધર્મ જાણીને તે સાદાગ હૃદયતા થઈને
ધનંજયના ચરણકમળમાં નમી પડ્યો ! આ વખતે પ્રતા-

પરદ્રની સ્વચ્છ હૃદયની સરલતા જોઈને અને તેનું કાળજી પૂર્વક તથા તથા ચતુરાઈ ભરેલું કામ જોઈને ધનંજય ઘણું સતોષ પામ્યો. આ વખતે લોજન માટે સુવર્ણના મોટા ઘાળ પીરસાઈ ગયા હતા, તેથી પ્રતાપરૂદ્રને હાથ પકડીને ધનંજય રાજાએ પોતાની જોડે બેસવાને જમવાને આરભ કર્યો. રાજ્યમંદિરમાં ખુબ રાજાને માટે રસોઈની તજવીજમાં શાની મણા હોય ! જેટલું વર્ણન કરીએ તેટલું થોડું છે, લોજન કરતા કરતા તમામ હકીકત ધનંજયે પ્રતાપરૂદ્રને પુછી એટલે તેનો ઉત્તર અચથી તે ઇતિ સુધી પ્રતાપરૂદ્રે સુક્ષિત પૂર્વક આપ્યો.

એજ વખતે ધનંજયે પ્રશ્ન કર્યો કે તે મોહીની નામની સ્ત્રી સાથે જ્યારે લગ્ન કરવાનું ઇચ્છે છે તેના માટે મને કોઈ પ્રકારની સુરક્ષા નથી પણ તે વણિકની જાત હોવાથી આપણા રાજ્યમાં રાજ્ય રાણીની જગ્યાએ ગણાય નહીં, તેમજ તેની જે સતતી થાય તે રાજ્યગાદીને લાયક ગણાયે નહીં તેમજ અમારા રાજ્ય કુલને મોટું કલક લાગવા જેવું થઈ પડશે, હે ભાઈ તમે તે મોહાન્ધ મદનકુમારને વચન આપી સુકયાઓ અને તે વચનના યોગેજ તે બોલ્યો છે; અને થાળ પીરસાવીને તેણે લોજન કર્યું છે તેનો યથાગ્તિયન કર્યું છે પણ સાબાશ છે તમને કે આ ઉડા દરકની કુચી જો કે કોઈના જાણવામાં આવી શકી નહીં તે તે કુચી તમે શોધી કાઢી છે; અને તેના છેવટના પરિણામમાં હું પણ અન્ન ખવા મળી શક્યો છું એ પ્રમાણે કહીને ધનંજય રાજાએ રાજકુમારના દુરાગ્રહ ઉપર નિઃશ્વાસ સુક્યો.

તે જોઈને પ્રતાપરૂદ્રે કહ્યું કે કૃપાસિધુ ! ધૈર્યતાના કૃળ ઘણાજ સારાં નીવડે છે; બલે કદી તં મોહની સ્ત્રી સાથે લગ્ન કરે, તથાપી કાળે કરીને રાજ્યગાદીને હીપાવે તેવી દેવાગના જેવી આ રાજ્ય જાણી પણ ચઢીયાતા કુળવાળી શામાટે ન મળિ શકે ! મળિ શકેજ, ધનંજયે

પોતાની છાતી ઉપર હાથ મુકીને પ્રતાપરૂપને કહ્યું કે હે ભાઈ ! આ રાજકુમારની સાથે લગ્ન કરવા સાફ જો કે તે બહુતો નથી તે પેટેલાં મહેં દેશ દેશની રાજ્યકન્યાની છળીઓ પાંચ પચાસ મગારી મુકી છે અને તે તમામ છળીયોમ ધી કંઈ રાજ્યકન્યાની છળીને તે પસંદ કરે છે ! તે તેની ઈચ્છા સમજી લઈને તે ઠેકાણે લગ્ન કરવાને મારી મુરાદ હતી દરમિયાન હમણાં એકાએક વિધનકાંડક હરકત એવી આવી પડી છે કે પૂર્વ તમામ છળીયો જે લોગી કરી મુકી છે તે પરિશ્રમ ઉપર અત્યારે પાણી રેડાય છે, માટે હવે હું શું કરું ! પણ જો કદાચ તમે તે મોહાન્ધ મહન-કુમારને તમામ છળીઓ બતાવશો તો મને લાગે છે કે અત્યારે વગર દીઠેલી સ્ત્રી ઉપર મોહ પામી ગયેલો નાદાન ઠાઈપણુ રાજ્યકન્યાની છળી જોઈને કદાચ પસંદ કરશે, અને જો કે એમ થાય તો રસ્તો પણ મુલંબ થઈ જાય છે કેમ ! તમારા વિચારમા આ જોઈવણુ યોગ્ય લાગે છે કે નહીં ! એમ ધનંજયે સુકિતથી વાત કરી.

પ્રતાપરૂપે બોલ્યો કે અન્નદાતા ! આપનો વિચાર ઘણોજ ઉત્તમ છે કદાચ માની જાયતો તે સુકિતમા કાઈક આશા રહેલ છે માટે આપની આજ્ઞા પ્રમાણે હું હમણાજ તે સમગ્ર છળીયો લઈ જાઉં છું અને તેના પરિધાનની હકીકત આપને તુરત જણાવીશ.

આ પ્રમાણે વિચાર લોજન કરતાં કરતાં નિર્જીવ કર્યો, જમ્યા પછી તુરતજ ધનજયે મુવર્ણ કપાટમાંથી તમામ છળીયો કાઢીને પ્રતાપરૂપ તે ઉચકીને મહનકુમાર તરફ ચાલ્યો ગયો.

હવેતો આધજાને જેવી રીતે લાકડીને ટેકો કીમતી ગણવામા આવે છે તે પ્રમાણે મહનકુમારનું કાર્ય શક્ય થવા રૂપ અને અણુરૂપ પ્રતાપરૂપ થઈ પડ્યો હતો. મહનકુમારની પાસેથી થોડીવારને માટે અર્થાત લોજન લઈને પાછા આવવાની શરતે પ્રતાપરૂપ ખસ્યો હતો, તોપણ મહનકુમા-

રને તાલાવેલી લાગી રહી હતી, તેને ખીલકુલ જંપ વળતો નહોતો પોતાના હજુરીયોને બારંબાર પુછ્યા કરતો કે પ્રતાપરૂદ્ર હજુ સુધી કેમ આવી શક્યા નથી ! એમ કહીને પોતાનું હૃદય ચિંતાએ કરીને લિપ્ત થયું હોય એમ જણાવતો હતો પણ જ્યારે પ્રતાપરૂદ્ર જે પોહોર્યો અને તેને જ્યારે રાજકુમારે જોયો ત્યારે તે આનંદ થતો પણ ગ-માંથી ઉભો થઈને એકાએક ભેટી પડ્યો અને બોલ્યો કે પ્રિયમિત્ર ! તમારા વિનાતો મને એક ઘડી વ્યતિત કરવાને સુરકેલ થઈ પડી હતી ઘણું સારું થયું કે તમે આવી પોહોર્યા, મારા મનની સુરાદ પુરી થવામા સાધનરૂપ તમેજ છો કહો જોઈએ તમે મારા પિતાજી પાસે જઈને શું કહી આવ્યા ! તમે કેવી રીતે વાત છંછેડી હતી ! અને તે વાતમા મારા પિતાજીની વૃત્તિ કેવી જણાઈ ! આ પ્રમાણે રાજકુમાર પ્રતાપરૂદ્રને વાત કરીને એક દ્રષ્ટિથી જોવા લાગ્યો

પ્રતાપરૂદ્ર બોલ્યો કે મેહેરખાન ! જરાક સળુર રાખો. મહે જે વચન આપ્યું છે તે વચન કહી ફરવાનું નથી પણ કેટલીક હકીકત તમારા જાણવામા ન હોય તે વાત તમને જણાવવી એ માહાફ કામ છે. કુવાની અંદર રહેનારો દેડકો કુવાની અંદરની જેટલી મર્યાદાને ખરી માનીને તેમાજ તે સતોષ માને છે, કુઆમમા નિવાસ કરનારાઓએ જ્યાંસુધી ઈર્ધભુવન જેવા વિશાળ સ્થળોવાળું વિસ્તાર સુક્ત અને ભવ્ય તથા કળા કૌશલ્યથી ભરપુર નગર જોયું નથી ત્યાંસુધી તે કુઆમવાસી માણસ તેવાજ ગામમા રહીને આનંદ પામે છે. જ્યાંસુધી આસરફળ આપ્યું નથી ત્યાં સુધી કોઈ અને બીલા ખાનાર માણસ તે ફળનેજ ઉત્તમ માને છે ભાવાર્થ એ છે કે તે તમામ અજાણપણાથી થાય છે, તેજ પ્રમાણે અત્યારે જે સ્ત્રી ઉપર તમને મોહ ઉત્પન્ન થયો છે તે સ્ત્રી કરતાં બીજી રાજકુમારીયોનું સ્વરૂપ દેવાંગના જેવું હોય તથા પેલી મોહની જેવી સ્ત્રી તે રાજકુમારીયોના સ્વરૂપ આગળ ઠીકરા જેવી દેખાતી હોય ત્યારે તે

બાબત ચોકસી કરીને તમારે જાતે જોવાનું છે મિત્ર ! હું તમારૂં બહુ ધંધનારું મિત્ર છું. અને જે કંઈ જોઈવલ્ય કંઈ વળી તેટલા માટે હું આ તમામ રૂપ વિદેશની રાજકુમારીઓની છબિયો તમને બતાવવા સાફ લાગ્યો છું તે તમે અનુક્રમે જુવો; કેમકે પછીથી તમને પસ્તાવા થાય એ ઠીક નહીં. કહેવતમા કહ્યું છે કે વહુ રત્નાનિ વસુંધરા, એટલે આ પૃથ્વિ ઉપર એવી કોઈ અજબ વસ્તુઓ છે કે તે વસ્તુ જોનાર માણસ તે ઉત્તમ વસ્તુના લેહને બાંધી શકે. માટે તમારે પ્રથમથી ચોકસી કરવી હોય તો આ તમામ ચીત્રોને તમે જોઈ લ્યો. એમ કહીને તેણે દરેક છબિયો એક બી તના ટેકાથી જોઈવીને રાજકુમારને બતાવવાની શરૂવાત કરી.

રાજકુમારે એક પછી એક તમામ છબિયો જોઈને છેવટે પોતાનું મસ્તક હલાવ્યું. તેમજ પોતાનું મોઢું કટાણું કરી નાખ્યું. પછી પ્રતાપરૂપને કહેવા લાગ્યો કે મિત્ર ! આહામાની એક પલ્લુ છળી મને પસંદ નથી. મિત્ર ! મહેં જે તમને કહ્યું છે તેજ હું શ્રેષ્ઠ માનુ છું.

અરે માહારા મેહેરબાન ! તમે વિકાન પુરોહિતની પાસે રહીને ઉત્તમ વિદ્યાનું જ્ઞાન મેળવ્યું છે—વળી રાજનીતીના મુળ તત્વને તમે જાણ્યો છો, તેમજ શ્રીવેદવ્યાસ માહારાજ વિદુર જેવા નાયકને ઠરાવીને જે નિતિ પ્રદર્શિત કરી છે તેવી શ્રેષ્ઠ વિદુરનીતીના રહસ્યને તમે સમજ્યા છો છતાં આ વખતે તમે એટલું બધું સાહસ કરવાને આગળ પગ મુકો છો કે તે તમામ બાજુવા પલ્લુ ઉપર પાણી ફરી વળે છે,—શાસ્ત્રમા કહ્યું છે કે કનક અને કન્યા તપાસીને લેવું જોઈએ. સુવર્ણ નિષ્કલંક છે માટે તેની ખાત્રી કરવાને તેની કસોટી કરવામા તથા અગ્નીમાં તપાવવામા આવે છે. એટલે જો કે નિષ્કલંક અને શુદ્ધ સુવર્ણ હોય છે તે તેમ કરવાથી જણાઈ આવે છે તેજ પ્રમાણે જીવગીતા મુખને માટે જે સાધન મેળવવાનું છે તે સુવર્ણની માફક ખાત્રી

કરીને મેળવવું જોઈએ; કુળવાન, સ્વરૂપવાન શુભવાન અને ભાદવાન કન્યા હોય તોજ લઈગી સુધી પ્રાપ્ત થાય છે.—તે પ્રમાણે તે મોહનને તમે સ્વપ્નમાં પણ જોઈ નથી, તે રંગે કાળો છે કે ગોરવર્ણની ! તેની પણ ખબર નથી, તેનામાં લક્ષણ કેવા છે ! તે પણ તમે જાણતા નથી છતાં આટલો બધો મોહ માન તેની સુગંધીવાળાં વાસ ઉપર અને તેની ચાસેની શ્વેત શુદ્ધિકા ઉપરથી જે વધી ગયો છે તેના માટે અને તો ઘણું આશ્ચર્ય લાગે છે ! જોકે હું તમને વચન દઈ ચુક્યો છું તે તો કહી ફરવાનુંજ નથી અને આવતી કાલેજ તેણીની સ.થે તમારૂં લગ્ન કરવામાં આવશે. પણ પાછળથી ન્યારે તમને ખેદ ઉત્પન્ન થાય એવાં લક્ષણ તે મોહની કન્યામાથી જણાશે ત્યારે તેના જવાબદાર અમે કોઈ નથી, કેમ એ વાત પસંદ છેની ! આ પ્રમાણે પ્રતાપરૂદ્રે રાજકુમારને કહ્યું.—

રાજકુમારે ઉત્તર આપ્યો કે મિત્ર ! જેનમાં આ નગરથી ખાર દોસ દૂર નહીં તરફ ન્યારે છુપી રીતે એક ઘોળીને પોતાનાં કપડાં ઘેરા મોકલે છે ત્યારે તેમા કોઈ છુપો ભેદ હોવો જોઈએ અને તે છુપા ભેદમા કઈ પ્રકારનો અલગ ખબરનો અર્થોત્ત રચના હશે તેતો લગ્ન સંબંધ થયા પછીજ જણાય, મિત્ર કનકનીતો કસોટી કરવાથી અને તેને તપાવવાથી ખરા ખોટાની સમજ પડે છે પણ આતો એવું ઉત્તમ કનક છે કે તેણીના પરાક્રમની સુગંધી શ્રુમ રીતે આવવા લાગી છે તે સુગંધીના ભેદને જાણીને તેણીના વિરહ યોગે હું ધિરેન બની ગયો છું; મિત્ર ! તમારા મનમા કદાચ મારા વિચાર વેલછાઈ જેવા લાગતા હશે પણ ન્યારે તેણી સાથે મારૂં લગ્ન થશે ત્યાર પછી તમને જે યુગ્મ જણાશે તે જોઈને તમને સંતોષ મળ્યા વિના નહીં રહે એમ હું ખાત્રીથી કહું છું. તેણીમાં કેટલી કરામતો હશે તે તમામ આપણા જાણવા બાહેર છે. માટે તમે તમારી ઉપર ઉપરની કલ્પનાઓને સુધી રાખીને હવે જે પ્ર-

કારે માહાદુ સજ્જ તેણી સાથે જલદીથી થાય તેમ તમે કરાતો ધણું સાર.

પ્રતાપરૂપે બંધુ' કે હવે રાજકુમારના હૃદયમાં દુરાચારી મોહ વ્યાપ્યો, તે હવે કદી ફરનાર નથી, એમ સમજીને રાજકુમાર પાસેથી તે ઉઠ્યો અને તમામ છબી-યોનુ ભુગુ' બગલમાં મારીને રાજકુમારને દીલાસે આપ્યો કે હવે તમે નિશ્ચિતથી રહો, અને તમારી સુરાઈ પુરી થાય તેવી પહેલ હવે હું આજ બપોર પછી બશતી કચેરીમાં કરવાને હું ચત્ત કરું છું. કદાચ તે ચત્ત કરવામાં વાર થાય તો તમે કોઈ પ્રકારની ચિંતા રાખતાં. એ પ્રકારે દિલાસો આપીને પ્રતાપરૂપે રાજા ધનંજય પાસે જઈ પોહોંચ્યો અને તમામ હકીકત પ્રતાપરૂપે નિવેદન કરી; તે પછી પોતાનો અભિપ્રાય જે ચોચા હતો તે ધનંજયને કહી સમજાવ્યો. જે ઉપરથી પ્રતાપરૂપે કહેવા પ્રમાણે કરવાને દીપચંદ્ર નામના મોહોટા વેપારી તન્હ પોતાનો ખાનગી હજુરી વિશ્વકેતુ નામના મંત્રીને મોકલ્યો.

પ્રકરણ ૪ થું.

ધનંજય રાજાની કચેરીમાં દિપચંદ્રનું આગમન.

આજ ધનંજય રાજાએ ઘણા સમયથી દરબાર ભર્યો હતો; આ વખતે બપોર વીતી ગયા પછી એ ઘટાનો વખત થયો હતો, કચેરીનો ભવ્ય આડંબર ભેંધને ધૈર્યવાન પુરૂષોના પલ્લ હાલ ગગડી ગયા સિવાય રહે નહીં; એવા ભવ્ય દિમાકવાળી રાજસભા કેવળ શાન્ત વૃત્તિથી ભરાયલી હતી, ધનંજય રાજાની જમણી બાજુએ સેન્યાપતિ અને તે સેન્યમાં તમામ વીરપુરૂષોની અનુક્રમવાર બેઠક હતી; અને ઠાણી બાજુએ તર્ક ન્યાય અને નીતિના શાસ્ત્રને અણુવાવાલા વિદ્વાન પુરોહિત આદિ અષ્ટ જનસમુહ રાજ-

પ્રકૃતિયોની બેઠક હતી તેમના પછી તમામ લેખક વર્ગ
 હતો; એ પ્રકારે બંને બાબુ શોભી રહેલી હતી. ધનજય
 રાબાનું સિંહાસન આઠ પગથીયાવાળું ત્રણ માથોઠા ઉચું
 હતું તે સિંહાસન એટલું તો વિશાળ હતું કે આબુ
 બારુ ચમર ઢાળનારાઓ તથા જનાનખાનામાં ઉત્તમ સ્વ-
 રૂપવાળી ઢાંશીઓ પાયા લઈને ઉભી રહી શકે; તેમજ
 રાબાજીની બંને બાબુઓ શૂંગારેલી ગાદીઓ બેઠકની સુવ-
 ર્ણના છત્ર સાથેની શોભતી હતી તેમા વિશાળ છત્ર નીચે
 રાબા ધનજયની બેઠક હતી, ધનજયે પોતાના ગુરૂભાઈને
 પોતાના વિશાળ સિંહાસનના એક બીજા પગથીયા આગળ
 ઉત્તમ બેઠક ઉપર પ્રતાપરૂઢને બેસાડી હતો. આ ઉપરથી
 એમ જણાતું હતું કે ધનજય હૃદય કેન્દ્રમાં વસનાર પ્રતા-
 રૂઢ શિવાય બીજો કોઈ છજ નહી; જેવી રીતે પુર્ણ
 ચંદ્રના આગળ શુક્રનો તારો શોભે છે તેવી રીતે
 ધનજય રાબાના સિંહાસનના એક નીચા ખાગની બેઠક
 ઉપર પ્રતાપરૂઢ શોભતો હતો, જેવી રીતે સઘળા
 નક્ષત્રોમાં બ્રહ્મરૂપતીનો તારો પ્રકાશ આપે છે તેવી
 રીતે ડાબી બાબુની ઓળખા રાજ્ય પુરોહિત શોભતો
 હતો, તે ભવ્ય સભાના મધ્ય ભાગમા સંગિતમા કુશળતા
 બતાવનારી તથા હાવભાવથી આનંદ પ્રાપ્ત કરાવનારી અને
 નેત્ર કટાક્ષથી શૂંગારતું ઉદ્ધિત કરાવનારી વારાગનાઓ
 મોહક શૂંગાર પેહેરીને ચપળ નેત્રથી રાજભુષણ તરફ
 નજર કરી રહેલીયો શાન્ત વૃત્તિથી બેઠેલીયો હતી, તેની
 પાછળ તબલચી અને સારંગી બલ્લવનારા વૃદ્ધ ઉસ્તાદો
 સૌમ્ય નેત્રથી શાન્ત રસને બતાવનારાઓ ગલીર મુદ્રાએ
 કરીને બેઠેલા શોભતા હતા; રાજસભામા પ્રવેશ કરનારા-
 ઓને યોગ્ય જગાએ બેસવાને ઇસારો કરનારા ચોપદારો
 સુવર્ણની છડી હાથમા પકડીને બંને બાબુ છેક છેલા
 ભાગમાં પ્રવેશ પંથ ઉપર ઉભા રહેલા હતા, રાવણની સ-
 ભામાં જેવી રીતે દૂર પોદાઓ સુદને વિષે ભય બતાવનારા
 અને સભામા ડીમાકડુ દર્શન કરાવનારા હતા તેવી રીતે

રાજા ધનજયની જમણી બાજુની વિરતારવાળી ઓળમાં
 કેટલા નેત્રવાળા શસ્ત્ર ચક્ષુ ધારણ કરીને બેઠેલા હતા; જેમાં
 સઘળાઓની દ્રષ્ટિ રાજા ધનજય તરફ અડગ થઈ રહેલી
 હતી;—આજ આટલા ઠિમાકથી શા માટે સભા કરી છે !
 એવી શંકા ધરાવનારા મધળા જનો હોવાથી હવે રાજા
 ધનજય શી આજ્ઞા કરે છે તે બાણવાને ઇતિહાસ થઈ રહેલા
 જણાતા હતા, આ વખતે રાજા પણ બોલ્યા ત્યાંથી વિના
 મોન વૃત્તિ ધારણ કરીને બેઠો હતો, એટલામાં પ્રતાપરૂદ્ર
 એક બાસુસને સાન કરીને જ્યાં મોકલ્યો હતો તે બાસુસ
 રાજકુમાર (મહન કુમાર) ને લઈને સભામાં આવી પોહો
 ર્યો, એટલે સભામાં ચોપદારોએ રાજકુમારના આવાજમન
 માટે રાજ્ય રૂડી પ્રમાણે જે કંઈ બોલવું ઘટે તે પ્રમાણે
 ઓલીને તસલીમ આપી રાજકુમાર પોતાના પિતાજીની
 જમણી બાજુની બેઠક ઉપર બેઠો, આ વખતે ધનજય
 રાજાએ પોતાના પુત્ર તરફ કોઈ બીજી રીતની દ્રષ્ટિથી
 જોતો હતો, જે દ્રષ્ટિમાં પોતાના પુત્રના દુરાચર્ય માટે બાણે
 નાખુશ હોય તેવો દેખાવ જણાવતો હતો, તે દેખાવથી
 રાજકુમાર જમીન તરફ નજર કરીને કાંઈ પણ બોલ્યા
 ત્યાંથી વિના બેસી રહ્યો હતો, અહાહા, કેવી અજબ
 રચના છે કે જ્યારે મોહ વિકાર ફેલાય છે ત્યારે કુળધ-
 ર્મની મર્યાદા ઉપર પણ બેઠકારી રાખવાને વિવેક પાછો
 પડી જાય છે, પુરાણ પોતાના ગપાટા ઉપરથી એક વખતે
 સદાશિવ મોહાત્મા શામવર્ણ વાળી તરૂણ બીલડીના નેત્ર
 કટાક્ષ ઉપર મોહ પામીને પોતે હસ્તિચર્મને પરીધાન
 કરેલું મુકી હઇને તેને આલિંગન કરવા સાડા ઉભા થયા
 હતા, બીજી વખતે એજ સદાશિવ મોહનિ સ્વરૂપ ઉપર
 મોહ પામીને તે મોહનીને વળગ્યા હતા, પણ જ્યારે વિ-
 જ્ઞ મોહારાજને જોવામાં આવ્યા ત્યારે પોતે લગ્ન-
 સમાન થઇને જમીન ઉપર દ્રષ્ટિ કરવા લાગ્યા
 એજ પ્રમાણે આ વખતે રાજકુમારના હૃદયમાં જે
 મોહની વૃત્તિ ગઈ છે તે માત્ર વિબંધ વૃત્તિ જ-

નિત મોહનું કારણ હતું, એજ મોહે પોતાના પિ-
તાના ઉચ્ચ શિક્ષણ ઉપર તે ધ્યાન આપી શક્યો
નહી.-જેથી તે લજ્જાચક્રાવર્તન થઈને પોતાનો સ્વાર્થ સુધાર-
વાની શ્રેણી ઉપર ચઢી ગયેલો હતો, વારૂ ત્યારે હવે
આપણે તેવા રાજકુમારને એજ જગોએ તેવી સ્થિતિમાંજ
બેસારી મુક્યે છિયે અને હવે શુ થાય છે તે ઉપર આપણે
ધ્યાન આપીયે.

થોડીવાર થઈ એટલે રાજા ધનજયનો માનિતો
હજીરી વિશ્વકેતુ પોતાની સાથે એક તરૂણ મદ્યથી ભરત
થયેલી ઉરવ શીના સ્વરૂપનું માન ખડન કરી નાખે તેવી
સોળ વરસના ઉમરવાળો અને તે સાથે વૃદ્ધ વયવાળો કે
જેના તદ્દન સફેદ વાળ થઈ ગયા છે એવો એમ બે જણને
લેઈને તે સભાના પ્રવેશ કરીને અને રાજા ધનજયને નમન
કરીને ઉભો રહ્યો-પછી હાથ જોડીને કહેવા લાગ્યો કે
અન્નદાતા ! આપની આજ્ઞા પ્રમાણે આ વૃદ્ધ દીપચદ્ર અને
તેમની સાથે આ મોહની તેમની દીકરી થાય છે તેઓને
લઈને હું હાજર થયો છું. વિશ્વકેતુનું વચન સાંભળીને
પ્રસન્ન વદનથી રાજા ધનજયે એક ઉત્તમ આસન ઉપર
વૃદ્ધ દીપચદ્રને અને તેની જોડે મોહનીને આજ્ઞા કરી.
ત્યારપછી દીપચદ્રે હાથ જોડીને રાજા ધનજય પ્રત્યે વીન તી
કરી કે હે રાજેન્દ્ર ! આ શેવકને શા કામ સારૂ આપે
બોલાવ્યો છે આ તાબેશ્વર આપની આજ્ઞા ઉઠાવવાને હમે-
શાને માટે આહુર છે. ચલ્લિ આ નિહોંવ બાળાને આપની
સમક્ષ લાવવાને શી જરૂર પડી છે ! એ બાલુવાને આ
શેવક ઇચ્છા રાખે છે.

ધનજય—હે દીપચદ્ર ! એ નિહોંવ બાળા મ્હારી
બેટાબેટી છે. પિતા પાસે કિવા માતા પાસે કિવા શુરૂ પાસે
અને સ્વમુર પાસે આવવાને અને તેમની નિતિયુક્ત આજ્ઞા
પાળવાને તે બેટા બેટીયોનો ધર્મજ રહેલો છે માટે હે
દીપચદ્ર ! તું એ બાળત તારા મનમાં કંઈજ ચંકા લાવતો માં.

દીપચન્દ્ર—અલભત ! આપ તો અમારા માતૃપીતા છો; અને અમારા જનમાલનું રક્ષણ કરનારા જીવનરૂપ છો.

ધનંજય—હે દીપચન્દ્ર ! આ તાહરી પુત્રી મોહની સાથે મારે રાજકુમાર લગ્ન કરવાને ઇચ્છે છે. તેના માટે તારો અભિપ્રાય કેહેવો છે ! તું તેમ થવામાં યુશી છે કે નહીં !

દીપચન્દ્ર—(એકદમ હર્ષના આવેશમાં આવતો) હે રાજન ! માહારે એવું કયાથી ધન્ય ભાગ્ય હોય કે આપની સાથે મારે તવે ગાઢો મંબધ જોડાય ' પણ અફસોસ છું કે આ મારી હરીલી પુત્રી જે વરસથી કોઈ એવેજ નીચમ લઈ બેઠી છે કે હવે મારે કોઈની પણ સાથે લગ્ન કરવાની ઇચ્છા નથી મ્હે મારી જાતીના ધનાઢય માણસોના લાયક પુત્રોની સકંઠા છત્રીયો મગાવેલી હતી, અને તે તમામ છત્રીયો તેને બતાવી હતી તોપણ તેની ધ્યાનમાં આવતું નથી નથી હું કટાણી જ્યોત્સુ અને આ કમનસિખ છોકરીના દુરાચરને લીધે હું પણ નારાજ થઈને મારે વખત ગમગીનમા કાઢુંછું; તે સ્વતંત્ર વૃત્તિવાળી છોકરી મારા અવાસમાનો બીજો ભાગ છે તેમાં પોતે એકલી રહે છે આ પ્રમાણે તે છોકરીની વૃત્તિ હોવાથી તેણીના લગ્ન કરવા માટે મારા હાથમા કોઈ ઇલાજ રહ્યો નથી

ધનંજય—અરે ! દીપચન્દ્ર મારા નગરમા કોઈ એવું માણસ નથી કે પોતાની પુત્રી ઉંમર સોળ વરસ થયેલી હોય અને તેને ડંવારી રાખી મુકે-ઉંમર લાયક છોકરી જ્યારે લગ્ન કર્યા વિનાની હોય ત્યારે ડગલે ડગલે પ્રહાર-હત્યાનુ પાપ તે છોકરીના પીતાને શીર લાગુ થાય છે. તે તું નથી બચતો ! જ્યારે પ્રજા તેવા પાતકવાળી હોય ત્યારે તે પાપનો બદલો રાજાને ભોગવવો પડે છે. જ્યારે તેમ થાય ત્યારે તમારા જેવા પાપચરણવાળાઓને શિક્ષા આ માટે ન કરવી જોઈએ ! હવે હું એમ ધારું કે તે છોકરીના દુરાચરને બદલો તું પોતાને ભોગવવાનો વખત

આવ્યો છે, હવે તમે જ જોલખાનામા નાખવો ઘટે છે. અને આ દુરાચલવાળી છોકરીને પણ કેદમાં રાખવી જોઈએ ! કેમ દીપચંદ્ર ! આ સળ કરતાં પણ તમારૂં પાપ ધોવાય તેમ નથી ! માટે તું શો વિચાર કરે છે !

દીપચંદ્ર—(થરથરતા પગે હાથ જોડીને) હે પ્રભુ ! હે રાજેન્દ્ર, આપનો સખત હુકમ સાંભળતાં મારૂં શરીર કંપવા લાગ્યું છે; આપની કૃપાકટાક્ષમાં મારૂં જીવન આબાદ છે અને આપના કરોધમાં મારો તમામ આધાર નિર્મૂલ્ય થઈ જાય છે, માટે આ નિરપરાધી સેવક ઉપર કૃપા કરો. અને જેમ આપ આજ્ઞા કરમાવો તેમ કરવાને હું હાજર છું; એમ બોલતો બોલતો દીપચંદ્ર કપાતા શરીરે રાજા ધનંજય આગળ દીન બનીને ઉભો રહ્યો.

તે જોઈને મોહનિયે વિચાર કર્યો કે મારૂં પાલણુપો-પણ કરનાર મારી નેત્રની કીકી કરતાં પણ વધારે ખ્યાર પિતાજીને જ્યારે મારા માટેજ આવી હુબદયક સળ લોગવવાને પ્રસંગ આવ્યો છે ત્યારે લાંબને હુંજ આ સળ આગળ કબુલ્લાત મને મનસૂચતી આપુ એટલે નિરાંત થાય એમ વિચાર કરીને મોહનીએ બે હાથ જોડીને ધનંજય દાબને કહ્યું કે પિતાજી ' આપતો મારા માતપીતા હો, અને અમારૂં પાલન કરનાર હો, આપની આજ્ઞા જ્યારે એવી રુખત થઈ છે તો હું આપના વિચાર પ્રમાણે પરણવાને માટે તઈયાર થાઉં છું' પણ મારો જે ઠરાવ છે તે રાજકુમાર પાળે એવો હસ્તાવેજ કરી આપો અને તે ઉપર મોહાર છાપ થાય તોજ હું વરવાને તઈયાર છું, આ પ્રમાણે કહીને તેણે રાજાજી સામે હાથ જોડીને નમસ્કાર કર્યો.

ધનંજયે કહ્યું કે બેટા ! જે કંઈ તારા મનની સુરદ હોય તે તું આદેર કર ! ઠાવમાં તું કેવો મતલબ બતાવતાં ધારે છે !

મોહનિયે કહ્યું કે દીવસે રૂચું અરત થતા સુધી હું રાજકુમાર પાસે રાજમહેલમાં રહું અને સુર્ય અસ્ત થાય એટલે હું મારે ત્યાં ચાલી જાઉં.

અરે ! એતો દુનિયાના વ્યવહારથી પણ વિચિત્ર
 અને નિરાળો રંગ દંગ તું બતાવે છે; ચાલો ઠીક છે. એ
 તારા નિશ્ચયપણમાં હું હાથ ધાલવા માગતો નથી.
 તારો ઠરાવ આ મહનકુમારને કળુલ હોય તો તે તેવા
 ઠરાવ ઉપર સહી કરે, અને લગ્નનો આરંભ કાલેજ
 થાય, એમ કહીને ધનંજયે મનમા એવો વિચાર કર્યો
 કે આ મોહિનીના વિચિત્ર ઠરાવથી જો કે રાજ-
 કુમાર નાપુત્ર થાય તો તેણી સાથે લગ્ન કરવાનો
 વિચાર માડીવાળે અને એમ થાય તો આપણે પારલો
 મનસુખો પુરો થશે. માટે આવી બાબતમા વચ્ચે પડવાની
 જરૂર નથી એમ વિચાર કરીને તે વિચાર પોતાની પાસે
 બેઠેલા પ્રતાપરૂને ધનંજયે કહી જણાવ્યો, અને એમ થવા
 દેવામા આપણે આડા આવવાનું કામ નથી એમ પોતાનો
 અભિપ્રાય આપ્યો, પછી ધનંજયે પ્રતાપરૂને કહ્યું કે તમે
 રાજકુમારને આ મોહિનીના ઠરાવ માટે ખુલાસો પુછો
 અને તેને પક્ક હોય તો તે પોતાના હાથથી તેવો ઠરાવ
 લખીને આપે અને તે ઉપર મોહોર મુદ્રાછપ થાય એટલે
 બસ છે-પ્રતાપરૂને રાજકુમારને સાંન કરીને એક બીજા
 ઓરડામા જઈને પુછ્યું ત્યારે તેણે મોહનીના ઠરાવ માટે
 કળુલત આપી, જેથી એજ વખતે મોહનીના કહેવા પ્રમાણે
 ઠરાવ લખીને અને રાજકુવરની સહી કરાવીને મોહનીના
 હાથમા પત્ર આપ્યો એજ વખતે મોહનીયે રાજા ધનંજ-
 યના ચરણમા મસ્તક નમાવ્યું અને પોતાને ઘેર જવાની
 આજ્ઞા માગી અને હીપચદે પણ આજ્ઞા માગતા સાથે આ-
 વતી દાલે લગ્ન કાર્યની શોધ કરવાને પોતે તૈયારી માટે
 રજા લીધી આ કામમા જોઈતી મદદ આપવાને ધનંજયે
 હીપચદને પોતાનો વિચાર જણાવ્યો. વળિ ધનંજય હસતાં
 હસતાં પ્રેમપુર્વક બોલ્યો કે હવે તો તમે અમારા વેહેવાઈ
 થયા છો, માટે અમારા તરફનું કામ કાજ કહેવાને તમે
 કોઈ પણ રીતની શકા લાવતામા-ધનંજય જેવા રાજેન્દ્રના
 મુખમાંથી જ્યારે આવા શબ્દો નીકળ્યા તે વખતે હીપચદ

અહુજ હર્ષના આવેશમાં ગાંડા થેલા જેવો બની ગયો. વળી પ્રબળ રાજ્યસત્તાનો ફાંકો અને તેની હુકમ સંપૂર્ણ રીતે પોતા તરફ આકર્ષાઈ જાણીને તેના નવલ ઉમંગનો ચારજ રહેલો નહીં. આ વખતે તે કબજા બરેલી સભામાંથી દીપચંદ અને મોહની પોતાને ઘર તરફ જવાને નીકળ્યા તે વખતે નવલ વેહેવાઈ બનવાની ધ્રુજા લાલ સાથે રાજદારી જામુસો સંરક્ષણ અર્થે ઠેઠ ઘેર મુકવાને અને ઉત્તમ પ્રકારની રાજ્ય ગાંધીમાં બેસારવાને યોગવાઈ માટે હાજર થયાં, આ તરફ આવતી કાલે લગ્ન કાર્યમાં જ્યેષ્ઠતાં સાધનો તક્યાર કરવાને મત્સદી બર્ગ તરફ અને રાજ્ય ગોર પુરોહિત તરફ આજ્ઞા આપવામાં આવી; પછી સભામાંથી ધનવંચ રાજા ઉભો થઈને અને પ્રતાપરૂદ્રની આંખની પકડીને રાજ્યમંદીરમાં આલ્યા ગયા;—રાજેન્દ્ર જ્યારે ઉઠીને આલ્યા ગયા ત્યારે સભામાં આવેલા તમામ જનો પોતપોતાના કામો અને મકાન તરફ જવા લાગ્યા; રાજકુમાર થણુ રાજ્યમેહેલની ભેડે પોતાના ખાનગી બેઠક તરફ હજી રીથો સાથે જવા લાગ્યો, આ વખતે દીપચંદના લાગ્યેદય માટે અને મોહની જે કે વ્યાપારીની પુત્રી તે રાજ્યમાં પૂર્વે રાણી બનશે તે બાબત વાતો કરવા લાગ્યા, યોદ્ધા-વારમાં તમામ લોકો વેરાઈ ગયા.

બીજે દિવસે ઘણાજ ધામધુમથી મહનકુપારનું લગ્ન મોહની સાથે કરવામાં આવ્યું તે કામ આટોપાઈ ગયા પછી બીજે દિવસથી સુર્ય ઉદય થાય તે વખતે મોહની પોતાના ખાવિદ પાસે રાજમેહેલમાં આવતી હતી. અને સુર્ય અસ્ત થાય તે વખતે પોતાની સાથે દારીને લઈને પોતાને ઘેર જતી હતી. આ પ્રમાણે કેટલાક દિવસ સુધી કેમ કરાવ પ્રમાણે જાતુ રહેવા લાગ્યો, જો કે આ પ્રમાણે થતું હતું તોપણ રાજકુમાર તેમ થવા કેતો હતો કેમકે મોહનીના કોઈ અજબ રંગ છંગના ચેહેરાથી યાને તેણીના બાણીવીલાસથી અને તેણીના નેત્ર કટાક્ષથી એવો તે અમર જેવો કામલુપ્થ તથા મોહલુપ્થ બની ગયો હતો કે

તે કુમાર મોહીનીના હૃદયમાં કાંઈ પણ પ્રગરનો શ્લેષ થાય
 એમ કરતો નહોતો.—મોહીની જ્યારે સાયકાળ થાય તે વખતે
 ઠરાવ પ્રમાણે પોતાના ઘેર જતી હતી તે વખતે મહનકુ-
 માર તેણીના વિયોગે ઠરીને આખી રાત્રી બેચેનીના દરદ
 માટે આજીજી પૂર્વક ઘણું ઘણું કહેતો હતો પરંતુ તે
 વખતે બહુ બરેલા નેત્રવાળી પોતાના નેત્રના બુવા ચઢાવીને
 અને છબૂકા કરીને મહનકુમારની આજ્ઞા ઉપર લાત મારીને
 ચાલી જતી હતી; છતાં પણ મોહનકુમાર મહનકુમાર ગત્રીનો
 વિરહ સહન કર્યા કરતો હતો મારા વાચક મિત્રો !
 અહાહા ! આ સ્ત્રીનું હૃદય તેના પ્રત્યે પ્રેમાળ હતું કે
 માત્ર તેના દુરાગ્રહને સાચવવા પુરતા સ્વાર્થવાળું હતું !
 તે માટે વિચાર કરવાને વાચકવર્ગને સત્તા આપુછું

પ્રકરણ ૫ મું.

પ્રારબ્ધ અને પુરૂષાર્થ

વિરાગના નિરાપરાધી રાજ્યકન્યાનો અચાવ.

વસતકતુ ઉતરીને ગ્રિષ્મ રૂતુએ પોતાને અમલ
 સારીપેઠે ઝમાવ્યો હતો આ વખતે વરખ અને મિથુન
 રાશિનો સ્થાન એવો તો તપતો હતો કે જમી તેવા દ્રઢ
 અગવાળાના શરીરમાંથી પરચેદના એબે એમ છુટયા વિના
 રહેજ નહીં, આકાશમા વાદળાની ગતી પુર્વ દીશાથી
 પશ્ચિમ દીશા તરફ ચવાની શરૂવાત થઈ રહી હતી, પરંતુ
 વાદળાંમાંથી સુર્યની તિશ્ણ રશ્મિ ઘણીજ સખત લાગતી
 હતી. આ વખતે અર્ધ ઉપર બેઠેલા એક સ્વાર યજ્ઞ
 અગ્નિ સજ્જત યજ્ઞેલો લયાનક જ ગલોના ટેકરા ટેકરીનો
 ચરતો કાપતો નિર્ભય થતો જતો હતો? તેણે મસ્તક ઉપર
 હોહનો ટોપ અને તે ઉપર ચપેઈ રંગનો મલમલનો ફેટો
 ખાંચ્યો હતો. તે ફેટાને ચારે બાજુ સોનેરી ઝેર હતી;
 તેના કંઠમાં અશુભ્ય મોતીની માળા મોટા દાણાવાળી રમ
 શેરોથી ભરાવદાર જાણતી હતી તેની શ્યામ રંગની ગીરદ

ઢાઢાડી છાતીના પ્રદેશ સુધી ગતી આપનારી જણાતી હતી; તેની છાતીનો પોહોળો ભાગ ઓટલો તો વિશાળ હતો કે તે ઉપરથી એમ જણાતું હતું કે આ માણસ ઘેરથી યશ મેળવે તેવો હોય. જોઈએ તેના બન્યો નેત્ર અરુણ રંગના વીરરસનું ઉદીપન જણાવનારા છતાં તે નેત્રના કેન્દ્રમાં દયાનો નિવાસ હોય એમ જણાતું હતું, તેના બન્યો આજ્ઞન (લાભા) બાહુ પરાક્રમ દર્શક અને ઉત્તમ કાર્ય કરવામાં આગળ પડતા હોય એમ જણાતા હતા, એવો દઢ અગવાળો નિડર ચોદ્દો જ ગલની ઘટ્ટ ઝાડીમાં આરે તરફ નજર ફેરવતો ફેરવતો પોતાના ઘોડાને હકારતો હતો અને જાણે કાંઈ ખોવાઈ ગયેલી વસ્તુ હોય અને શોધ કરતો હોય તેમ તે આરે બાજુ જોયાં કરતો હતો. તે સાથે એમ પણ બડબડી જતો હતો કે અરે ! આઢાવા ગાઢર્વ રાજેન્દ્રની સત્તામાં પણ હાથ ઘાલનાર એવો કેણુ બળવાન હશે ! મારો ઘોડો પણ થાકવા આવ્યો છે, તાપ એવો તો સખત પડેછે કે, તેથી શરીરમાં પરશેવાના ઝેમ છુટયા છે. આદ્ય જીવ ! હવે આગળ જઈને કાંઈક પરિશ્રમ કરીયે, અઢાઢા ! મારા તરફ નિર્દોશ નજરથી હરવખતે દ્રષ્ટિ કરનારી ઉપર આટલાં બધી આકૃત ! અરે ! પણ જ્યાં બહોળુ રાજ્ય હોય ત્યાં અધેર પણ ઘણુ જ હોય છે, યદ્યપિ મને પૂરી રીતે તે વીરળાળાને માટે ખાત્રી છે કે પોતાનું શિયળ સાચવવામાં સાવધ રહ્યા વિના રહેજ નહી. આમ બોલીને પોતાના ઘોડાને વૃક્ષની છાયા નીચે ઉસો રાખી મદમદ પવનનો લાભ લેતો હતો. એ પ્રકારે થોડો આરામ લઈને ઘોડાને ત્યાંથી આગળ ચલાવવાને ગતી આપતો હતો; આગળ ચાલતાં અત્યંત વિકટ જંગલ એહેલું તો આવ્યું કે વૃક્ષની ઘટામાં થઈને જવાને છેક સાકડો રસ્તો નીઝાણમાં ઉતરવાનો આવ્યો અને તે રસ્તામાં બન્યો બાજુએ વૃક્ષ જીવ્ધમાં ચપાના ઝાડ તથા ગુલાબ અને બોલસરીના વૃક્ષો હોવાથી તેને સ્પર્શીને સુગંધી પવન આવતો હતો; આવો રસ્તો જોઈને તેનું મગજ તર થઈ ગયું, પણ તે

બન્યો દુઝરાઓની મધ્ય ભાગનો છેક ઉઠાણમાં ઉતરવાનો રસ્તો હતો, તેથી તે સુસાફરના મનમાં અનેક પ્રકારના વિચાર આવવા લાગ્યા કે અહીંથી દુઝરાઓની ખીલમાં જવાશે કે કેમ । જોકે તેમ હશે અને છેવટે ઉચ્ચ પાકાડ માલુમ પડશે તો રસ્તાનો નિકાલ નહિ હોવાને લીધે પાછા ફરવું પડશે એવો વિચાર પોતે કરે છે તે સાથે તેની કુદરતિ સાહસ કાર્ય વૃત્તિ હોવાથી તે પોતાના થતા વિચાર ઉપર બેઠરકારી રાખતો આગળ ધસવા લાગ્યો ત્યારે તેને રસ્તામાં માણસોના પગલા જણાયા,—આ જોઈને તેને કાંઈક આશા બધાઈ કે આગળ જતા કાંઈક જવાના માર્ગનો નિકાલ હોવોજ નોંધ્યો—તોવા પગલા જોઈને તે થોડે સ્વાર સુસાફરે ત્યાંથી આગળ પ્રયાણ કરવાની શરૂવાત કરી, થોડેક દુર ગયો એટલે રસ્તામાં મર્ણુ પામેલો કદાવર શરીરવાળો અને ગૌરવર્ણનો છતાં શસ્ત્ર અસ્ત્રથી સજ્જત થયેલો કોઈ થોડું પુરૂષ જણાયો, તે જોઈને આ સુસાફર થોડા ઉપરથી ઉતરીને તે થોડાન એક ઝાડના થડ સાથે દોરડું બાંધીને પેલા મર્ણુ પામેલા માણસ નજીક જઈને ઉભો રહ્યો, અને તેના ઉપર બારીકાઈથી દ્રષ્ટિ કરીને જોવા લાગ્યો તે વખતે તેને જણાયું કે તેની જમણી બાજુના કુખમાં કટારનો ઘાવ લાગવાથી તે જમીન ઉપર પડેલો છે, તે મર્ણુ પામનારના બન્યો નેત્ર ખુલ્લો હતા, અને તેનો જમણો હાથ ઠાલી બાજુના કમરપટા સાથે લાગુ થયેલા તલવારની મુઠ ઉપર તલવારની મ્યાનમાથી તલવારનો અડધો ભાગ કાઢેલો અને અર્ધભાગ અંદર રહેલો એવી રીતે લાગુ થયેલો હતો, તે પચકલ નહોતો પણ થોડેસ્વાર હોવો જોઈએ એવો અનુ-યાન તે મર્ણુ પામેલા માણસની એક બાજુએ જમીન ઉપર બાંધે પડી ગયાથી જણાયા આવ્યું, આ દેખાવ જોઈને સુસાફરને વારંવાર વિચાર ઉત્પન્ન થવા લાગ્યા, પણ આ સ્વાર કયા રાજ્યનો છે તે જાણવાની તેની પુર્ણ ઇતેજારી હતી. અને તેની શોધ કરવાને માટે સુસાફર વધારે તપાસ કરવા લાગ્યો જેમાં જોતાં તે મર્ણુ પામેલા જીવાનના કમ

રમાં કમરપટ્ટો હતો અને તે પટ્ટાના મધ્ય ભાગમાં સુવર્ણનો ધડાકતીનો પટો બાધેલો જણાયો, અને તેમા એવું લખ્યું હતું કે “ જિન પ્રદેશ શાજેન્દ્રનો કહકાકે સ્વાર ” આવો લેખ વાચીને આ તાલે સુસાદર એકદમ ચમક્યો. અને તેના સાથે તેના હૃદયમાં કાંઈક આશાના અંકુર પુટવા લાગ્યાં જેમ જેમ આશાના અંકુર પુટવા લાગ્યાં તેમ તેમ વધારે ચોકસી કરવા ઉપર પેલા સુસાદરનું લક્ષ્ય ખેંચાયું જેથી તેણે તે તરફ કંઈ વધારે ધ્યાન ખેંચવા માડ્યું. જેમા ખીજે તપાસ કરતા વિશેષ માલુમ પડ્યું નહીં પણ આ સ્વારનો ઘોડો આટલામા હોવો જોઈએ તેવો અનુમાન કરીને તે નજીક વૃક્ષ ઘટામા આમતેમ ફરવા લાગ્યો ત્યારે શ્વેત વર્ણનો ઘોડો એક જાળા પાછળ નેત્રમાથી આસુ કાઢતો અને વારવાર વિશ્વાસ નાખતો સ્થિર ઉભો રહેલો માલુમ પડ્યો તે ઘોડા પાસે થઈને આ સુસાદરે તેની પીઠ ચાપડી, એથી કરીને તે ઘોડાને કાંઈક રાહત મળી તે અશ્વની લગામ પકડીને જ્યાં પોતાનો ઘોડો હતો ત્યાં આણીને તેને ઉભો રાખ્યો. આ જખતે સુસાદરે વિચાર કયો કે આ ઘોડાને આપડી જોડે રાખવાથી કાંઈ પણ લોભ જણાઈ આવશે, આ ઘોડો રસ્તાનો પણ માહીતગાર હોવો જોઈએ, એમ વિચાર કરીને પોતે પોતાના ઘોડા ઉપર બેસીને તે ઘોડાના ગળામા લાખી રસી બાધેલી પોતાના હાથમા લઈને ત્યાંથી આગળ પ્રયાણ કરવાની શરૂવાત કરી જેમ જેમ આગળ જવા લાગ્યો તેમ તેમ પેલા મહું પામેલા સ્વારનો ઘોડો પણ; જલદીથી ચાલવા લાગ્યો. ન્યારે આગળ જતાં બે રસ્તા આવ્યા તે બે રસ્તા પૈકી એક રસ્તા ઉપર થઈને જવાને આ સુસાદરે પોતાના ઘોડાને ગતી આપી ત્યારે પેલો શ્વેત વર્ણનો ઘોડો ત્યાંથી અચકચો-તે ઘોડાની રસી બળાતકારે ઘણીએ ખેંચવા માંડી પણ તે શ્વેત વર્ણનો ઘોડો ત્યાંથી એક કદમ પણ ખસે નહીં, પણ જમણી બાજુના રસ્તા ઉપર જવાનો કદમ બારવા લાગ્યો, આ ઉપરથી સુસાદરને ખાત્રો થઈ કે જમ-

જી બાળુએ જવાનો માર્ગ છે એમ આ ઘોડાને માહિતી છે એમ સમજીને જમણી બાળુનો રસ્તો પકડ્યો-અને જ્યારે ચાલવા માંડ્યો, ચાલતાં ચાલતા અને છેક આગળ જતાં એટલું બધું નીચાંણુ આવ્યું કે ચારે બાળુના બચકર વૃક્ષ જુથાવાળા ડુંગરાઓ આકાશને લેદી નાખે તેવા જ-ણાયા; જેમા છેક નીચાણુમા કે નજર પહોંચે પહોંચે નહી તેવા ઠેકાણે પથ્થરને લેદીને પુરજોસથી વહન થનારી નદી જળના વેગથી બચકર થતી ધ્વનિવાળી જાણવામા આવી; આવી બચકર જગોમા હીમત રાખનાર માત્ર આ મુસાફર હતો, આ જગોએ શ્વેત વર્ણુવાળો ઘોડો અટક્યો અને ત્યાંથી ડાબી બાળુની ઝાડીમા એક ડરીયા પગરવટ ઉપર થઇને જવાની ગતી કરવા લાગ્યો; આ વખતે ઘોડેસ્વાર મુસાફરને ઉપરા ઉપરી અનેક વિચાર ઉત્પન્ન થવા લાગ્યા-જ્યારે આટલા સુધી સાહસ કરીને આવ્યા છીએ ત્યારે સાહસ લેશુ સાહસ કે જેમા હસાહસ ન થાય તે સારુ એમ ધારીને શ્વેત વર્ણુના ઘોડા સાથે તે બચકર ઝાડીમા જવાની શરૂઆત કરી છેક આગળ જતા એક મોટા ડુંગરો આવ્યો અને તે ડુંગરના મુળ આગળ મોટા પથ્થર ઉપર સિદ્ધુથી ત્રિશુળની આકૃતી ખેંચી હતી; તેવા પથ્થર આગળ તે ઘોડો ઉભો રહ્યો, અને ત્યાંથી તે ઘોડાએ આગળ જવાનું માડી વાળ્યું,-ઘોડેસ્વાર ઘોડા ઉપરથી તુરત ઉતરી પડ્યો,-તે વખતે બપોર પછી સાંજના છ વાગ્યાનો સુમાર થયો હતો, પશ્ચિમ દિશાએ સૂર્યના-રાયણ આકાશની નીચાણુ કક્ષામા લટી પડ્યા હતા તેના કીરણો વૃક્ષ ઘટા ઉપર નહી પડતા ઉંચા ડુંગરાઓની શિખરો ઉપર પડેલા હતા તેથી તે જગેએ છેક સધ્યાકાળ જેવો ભાસ થઇ રહ્યો હતો, છેક નિચાણુમા પથ્થરને સ્પર્શ કરનારી નદી અરબલિત ઘુઘવતી હતી આ બયાનક જગો કુર વ્યાઘ્ર, રીંછ, રીપડા, અને ગરખ તથા વરૂ વિગેરેના નિવાસવાળી હતી યદ્યપી એ જગોએ શ્વેતવર્ણુવાળો ઘોડો છેક નિડર થઈને ત્યાં સુધી કેવા પ્રકારે આવી શકે છે

તેના માટે વાચક મિત્રોને શંકા થયા શિવાય રહેશે નહીં, એટલું જ નહીં પણ પેલા મુસાફરને પણ તે અથ માટે શંકા આવતી હતી અને તે શંકાના આરભમાં જે આશાના અકુર તેના હૃદય કેન્દ્રમાં કુટી નીકળ્યા હતાં તે અકુરનો કાંઈક વધારો થવા માંડ્યો.

પેલા પથર ઉપર સિદ્ધરથી ત્રિશુળ એ એલું હતું ત્યાજ જ્યારે થોડો અચકચો ત્યારે તે પથર ઉપરના એલેપ કરેલા ત્રીશુળ માટે આ તરૂણ મુસાફરને શંકા આવવા લાગી, આ લયાનક અને નિર્જન સ્થાન છતાં પથર ઉપર સાથિયો કરનારનો કાંઈ પણ છુપો હેતુ હોવો બેઠએ માટે તે બાબત ખારી-કાંઈથી તપાસ કરવાની જરૂર છે. એમ ધારીને પેતાના થોડા ઉપરથી ઉતરીને જેવો ઠાળી બાબુના એક ભાગ લાણી નજર કરે છે એટલે તે ડુંગરની અદર દસ પદર માણસો પોતાના થોડાઓને બાંધીને અદર રહી શકે તેવી બાણે વિશ્વકર્મોએ ટાકણેથી ટાકીને ગુફા બનાવી હોય તેવી ગુફા નજરે પડી એજ ગુફાના મોટા દ્વાર આગળ પેલા શ્વેત રંગનો થોડો આગેવાન થઈને ઉભો રહ્યો, આ વખતે પેલા તરૂણ મુસાફરને ખાત્રી થઈ કે આ થોડો આગેવાન થઈને આગળ જતો હતો અને અટકતો હતો તેના ભેદ રૂપમાં માત્ર આ રસ્તાની માહોતી છે એમ પક્ષો રીતે જણાય છે, - પેલા તરૂણ મુસાફરે બન્યો થોડાને લઈને તે ગુફામાં પ્રવેશ કરીને બાંધી દીધા, અને આબુ બાબુ લીલો પાલો વીગેરે જે કંઈ હતું તે લેણું કરીને થોડા આગળ મુકી દીધું થોડાને રસ્તામાંજ પાણી પાચું હતું તેથી કાળજી રહી નહોતી, આટલું કયો બાદ તેણે નળકના વૃક્ષ ઘટામાં પ્રવેશ કર્યો એટલે તરેહ તરેહવારના મિષ્ટ અને પકવ થએલા મધુર સ્વાદવાળા ફળ તેને માલુમ પડ્યા, તે તેણે જરૂર જેટલા લઈને બાંધ દીધા પોતાની પાસે થોડાના તોબરામાં જળ પીવાનો ચાંદીનો કુળો હતો તેમાંથી જળ પીઈ લીધું, આટલી વ્યવસ્થા

કરતામા સૂર્ય મહાસજ છેક નીચે લટી પડયા હતા; આ વખતે નહી ઉપર ફરનારાં સારસ અને બગલા વીગેરે અનેક પ્રાણી આકાશમા ઉડીને પોતાના માળા લાણી જવા લાગ્યા હતા, આ વખતે દક્ષીણ દિશાનો પવન એવો તો છુરતો હતો કે તેની પ્રબળતાએ કરીને અનેક વૃક્ષ હાલવા લાગ્યા હતા, વળી સાગના મોટા પાદડાનો ખડખડાટ કાનને બેઢેર મારે તેવો થતો હતો પરસ્પર વાસડા ઘસાતા હતા; આ પ્રસંગમા જોત જોતામા અધાર્થ થઈ ગયું હતું, હવે કેમ કરવું ! તેના માટે નવિન મુસાફર વિચાર કરવા લાગ્યો, એકતો સૂર્ય અસ્ત થઈ ગયો અને બીજી રીતે નેત્રથી દેખી શકાય નહી તેથી કામ બરાબર નહી થઈ શકવાના કારણથી તથા કેવળ અભણ્યુ સ્થળ હોવાથી તેના હૃદયમાં ગભરામણ બહુ થવા લાગી, અત્યારે કેમ કરવું ! તેની તેને બીલકુલ સ્મૃતિ પડી નહી, એવા વિકટ પર્વત અને વૃક્ષ ઘટામા સર્પ ઇત્યાદિક ઝેરી પ્રાણી ગ્રીષ્મ રૂતુના પાપથી હીવસે લપાઈ રહેલા આ વખતે તેવા અનેક પ્રાણી ખાંડેર શિકાર માટે ફરવા નીકળી પડવાનો પકડો સભવ હતો, તેથી તેવા પ્રાણીયોના સપાટામાથી બચાવ કેવી રીતે કરવો તેના માટે તે મુસાફરને ઉચ્ચત થવા લાગ્યો, એકદમ સાહસ કામ કરવાથી શો પરીણામ થાય છે ! તેની તુલ્યના કરવાને આ વખતે તે મુસાફરને તક મળ્યો, અને બોલ્યા ચાલ્યા વિના ઉડા વિચારમા એક જગોએ સ્થિર થઈને ઉભો રહ્યો, ખાદ વિચાર કરતા એમ સુઝી આવ્યું કે આ જગોએ હું અત્યારે કદાચ રહીશ તો વખતે જોખમ ભરેલું છે વખત છે ને કદાચ આ સ્થાનના જાણીતા લોભીઆઓ ટાળા સાથે અહીં આવી પોહોચે તો તે પ્રસંગે માહારે ભારે જોખમમા ઉતરવું પડશે માટે અત્રેથી ખસીને કંઈક થોડે દુર જઈને અને અત્રેને એક જાળા આગળ બાધી રાખુ અને હું કેઈ વૃક્ષ ઉપર ચઢીને જાગૃત બિસું, આ પ્રમાણે નિશ્ચય કરીને તે મુસાફરે માત્ર પોતાનો થે ઓ પેલી ગુફામાથી છોડીને

ત્યાથી કેટલેક દુર જઈને પોતાના મનમાં ધારી પ્રભાણે એક ઉંચા વૃક્ષ ઉપર ચઢીને બેઠો અને પોતાની નજર તે સ્થાન તરફ જાય એવી સગવડમાં રહ્યો.

બરાબર મધ્ય રાત્ર થઈ તે વખતે તે જંગલમાં વા-
ઘવડનો સોહોર બકોર તથા પવનના સપાટાનો ધ્વનિ શિ-
વાય બીજું કંઈ જાણવામાં આવ્યું નહોતું પણ થોડીકવાર
થઈ એટલે બે મશાલ સળગતી અને ચાર પાંચ માણસોનું
ટોળું તે તરફ આવવું માલુમ પડ્યું તેઓ ઘણા ઉતાવળા
જેસણેર આવતા હતા; અને પરસ્પર રસ્તામાં એક બીજા
સાથે વાતો કરતા હતા, તે પૈકી એક બોલ્યો કે મિત્ર !
હવે આપણું કામ પુર્ણ થયું; પણ લાયક કે આપણે
ખરેખરે આગેવાન પોદ્ધો કુહકાક તે વીરબાળાના હાથના
જામેયાથી મહું પાર્યો, એટલું સાલળી બીજા માણસે
ઉત્તર આપ્યો કે મારા મેહરબાન ! ધન્ય છે તે વીરબા-
ળાને કે તે સ્ત્રી છતાં તેના પરાક્રમ અને ભુજ બળ માટે
મને વારવાર યદ આપ્યા કરે છે, ત્રીજાએ કહ્યું કે અરે !
આપણે આપણા કુહકાકના શબને બાળવામાં આટલો
વખત ગમાવ્યો પણ અફસોસ કે આપણે તમામ માણસો
તે કુહકાકના શબની વ્યવસ્થામાં રોકાયા હતા, -ત્યારે
ચોથે ઉત્તર આપ્યો કે અલબત્ત ! એમ કરવાનું ખાસ
કારણ હતું, કેમકે ચાર માણસો તે શબની વ્યવસ્થા માટે
રોકાયા અને બે માણસો પેલા સફેત ઘોડાની શોધમાં
બટકયા પણ અફસોસ કે ઘોડો હાથમાં આવ્યો નહી. — ૪
ત્યારે પાંચમે ઉત્તર આપ્યો કે મિત્ર ! આપણે એટલું ઘણું
સાર કર્યું કે તે બાઈને પ્રથમથીજ આ શુભ સ્થાનમાં
પુરીને તે કામ કરવા સારૂ ગયા, નહીતો તે વીરાંગના
એજ વખતે બીજા બે ત્રણ માણસોનો લોગ હીધા વિના
રહેતજ નહી, એટલું સાલળી પહેલા માણસે ઉત્તર આપ્યો
કે ખેર ! આપણા છત્ર રાજેન્દ્રના પુત્ર વરરૂચી માટે જે
પ્રયત્ન કયો છે તે ફળીભુત થયો; અને તેના માટે તેની
કૃપા રૂપી રત્ન આપણે મેળવ્યું તે બસ છે-ત્યારે બીજાએ

કહ્યું કે મારા મિત્ર ! એતો ખરું, પણ રાજકુમાર
વરફાનીના સુછનો વાળ કુહકાક મરાયો તેના માટે તેનું
હૃદય બહુ જ લોહાર્થ જશે. અને જ્યારે એમ સાંભળશે
કે જેને મનમાં ધારી હતી તે વીરાગના જો કે કબજે
થઈ છે તે વીરાગનાના હાથથી મરાયો છે ત્યારે તે બીજે
રસ્તે વીરાગનાના પરાક્રમનું વર્ણન પણ કરશે વળી
તે ઘણા ખુશી થશે, ત્યારે ત્રીજાએ કહ્યું કે મારા પ્રિય
મિત્ર ! તે વીરાગનાના પેટથી પુત્ર થાય તો તે કેવો
પરાક્રમી નીવડે ! આ પ્રમાણે વાતો કરતા કરતા તેઓ
છેક પેલા પથ્થર ઉપર ત્રિશુળ આળેંચું છે ત્યાં આવીને
ઉભા રહ્યા. આ વખતે એકંદર છ માણસો હતા તેમાં
બે માણસોના હાથમાં મશાલો હતી અને ચાર માણસો
હથીયારબધ તે પથ્થર આગળ ઉભા રહ્યા, અને પરસ્પર
વિચાર કરવાને તેઓએ કેટલોક વખત લીધો, સેજ સાજ
થોડીકવાર ઉભા રહ્યા, એટલામાં પેલા શ્વેત રંગના ઘોડા-
એ તે નજીકમાં ગુફા હતી તેમાંથી હજી હજીટ કરવા લાગ્યો
તે સાંભળીને તમામ માણસો ચમક્યા, અને તે તરફ એ-
કાએક વળ્યા ત્યારે ખરેખર તે મહુ પામેલા કુહાકાકનો
અન્ધ જોવામાં આવ્યો, અન્ધ પોતાની મેળે જાણીતા રસ્તા-
એ થઈને આવ્યો છે એમ તેઓએ અનુમાન કર્યો, જે
વખતે ઘોડાને જોવા સાડ ગયા તે વખતે પેલા ત્રીશુળ
ચિત્રવાળા પથ્થર આગળથી એક મશાલવાળો અને બે
માણસો તે ગુફા તરફ જોવા સાડ ગયા હતા, અને એક
મશાલવાળો અને બે માણસો પેલા ત્રીશુળવાળા પથ્થર
ઉપર બેઠે બેઠે બેઠા હતા, અને તેની જમણી બાજુએ
સીધી રેશામાં છેક નજીક મશાલ પકડનાર ઉભો રહ્યો
હતો. આ વખતે એક માણુ એવું તો સુસવાટા કરતું
ઘણા જોસવાળું આવ્યું કે તે બાણુ પેલા પથ્થર ઉપર
બેઠેલા બે માણસોના કુખને વેધીને અને મશાલવાળાની
છાતીને વેધીને આરપાર નીકળી ગયું અને તે બાણુ એક
ઝાડના યડમાં ચાર આંગળ પેશી ગયું ને આવેલા બાણુના

જખમથી તુરતજ પેલા બે માણસો અને મશાલ પકડનાર એમ ત્રણે બેલાન થઇને તરફડતા પગે પાંચ મીનીટમાં માણુને ત્યામ કરીને જમીન ઉપર ગરગડી પડ્યા પણ તે કેમ થયું તે બાબત કોઇને ખબર પડી નહી મશાલ હોલાઇ ગઇ અને ત્યાં છેક અધાર થઇ ગયું. થોડીકવાર થઇ એટલે પેલા ચેતર ગના થોડાને જોવા સાફ ગયેલા તે જગોએ મશાલ સાથે ત્રણ માણસો આવી પોહોચ્યા અને જ્યારે જુવે છે ત્યારે તે જગોએ છેક અધાર માલુમ પડે છે તેઓએ તુરતજ અનુમાન કયો કે આમ કેમ બન્યું હશે ! એમ શકા યુક્ત થનારા બાહાવરા બની ગયેલા અને ઉતાવળા ચાલતા ચાલતા એજ જગોએ આવીને જ્યારે જુવે છે ત્યારે મશાલવાળા સુધી ત્રણે માણસો ધવાયલા લોથ થઇને જમીન ઉપર પડેલા જણાયા આ તમાસો જોઇને તેઓ ઘણાજ ચકિત બની ગયા, તે સાથે તેઓને મોટી ચિંતા ઉત્પન્ન થઇ કે આ કૃત્ય કોણે કર્યું હશે ! આમ વિચાર કરીને બે શસ્ત્રધારી માણસો પેલા મરણ પામેલા શખ પાસે એક સિસ્તમા બિસીને જુવે છે. અને તપાસે છે એટલામા બીજા બાણ એવું તેા સુસવાટા કરતું આવ્યું કે તે બાણે કરીને પેલા બે શસ્ત્રધારી માણસો જમીન ઉપર લાખા થઇને તરફડવા લાગ્યા આ વખતે પેલો મશાલ પકડનારો ફક્ત એકલોજ હતો. તે અત્યંત ગભરાઇ ગયો. આમ તેમ જોવા લાગ્યો પણ કોઈ રીતનો પત્તો લાગ્યો નહી, એટલામા દોટ મુકતો એક માણુન જે કે પેલો સુસાફર હતો તે હાથમા ઢાલ તલવાર લઇને પેલા મશાલ પકડનારના હાથ ઉપર એવો ઘાવ કર્યો કે તે કેવળ નિરપયોગી થઇ ગયો—તલવારના ઘવથી તે પણ જમીન ઉપર પડ્યો તેની શખગતી મશાલ જમીન ઉપર પડી અને તેલનો જારેલો કુપો બગલમાથી નીકળીને બાજુએ ગરગડી પડ્યો—આ વખતે પેલા ચતુર સુસાફરે તેલનો કુપો હાથમા પકડીને મશાલને સારી પ્રગટાવીને એક બાજુએ ગોઠવી એક દર પાંચ માણસો રામ શરણ પોહો-

મથા હતા, મથાલ પકડનારનો હાથ ઝખમ મથાથી તે જમીન ઉપર અશક્ત થઈને પડેલો મરણ પામ્યો નહતો તેથી તેની પાસે પેલો સુસાદર ઉભો રહ્યો અને ટહુ કે જો છુ સાથે સાથે લેઈ બતાવીશ તો હું તને જીવતો મુકીશ. જો કે અરધો લેઈ મારા જાણવામા છે, તમે પરસ્પર જે પ્રકારની વાતો કરતા હતા. તે તમામ મહે સામળી છે. તોપણ તેમા ઘણી શકાઓ રહી છે માટે પુછુછુ કે તે વીરાગના સ્ત્રી કોણ છે અને તેને શા માટે --હીયા લગીને શુભ અવાસમા પુરી છે, તે શુભ અવાસ કયો છે । આ-ટહુ સામળીને તે ઘાયલ થયેલો મથાલચી મ્હાન મુખ કરીને કહેવા લાગ્યો કે હે માહારાજ ! તમે કોઈ સમર્થ પુરૂષ છો વળી તમારા બે બાણથી પાંચ માણસો મરણ પામ્યા છે ક્રૂર હું રહ્યો છું તે પણ કેટલીક સુદંત સુધી પીડા પામીને સાંભે થાઉ તેવી સ્થિતીવાળો અચારે અશક્ત બની ગયો છુ માટે હવે કૃપા કરીને મને જીવનદાન આપો, અને તેના બદલામા હું હકીકત એજ જણાવુ છું કે જીન લોકનો રાજ મહાસમર્થ ચદ્રવર્મરાજ છે તેના પુત્ર વરફૂચી કામદેવ જેવો અને બાહુબળમા પ્રખ્યાત છે તે ગાંધર્વ દેશના રાજ ધનજયની પ્રથમની રાણીની પુત્રા વિશ્વમોહિની નામની કે જેને માટે સ્વર્ગમા નિવાસ કરનારા દેવતાઓ વરવાની ઇચ્છા રાખતા હતા તેવી મહા રૂપગુણ લાવણ્યવતિ ઉપર મોહ પામેલો હતો, તેથી તેને કોઈ પ્રકારે ઉઠાવી લાવવાને ગોઠવણી ઘણી સુદંતથી વરફૂચી કરતો હતો પણ કોઈ પ્રકારે લાગ મળ્યો નહોતો પણ તે વિશ્વમોહિની રાજપુત્રિ પોતાની સખિયો સાથે જળક્રીડા કરવા સાડુ નિર્જન સ્થાન ઉપર નદીના કીનારામા રહીને પ્રવૃત થઈ હતી તે વખતે હિંતમ લાગ જોઈને તેને ઉઠાવીને અને અંધ ઉપર બેસારીને આ તરફ આ ત્રીશુળ ચિન્હ કરેલા પથ્થરના નીચાણુમાં શુભ સ્થળમાં પુરી છે તેમાં તે બાઈ એકલી છે. યદ્યપિ તે શુભ અવાસ રાજ ઇન્દ્રના વૈભવ કરતા પણ વિશેષ સગવડવાળો અને

વૈભવથી ભરપુર છે, તેમાં સર્વ પ્રકારની સૌંદર્ય છે. તેમાં અદ્ભુત ધન છે વળી તેના જેવો અવાસ કોઈ પણ પ્રદેશમાં છેજ નહીં મારા સાંભળવા પ્રમાણે દત્તકથા એવી છે કે બ્યારે મહીશાસુર અને શુંભ આદિ રક્તપીજ રાક્ષસો ઉત્પન્ન થયા ત્યારે તમામ દેવતાઓ તેના ભયથી ત્રાસ પામીને વિશ્વકર્મા પાસે અવાસ બનાવીને જે રહ્યા હતા તેજ આ અવાસ છે તે વખતનો અખુટ દ્રવ્ય ત્યાજ કાયમ રહેલો છે અને આખરે શોધ કરતા જીવ પ્રદેશના રાજા ચંદ્રવર્માના રાજપુત્ર વરૂચીના જાણવામા આવ્યાથી તેણે પોતાના પીતાને ખબર પડે નહીં તેવી રીતે આ સ્થાન કબજે કર્યું છે. અને તેમા અઠવાડીયામા બે વાર અત્રે આવે છે. આ પ્રમાણે કહીને તે મસાલચી દરદના કારણથી હરે હરે એવા શબ્દો બોલવા લાગ્યો-પછી મુસાફરે તે ઘાયલ મશાલચીના નેત્ર તરફ દ્રષ્ટી કરીને પ્રશ્ન કર્યો કે હે ભાઈ ! એતો ઠીક પણ બીજો પ્રશ્ન એ કરે છું કે, આ ગુપ્ત અવાસની ખબર તમારા જીવ પ્રદેશના રાજ્યમા રાજકુમારના અગ-ભુત કેટલા માણસો જાણે છે !

ઘાયલ માણસે ઉતર આપ્યો કે અત્રે આવેલા મારા સુધા છ માણસો આ અવાસની ખબર જાણે છે અને આસ વરૂચી રાજ કુમાર જાણે છે એ શિવાય બીજા કોઈને બીલકુલ ખબર નથી

મુસાફરે પ્રશ્ન કર્યો કે-તે વરૂચી આ તરફ કયારે આવનાર છે ! ઘાયલ મશાલચીએ ઉતર આપ્યો કે તે વરૂચી કાલે પ્રાત કાળમાં પોતે એકલો આ સ્થળ ઉપર આવશે અને અમે છ માણસોએ શુ કામ કર્યું તેના માટે તપાસ કરશે જેમા અમે કામમાં ફતેહ પામ્યા છીએ એમ જાણીને તેને ઘણાજ સંતોષ થશે.

મુસાફરે તે ઘાયલ થયેલા મશાલચીના બરાડમાં સાબાથી શબ્દ વાપરતા સાથે બે ત્રણ થપડો મારી પછી કહેવા લાગ્યો કે અરે મશાલચી ! હવે તને જીવતો રાખવો એ યોગ્ય નથી કારણ કે તું જેટલું તારા રાજ્યનું

અને રાજકુમારનું બહુ ધન છે તેટલું અમારું બહુ લાગ્યેજ ધન છે, આ વખતે તું મરણના ભયથી ભયી વાતની અને કળુલત આપે તે દેવળ વાદળના વેગ જેવી, અને મિથ્યા સ્વપ્ન જેવી હું ખાત્રીથી માનુ છું. માટે હવે તને જીવતો રાખવો એ બીલકુલ યોગ્ય નથી એમ કહીને તે સુસાફરે તરવારના ધ વથી પેલા મસાલીનું મસ્તક જીદ કરી નાખ્યું. આ વખતે બીજી કોઈ હતુજ નહી તેથી તેને જે આનંદ ઉત્પન્ન થયો તે આનંદની પરીશીમાનું વરણન તે સુસાફર કરી શકે તેમ હતું કારણ કે તેને શી બાબતનો આનંદ થયો ! તથા તેના અત કરણમા આશાના અકુર પેલા કુહકાકના શબને જોઈને જે પ્રગટ થયા હતા. તે અકુરનાં અત્યારે કૂળ પ્રાપ્ત કરે તેવા ઝાડ પ્રગટ થયા તેનો હેતુ શો છે તે હજી વાચકવર્ગ અમજી શકે તેમ નથી, પણ તે સુસાફરને તો એટલો આનંદ થયો હતો કે તે પોતાના પૂરૂષાર્થને ધન્યવાદ આપવા લાગ્યો, -તુરતજ પેલી મશાલ અને તેલની બરેલી નાનકડી કુહી હાથમા પકડી અને મશાલમાં તેલ પુરીને પોતાના ઘોડાને જે આગળ બાંધેલો હતો ત્યાથી લાવીને પેલા જ્વેત અથ પાસે બાંધી દીધો અને ત્યાથી પાછા ફરીને પેલા ત્રિશુળ ચિન્હવાળા પથ્થરને પરીશ્રમ કરીને ન્યારે ફેરવ્યો ત્યારે તેના અંદર ઉતરવાને સફેત આરસપહાણથી અથેલો સ્વચ્છ ઉતરવાના પગથીયા માલુમ પડયા તે જોતાંજ તે સુસાફર ભય રહિત તેમા ઉતર્યો; અને આગળ ચાલવા લાગ્યો ચાલતા ચાલતા કેટલેક દુર ગયો ત્યાં સુધી નાળીયું આવ્યા ક્યું, તે માર્ગ વટાવ્યા બાદ કમાનદાર ખુલ્લો દરવાજો જોવામાં આવ્યો તે દરવાજામા થઈને કેટલાક પગથીયાં ઉતરીને ન્યારે આગળ ગયો ત્યારે સરવ પહાર્થથી ભરપૂર અને સુભોસિત ઝોરડા માલુમ પડ્યો તે ઝોરડામાં દેવળ સુવર્ણ જડીત્ર માણેક અને મોતીથી તમામ લીતોમાં મીનાકારી કામ કરેલું હતું તેમાં દરેક વિશાળ તાકામાં સુવર્ણ અને ચાંદીના વાસણો; લોટા, પાત્ર

ઇત્યાદિક ગોઠવેલા હતા, તેમા ચારે બાજુ મુવર્ણથી
 જડીત મોટા પલંગ હતા અને તે ઉપર મતમલના ગોઠડાં
 બીઠાવેલા હતા, છેક જમીન ઉપર ભરગચ્છીની ચારે બાજુ
 પોહિયે તેવી જાજમ પાથરી હતી, તે હીપકના પ્રકાશથી
 જેમ આકાશમા તારાનો પ્રકાશ હોય તેમ જણાતું હતું;
 આ સઘળું જોઈને આતરૂણ સુસાકર કેવળ છક થઈ ગયો
 અને ત્યાજ બોલી ગયો કે હે પ્રભુ ! આવી શોભા મે
 રાજમ દીરમા પણ જોઈ નથી એમ કહીને આગળ ગયો. ૪
 જેમ જેમ આગળ ગયો તેમ તેમ એક એકની વધુ રચના
 જોવામા આવી આ પ્રમાણે તેણે દશ ઓરડા વનાવ્યા
 તોપણ અનેક પ્રકારની શોભા શિવાય બીજી કાંઈ જોવામા
 આવ્યું નહી, તે વખતે આ તરૂણ સુસાકર નિરાશ થયો
 અને જેમ મેહ બાળકો બની ગયેલો હોય તેમ હાથમા
 મશાલ પકડીને ચારે બાજુ ફરવા લાગ્યો, પછી એક બીત
 ભણી તાકું હતું તે તાકા આગળ કાંઈ ગણગણાટ સાલ-
 નવામા આવ્યો તે સાલળીને તેને વિચર થયો કે આ
 બીતની પેલી તરફ કેઈ પણ માણસ હોવું જોઈએ પણ
 આ તરફ બારણું જણાતું નથી. ચઢાપી આ બીત પોલી
 છે કે નકુર છે તેની પરિક્ષા કરી લેવી જોઈએ એમ ધારીને
 તે ઓરડામા મજબુત લાકડીયો તથા લોખંડના જાડા ગજ
 પેકીમાથી એક મજબુત ગજ લઈને ઘણા જોરથી બીત
 ઉપર પ્રહાર કરવા માડ્યો તે વખતે પાછળથી અવાજ
 થયો કે ખબરદાર જો કેઈ અહીયા પ્રવેશ કરશે તો
 તરવારથી ટુકડા કરી નાખવામા આવશે, -તરૂણ સુસાકરે
 આ શબ્દ તે બીતની અદર આરપાર છીદ્રના ચોગે
 સાંભળ્યા હતા અને તે છીદ્ર બારીક હતું પણ તેના
 જાણવામા હતું નહી. તો ગણુ તે ન્યા ઉભો હતો ત્યાં
 તેની સામેજ છીદ્ર હતું તેણે પાછળના ભાગથી ન્યારે
 નિકળતા શબ્દો સાંભળ્યા ત્યારે તરૂણ સુસાકરે પણ તેવોજ
 અતુમાન કરીને ઉત્તર આવ્યો કે આ મહેરબાન ! જેના
 આવવાથી તમે હરકત માનોછો તે હું નથી પણ હું તમારું

નિરંતર મહુ ચાહનાર મુસાફર છું જેને તમે હરદમ યાદ કરો છો તેજ હું આવી પહોંચ્યો છું હું તમારું રક્ષણ કરવા સાફ અહીં સુધી આંચો છું માટે મને એવો કોઈ માર્ગ બતાવો કે હું તમારા પવિત્ર દેહારતું દરશન કરી શકું; એટલું સાંભળતાજ અહરથી પ્રત્યુત્તર મળ્યો કે તમારા સામે ઝીલું છીદ્ર છે તેમા લોખંડી સળીયો ઘણા જોરથી દાબશે એટલે ગેળી દરવાજો ખુલેલો થશે - એટલું સાંભળતાજ તે મુસાફરે તેમ કર્યું એટલે ક્ષણવારમા ખરખર કરીને આરસપહાણની ભીંત જરીનમા ઉતરી પડી અને વિશાલ દરવાજો જોવામાં આંચો, - તેજ દરવાજાના મોટા ઓરડામાં શસ્ત્ર અશ્વથી સજ્જ થયેલો તરૂણ પુરૂષ જોવામાં આંચો, તેને જોતાજ આ તરૂણ મુસાફર એકદમ ચમક્યો અને તે સાથે પોતે સાવધ રહેવા લાગ્યો, તથાપી તે તરૂણ પુરૂષે આ નવીન આવનાર મુસાફરને જોઈને દુરુતજ તેને છાતી સરસો ચાપીને તેના પવિત્ર પગ ઉપર હાથ ફેરવીને ચુબન કરવા લાગ્યો. તેણે લાખા પડીને ડઠવત પ્રણામ કર્યો આ પકારે નવલ રચના જોઈને તરૂણ મુસાફરને ઘણું જ આશ્ચર્ય લાગ્યું; પછી મશાલના અજવાળાથી તેણે વિશેષ ખાત્રી કરી ત્યારે તે મુસાફરને આનંદનો પાર રહ્યો નહીં, પછી તે તરૂણ મુસાફરે તે જુવાનને કહ્યું કે ન્યાયાશ છે તમને કે તમે તમારો ધર્મ ઉત્તમ રીતે સાચવ્યો છે

હાથ જોડીને અને હર્ષના આસુ કાઢીને પેલા જુવાનને ઉત્તર આપ્યો કે તમે મારે માટે જે તરફી લીધી છે તેનો ઉપકાર હું જન્મ પર્યંત કદી પણ ભુલનાર નથી, મારા ખ્યારા રસિલા ! જ્યારથી હું તમને જોતી હતી ત્યારથીજ તમારા તરફ મારું મન આકર્ષાયું હતું, યદ્યપિ મારા પિતા મહા સમર્થ રાજેન્દ્ર હોવાથી શરમને લીધે હું તમને થું કહી શકું ? પણ અત્યારથી હું પ્રતિજ્ઞા લઉં છું કે તન અને મનથી હું તમનેજ વરી ચુકી છું જોજ વખતે હું તમનેજ વરી ચુકી હતી, છતાં વધારે સાળીતી એજ થઈ છે કે મારા

ઉપર જે વીરપતિ ગુજરી છે તેમાંથી બચાવ કરવાને તમેજ શક્તિવાન થયાછો.

તરૂણ મુસાફરે કહ્યું કે અરે ! તમારી ગેરહાજરી હોવાથી તમારા પિતાજીએ ઘણીજ ધાધલ ઉઠાવી છે તેમણે તમારી શોધને માટે ચારે બાજુ સે કડો સ્વાર મોકલ્યા છે, જેમા હું પણ તમારા પિતાજીની આજ્ઞા લઈને અને પ્રતિજ્ઞા લઈને નિકળ્યો છું કે કાર્ય સફલ કર્યા શિવાય હું કદી પણ પાછો આવનાર નથી, ચદપિ પ્રશ્ન કરૂં છું કે તમે અહીંયા સી રીતે સપડાઈ ગયાં !

તે વારાગનાએ જવાબ આપ્યો કે મારા બહાદુર ખ્યારા સરધાર ! હું મારી સરખી સાહેલીયો સાથે નદીમા જળકંડા કરવા માટે નીકળી હતી પછી સ્નાન કરી રહ્યા બાદ વસ્ત્ર પેહેરીને ગુલાબ અને મોગરાના પુષ્પ વૃદ્ધમા જે વખતે સખીયો સાથે અમે પ્રવેશ કર્યો તે વખતે મારી સાહેલીયો હતી તે હાર બનાવવાને માટે પુષ્પ વીણવા સારૂ કામે લાગી હતી. તે પ્રસંગમા હું એક ચપાના વૃક્ષ નીચે મંદમદ પવન લેતી આનંદમા બેઠી હતી, તે વખતે લાગ જોઈને જીન પ્રદેશના છ માણસોએ મને એવી રીતે જકડ-બધ કરી કે હું જુમ પણ પાડી શકી નહી, તેઓએ મારા હાથ અવળા બાધીને એક અશ્વ ઉપર બેસારી અને તે આગળ એક બહાદુર સ્વાર બેઠો હતો તેઓ જોતજોતામા એવા તો સત્વરથી ચાલતા થયા કે મારી સાહેલીયો જુમ પાડીને થાકી પણ પછીથી તે સાહેલીયોની ધ્રુષ્ટી બાહેર હું થઈ ગઈ, મારા હાથ બાંધ્યા હતા તેથી હું પરાધીન થઈ ગઈ હતી, તેથી સમયસુચકતા ઉપર ધ્યાન આપીને બેઠ વિદ્યા રચના ઉપર મેં લક્ષ આપ્યો, દુષ્ટ સ્વભાવના માણસોથી કથક જાળ રચવામાં આવે તોજ ફાવી શકાય છે. એમ જાણીને કેટલેક દુર આવ્યા બાદ જે ઘોડા ઉપર મારી આગળ સ્વાર બેઠો હતો તેને મેં જુમ આજીજ સાથે વિનતી કરી કે હે ભાઈ ! હું આવળા સ્ત્રી શુ કરી

શકવાની હતી ' જે કે મારા હાથ બાધ્યા છે તેથી હું આ ઘોડા ઉપરથી પડીશ એવો મને સભવ રહે છે, તેથી કરીને મારૂં સબળું અગ જકડાઈ બંધ છે, માટે કૃપા કરીને મને બંધનમાંથી છુટી કરો હું અહીંથી હવે ક્યાંએ જવાની ઇચ્છા રાખતી નથી,—ને સ્વારે બંદ્યુ જે આપણે હસખાર કેસથી પણ આગળ આવી ગયા છીએ માટે હવે આ અબળા સ્ત્રી ક્યાં જવાની છે ? એમ સમજીને તેણે મારા હાથ છુટા કર્યા,—જ્યારે તેમ કયું ત્યારે મેં મારી કમ્મરમાંથી જમઇયો કાઢીને તે સ્વારની કુખમાં એવા બેરથી ઘાવ કર્યો કે તે ઘોડાપરથી તુરંતજ ઉથલી પડ્યો, જ્યારે તેમ થયું તે વખતે ઘોડાને મેં એવી ગતી આપી કે તેને ખુબ દોડવ્યો અને ત્યાંથી નાસવાને મેં પ્રયત્ન કર્યો પણ તે ઘોડો મહુ પામેલા સ્વારને આધીન હોવાથી પાછલા પગથી એવો તો બેઠગો કુદ્યો કે હું તે ઘોડા ઉપરથી જમીન ઉપર પડી ગઈ, અને ઘોડો ત્યાંથી ભલતી કેઈ જગ્યાએ વૃક્ષ ઘટામાં નાશી ગયો; એટલામાં ઘોડાને ગતી આપનારા ખીબ સ્વાર લોકો મારા તરફ સત્વરથી આવી પહોંચ્યા અને તેઓ તુરંત ઉતરીને રશીથી મને જકડબધ બાંધીને અને ઘોડાઓને દોરીને ચાલવા લાગ્યા જેવી રીતે ગુન્હેગાર કેદીને પકડીને સીપાઇયો ચાલે છે તેમ ખુદ્દી તલવારથી મારી આગળ પાછળ રહીને ભય કર હુ ગરાઓની ખીણમાં પ્રવેશ કરવા લાગ્ય, જો કે મેં એક સ્વારને તદ્દન મારી નાખ્યો હતો છતાં તેનો બદલો વાળવાને તે બાકીના સ્વાર લોકોએ મારા ઉપર તલવાર ચલાવી નહી તેનું કારણ શું હતું તે મારા બાણવા બહાર નહોતું, કારણ કે જીન પ્રદેશનો હાલ જે રાજા છે તેના પીતા મારી ફેઇન ઉઠાવીને લઈ ગયો હતો; અને એ બાબત મારા દાદાએ દારૂણ યુદ્ધ કર્યું હતું જેમાં મારા દાદા તેઓની સાથે ટકકર ઝીલી ચકયા નહોતા, અરથાત પરાજય થયા હતા તેની હત કથા માગ પીતાજીને માટે મેં સાબળી હતી તેજ પ્રમાણે તેઓ મારા પીતાના રાજ્યમાંથી તેઓ

ખુબ મુરત કન્યાને વખતો વખત ઉઠાવી જાય છે એ વાત તો સત્ય છે, વારૂ ત્યારે તે પ્રમાણે જીન પ્રદેશના હાલના રાજાના રાજપુત્રનો મોહ મારા ઉપર છે એમ મેં કેટલાક દીવસથી સાલજી હું; પણ હાલ તેઓ આ તરફ આવી પોચવાને અશક્ત છે એવી કેટલાક કારણથી ખાત્રી હોવાથી હું બેસીકર રહી હતી,--હવે જ્યારે તે સ્વાર હોકાએ મને ખીણમાં લઈ જવાની તઈયારી કરી ત્યારે તે વખતે હું દોરડાના બધનથી છેક દીન બની ગયેલી હતી, છવટે થોડીવારમા આ ગુફા આગળ આવીને ત્રિશુળ ચિન્હ-વાળા પથ્થરને ફેરવીને તેમા મને લઈને પ્રવેશ કરીને અને તેમાના કેટલાક સૂગારેલા ચોરડા વટાવીને છેક છેવટના ભાગમા મને ઉભી રાખીને બધ છોડી દઈને તુરતજ સચવાળુ દ્વાર બંધ કરીને તેઓ ત્યાથી એકદમ ચાલતા થયા તેઓ શા સારૂ ગયા તથા ક્યાં ગયા તેના ભેદની મને ખબર પડી નહી પણ તેઓના ગયા પછી મેં કેટલોક એવો પરિશ્રમ કર્યો કે તે પરિશ્રમના પરીણામમા એક પેટી મારા જોવામા આવી--તે પેટી ખુલ્લી કરીને જ્યારે જોઉં છું ત્યારે તેમા મરદના કપડા હતા અને તે સાથે તલવાર, કટાર, જમધયો, અને ધનુષ તથા બાણનો ભાથો વીગેરે તઈયાર હનુ--તે તેમાથી કાઢીને મેં મરદના વસ્ત્ર પરીધાન કર્યા અને શસ્ત્ર અસ્ત્ર સજીત થઈને આ ગુપ્ત સ્થળમાથી કોઈ બીજે રસ્તે છુટકારો થવા જેવું છે કે કેમ તેની શોધ કરવાને માટે હું કર્યા કરતી હતી, જેમા તમે એકાએક આ તરફ આવી પહોંચ્યા છો કે જેથી મને તમારા લીધે હજાર ઘણી હીમત પેદા થઈ છે, મારા નેત્રની કીકી કરતા તથા મારા પ્રાણ કરતા પણ તમે ઘણા પ્યારા છો, જ્યારે જ્યારે તમે અશ્વ ઉપર બેસીને લાખા ભાલાવડે કરીને રાજદ્વારના રમણિય ચોગાનમા ઉભા રહેતા હતા ત્યારે માત્ર હુંજ તમને પુર્ણ ભાવવડે કરીને નિરખતી હતી, હે પ્રભુ ! તમારા પ્રત્યે મારા મન કમવડે કરીનેજ પ્રેમ સધાઈ ગયો છે, અને મનના નિશ્ચયથીજ હું તમારા

પ્રત્યે વરી ચુકેલી છું,-તેનો દાખલો અત્યારે તમારા હાથથી હું ફાંસીને બચાવ થવાનો યોગ આપ્યો છે, ખ્યારા ! હવે હું વધારે લખાણથી વાત કરવા ઇચ્છતી નથી કારણ કે આ બોખમ બરેલી શુદ્ધામા વધારે વખત ટકવું એ યોગ્ય લાગતું નથી કારણ કે મને આ સ્થળમા મુકીને જનારા માણસો રખેને કદાચ આ તરફ આવી પોચશે, અને કદી તેમજ બને તો આ છુપા અવાસમાં ગપાઝપી કરવામા કોણ બાંહે કેવો પરિણામ થાય તેના માટે ભાવી બળ ઉપર આધાર રહેલો છે, તમે કેવળ શૂર મર્દ છો જેમ સિ હથી વગડાના બીજા પ્રાણી નાસે છે તેમ તમારા પ્રાક મથી અને ભુજ બળથી તેમ થવા જેવું છે પણ ઘણાભાગે જે પ્રકારે કળથી કામ થઈ શકતું હોય તો બળ વાપરવાની બીલકુલ જરૂર નથી, માટે આપણે અત્રેથી સત્વરે કરીને બહાર નીકળી જવું યોગ્ય છે

તરૂણ સુસાદરે ઉત્તર આપ્યો કે, તમે ધેય રાખો. મેં તે તમામ છએ માણસોનો પ્રાણ લોધો છે માટે નિશ્ચિત રહેા

આટલા વચન સાંભળીને પ્રેમ આવેશમા હૃદયકારને ઉછાળા મારતી વિરાગનાએ એજ વખત વિન્હળ આવેશમા આલિંગન દેવાને આતુર થએલી તરૂણ સુસાદરને ભેટવાની શરૂવાત કરી-રેજ વખતે તરૂણ સુસાદરે વચમા તલવાર રાખીને સભુરી આપવા લાગ્યો કે ખ્યારી ! શાત થાઓ; જ્યાં સુધી મારા તમારા ધર્મ શાસ્ત્ર પ્રમાણે લક્ષ થયાં નથી ત્યાં સુધી નિવિકાર દ્રષ્ટિથી મર્યાદાનો કદી પણ ભગ કરવો નહી, એજ આપણો સનાતન ધર્મ છે. માટે તે ઉપર લક્ષ રાખો પેલી મર્દ વેશવાળી મસ્ત યૌવનથી અને નિખાલસ પ્રેમથી છેક બાહાવરી બનિ ગએલી તરૂણ સુસાદરના વચન સાંભળીને લજ્યાયમાન થઈ ગઈ અને કહેવા લાગી કે હે પ્રભુ ! તે દુષ્ટ માણસોનો ભેટો તમારી સાથે શી રીતે થયો ! તે હું બાણવા માશું છું.

એજ વખતે તરૂણ સુસાહરે ઉત્તર આપ્યો કે જે વખતે તમે ઉપરના નિર્જન તટ આગળ દાંશિયો સાથે જળ કીડા કરવા ગયા હતા તેજ વખતે તમને કોઈ હરામખોર લોકો હરી ગયા એવી ખુબ શ્વાસ પણ માથ નહી તેવી સ્થિતિવાળી હીન બની ગયેલો દાંશિયોએ રાજ-દારમા આવીને હકીકત બહાર કરી, તે બહાર કરતાની સાથે ચિંતાથી વ્યગ્ર થઈ ગયેલા નૃપને આરે બાજુ યુદ્ધમાં દુશળ એવા ચોદાઓને મોકલી દીધા, તે એટલા બધા માણસોને મોકલ્યા છે કે દુગરાઓની ઢરેક ખીણમા તેઓ પોહોચી શકે તેવી તજવીજ કરેલી છે તેવી તજવીજ કરી હતી ખરી. પણ અત કરણમા લાગણીના યોગે કરીને જે કામ થાય છે તે માત્ર પેટના પોષણ પુરતી ગરજવાળા અને કદાચ નિમકહલાલ હોય તો પણ તેમનાથી કાર્ય થતુ નથી, કેમકે પોતાની શારીરીક સંપત્તિને સલાજવાને સધ-ળાઓ ધ્યાન આપે છે—હે વિરાગના ! તમારૂં પરાક્રમ એક વખતે મેં જાણ્યું હતું અને તે યોગે મેં મારા હૃદયમા તમારી નિર્વિકારી છળી પ્રેમ પુર્વક ચોઢી દીધી હતી; મનની પ્રબળતા ન્યારે નિખાલસ માર્ગ ઉપર હોય છે ત્યારે તેના આકર્ષણની બલિહારી બુદ્ધિજ હોય છે તેજ પ્રેમના આકર્ષણે તમારા નેત્રની દૃષ્ટિ વારવાર મારા ઉપર જતી હતી, અને છેવટે તમારો પુષ્પના ગુચ્છની અંદર લખાયલો કાગળ મને મળ્યો હતો. તે ઉપરથી આ મારૂં શરીર તમારા પ્રેમને અર્પ્યું હતું, ન્યારે આવો યોગ બન્યો. ૧ ત્યારે હું પણ બુપાલની આજ્ઞા લઈને તમારી શોધ માટે નિકળી પડ્યો મેં જગલમા ઘણીજ સુસાહરી કરી, તેમાં ગ્રિભ રૂતુના તાપથી હું ઘણો કાયર થઈ ગયો હતો; રસ્તો અબાણ્યો અને અત્યંત વિકટ હતો. બુપાલે સેકડો માણસો છોડ્યા હતા યદ્યપિ જે રસ્તે હું ચઢ્યો હતો તે અત્યંત ભયાનક અને ખીલકુલ સમજ પડે નહી તેવા જંગ-લમા કોઈ પણ આવી શક્યું નહોતું યદ્યપિ મેં આગળ જ-વાને સાહસ કયું. છેવટે ઘણે દુર આવી પહોચ્યો જેમં

કોઈ જમી મર્દ માણસ ધાયલ થઈને જમીન ઉપર પડ્યો હતો; તે જોઈને હું તેના ચળ આગળ ઉભો રહ્યો, જેમા જણાવ્યું કે તેની જમણી કુખમાં જમીયાનો ધાવ થયેલો હતો; તે જોયા બાદ આજુ બાજુ તપાસ કરતાં સદેત રંગનો ઘોડો એ સ્વારનો જોવામા આવ્યો. અને એજ ઘોડાના આધારે હું આ ગુપ્ત સ્થળ આગળ આવી પહોંચ્યો. આવી પોહોચતામ સુર્ય છેક નમી ગયો હતો, તે સદેત ઘોડો આ સ્થળનો જાણીતો હોવાથી ઘોડા બાધવાની શુદ્ધ આગળ ઉભો રહ્યો, જ્યારે તેમ થયું ત્યારે મેં પણ ત્યાં ઘોડો બાધ્યો, પછી મને એકાએક વિચાર મુઝો આવ્યો કે કદાચ આ છુપી જગોના માહીતગાર માણસો આ તરફ આવી પોહોચે તો વધારે ઈજા ભોગવાને પ્રસંગ આવશે એમ જાણીને ક્રૂર મેં મારા ઘોડાને લીધા અને તે શુદ્ધાની નજીક મોટા વૃક્ષની થડ સાથે તેને બાધીને હું તે વૃક્ષ ઉપર ચડીને બેઠો આ વખતે રાત્રી પડી હતી. છેક અંધારૂ થઈ ગયું હતું તેથી તે વૃક્ષ ઉપર હું ઘણીજ સાવધાનીરીથી બેઠો હતો; કેમકે કૂર હિંસક માણીનો પૂર્ણ ભય હતો તેમજ જે પથ્થર ઉપર ત્રિશુળ એ ચેલુ હતું તે પ્રથરના નીચે કોઈ પ્રકારનો ભેદ હોવો જોઈએ એમ મહે માન્યું હતું અને તે સઘળું જોવાની મારી ઇચ્છા હતી પરંતુ અંધારી રાત્રીને લીધે તે બની શકે તેમ ન હોવાથી પ્રાતઃકાળ થાય એટલે તે સમંધી ઉદ્યોગ કરવો એમ મહે નિર્ણય કર્યો હતો, આ પ્રમાણે નક્કી કરીને તે વૃક્ષ ઉપર હું બેઠો. સરાસરી બારેક વાગ્યા તે વખત જરાક દુરથી બે મશાલો પ્રગટેલી મને માલુમ પડી, એટલે તે સમય જોવાને હું આતુર થયો, પણ જોતજોતામા તેઓ ઘણીજ ઝડપથી પેલા ત્રીશુળ એ ચેલા મોટા પથ્થર આગળ આવીને ઉભા રહ્યા; તેઓ પરસ્પર એક બીજાની સાથે વાતો કરતા હતા તે હું પુરી રીતે સાંભળી શક્યો હતો. જેમાં એજ સાર જણાયો કે કોઈ

વિરાગના સ્ત્રીને હરી લાવતાં તેણીએ એક સ્વારને ઝખમ
 કર્યો છે અને તેને તુરતને માટે ત્રીશુળવાળા પથ્થરના
 નીચે ગુફામાં પુરીને તેઓ પેલા મર્ચ પામેલા સ્વારની
 વ્યવસ્થા (તેને બાળવાની) કરીને પાછા આવતા હતા.
 અને સફેદ રંગનો ઘોડો તે જગોએ ન જણાયાથી તેઓ
 પોતાની અફસોસી જણાવતા હતા પણ જ્યારે તે ઘોડાને
 ગુફામાં જોવા એક મશાલવાળો અને બીજા બે માણસો
 ગયા ત્યારે એક મશાલવાળો અને બે માણસો ત્રીશુળ
 પથ્થર આગળ એક સિસ્તમાં બેઠેલા હતા, આ વખતે મે
 કમાન બેચીને એવું તો બાણ માયું કે તે બાણથી પેલા બે
 માણસોને અને મશાલચીને વેધી નાખીને સુસવાટા કરતું
 આગળ ચાલ્યું ગયું આરપાર બાણ જવાથી તેઓ જેવી
 રીતે આબાના વૃક્ષ ઉપરથી કેરીઓ ટુટી પડે છે તે
 પ્રમાણે જમીન ઉપર પડી ગયા, એટલામાં ઘોળા ઘોડાને
 જોવા જનાર એક મશાલચી અને બે માણસો ત્રીશુળવાળા
 પથ્થર આગળ આવીને જીવે છે ત્યારે ત્રણે મડદા જોવામાં
 આવે છે તેઓ જોડે જોડે ઘસુમણ વળીને મડદાને જોતા
 હતા, તે લાગ જોઈને મે બીજું બાણ પ્રથમની માફક
 એવું માયું કે મશાલચી શિવાય બે માણસોને વેધી
 નાખ્યા આટલું થયું એટલે મશાલચી ગભરાયો, અને
 હાફલો હાફલો ઇ ની ગયેલો આમ તેમ ફાફા મારતો હતો
 તે વખતે હું તલવાર પકડીને તેની પાસે જઈ પોતાએ
 અને તલવારના ધાવથી તેને નરમ કરી નાંખ્યો તે જમીન
 ઉપર પડ્યો, તે વખતે તેને જીવતદાન આપવાની લાલચ
 બતાવીને કેટલીક જા શુભ અવાસની મહેં માહીતી મેળવી
 લીધી જેમાં હુકુ રહસ્ય એજ જણાયું છે કે તમારા ઉપર
 મોહ રાખનાર અને તમને ઉઠાવીને મગાવનાર તથા તમારી
 જોડે પ્રેમ સાધનાર જન પ્રદેશના રાજાનો રાજપુત્ર, વરફૂચી
 જણાયો. અને એજ વરફૂચી પોતેજ આ શુભ અવાસનો
 જાણીતો છે. અને તેના અગમ્ય સાત માણસો તેના લીધે

જાણતા હતા, તે સાત માણસો પૈકી એક માણસ તમારા હાથથી મરાયો છે; અને બાકીના છ માણસોનો અંત મારા હાથથી આવ્યો છે. ત્યારે એ પ્રમાણે મહેં જ્યારે પેલા ઘાયલ થએલા મશાલચીથી ખબર મેળવી એટલે મને આનંદ થયો. પણ તેને જીવતો સુકવાથી આ ગુપ્ત સ્થાનનો લેહ બીજાઓ જાણી લેશે. વળી તે ઘાયલ થએલાથી ચોકસ એજ જણાઈ આવ્યું છે કે તે વરડચી રાજકુમાર પ્રાત કાળમા અત્રેની ગુફામા આવનાર છે કારણકે તેણે પોતાના નિયમિત વિશ્વાસુ માણસોને જે મોકલ્યા છે તેઓ નિરાશા થયેલ તે વરડચી પાસે પાછા ગયા નથી તેથી તે પોતે પોતાની મુરદ પુરી થયાનું માની બેઠેલો અત્રે ચોકસી કરવા આવનાર છે આ પ્રમાણે ચોકસ ખાતમી જાણીને તે માણસને હવે જીવતો રાખવો યોગ્ય નથી એમ જાણીને કતલ કરી નાખ્યો. આટલું કયો પછી હું નિર્ભય થયો, અને ત્રીશુળનો પથ્થર પ્રયત્ન કરીને ફેરવ્યો પછી હું તમારી પાસે આવ્યો છું. તે લોકોની પરસ્પરમા થએલી વાતથીજ મને ખાત્રી થઈ હતી કે તમનેજ આ ગુફામા પુરેલા છે જેથી તે વખતથીજ મારી આશા સફળ થઈ હતી, આ પ્રમાણે કહીને તે તરૂણ સુસાદર કાંઈ બિજા ગોઠવણના વિચારમા પડેલો હોય એમ વાત કરતા થમક્યો.

એટલે મર્મપોશાક ધારણ કરનાર વિરાગના (રાજકુમારી) એ પક્ષ કયો કે, આ તમારી ઠાણીને માટે જે વિપત્તિ તમે લોગવી છે તે કદી હું ભુલનાર નથી વળી સાક્ષાત સદાશિવે મને આપજ વીર પુરૂષથી અત્યારે તો માનસિક સંબંધ આપી દીધો છે તે સંબંધ કદીપણ દુટવાનો નથી. મારા શુરવીર ખારા સરદાર ! તમારૂં સાહસ મારા જીવનને સુખ આપનારૂં થઈ પડ્યું છે. પણ હવે તમે શા વિચારમાં સ્તબ્ધ થયા છો ! પેલો મુર્ખ વરડચી ગોઠમાં અંધ

થએલો જ્યારે આ તરફ પ્રાતઃકાળમાં આવશે ત્યારે તેના માટે તમે શો વિચાર ધાયો છે !

તરૂણ સુસાફરે ઉત્તર આપ્યો કે—હા, હું એજ વિચારમાં છું કે હવે જે કામ કરવાને હું ધારૂ છું તે કામની ગોઠવણી હું મારા હૃદયમાં ગોઠવ્યા કરૂ છું—હવે જે લાગ આવ્યો છે તેવો લાગ હજારો ચેન્દ્રાએનાં ધડ લડ ધમા જમીન ઉપર પડે અને લોહીની નદી ચાલ્યા કરે તો પણ મળી શકે નહીં, છતાં આ વખતે જે તક મળ્યો - ૩ છે તે સહેલાઈથી સાધી લઈએ તેવો છે

મહારવાંગ પેહેરી બેસનારી (ગજકુમારી) ઘણા હૃષ્ સાથે અને સ કેતને જાણી લેવાની ઇચ્છા સાથે બોલવા લાગી કે મારા પૂર્ણ પરાક્રમી સરદાર આપનો વિચાર આ નિરતરની દારી નહીં જાણે તો બીજી કોણ જાણશે !

નવીન સુસાફરે કહ્યું કે કેટલીક વાતની બાતમી તમારા જાણીતામાં નથી એક વખતે જ્યારે સાધારણ પ્રસંગોપાતે વાત નીકળી હતી ત્યારે એટલું તો જાણવામાં આવ્યું હતું કે આપણા પરમપુજ્ય રાજેન્દ્રના પ્રદેશ ઉપર રાજ્ય ઉપર તે જન પ્રદેશના રાજાએ હુમલા કર્યા છે; વળી ઘણીજ ખુબ સુરત રાજ્યકન્યા પ્રાપ્ત કરવાની ઇચ્છાઓ જણાવીને તેઓ લઈયા છે છતાં તે નહીં ફાવી શકવાથી આપણા રાજાની ખુબ સુરત બાળાઓતુ તેઓ હરણ કરી ગયા છે અને છેવટે તેમની તેવી વર્તણૂક કાયમ રહેતા તે જન પ્રદેશના રાજાના રાજપુત્રે તમને મેળવવાને હરણ કરાવ્યું છે. માટે તેના જેવો કોઈ પાકો શત્રુ બોલે નથી એમ માનવું જોઈએ,—જ્યારે આ વખતે આ શુદ્ધ પ્રાતઃકાળમાં તે ખુદ રાજકુમાર આવવાનો છે ત્યારે તેનાથી શુદ્ધ કરીને તેને તાણી બાધીને આપણા રાજ્યમાં લઈ જઈને કેદ કરીએ તો આપણી મુછ ઉચી રહેશે; આવો યોગ કદી પણ બન્યો નથી, છતાં જ્યારે બને ત્યારે આશ્ચર્ય થયા વિના રહેશે નહીં; કેમ ખરૂં કે નહીં !

વારાંગનાએ ઉત્તર આપ્યો કે પ્યારા સરદાર ! જ્યારે
 આમ બને ! અને તેને કેદી કરીને લઇ જાઓ ત્યારે તમા
 મારો બચાવ આ પ્રમાણે તમે એકલા છતાં અદ્ભૂત પરા-
 ક્રમ કરીને કર્યો એ સઘળું જ્યારે મારા પીતાજી નજરે
 જોઇને અનુભવ મેળવશે તે વખતે તેમને આનંદનો પાર
 પણ નહીં રહે વાહ વાહ સાબાશ, વિર શિરોમણિ !
 તમારો વિચાર શ્રેષ્ઠ માનું છું; હું પણ ધનુષ બાણથી સબળ
 થઇને મદદમા ઉભી રહીશ, મારા પ્યારા સરદાર ! આ
 સઘળી વ્યવસ્થા ઉપર આવી જવાને હવે લગભગ થોડોજ
 વખત રહ્યો હશે કેમકે જે વખતે તમે પ્રવેશ કરીને મારી
 પાસે આવ્યા તે વખતે તમારા કહેવા પ્રમાણે મધ્ય રાત્રી
 ઉપર એક ઘટિકા વ્યતિત થએલી હતી, પછી આપણા બન્નેના
 અવર્ણિય આનંદમાં ઘણો વખત ગયો છે તેથી પ્રાત કાળ થયાની
 આપણને અહીંયાં ખમર રહેશે નહિ, માટે થોડીકવાર આ પ્રગ-
 ટાવેલી મશાલ લઇને આ અવાસને તમામ જગાએ જોઈવળીએ,
 જેથી કાઈ જુદો ભેદ હશે તે પણ માલુમ પડશે-આ પ્રમાણે
 વિરાંગનાએ પોતાનો અભિપ્રાય જણાવ્યો-તે અભિપ્રાય
 તરૂણ સુસાકરને યોગ્ય લાગ્યો, પછી તુરતજ બન્ને ત્યાંથી
 તમામ જગાએ ફરી ફરીને જોવાની ચરૂવાત કરી; જેમ
 જેમ તે સ્થળ જોતા જાય તેમ તેમ તેમના અત કરણમાં
 આશ્ચર્ય શિવાય બીજી વસ્તુ પ્રવેશ થતી નહોતી આખી
 સુષ્ટીનો વૈભવ જાણે આ ગુપ્ત અવાસમાંજ સચી રાખ્યો
 હોય તેમજ જણાયું, પછી એક છેવટનો ચોરડો ખુલ્લો
 કરીને જ્યારે જોયો ત્યારે તેમાં તમામ પ્રકારના હથિયારો
 ગોઠવી મુકેલા માલુમ પડ્યા તે સાથે એક લોખંડનો મજ-
 બૂત પેટી હતી તેમાં વખતસર કવચ ટાટર ટોપ ઇત્યાદિક
 ભરી મુકેલા હતાં આ તમામ હથિયારો અકચરીત અને
 ખીલકુલ કાટ બિનાનાં જોવામા આવ્યા તેથી તરૂણ સુસાકરે
 એવો અનુમાન કર્યો કે આ હથિયારો અને કવચ વિગેરે
 દૂરસ્ત રહેવાને માટે રાજકુમાર વરૂચીની પુરેપુરી ડેખરેખ
 હોવી જોઈએ, જો કે તેમ ન હોય તો કાટ ચઢ્યા વિના
 રહેજ નહીં.

વીરાંગનાએ ઉત્તર આપ્યો કે હજુર ! આ ગુપ્ત અવા-
 મમાં હજારો માણસોને ચાલી સુવર્ણના ટાટ વાડીયો અને
 ઢોટા પોહોરી શકે તેટલા મુમારનો જથ્થો તૈયાર છે તે
 શિવાય બેસુમાર હોલતનો પ્રકાશ છે; એટલું જ નહીં પણ
 રાજદારી મહંના પોશાકની પેઢી પેટીમાંથીજ મેં પોશાક
 ધારણ કર્યો છે,—હવે પ્રાત કાળ થશે માટે કવચ અને ટોપ
 ધારણ કરીને હું જોષતા હથિયાર આમાંથીજ લઈ લઉં છું.
 એમ કહીને વિરાગનાએ કવચ ટોપ ધારણ કરીને થોડીકજ
 વારમાં સજ્જ થઈ, અને મહંનો પોશાક તે કવચ ઉપર
 ધારણ કર્યો, ત્યાર પછી તમામ ચોરડાને વાશીને અનુક્રમે
 ચાલવા માડ્યું પછી તે ગુપ્ત ગુફાને નમસ્કાર કરીને ત્યાંથી
 બન્યો જણુ સાવધ થઈને આગળ ચાલવા લાગ્યા; જે જે
 પ્રકારના સચ હતા તે તે સચની માહિતી ખુલ્લું કરનારા
 જે છ માણસો મર્ણ પામ્યા હતા તેઓથી વિરાગનાને
 મળી હતી તેથી તે સચ સુજળ બંધ કરીને બાહર નીક-
 ળવાના નાળીયામાં પ્રવેશ કર્યો. તે રસ્તો વટાવીને પેલા
 ત્રીશુળવાળા પથ્થરને ખશેડીને જે વખતે બાહર નીકળ્યા
 તે વખતે પૂર્વ દીશાને આકાશ ધવલ વર્ણનો થયો હતો.
 પૃથ્વીની કલામાંથી ઉપર આવવાને બે ઘટિકાની વાર હતી
 તો પણ બાનુ દેવતાના પ્રખર કિરોથી સઘળી જગોએ
 પ્રકાશ થવા લાગ્યો હતો; કાગડાઓનું ઝેલુ કાઠા કરતું
 પુર્વ દિશાના અજવાળા તરફ ઝડપથી જતું હતું; ત્યારે
 ગત્રીને વિશે ફરનારા પ્રાણી છુપાઈ જવાને માટે નાશા નાશ
 કરી રહેલા હતા, હવે પ્રાત કાળ થયો એમ જાણીને તરૂણ
 સુસાફરને તથા વિરાગનાને આનંદનો પાર રહ્યો નહીં.
 પેલા ત્રીશુળવાળા પથ્થરને ગુફાના દ્વાર ઉપર ગોઠવી દીધા.
 પછી બાણુ ઉપરની થોડા બાધવાળી ગુફામાં જઈને તરૂણ
 સુસાફરે પોતાનો થોડો અને પોતાના સાથીને માટે પેલો
 એક વર્ણનો થોડો ત્યાંથી છોડીને તે ગુફાથી થોડેક દુર
 જઈને વૃક્ષઘટામાં ઝોવી રીતે સુપ્રસીથી બેઠા કે પેલો જન
 પ્રદેશનો રાજકુમાર વરફાવિ આવતો હોય તો પુરી રીતે
 જોવામાં આવે શકે

આર ઘડિ દિવસ ચઢ્યો એટલે એટલા ભાગમાં એક બાણુની ઝાડીમાં ઘોડાના પગની ખરીયોની ધ્વનિ સાંભળવામાં આવી. તે સાંભળતાજ સંજ્ઞિત થયેલા બન્યો જણુ આમ-તેમ જોવા લાગ્યા. પણ ઘોડીવાર થઈ એટલે વરઝ્યિ રાજ-કુમાર એજ ચુકા આગળ આવી પોહોર્યો, અને જુવેછે તો છએ માણસો એ જગોએ લોથ થઈને પડેલા માણુમ પડયા આ બનાવ જોતાજ તેના ખોળીયામાં ચિતા અને વિશાહ એ બન્યોએ પ્રવેશ કર્યો. પોતાના રાજદારથી નીકળતા જે તેણે આશા રાખી હતી તે આશાના ભાવાર્થથી વિપરીત ભાવના જોવામાં આવી; જોતાજ તે ખિન્ન બની ગયેલો અને અનેક વિચારથી ભ્રમિત થયેલો ઘેડા ઉપરથી ઉતરી પડ્યો. પછી દરેક જણુને જરાક દુરી રહીને તપાસવા લાગ્યો; ત્યારે તેને ખાત્રી થઈ કે કોઈ પણ હરીકં યોદ્ધા એએ મારા માણસોનો પ્રાણુ લીધોછે યથાપિ મારા હૃદયમાં રાત્ર દિવસ નિવાસ કરનાર મિષ્ટ ભાષણથી આનંદ આપનાર અને શુર મર્દ હકકાક કેમ જણાતો નથી ! ઘણા ભાગે તે મરાયો નથી. માટે મારે તેની રાહ જોવી જોઈએ એમ વીચાર કરીને તે આમતેમ આટા મારવા લાગ્યો. પછી તેણે પોતાના તમામ હથિયારો ઉતારીને અને ક્રૂત ખલકો પેહરીને પોતે મુચાફરીથી પરિશ્રમ પામેલો હોવાથી એજ જગોએ પ્રાત્ર ડાળની ઠડી હવા લેવાને એક વૃક્ષ નીચેના ધવલ પથ્થર ઉપર બેસીને હવા લેતો હતો. આ વખતે હથિયાર વીનાનો છે એમ જાણીને અને તક સમય વિચારીને પેલો તરણુ મુસાફર તથા તેનો સાથી એ બન્યો. હથિયારથી સંજ્ઞ થયેલા અને લાળી રસી પકડીને એજ જગોએ હાજર થઈ ગયા, આ બન્યોને શસ્ત્ર અસ્ત્રથી સંજ્ઞિત થયેલા જોઈને વરઝ્યી ઘણા વિચારમાં પડી ગયો, વળી પોતે શસ્ત્ર વિનાનો ખાલી હતો તેથી તે દીન બાન ગયો; આ વખતે આનમાંથી ખુલ્લી તરવાર કાઢીને વીરાગના ઉભી રહી. એજ પ્રમાણે તરણુ યોદ્ધા પણ ખુલ્લો તલવારથી ઉભો રહ્યો જેથી તે વરઝ્યિ ન્યા બેઠો હતો ત્યાંથી અમળ

ધસી શકે નહીં તેમ કરવામાં આવ્યું.—આ વખતે વરૂચી તે બન્ને યોદ્ધા પ્રત્યે નમ્રતાથી કહેવા લાગ્યો કે, તમે કોણ છો ! અને મારા ઉપર શા માટે ધસીને આવ્યા છો ! તે સાંભળીને તરૂણ સુસાદરે કહ્યું કે તું અમારો ગુન્હેગાર છે. તું કોણ છે ! તે બેકે હું જાણતો નથી પણ આ ગુપ્ત અવાસ અમારા તાબાનું છતાં તમે ઘણા દીવસથી અમારી પરવાનગી વિના પ્રવેશ કરીને રહો છો તેથી તમને શામાટે શાશન ન કરીયે !

વરૂચી—તો શું ! અમારા માણસોનો તમે નાશ કર્યો છે !

તરૂણ સુસાદર—હા તેઓએ અમારા કબજાના સ્થાનમા પ્રવેશ કરેલો હોવાથી ચાર જાણીને નાશ કર્યો છે.

વરૂચિ—અમને ખબર નહોતી કે આ ગુપ્ત અવાસ તમારો છે

તરૂણ સુસાદર—(લાલ નેત્ર કરીને) તો શું ! તારા ખાપે આ જગો બનાવી હતી ! કે માલીક થઈને અહર રહેવા લાગ્યા !

વરૂચિ—ના મારા ખાપ પણ આ અવાસને જાણતા નથી મત્ર એક વખતે શીકાર કાઢવા નીકળી પડેલો હતો જેમાં કોઈ યોગી મહાત્માની કૃપાથી આ અવાસ હું જાણી શક્યો છું.

તરૂણ સ્વાર—તેથી શું તારો માલ થઈ ગયો ?

વરૂચિ—ના તેમ તો કહેવાય નહીં, પણ તમારી માલીકીની જગો હોય તો ભલે તમે ભોગવો અમારે કાઈ કામ નથી

તરૂણ સ્વાર—એતો ખરૂં પણ અમારી છુપી જગોનો તું માલીકગાર થયો તેથી તારા લીધે બીજાઓ જાણી શકે અને અમારી અસંખ્ય લક્ષ્મી અમારી ગેરહાજરીમા કોઈ

હાં જાય એજ અમને નુકશાન છે માટે તને ઠેર મારી નાખવો કે જેથી જીજી કોઈ જગોએ વાત જાય નહીં

વરરૂચિ—મને પકી રીતે ખબર છે કે કહાચ હું શસ્ત્ર અસ્ત્ર ધારણ કરીને તમારી સાથે શાસ્ત્ર પ્રમાણે યુદ્ધ કરવા સારૂ સામેા થાઉ તો તમે મને ના કહેવાના નથી પણ કહેવતમા કહ્યું છે કે “એકતું અઉવધ એ” તે પ્રમાણે કહાચ તમે એમાંથી એક ધાયલ થાઓ તો તેમાં મારૂ છેક મરણ થવાનો સંભવ છે. યદ્યપી તેન કરવામા કાંઈ પણ સાર નથી કેમકે મારા ઉપર સંપૂર્ણ પ્રેમ રાખનારી પત્ની-વૃતા મારી સ્ત્રી છે તે જ્યારે મારો નાશ બણશે તે વખતે તે સ્ત્રી પોતાનો દેહ ત્યાગ કરશે,— તેમજ હું ઘણી લાંબી આશાવાળો છું તરૂણુ હજી મારે ઘણુ કામ કરવું છે માટે તમે કૃપા કરી મને જીવતદાન આપો એટલી માગણી કર છું

તરૂણુસ્વાર—હા, કહાચ તમારી માગણી અમે સ્વીકાર કરી શકીશું પણ તમે અમારા કેદી થઇને અમારા અન્નદાતા પાસે આવીને માફી માળી બાઓ તો તે પ્રસન્ન થઇને તમને છાકી દેશે, અને તમે જ્યા રહેતા હશે ત્યા પોતાના માણસો સાથે મોકલી દેશે

વરરૂચિ—તમારા અન્નદાતા કયા પ્રદેશના રાજા છે !

તરૂણુસ્વાર—તે હું કહેવા માગતો નથી પણ હું તમારી સાથે જે વાત કહુ છું તેમા પરિણામે તમારા દેહનો નાશ ન થાય એમ કરવાને હું બધાઉ છું

વરરૂચિ—તેની મને કેમ ખાત્રી થાય !

તરરૂચિ—જે પ્રકારે તમને ખાત્રી થાય તેવી કોઈ માગણી કરો.

વરરૂચિ—હજાર બ્રહ્મહત્યાદીક પાપ માટે તમે વચન આપો છો !

તરૂણુસ્વાર—તમે અમારી સાથે કેદી થઇને અને અંધનમા બંધાઇને આવવાને ખુશી છો !

વરફચિ—હા ખુશી છું.

તરુણસ્વાર—ત્યારે હ્યો આ માફ' વગન !

તરુણસ્વારે વરફચિને વચન આપ્યું એટલે તેને લાખી રસીથી મજબુત બાધવા માડ્યો અને તેને ઉચકીને તેનાજ ઘોડા ઉપર બેસારી દીધા પછી તે ઘોડા ઉપર બાધન કરવામાં આવ્યા કે તે ઉપરથી કોઈ પણ પ્રકારે ખશી શકે નહીં—આ પ્રમાણે કરીને છેક આગળ ખુદી તરવારથી મદ્દવેશ ધારણ કરનાર વિરાગના અને વચ્ચેમાં વરફચિ કેદીને રાખીને તથા છેવટે તરુણસ્વાર એ પ્રકારે વ્યવસ્થા કરીને ત્યાંથી રસ્તો કાપવા માંડ્યો.

મારા વાચક મિત્ર આ વારતામાં કાંઈક જગોએ થોડા ઇસારાથી સમજી તો શક્યા હશે કે બહુ પરિશ્રમ કરીને તથા કેટલાક માણસોનો નાશ કરીને ગુફામાં પ્રવેશ કરનાર કોણ હતો ! તથા કયા રાજાની રાજપુત્રી પરાધીન થએલી ગુફામાં ફસાઈ હતી ! તોપણ હું જણાવું છું કે શોધ કરનાર વીરપુરુષ પ્રતાપફર હતો, અને તે પ્રતાપફરના પરાક્રમ ઉપર મોહ પામેલી ગાંધર્વ પ્રદેશના ગજા ધન-જયની રાજકન્યા વસંતકોકિલા હતી

પ્રકરણ ૬ હું

આનંદનો ઉભારો

અને

વિર પુરુષના કાર્યની કદર

ન્યારથી વસંતકોકિલા રાજકુમારી શુભ થઈ અને તેની શોધ માટે સેંકડો સ્વાર લોકોને દોડાવેલા ન્યા ત્યાંથી બટકી અથડાઈ નિરાશ થયેલા પાછા આવ્યા બાણીને ત્યારથી ગાંધર્વોધિપતિ ધનંજય રાજા ઘણોજ ઉદ્વેગ રહેતો હતો, પોતાની પુત્રી રૂપશુભા અને ધનુર્વિદ્યામાં તથા

આથ ઉપર ચઢીને શસ્ત્રનો ઉપયોગ કરવામા વિગેરે કુશળ હતી. તે તેની કુશળતા તથા તેની ઉત્તમ વર્તણુકને નિર- તર આદર કરતો નિશ્વાસ મુક્યા કરતો હતો; તેની શોષ માટે તમામ સ્વાર ગયેલા પછા આળ્યા પછુ પ્રતાપરૂદ્ર હવુ પાછા આળ્યો નથી માટે જેવી રીતે કૃષિકાર માણસો વરસાદની રાહ જોઈ રહે તેમ તે ધનજય રાજા પ્રતાપરૂદ્રને આવવાની રાહ જોયાં કરતો હતો છતાં વિશેષ વિલબ થયાથી તેના મનને ખીલકુલ જ પ વળતો નહોતો એટલુ જ નહીં પણ મહનકુમાર હરવખતે પ્રતાપરૂદ્રની ગેરહાજરી માટે જોયેન રહેતો હતો.

ધનજયે આજે મોટી સભા ભરી હતી જેમા વિદ્વાન માણસોને સભામા બોલાવ્યા હતા. જેથી જ્યોતિષશાસ્ત્રને જાણનારા ભવિષ્ય સુચક વિદ્વાનોને સુખ્યત્વે કરી આમંત્રણ આપ્યું હતું ધનજય રાજાની આજ્ઞા પ્રમાણે રીતસર બેઠકથી સભા ખીચેખીચ ભરાઈ હતી આ વખતે બપોર પછી ચાર ઘટિકાનો સમય થયો હતો ધન- જય રાજા દીલગીરીને લીધે કનક સિંહાસન ઉપર નીસ્તેજ જણાતો હતો; તેથી સઘળી સભા બોલ્યા ચાલ્યા વીનાની રાજેન્દ્ર તરફ દ્રષ્ટી કરી રહેલી હતી, અને હવે પોતે શી આજ્ઞા કરે છે તે સાંભળવાને માટે આતુર થઈ રહેલા હતા કેવળ શાન્તસુખ સ્વરૂપ દેખાઈ રહેલુ હતુ કોઈના હાથ માથી એક પૈસો જમીન ઉપર પડે તો તેનો રણકારો સઘળા સાંભળી થકે તેવી શાન્તતા હતી,—એવી સભામા બીરાજમાન થયેલા ધનજય રાજાએ જ્યોતિષમા નીપુણ એવા ભાસ્કરાચાર્યને પ્રશ્ન કર્યો કે હે મહારાજ ! આપણી રાજ્યપુત્રી વસંતકોકીલા આરોગ્ય છે કે કેમ ! અને તે સહીસલામતથી અત્રે ક્યારે આવી શકશે.

ભાસ્કરાચાર્યે તે વખતની લગ્ન ઘટીકાનો નીશ્ચય કરીને પ્રશ્નાર્થ કુંઠલી બનાવી દીધી અને તે ઉપરથી ભવાઈ કહેવા લાગ્યા કે હે રાજેન્દ્ર ! રાજકુમારી આરોગ્ય છે અને તે બે ત્રણ દીવસમા અત્રે આવવાજ જોઈએ, આ

પ્રમાણે એજ વીધની વાટાઘાટ ચાલી રહી હતી વીપત્તી પડે છે ત્યારે અવીશ્વાસવળી વસ્તુ ઉપર વીશ્વાસ લાવવો પડે છે જ્યારે અનેક પ્રકારની ચીંતા જાગ્રત થાય છે ત્યાં જામ અને જ્વાળી વૃદ્ધી થાય છે, તે વખતે કેવળ અજાણ પણાનુજ સ્વરૂપ પ્રવેશ કરે છે. ઘડીકમા વિશ્વાસની ઘટ-માળ ચાલ્યા કરે છે. તે પ્રકારે ધનજય રાજના હૃદયમાં યોગ બન્યો હતો; જોશીયે કેટલોક પ્રકારની સમાધાની કરી પણ તે સમાધાનીથી ધનજય રાજને સંતોષ થયો નહીં- થોડીકવાર થઈ એટલે એક દરબારી માણસે તે સભામાં પ્રવેશ કરીને ખબર આપી કે અગ્રહાતા ! આપણા નામ-દાર ચિર શીરોમણી પ્રતાપરૂદ્ર કોઈ કેદીને પકડીને અને તેને રસીથી જકડ બાંધેલો ઘોડા ઉપર બેસારીને અને રાજ કુમારી બાઈ સાહેબ શ્રી વસતકોકીલા એમને પુરવનો સ્વાગ પેહેરાવેલ સડવર્તમાન અને પધારે છે

આટલું સાંભળતાજ ધનજય રાજ પોતે કનકાસન ઉપરથી ઉભો થયો અને તુરંતજ પોતે ચાલીને સામે મળવા સારૂ ગયો એટલામાત્ર રાજ દ્વારની ઢોહોડી (દર-વાજ) આગળ પ્રતાપરૂદ્ર આવી પોહોર્યો હતો તે પ્રતા-પરૂદ્ર અશ્વ ઉપરથી ઉતરીને રાજેન્દ્ર ધનજય (પોતાના ગુરૂ ભાઈને) પગે લાગ્યો, એજ પ્રમાણે મર્દ સ્વાગવાળી વિરાં-ગના વસતકોકીલા પણ પોતાના પિતાના પગમા મસ્તક નમાવી બાજુએ ઉભી રહી-અને એજ વખતે પેલા અશ્વ ઉપરના કેદી ઉપરથી દોરડાના બધન તોડી નાખીને અને તેનો હાથ પકડીને રાજસભામા પ્રવેશ કર્યો. રાજ ધન-જય કનકાસન ઉપર બેઠો, સઘળી સભા જે મિસલથી બેઠી હતી તે મીસલ પ્રમાણે બેઠી અને પ્રતાપરૂદ્ર પોતાના નિયમિત આસન ઉપર રાજ ધનજય નજીક બેઠો, આ વખતે મર્દ પોશાકવાળી શસ્ત્ર અસ્ત્રથી સજ્જત થયેલી વસતકોકીલા પોતાના પિતાની જમણી બાજુના નીચાણના આસન ઉપર બેઠી અને જેને કેદી-દરાવીને લાગ્યા હતા તેને તે સભામા સનાપતીની જોડે બેઠક ઉપર બેસાર્યો.

આ વખતે રાજા ધનજયના હૃદયમાં હર્ષનો પાર નહોતો. એટલું જ નહીં પણ એકાએક તે ધનજયના મનમાં એમજ આવી ગયું કે મારી નેત્રની કીકી તુલ્ય વસ્તુ કોકિલાને પ્રતાપરૂદ્રની સાથેજ લગ્ન કરાવીશ, એવો તેજ વખતે નિશ્ચય કરીને વસંતકોકિલા અને પ્રતાપરૂદ્ર ઉપર હર્ષ યુક્ત જોવા લાગ્યો. પછી પ્રતાપરૂદ્ર પ્રત્યે પ્રશ્ન કર્યો કે પ્રિયબાઈ ! તમે ઘણાજ પરિશ્રમને પામેલા જણાઓ છો. તમે જે કામ કર્યું છે તેના માટે મને ઘણાજ સતોષ થયો છે પણ આ અકસ્માત બનાવ શી રીતે બન્યો ! એ બાણવાની મારી ઇન્છા છે. વળી સેનાપતી જોડે બેમાડેલ કેદીની માફક બાંધીને બાણલો છતાં તેને આ સમામા યોગ્ય આસને બેસાડેલો છે તે કોણ છે. ! આ પ્રમાણે સામળીને વસંતકોકિલાએ પોતાના પિતા પ્રત્યે હાથ જોડીને જળકીઠા કરવા ગએલી ત્યાંથી કેવી રીતે હરણુ થયું (કોણુ લઇ ગયું ! રસ્તામાં કયા સ્વારનો વધ કર્યો ' ત્યાંથી ગુપ્ત અવાસમાં કેવી રીતે તેને મુકી ' તેને મુક્યા પછી મર્ણુ પામેલા એક સ્વારની ઊરદાસ માટે બાકીના છ માણસો કેવી રીતે ગયા ! એટલી હકીકત સવિસ્તરથી કહી સંભળાવી -ત્યાર પછી પ્રતાપરૂદ્રે, જે વખતે ભદ્રમ હલ મુકીને વસંત કોકિલાનો તપાસ કરવાને પ્રયાણ કર્યું તે વખતથી તે પેલા છએ માણસોને જે યુક્તીની મર્ણુ પોહોચાડ્યા તથા યુદ્ધમાં પ્રવેશ કરીને વસંત કોકિલાની ભેટ લીધી તે તમામ હકીકત પ્રતાપરૂદ્રે રાજા ધનજયને કહી સંભળાવી અને જે કેદી આપ્યો છે એજ કેદીએ વસંતકોકિલાનું હરણુ કરાવ્યું છે અને તે કેદી જીન પ્રદેશના રાજેન્દ્રનો રાજપુત વરરૂચિ નામનો છે તે બિગેરે સમસ્ત હકિકત કહી જણાવી

જીન પ્રદેશ ઉપર ધનજયે ચઢાઇ કરી હતી છતાં તેને પરાજય કરી શક્યા નહોતા, તેમ જીન પ્રદેશવાળો ગાંધર્વ નગર ઉપર ચઢાઇ કરતો હતો તેથી પરસ્પર વેર યોગ બન્યું હતો અને તે વેર બાળવાને તથા પોતાનો ઉચ્ચે હાથ કરવાને કટલીક પેઢી વીતી ગઈ છતાં તક નહોતી.

નહોતો. એ કે તેણે કેટલું કાર્ય હતું છતાં પ્રતાપરૂદ્રે જીન દેશના રાજ પુત્રને સહેલાઈથી ખેંચીવાન કરીને આપ્યો તથા તેણે જે હીમ્મત ચલાવીને તથા જે જે કામમા તેણે સાહસ કાર્ય વાપર્યું હતું તે જાણીને એકદમ કનકાસન ઉપરથી હર્ષ હોર ધનજય રાજા ઉભો થઈને પ્રતાપરૂદ્રને પ્રેમ પૂર્વક પોતાના હૃદય સાથે આપ્યો; આ વખતે સભામા જે શૌર્ય રંગ પ્રસરાઈ રહ્યો હતો તેવો શૌર્ય રંગ કદી પણ પ્રસરાયો નહોતો.

જીન પ્રદેશના રાજકુમાર વરરૂચીને રાજનીતી પ્રમાણે તેને રહેવાને માટે એજ રાજઘડીમાં ઉત્તમ અવાસ આપ્યો અને તે કોઇપણ પ્રકારથી સટકી જાય નહીં તેવી ગેઠવણ શુરા ગાધર્વ પેરેગીરોને સુકીને કરવામા આવી. પછી એજ વખતે એક પેગામ લેવાન કરીને અને પત્ર લખીને અર્થાત તે પત્રમા જીન રાજેન્દ્રને એવી ખબર આપી કે તમારા રાજપુત્ર વરરૂચીએ નિયમ વિરૂદ્ધ ગુન્હો કર્યો છે માટે અમે તેને સારા જાળતા સાથે નજર કેદ કર્યો છે એવો પત્ર લખીને જીન પ્રદેશ તરફ પેગામ મોકલ્યો.

આ પ્રમાણે થયા બાદ સભા વિસર્જન થઈ; પછી ધનજય રાજા પોતાના પ્રાણથી પણ ખ્યારા ગણેલા પ્રતાપરૂદ્રનો હાથ પકડીને અને બીજા હાથે વસત કોકિલાનું કાઠું પકડીને પોતાના ખાનગી અવાસમા પ્રવેશ કર્યો.

પ્રકરણ ૭ મું

મિથ્યા મોહનો પરિણામ

અને

પશ્ચાન્નાપ.

આજે આવણ માસની પૂર્ણિમાનો દિવસ હતો, જેમાં વર્ષાઋતુના થોડે કરીને તમામ જગોએ વરિયાળી ખીલી રહેલી હતી, જેથી ભદ્રમડલ નામ પ્રમાણે કલ્યાણ વાયક સમુહનોજ દેખાવ ચારે બાજુ ડુંબરાઓમાં લીલા વૃક્ષ

ઘટાથી આનંદ જનક થઈ રહ્યો હતો, આ વખતે ત્રિલોકને
 મોહ પમાડે તેવી ખજરની માફક વિકારી અને વિરહિ
 ને નેત્રકટાક્ષ મારનારી મેહનિનો હાથ પકડીને ઉઘા મહેલની
 ધવલ અમાશીમા મદનકુમાર વારૂણીનું પાન કરી મસ્ત બની
 ગયોલો ફરતો હતો. આ વખતે સાયકાળ પડવાનો વખત
 હતો, સૂર્ય ન.રાયણ પશ્ચિમ દિશાએ નમી ગયા હતા.
 એમ આકાશમા પૂર્વ અને પશ્ચિમ દિશાના વાદળા એક
 બીજાને અથડાઈને ગતી આપનારામા નિચાણુમાં દેખાતા
 ધવલ પ્રકાશથી જણાઈ આવતું હતું; પશ્ચિમનો
 અને પૂર્વનો અથડાતો ઠંડો વાયુ વારૂણી પાન કરનાર
 ગાંધે જોડને હીતકારક થઈ પડ્યો હતો, અને એજ
 કુદરતિ લીલ' રંગ બહારના યોગે કરીને મદનકુમાર
 પોતાના નિખાલસ અતકરણથી વિકારી પ્યારના વાક્યો
 મોહીની પ્રત્યે કહી સભળાવતો હતો, અને તેમા આજે
 પોતાની મતલબ કેઈપણ પ્રકારની પાર પાડવાને માટે
 યુક્તિથી વાત આડકતરી રીતે ચલાવવા લાગ્યો, અને પ્રેમ
 પૂર્વક મોહનીના ગળા ઉપર હાથ નાખીને કહેવા લાગ્યો કે
 પ્યારી ! આજે આવણુ માસની વર્ષોરૂતને શેલા આપનારી
 પુષ્કિમ શ્રેષ્ઠ છે. વળી વર્ષોરૂતમા જો કે જડ પદાર્થ છે
 તોપણ મેઘજળના યોગે કરીને પ્રેમથી લેલી થઈ ગયેલી
 વેલિકાઓ વૃક્ષની સાથે જુવોને કેમી વીંટાઈ વળી છે !
 પ્યારી ! બલિહારી છે તે વેલિકાને કે પોતાના પ્યારનું
 હારદ બીજાઓને બતાવે છે. વળી ઠેર ઠેર જળથી ભરઈ
 ગયેલા સરોવર ઉપર હંસ કારંડ, અને સારસ પક્ષીની
 જોડ સાથે સાથે ફરીને કેવો આનંદ અનુભવે છે; આહાહા
 એ જોઈને મને તો ઠાક ઠાંક થઈ જાય છે. અને એમ આશા
 રાખું છું કે મારી બહાલો ગ્રાણુ પ્યારી મોહની સાથે રાત્રીનો
 વખત ક્યારે શુભરીથ; પ્યારી ! તમારા મનમાં તે વિવેક
 કેમ આવતો નથી ! શુ તમે તમારો આખો જન્મરો
 રાત્રીને માટે મને વિચોગીમા રાખવા ધારો છો ! હું તમારા
 વિચોગે કરી રાત્રીમા મીનની માફક તરફડીયા માફક. કન્-

રોજની રાત્ર કેવળ રાક્ષસી જેવી લાગે છે. મારો પુષ્પ સુખ ધીથી સુગારેલો પલંગ સ્મશાન ભુમિ ઉપરની મુઠ્ઠાની સખ જેવો જણાય છે, જ્યારે મને આ પ્રમાણે તમારો વિયોગ સતાવે છે ત્યારે તેના ઉલટમા રાત્રીનો વખત તમે પોતે કેવા સુખમાં લોગવો છો તેના માટે મને કોઈ રીતની કલ્પના પોહોચી શક્તી નથી, ખ્યાદી ! આજેતો હું ખાસ આગ્રહ કરીને કહું છું કે આજે પુણિમાની રાત્ર અત્રે સુખ રો, અને મારે હૃદય તાપથી તમ થએલાને શાન્ત કરો; કેમ બેલતા નથી ' શા વિચારમા પડી ગયા છો ' શુ મારા વિચાર તમને ચોગ્ય લાગતા નથી ' ન લાગતા હોય તો પણ મારા શબ્દનો અગીકાર કરવો એ તમારો ધર્મ છે ! કેમ ! આજે કૃપા કરશે કે નહીં !

મહનકુમારનો હાથ તરછોડીને એક હાથ દુર ઉભી રહીને જોહીનીચે ઉતર આપ્યો કે, તમે લખી આપેલા ફરતાવેજ ઉપર ધ્યાન આપો; અને આટલી મુદત સુધી તમે ફરતાવેજમા લખ્યા પ્રમાણે વર્ત્યા છો છતાં આજે પુણિમાનો દિવસ શુ કરવાનો હતો ! હું કહી પણ એ વાતનો અગીકાર કરવાની નથી એ શિવાયની બીજી હજાર વાતો તમે કરશો તો તે વાતમા હું મદદગાર થઈને તમને આનંદ આપ્યા કરીશ પણ રાત્રીએ વાસો કરવાની વાત તમારે કદીપણ કાઢવી નહીં.

મહનકુમારે ઉતર આપ્યો કે—બીજી વાતોમા મિથ્યા મદદગારી શા ઉપયોગની—જ્યારે તમારા હૃદયમા મારા ઉપર પતિ પ્રેમનો મમત નથી ત્યારે તેવા ખાર બેલ જમીન જેવા તમારા હૃદયમા નિખાલસ પ્રેમનું શી રીતે ટકી શકે ! અરે ! અત્યારેજ તે પ્રેમનું બીજ નથી તો તેવી જમીનમા હોયજ કયાથી !

મોહીની—હા. એ વાત ખરી છે તમારા પ્રત્યે નિખાલસ પ્રેમ માત્ર દીવસ પુરતોજ છે—પણ રાત્રી માટે નહીં !

મહનકુમાર—એશું, પ્રેમની પ્રતીતી છે ' પણ એતો કેવળ અનીતિ છે; કદી એવું કોઈ જગોએ સાબરું છે

કે ! પરણેત સ્ત્રી હીવશે પોતાના પતિ પાસે રહે અને રાત્રીએ પોતાના પિયરમા પઠી રહે ।

મોહની—જ્યારે એવી રીત તમે જાણતા હતા ત્યારે શામાટે દસ્તાવેજ લખીને કમુલત આપી । મારી સાથે લગ્ન કરવુજ નહોતું તેમ હું લગ્નથી સધાવા ઈચ્છા પણ રાખતી નહોતી પણ રાજ્યસત્તા આગળ મારા પીતાજીનું કંઈજ ચાલ્યું નહીં; વળી મારા માટે તેમને વિષત્તિ સોસવાનો વખત આવ્યો ત્યારે, આ પ્રમાણે ઠરાવથી તમને બાંધીને હું તમારી સાથે વસી છું છતાં મારા દોષ શામાટે કાઢો છો । હવે મને સતાવશો નહીં તમે હર વખતે આવી વાતો કાઢીને સતાવો છો, મને કંટાળો આપો છો તેથી હવે હું તમારા તરફ આવતી કાલથી બીલકુલ આવવાની નથી

આ પ્રમાણે મોહનિએ પોતાના નેત્રનાં લવા કોધથી ચઢાવીને અને રાત્રી ચોગ થઈ ગયેલી તિરસ્કાર વાક્યથી ગર્જના કરતી પોતાની દાશી સાથે સત્વરથી ચાલી નીકળી, જેમ વિજળી ઘણી ઝડપથી નીકળી જાય છે તેમ તે મોહની ઘણી ઝડપથી મહનકુમારનો હાથ તરછોડીને અને હવે પછી નહીં આવવાના શબ્દો વાપરીને નીસરણી ઉતરતી દેખદેખતામા છેક નીચે આવીને પોતાના પીતાને ઘેર ચાલતી થઈ.

હીવાખતીનો વખત થવા આવ્યો હતો તેથી મશાલથી તે રમણિય અવાસમા ઠેર ઠેર હીપકનો પ્રકાશ કરવા લાગ્યો ત્યારે આ વખતે મહનકુમારના મુખ ઉપરનો આનંદનો પ્રકાશ અસ્ત પામ્યો, તેવા હૃદયમા દરરોજ વિચારના ઉભરા વારવાર આવ્યા કરતા હતા તે આજે તદ્દન ચમાઈ ગયા, બાણે સર્વ પ્રકારનો વૈભવ શુભાવીને બેઠો હોય તેવો નિરાશ થએલો મહનકુમાર પોતાના લમણા ઉપર હાથ મુકીને પલ્લવ ઉપર બેસી રહેલો હતો; તેની દષ્ટિ ચક્રોરની માફક ચંદ્રમા ઉપર હતી, તે પોતે મોહની રૂપી મોહક-ચંદ્રને નિહાળવાને ચક્રોર તુલ્ય બની ગયો હતો; ચંદ્રથી

મોહવૃત્તિ રૂપી વશનું આચ્છાદન થએલું હોવાથી મોહનીના બીજા દરગુણનું શોધન કરવાનો કે તે બાબત યોગ્ય વિચાર કરવાની તેનામાં શક્તિ પ્રગટ થતીજ નહોતી, માત્ર તે તેણીના વિયોગથીજ ઝુચ્યા કરતો હતો, અરે હાય ! કેવી અધમસ્થિતિ ! કેવો મોહપાશનો દુઘટ બધ છે કે તે બધથી અધત્વ એટલું બધું પ્રાપ્ત થાય છે કે માત્ર એક નેત્રની દ્રષ્ટિ દ્રઢ થાય છે, વારૂ ત્યારે અત્યારે તો મહનકુમાર મોહનીના મોહક ચહેરા ઉપર મોહ પામેલો તેના વિયોગે કરીને તરફડીયા માર્યા કરે છે દીનાબત્તી થઇ ગયા બાદ આકાશમાં વાદળાના કાળા રંગના ઘેરાવાથી અદ્રનો પ્રકાશ છેક ઢાંધાઈ ગયો હતો જેથી તે વખતે આકાશમાંથી છાટા પડતા હતા, એટલામાં અંકાએક પ્રતાપરૂદ્ર મહનકુમાર પામે આવી પહોંચ્યો મહનકુમારનો ચેહેરો શ્રીકરથી ફીકો પડેલો અને વિચારની ભ્રમણામાં ડુબેલો જોઈને પ્રતાપરૂદ્રે પુછ્યું કે કેમ મિત્ર ! આજે ઉદાશ જણાઓ છો ! તે સાંભળીને મહનકુમારે મોહની સાથે જેજે પ્રકારની વાત ચીત થઇ તે તમામ કહી સંભળાવી, તે સાંભળીને પ્રતાપરૂદ્રે કહ્યું કે હે મિત્ર ! તમેજ પોતાને હાથે તે વસ્તુ વહેારી છે, અને લેખથી બધાયા છો તો પછી પશ્ચાતાપ શમારે કરો છો.

મહનકુમાર—મિત્ર ! તેણીનો વિયોગ મને બહુજ આલે છે, હવે હું શું કરૂં ! તો મોહની રીસાધન ચાલો ગઈ છે તે હવે કાલેથી બીલકુલ આવનાર નથી,

પ્રતાપરૂદ્ર—ત્યારે હવે તમે શું કરવા ધારો છો.

મહનકુમાર—મિત્ર ! હવે હું શું કરૂં ! મને કાંઈ સુઝ પડતી નથી;

પ્રતાપરૂદ્ર—અલબત્ત તમને કાંઈજ સુઝ નહીં પડે એનું એજ કારણ છે કે તમારા હૃદય ઉપર મોહ વૃત્તીરૂપી કાળ-રંગની આદર આવી ગયેલી છે, પણ મિત્ર ! જરા વિચાર કરો કે તે નટખટ સ્ત્રી પોતાના પીતાના ઘરમાં પણ ભુલી

અવાસમાં રહેનારી કેવા પ્રકારથી રાત્ર ગાળતી હશે ! તેનો કાંઈ બીચાર કર્યો ! તે મસ્ત બની ગયેલી યુવાવસ્થાથી અકુશબિનાની હાથી ઉપર ચઢેલી સ્વતંત્ર રહેલી થું કરતી હશે ! તે બાબત કાંઈ વિચાર્યું કે !

મહનકુમાર—હા બાઈ હા પણ તે તમારા વિચાર પ્રમાણે ખાત્રી શીરીતે થઈ શકે ! ચાલો ત્યારે તે સબધી તમામ પરીક્ષા કરવાને અને ચોચ વ્યવસ્થા કરવાને હું તમનેજ અધિકાર આપુછું, તમારા શિવાય મને મદદગાર કોઈ છેજ નહી, વળી તમે મારી બેઠેન વસત કોકીલાનુ રક્ષણ કર્યું, તેમજ ઘણી સબાળથી તથા યુક્તિથી છન પ્રદેશના રાજકુમારને કેદ કર્યો અને અપુટ ભંડારથી ભરપુર કહી શકાય નહી તેવો ગુપ્ત અવાસ તમે પોતાને સ્વાધીન રાખ્યો છે, આ સઘળો તમારો ચમત્કાર જોઈને મારા પિતાજી તમને પોતાનુ અતકરણ માને છે અને મારી બેઠેનને તમારી સાથે લગ્ન કરવાને માટે પ્રતિજ્ઞા કરી ચુક્યા છે તો પછી તમે માફ જણાવજો છો અને આ કામમા લક્ષ આપીને તે મોહનીને પેશ પોચાડવાને તમારામા સામ્યર્થ હોય એમા કાંઈજ આશ્ચર્ય નથી.

પ્રતાપરૂઢ—હા તમારૂં જણાવ્યું છે ખાસ મારો ધર્મ છે પણ તમારા ચીત્તની સ્થિતિ અસ્થિર છે, માટે હું એટલું કહું છું કે મોહનીનો લેદ જાણવામા અને તે બાબત સંપૂર્ણ વ્યવસ્થા કરવામા જે કંઈ હું કામ કર તેમા તમારી કોઈ પણ ભતની કબલ ન જોઈએ, અને હું જે પ્રકારે કહું તે પ્રમાણે તમારે વર્તવું જોઈએ, એમ કરવામા તમે ચુક કર્યો તો આ મ્યાનમાથી તલવાર કાઢીને તમારૂં મસ્તક ફર કરીશ—કેમ એ સરત કણુલ છે !

મહનકુમાર—મારા નિમકહલાલ 'ખ્યારા મિત્ર' મારી બુલ માટે મસ્તક તો શું પણ આપુ શરીર નાશ કરવાને કણુલજી. તમારા ઉત્તમ ગુણ માટે આ તન મન અને મન તમારે આધીન છે. તેના માટે હું તમને વચન આપુછું

કાયર થઈ ગયેલા રાજકુમારે પ્રતાપરૂઢને વચન આપી દીધું જ્યારે આમ થયું ત્યારે પ્રતાપરૂઢે રાજકુમાર પાસેથી તે કામમા પ્રવૃત્ત થવાની રજા માગી, અને ઘણા વેગથી ચાલતો ગયો.

પ્રતાપરૂઢના ગયા પછી મહનકુમારે ખુબ વિચાર કર્યો કે જેમા પ્રતાપરૂઢ દરેક શબ્દોને મનન કરવા લાગ્યો; વળી પ્રતાપરૂઢ રૂપી આયનાથી તેને એમ તો જણાઈ આવ્યું કે તે મોહીની પોતાના પીનાને ત્યાં રાત્રીએ વાસો કરનારી છે માટે એ રીતભાતમા કોઈ પણ પ્રકારનો ઉઠો મેદ હોવો જોઈએ, માટે ભલે કદી તે આવતી કાલથી આ તરફ ન આવે, હવે તેવી સ્વચ્છંદી સ્ત્રીથી મને કયા પ્રકારનું સુખ પ્રાપ્ત થવાનું છે. તે મોહીનીજ મારી સાથે કેવળ સ્વાર્થનોજ પ્રેમ રાખે છે એ પુરી રીતે સાળીત થાય છે, વળિ રાત્રીએ અહીં રહેતી નથી તેથી તેના હૃદયમા નિર્મળ પ્રેમ નથી તેની પ્રતીતી તેની વર્તણૂક ઉપરથીજ થાય છે. અરે હાય ! હું આવો વિચાર કરવાને કેમ સમર્થ ન થયો ! ખેર ધૈર્ય કરે તે ખરૂં એમ અનેક પ્રકારના વિચાર કરતો કરતો નિદ્રામા ઘેરાઈ ગયો.

પ્રકરણ ૮ મું.

મોહિનિના મેડી ઉપર વિચિત્ર

અને

અદ્ભુત પ્રેમીનો રંગ હંગા.

આરે બાબુ જળથી ભરેલાં વાહજાનો એટલો બધો જમાવ થયો હતો કે ચંદ્રમા કયા છે. તે વીશે સમજ પડી શકતી નહોતી, કેવળ અધકાર વ્યાપી રહ્યો હતો. પુર્વ અને પશ્ચિમ દિશાની કદીમા વીજળી ઝળુકા મારી રહી હતી, અને તેના તેજથી અમુક વસ્તુ પાસે છે એમ જણાતું હતું. વરસાદ ઝીણાં ઝીણાં ફોરાંથી ટમટમ્યા કરતો હતો, બાબુ બાબુ મેડક (ટેડકા) અને તમરાનો નાહ કાનને ઘેરેર

મારે તેવો હતો, ઉચ્ચા કુંગરોના મોટા ભયાનક કાળા પથ્થરોમાંથી વરસાદનું પાણી ઘુસવાઈને નીચાણમાં વહેતું હતું એમ જળના તિવ્ર નાદથી જણાઈ આવતું હતું અને પશ્ચિમ દિશાથી પવન એટલા બધા ભેરથી કુંકતો હતો કે કોઈ ગરીબ માણસના ઝૂંપડાનું છાપરે બાગ્યેજ કાયમ રહી શકે. તે પવનના ભેરથી ઘરેક મહેલના બારી બારણાંના કપાટ ખડખડતાં હતા કે જાણે કોઈ ચોર યુક્તિથી બારી ઢાકતો હોયની ! પણ સ્વભાવિક પવનનું ભેર તેવુંજ હતું, ઘડીકમાં મોટાં ફેરાંથી વરસાદ ટુટી પડતો હતો ત્યારે તે બધે થયા પછી થોડા ભેરથી વરસતો હતો. નગરમાં રાત્રીએ મહેલોનું રક્ષણ કરનાર કુતરા વરસાદના પાણીથી કંટાળીને કોઈ ખુણા ખોલરાના બખોલમાં પેશી ગએલા આરામ લેતા બેશી રહેલા હતા આ વખતે સરાસરી અગીયાર વાગ્યાનો સમય થવા આવ્યો હતો, તેથી નગરના તમામ લોકોએ પોતાની બારીઓ બારણાં વશીને શરદીના લીધે નીંદામાં ઘેરાઈ ગએલા હતા આવી વખતમાં કાતો કોઈ ચિંતાતુર માણસ જાગતો હશે. યાને સંગિતમાં મસ્ત રહેનારા મૃદંગાદી વાદ્યમાં મસ્ત થઈને પોતાના ઘરમાં મોજ કરતા હશે, એમ અનુમાન કરવા જેવું હતું પણ આ વખતે એક મોટા સરીઆમ રસ્તા ઉપર કોઈ લક્ષાધિપતિ વર્ધભવવાળા શાહુકારનો ઉચ્ચો અવાસ હતો, તે અવાસનો ઘણો ખરો ભાગ બારી બારણાંથી બધો હતો પણ બાજુની તે રમણીય અવાસની બેઠે શણગારેલી મેઢી ઝરખાવાળી બારી બારણાંથી ખુલ્લી મુકાવામાં આવી હતી. અને તે અવાસના ઝરખામાં દીપકનો પ્રકાશ પડતો હતો આ વખતે એક તરૂણ જુવાન બગલમાં તલવાર લઈને આમતેમ બારીક નજર કરીને બેતો ! હતો ત્યારે તેને એમ જણાયું કે કક્કા આ અવાસ શિવાય બીજા કોઈના બારી બારણાં ખુલ્લાં હોજ નહીં અને આ અવાસ કોનો છે તે તો હું સારી પેઠે જાણું છું. એમ કહીને બીતની પાસે ઉભો રહ્યો.

મારા વાચક મિત્રો જાણતા તો હશેજ કે આ જીવાન પ્રતાપરૂદ્ર છે અને જે અવાસ છે તે પેલી નાદાન નટખટ મોહનિનો સ્વતંત્ર છે, તે મોહનિ શા માટે નાત્રિએ પોતાના પિતાના અવાસમા પણ જુદી રહીને સ્વતંત્રતામા રાત્ર ગાળે છે ? તે તમાસો જોવાને માટે નીકળી પડેલો આજ પુર્ણીમાની રાત્રે પ્રતાપરૂદ્ર આ તરફ આવી પહોંચ્યો છે.

એ પ્રતાપરૂદ્રે આ વખતે તે મેડી ઉપરના ઝરૂખામા જવાને માટે યુક્તિ રચવા લાગ્યો. આ વખતે મુશલધારથી વરસાદ વરસતો હતો જેથી તેના ભારે ખડખડાટ અને મેઘગર્જનાના ગડગડાટથી કાન બેહોર મારે તેવો તક જોઈને પ્રતાપરૂદ્રે તે અવાસના નજીક નીચા છાપરાવાળું ઘર હતું તે ઘર ઉપરના છાપરે ચઢીને તે મોહનીના અવાસની અટારીમા ગુપ્તગુપ્ત આવીને એક ખુલ્લો આગળ ઉભો રહ્યો. આ વખતે તે મોહનિ મોટા હાથીપગા પલગ ઉપર સોળે શણગાર મળીને બેઠી હતી. અત્યારનો જે શણગાર સજ્યો હતો તેવો શણગાર આ મોહનિનો પરણેલ ધણી મદન કુમાર કેઈ પણ વખતે જોઈ શક્યો નહોતો. જો કે તે આવા ઉત્તમ શણગાર યુક્ત મોહનિને તે મદનકુમારે જોઈ હોત તો તે કેવળ મોહાન્ધ બનેલો છતાં છટકી ગએલી ડાગળીવાળો થઈ જાત પણ મલિન મનવાળી તથા બીજાના ખ્યારમા ફસાયેલી મોહનીયે પોતાના પરણેલ ધણી તરફ દીલોબ્ધનીથી કદી પણ મન બતાવ્યું નહોતું. છતાં પણ મોહાન્ધ રાજકુમાર તે મોહનિના ઉત્તમ રૂપ ઉપર ભમરા જેવો બની ગયેલો હતો. તે સ્થિતિ જો કે તેની તેવી થઈ હતી તોપણ તેવા દરદીના અતકરણને નહિ ગણકારનારી મસ્ત સ્થિતિમા રહેનારી આ વખતે બાજુ કોઈની રાહ જોઈને બેઠી હોય તેવી તેની સુખની મુદ્રા જણાવી હતી, થોડીકવાર સુધી તો તે બોલ્યા આવ્યા વિનાની સ્તબ્ધ થઈને બેસી રહી હતી. આ વખતે તે એકલી હતી, કારણ કે તે પોતાની ખાસે યોગ્ય વખતે પોતાની દાશીને પણ રાખતી નહોતી તેથી તે ખાસ એકલી મનમા ને મનમાં વિચાર બળની પ્રેરણાથી ભડભડવા લાગી કે અહાહા ! આજે પ્રાણુ-

પતિ કેમ પધાર્યા નહીં' વાર લાગવાનું શું કારણ હશે ! એટલું બોલીને તે મૌન થઈ ગઈ, એટલામાં જશક વાર થઈ એટલે તે પલંગ ઉપરથી ઉતરીને એજ મેડીના બીજા ભાગમાં મોરીવાળી ચોકડી હતી તે તરફ લઘુશકા કરવા સારૂ આવી ગઈ, -એટલે આ તરફ છબ્બા ઉભો રહેલો પ્રતાપરૂં હતો તેને ઉત્તમ પ્રકારનો તક મળ્યો, ને શુર મર્દ ઘણીજ ચપળતાથી પેલા મોટા પલંગ નીચે લપાઈને ચુકતીથી સુઈ રહ્યો-પલંગ નીચે કોઈની નજર જાય તેમ નહતું, તેનું કારણ એ હતું કે પલંગની આરે બાજુ દોઢ દોઢ હાથ આદર લટકતી મુકી હતી, તેથી પલંગ નીચે આદરના આરે છેડાની ઝુલને લીધે એવા હતા કે તેની નીચે સુકાયલી કોઈ પણ વસ્તુ જોવામાં આવી શકે તેમ નહતું.

તેવા મોટા વિસ્તારવાળા પલંગ નીચે પ્રતાપ-દ્ર નિવૃ-
ત્તથી લાભો થઈને સુઈ રહ્યો એટલામાં લઘુશકા કરવા
ગએલી મોહનિ બીજા ચોરડાના બાજુ ઉપરથી પોતાના
પલંગ ગાસે આવીને આમ તેમ આટા ખાવા લાગી. અને
ઝરોખામાં જઈને સહેજ વાર દેલી રહી બાદ ત્યાંથી પાછી
ફરીને પલંગ ઉપર બેઠી; પછી બોલવા લાગી, મારા પ્યારા
દિલકારને હવે આવવાનો વખત થયો છે; આટલું બોલીને
તે મોહનિ પલંગ ઉપર લેહેલ જાર આબોલે છે એટલામાં
નિલના નિયમ પ્રમાણે દેખાવ થવા લાગ્યો એજ મેડી ઉપર
આરમાની રંગનો ધુમાડાનો ગોળો એકદમ બની ગયો તે
ગોળો એકદમ બની ગયો, તે ગોળો ધીરે ધીરે વિસ્તારને
પામતા તેમાંથી ઉદય થતા સુર્યની માફક તેજસ્વી બિંબ
પ્રગટ થયું તે બિંબથી આખી મેડીમાં પ્રકાશ એવો જ્યો
કે પ્રગટાવેલા હીવાની સઘળી જ્યોત ઠીકરા જેવી તે વખતે
દેખાવા લાગી, તે ગોળો એકદમ એવો તો ફાટ્યો કે તેમાંથી
દિવ્ય દેહવાળો પુરુષ નીકળી આવ્યો, -તેનો દિવ્ય ચેહેરા
અપાના ગુપ્તના જેવો રંગ છતાં તેજ્યુક્ત હતો, તેના મસ્તક
ઉપર હીરા અને મણિ જડીત મુગટ હતો તેના કમરમાં
લાંબી તરવાર, અને એક હાથમાં ગદા હતી, તેના સઘળા

વજ્ર પ્રકાશ આપનારાં હતા તેની કાંતી કેવળ મોહક હતી, એવો શુરમઠ જેવો પલગ પાસે આવીને ઉભો રહ્યો એજ વખતે અતિ ઝડપથી પલગ ઉપરથી મોહનિ ઉતરીને પેલા આવનારને પોતાની છાતી સરસો આપીને કહેવા લાગી કે, મારા ખ્યારા ભદ્રકેતુ ! આ તમારી દાશીને શામાટે વાર કરીને તલસાવો છો ! જરાકવાર થાય છે એટલે મને તો કાઈતું કાઈ થઈ જાય છે મારા દિલોજનન મિત્ર ! મારૂ હૃદય આપે એવું કેવું ખેચી લીધું છે કે મને ઘડી બર પણ એન પડતું નથી ! શુ આ દાશીને એવી રીતે તલસાવી મારી નાખવા ધારો છો ! ખ્યારા ફિલદાર ! આજે એક ઘટિકા વધારે વાર શામાટે થઈ, કયા રોકાયા હતા ! આ પ્ર માણે કહીને તે ભદ્રકેતુના જમણા હાથનું કાડું પકડીને તે મોહનિ પલગ ઉપર બેઠી - પછી તેના ગળામા હાથ નાખીને પોતાનો નિખાલસ ખ્યાર બતાવવા લાગી

ભદ્રકેતુએ ઉત્તર આપ્યો કે ખ્યારી ! આજે સ્વર્ગમાં ધંદ્ર રાજાએ મારી બેઠેન રૂપમ જરીનો નાચ કરાવ્યો હતો. તેમાં ધંદ્રરાજાને અને રૂપિ સમરત દેવ સમુદાયમા ઘણીજ વાહ વાહ થઈ રહી હતી. મારી બેઠેન રૂપમ જરી મઘળી અપ્સરાઓ કરતા ઘણી દેખાવડી, ચતુર, અને ગાન કુશળ છે તેથી ધંદ્રરાજા પોતે સીંહાસન ઉપર પોતાની બેઠે તેને બેસારે છે, તેણીના ઉપર ધંદ્રની એટલીતો મેહેરબાની છે કે ક્ષણવાર પણ રૂપમ જરી વિના એન પડતું નથી એટલુંજ નહી પણ કેવળ મોહ પામી ગયેલો ધંદ્ર મારી બેઠેન ઉપર વધારે મમતા રાખે છે. જેવી રીતે બીડાયલા કમળની અદર બમરો પ્રેમ મગ્ન થતો ફસાઈ જાય છે તેવી રીતે મારી બેઠેનની સત્તામાજ ધંદ્ર ફસાયેલો છે - સળગ આજે સગિત રૂપી અમૃતની ધારા એ સભામા એવીતો વરસી રહી હતી કે ત્યાંથી ઉઠવાનું પણ મન થતું નહોતું - ખ્યારી ! એક તરફ તમારા પ્રેમથી હું બેડાયેલો તમારા માટે ઘણીજ કાળજી રાખતો હતો, ત્યારે બીજી તરફ સગીત કળાની મઝના આકર્ષણથી હું તણાતો હતો તો પણ

મારી ંહાલી ! તમારા પ્રેમનું આકર્ષણ એટલું બધું થયું કે તે સઘળું સુકી હાંધને એકાએક તમારી પાસે આવતો રહ્યો છું.

મોહની—ંહાલા ! જ્યારે ઇંદ્રરાજ સરખો તમારી બેઠેન રૂપમજરી ઉપર મોહ પામ્યો છે ત્યારે તેમનું સ્વ-રૂપ કેવું હશે ! શું હું તેમને જોવા ન પામું ? તમે તમારી બેઠેનને એક દિવસ અહીયા લાવોતો કેવું ! ખ્યારા સરદાર ખરેખર કહું છું કે હું રૂપમજરી અપસરાને જોવાને ઇચ્છું છું.

ભદ્રકેતુ—અર ઘેલી ! તું તે સઘળી આશા સુકી છે, કેમકે સ્વર્ગમાં નિવાસ કરનારી,—અને ન હન વન જેવા વનમાં ઇંદ્રની સાથે વિહાર કરનારી વળી કલ્પવૃક્ષ જેવા વૃક્ષનું સેવન કરનારી, તથા ત્રિવિધિ પ્રકારનો સુગંધી પવન વહન થતો ઉતમ લાભ લેનારી, અને સ્વર્ગનું વર્ણન થાય નહીં એવા ઉતમ ધ્યાન તરફથી અહિયા કદીપણ આવે નહીં—સ્વર્ગની મળ, ઇંદ્રસભાનું દર્શન, ન હન વનની શોભા; દેવમંડળનો મોહક દેખાવ; ત્યાની અવર્ણનિય શોભા, તમે લોકો કયાથી જોવા પામો, ખ્યારી ! જે જે પ્રકારના હું તમારે માટે રૂળ લાવું છું, તથા જે જે પ્રકારનો ઉમદો મેવો લાવું છું અને અત્તરની શિશિયો તમારા માટે લાવું છું તે આ ભુમિ ઉપર કોઈ જગોએ છેજ નહીં.—અર્થાત એવી અમુક સ્વર્ગની વસ્તુઓ તારા પ્રેમને ખાતર દરરોજ હું તને બક્ષું છું.

મોહનિ—ખ્યારા સરદાર ! એજ તમારા પ્રેમને આ દાશી આધીન થઈ છે; મારા ંહાલા ! આજે સ્વર્ગમાંથી મારે માટે શું લાવ્યા છો !

ભદ્રકેતુ—(સવાલ ચતાજ) હું લાવ્યા વિના રહું ખરો કે ! જુવો આ દસ નંગ રૂળનાં લાવ્યો છું તે ખાસ ઇંદ્રરાજ પોતે ખાય છે—વળી જુવો આ અત્તરની ત્રણ શીશિયો; જુવો આજનો મેવો કોઈ જુદીજ પ્રકારનો છે;

એ શીવાય બીજા મિષ્ટ અને મધુર ફળ એવા છે કે તે લક્ષણ કરવાથી તનદુરસ્તી થાય છે અને આયુષ્ય વધે છે. (એમ કહીને સઘળા ફળ ચાંદીના એક મોટા ટાટમાં ગોઠવે છે અને તેમાં અત્તરની શીશીયો સુકે છે તે ટાટ ભરીને મોહનીના હાથમાં ભદ્રકેતુ આપે છે)

મોહનિયે ભદ્રકેતુ ઉપર નેત્ર કટાક્ષનું વીર ફેંકીને તે સમય વસ્તુથી ભરેલા ટાટને લઈને પોતાના પલંગના નીચે સુકી દીધો, પછી નિત્યના રીવાજ પ્રમાણે પરસ્પર પ્રેમની વાતોની શરૂવાત થવા લાગી, સરાસરી રાત્રીના ચારેક વાગ્યાનો સમય થયો એટલે ભદ્રકેતુ સ્વગમાં જવાને માટે મોહીનિનિ પરવાનગી માગી, -દરરોજ પાછલી રાત્રીના ચાર વાગે ભદ્રકેતુ જતો હતો તેથી તે મોહીનિયે પરિપૂર્ણ વહાલ બતાવીને અને તેના જમણા હાથ ઉપર ચુબન કરીને વિદાયગીરી આપી, અને તમે આજની માફક આવતી કાલે ઘટિકા વાર કરશો નહીં તેવી બલામણુ કરવા લાગી, એજ વખતે ભદ્રકેતુએ પોતાનો ખ્યાર બતાવ્યો અને એકદમ અદર્શ થતો ધુમાડાના રંગની માફક ગોટાગોટ બનીને બારીના માર્ગે આકાશમાં પ્રવેશ કરવા માડ્યો.

પાછલી રાત્રીના ચાર વાગ્યા સુધી મોહીની આ પ્રમાણે દરરોજ પોતાના ખ્યારા ભદ્રકેતુ સાથે રંગ વિલાસ અને મોજ મઝામાં વખત ગાળતી હતી, જ્યારે તે ગયો ત્યારે એજ વખતે તેણીને નેત્રમાં નિદ્રાદેવીએ નિવાસ કરવા માડ્યો. તુરંતજ તે મસ્ત યૌવના પલંગમાં નિદ્રાવશ થઈ ગઈ. જે વખતે નસબરા બોલવા લાગ્યા તે વખતે પલંગના નીચે સુપડીથી સુઈ રહેલા પ્રતાપફૂલ ત્યાંથી નિકળી જવાને તક સાધ્યો, -તેણે પેલા ટાટમાંથી સ્વર્ગનો મેવો, અત્તર, પુષ્પ, તથા પુષ્પના હાર, અને ઉત્તમ ફળ વીગેરે અર્ધો અર્ધ લઈને એક રૂમાલમાં સુકિતથી બાંધી દીધું, પછી તે લઈને પલંગના નીચેથી બહાર પડે નહીં તેમ બહાર નીકળીને અને છબ્બમાં આવીને જે રસ્તેથી પોતે આવ્યો.

હતો તે રસ્તેથી ઘણીજ ઝડપથી ઉતરી પડ્યો. પછી સરીયામ રાજભાગે ચાલવા લાગ્યો ચાલતા ચાલતાં તેના મનમાં અનેક પ્રકારના વિચાર ઉત્પન્ન થવા લાગ્યા. અને તે વિચારમાં મોન થઈ ગયેલો જીવાન એક માર્ગના ઓટલા ઉપર વિશેષ વિચાર કરવાને બેસી ગયો.

એજ વખતે એકદમ ઝડપથી ઉઠ્યો-અરે હાય ! એ નાદાન મોહનિ ઓટલાજ માટે મહનકુમારની સાથે રાત્રીએ રહેતી નથી, ખરેખરી તેના હૃદયની ચોરી હવેજ પકડાઈ આવી, પણ એ વખતે તે ઇંદ્રના દુત સાથે યુદ્ધ કરિ હુ જય મેળવી શકત નહિ-કેમકે તેની શક્તિ આકાશમાં ગમન કરવાની પવનના વેગ જેવી છે તે કદાચ મારી ગરદન પકડીને આકાશમાં ઉચકીને જમીન ઉપર ફેંકી દેત તો મારા શસ્ત્ર ચુરા થઈ જાત, તેવા સમજાવેલ સાથે યુદ્ધ કરવામાં ફાવીશું નહીં એમ જાણીને મહેં છેવટ સુધી જે તમાસો જોયા કર્યો છે તે ઘણું બચાવળી કર્યું છે-જ્યારે શત્રુ બળવાન હોય ત્યારે તેની સાથે નિર્બળ માણસે યુદ્ધ કરવું ઘટતું નથી પણ બુદ્ધિબળ વડે કરીને તેનો પરાજય કરવો જોઈએ, જેવી રીતે દેડજના સયુદ્ધાયે હાથીને એક ઉંડા ખાડામાં એવો ફસાવ્યો કે છેવટ તેમાં મર્ણુ પામ્યો; એજ પ્રમાણે સમર્થ બળવાન શત્રુને કાલાહવા અને પ્રપચ યુક્તિ જાળમાં નાખવો જોઈએ, -અહાહા મહે ઘણુંજ સાફ કર્યું કે ખામોશ પકડીને ધીરજ રાખી શક્યો; નહિતો ક્રોધનો પરિણામ આખા રાજ્યની પાયમાલી તથા મહનકુમારના શરીરની પાયમાલી થવા આવત, યદ્યપિ ગુરૂની કૃપાથીજ પ્રેરણા જે દોરાઈ છે તે યોગ્યજ દોરાઈ છે-જેમાં ખટપટ કરવાને મને જોઈતાં સાધનો મળિ આવ્યા છે કે જેમાં જેવો રંગ ઢંગ ઉતારવા ધારીશું તેવો રંગ ઢંગ ઉતાર્યા વિના નહિ રહે. આલ્ય જીવ, પણ પેલા મુખે મોહાન્ધ રાજકુમારને આ લેહ કહેવામાં કાંઈજ જાણી શકતે નથી, માહારે જે કાંઈ બાજી ખેલવી છે તે તો તે બાજીના હારજીતની કુંચી શોધવાને માત્ર મારેજ પરિશ્રમ કરવો

પડશે પણ પેલા મહનકુમારને તો માત્ર જેમ પોપટ પાળનાર પોપટને અચરે અચરે રામ શબ્દ શીખવીને તઈયાર કરે છે તેવી રીતે ચૈત્ય ગોઠવણીના બાલ તેને સમજાવી સુકવા. અને તે પ્રમાણે ચાલવામા જરાયે વિલગ થાય નહીં એવી રીતે તેને શીખવીને તઈયાર રાખી સુકવો પડશે, જેમાં પ્રાતકાળમાં સુર્ય ઉદય થયા પછી એ કામ શરૂ કરવાનું છે. આદ્ય જીવ, અત્યારે તો રાજ્યદ્વારની દોહોડીમા હું મારા મેહેલમા આલ્યો જાઉં કેમકે મારી રાહ મારા વિશ્વાસુ માણસ જોઈ રહ્યો હશે-આ પ્રમાણે વિચાર કરતો કરતો પ્રતાપરૂદ્ર ઘણીજ ઝડપથી પોતાના અવાસમા આલ્યો ગયો. અને તુરત પાંચ ઘટિકાને માટે નિર્ધારિત થયો-પછી પ્રાતકાળ થયો એટલે જલદીથી ઉઠીને મહનકુમારને પ્રતાપરૂદ્ર મળ્યો તેણે રાજકુમારને એકાન્તમા બેસારીને કહ્યું કે આજે સુર્ય ઉદય થયા પછી પેહેલા પ્રહરની અહર મોહનીના ધરના ઝરૂખાના સામે મોટો ચોતરો ચણેલો છે તે ઉપર જાજમ બિછાવીને તમે તમારા બે ત્રણ જાસુસને સાથે રાખીને જળદબાથો બેસો પછી થોડીવાર થાય એટલે હું જે કે અત્યારે મારી પાસે જે મેવો, ફળ, અન્ન, પુષ્પ વિગરે છે તે ટાટમા ગોઠવીને અને તે ઉપર રૂમાલ ઢાકીને હું તમારી પાસે આવીશ.-આ પ્રમાણે કહીને તે પ્રતાપરૂદ્રે મહનકુમારના કાન આગળ સુખ રાખીને તમામ યુક્તિથી જે કાંઈ પોતાના બોલવાની છે તે સઘળી બતાવી દીધી, પછી પોતે ત્યાંથી જ ચાલતો થયો—

પ્રકરણ ૯ મું.

પ્રતાપરૂદ્રની પ્રાપ્તિ કે યુક્તિ.

આજે ચોતરા ઉપર દોઢ દિવસ આવી ગોઠવણ થઈ નથી છતાં ભગ્યચ્છીની જાજમ પથરાય છે તેનું શું કારણ હશે ! એવી શકામા આવી ગયેલી મોહનીયે પોતાની ઢાશી લવિગીકાને બોલાવીને પુછવા માડ્યું

લવિગીકા દાસી ઘણી ચાલાક હતી, તે કામકાજને માટે બાહાર નીકળી પડેલી હતી તેથી તેણીએ તુરતજ ઉત્તર આપ્યો કે બાઈ સાહેબ ! અગે તો રાજકુમાર સાહેબ આ ચોતરા ઉપર બે ઘડી બેસવાને માટે આવવાના છે.

મોહીની બોલી-હા હા હવે હું સમજી ! કેટલાક દીવસથી દીવસે પણ હું તેમની પાસે જતી નથી માટે કદાચ આ તરફ તમાસો જોવા સારું આવવાના હશે.

લવિગીકા-તેતો કેાણ જાણે, પણ અત્યારે જે ધામધુધ થઈ રહી છે તે માત્ર રાજકુમારના પધારવ ઉપરનીજ છે.

લવિગીકા તરફથી ચોક્કસ ખબર મળ્યા ઉપરથી મોહીની પોતાના ઝરોખા ઉપર ચક્ર નખાવીને અંદરની બાલુએ બેસી ગઈ, અને શામાટે અત્રે બેઠક રચવામા આવી છે તે જોવાને ઇતેભરી રાખનારી મોહીની સ્વસ્થ મનથી ત્યાજ ઠરી રહી.

આ તરફ તે ચોતરા ઉપર ઉત્તમ પ્રકારની ગોઠવણ થઈ રહેવા આવી, એટલે થોડીકવારમા રાજકુમાર બે ત્રણ માણસોની સાથે આવેલો ખુરશી ઉપર બેઠો, જમણી બાલુએ સુવર્ણની જેષ્ટિકા પકડીને ચોપદાર ઉભો રહ્યો હતો. અને ડાબી બાલુએ અદબ બગતીને ઢાલ તલવાર આદિક શસ્ત્રથી સજ્જત થયેલો એક ગાધવં ચોદ્ર ઉભો રહેલો હતો. જ્યારે આ પ્રમાણે ગોઠવણ થઈ ગઈ ત્યારે પોલી મોહીની ઝરોખમા બેઠેલી ધણુજ ધ્યાન આપીને અકમાંથી એક મોટા છિદ્રવાળી જાળી ખુલી કરીને જેમ સ્પષ્ટ દેખાય અને સારી રીતે થતી વાતચીત સભળાય એવી સગવડ રચીને પૂર્ણ ધ્યાન આપતી સ્વસ્થ બેઠી હતી; ત્યારે આ તરફ ચોતરા ઉપર રાજકુમાર પોતાની જોડે ઉભેલા ચોદ્રને રાત્રિને વિષે પ્રજા સમગ્રની ચોકીના બંદોબસ્ત માટે વાતચીત કરવામાં ધ્યાન બેઝે છે એમ જાણવામાં આવ્યું. આ પ્રમાણે પ્રજાના સરક્ષણની વાત આલે છે; એટલામા જરાક દુરથી મતાપરૂરને આવતો જોવામા

આવે છે; અને તે પ્રતાપદ્રુની સાથે એક મજુર છે તેના મરતક ઉપર ટાટ મુકેલો અને જરકસી રૂમાલથી ઢાંકેલો જણાય છે તે બેઘને રાજકુમાર પોતાની જોડે ઉભેલા શસ્ત્રધારી હજુરીને કહેવા લાગ્યો કે આહાહા ! આજે પ્રતાપદ્રુ કાંઈક વસ્તુ લઈને આવે છે; જુવો પેલા દેખાય. જોયા કે ! એમ ઉચી આગળી કરીને તથા પ્રસન્ન વદન બતાવીને પોતાના ઉમળકાનું દર્શન કરાવે છે એટલામાં પ્રતાપદ્રુ છેક ચોતરા ઉપર આવીને રાજકુમારને વારંવાર સલામ કરીને સન્મુખ ઉભો રહે છે. અને પેલો ચાલીને ટાટ એક લાકડાના ટેબલ ઉપર મુકીને તે ઉપરનો રૂમાલ ઉઠાવી લે છે, પછી હાથ જોડીને રાજકુમાર પ્રત્યે કહેવા લાગ્યો કે હે ગરીબ પરવર ! આપ તો આપના મેહેલમાં નિર્ધાનિત થઈ ગયા હતા. પણ તેથી કરીને મોટી આશા રાખવાવાળી તથા તમારા દર્શનને માટે જીવ તલસાવનારી સ્વર્ગમાં નિવાસ કરનારી રૂપમજરી અપ્સરા આવી હતી, તે કેવળ નિરાશ થઈને આલી ગઈ

મહનકુમાર—પ્રિય પ્રતાપદ્રુ ! જ્યારે તેમ હજુ ત્યારે અને નિર્ધામાંથી બચત કેમ ન કયો ! તે અપ્સરા શા માટે આવી હતી ! તેણીએ તમને વિશેષમાં બીજી કાંઈ કહ્યું છે કે ?

પ્રતાપદ્રુ—હાજી ! તે રૂપમજરીને આગમનનું કારણ પુછ્યું ત્યારે તેણીએ એવું કહ્યું કે ઈન્ની સભામાં ભુમકલ ઉપર કયા રાજપુતનું ઉત્તમ સ્વરૂપ છે ! તથા કૌણ જુદિવાન અને ચતુર છે ! એવો પ્રશ્ન સ્વાભાવિક રીતે નીકળવાથી વિશ્વદત્ત નામના મુનિએ પોતાનો એવો અભિપ્રાય આપ્યો કે સદિમાં ઉત્તમ ગુણ કરીને અને સ્વરૂપે કરીને શોભા પામેલો માત્ર આધર્વ નગરમાં રાજપુત મહનકુમાર છે. તે કેવળ મહનકુમાર એટલે કામદેવનો અવતાર શ્રી કૃષ્ણને ત્યાં પ્રધુન્ન નામથી થયો અને તેનો કુમાર અનિરુદ્ધ એવો તો રૂપાળો હતો કે તેના ઉપર બાણાસુર રાજાની પુત્રી ઉષા મોહ પામી હતી. એજ પ્રમાણે મહન-

કુમાર તે કેવળ મદન (કામદેવનો) કુમારજ છે. વળી તે કુમારના શરીરમાથી છુટતા પરસ્વેદની શુભાળ કળીની માફક પ્રસરાતી મુગધીથી આનુભાવના ભમરાઓ શુંબ-રવ કરી રહે છે. આ પ્રમાણે મદનકુમારની તારીફ સાંભળીને હું તેમને મળવા માટે આવી છું લાચાર છું કે તેઉં સાહેબ અત્યારે નિદ્રાધિન થએલા છે માટે હવે હું આવતી કાલે પ્રાતઃકાળ પછી મલવાને માટે આવીશ એમ મદન કુમારને મારા પ્રણામ કરીને કહેશે અને તેમના માટે સ્વર્ગમાથી ઉત્તમ પ્રકારનો વખાણતો મેવો તથા પુષ્પ અને અત્તરની શીશીયો વિગેરે ફળ ફળાદિક લેટમાં મુકવા લાવી છું તે કૃપા કરીને તેમની પવિત્ર શેવામા રજુ કરશે—એ પ્રમાણે તે રૂપમંજરી અપ્સરાનું વચન સાંભળીને મેં કહ્યું કે લાચાર છું કે અત્યારે અમારા અન્નદાતાશ્રી નિત્રામા છે; જો કે તમે આવ્યા છો અને હું તેમને જાગ્રત કરું તો, તેથી મહા પાપ લાગે છે કેમકે નિદ્રામા ઘેરાયલા સુખી અવસ્થાવાળા માણસને જાગ્રત કરવો એ યેગ્ય નથી એમ સમજીને અત્યારે મારો કેઇ પ્રકારનો ઈલાજ રહ્યો નથી—આ પ્રમાણે મારાં વચન સાંભળી તે બુદ્ધિવાન અને રૂપગુણથી શોભા પામેલી અપ્સરાને યેગ્ય લાચુ અને તેણીયેજ ચોતાનો વિચાર જણાવ્યો કે હું આવતી કાલે મળવાને માટે આવીશ.

હે કૃપાસિધુ ! સ્વર્ગમા ઈંદ્રની સભામા આપનાં જવખાણ થવાથી મોહ પામેલી રૂપમંજરી અપ્સરા આપને મળવાને માટે આવેલી મેં નજરે જોઈ છે અને તે હકીકતથી મને ઘણેજ સંતોષ થાય છે કે દેવ સભામા પણ આપનાં વખાણ થઈ ચુક્યા છે, હે રાજન ! તે અપ્સરાએ જે ફળફળાદિ અર્પણ કર્યા છે તે કૃપાત્રિ કરીને તેને તપાસવાં જોઈએ

પ્રતાપરૂદ્રનું વચન સાંભળીને હર્ષથી ઘેલો થયો હોય એમ મદનકુમારે આંહીનો ટાટ હાથમા લઈ ને દરેક વસ્તુઓને તપાસવા માંડી અને હઠથી જાહે વખાણ કરવા

લાગ્યો. વળી તે અપ્સરાના વિવેક ટેકને માટે વારંવાર ધન્યવાદ આપવા લાગ્યો. તેમજ પોતે તે કૃપમંજરી ઉપર બાંધે આશક બની ગયો હોય એ પ્રમાણે નેત્રની મુદ્રા બતાવીને પોતાની છાતી ઉપર હાથ મુકવા લાગ્યો—અને વારંવાર નિશ્વાસ મુકતો બાંધવા લાગ્યો કે પ્રિય પ્રતાપરૂંડ' તે સદૃશી અને 'એચેલા ધનુષની માફક ભમરોવાળી ચંદ્ર-મુખીને હું જોઈ શક્યો નહીં. એજ મારા શરીરમા શક્તિસૂત્રી નિશ્ચયે પ્રવેશ કર્યોતુજ કારણ છે. વાહ વાહ, સ્વર્ગની વસ્તુની શી ઉપમા આપવી ! હું' રોજ સાંજે આ ચોતરા ઉપર રાત્રીએ ચોકી પેરો કેમ થાય છે તેના તપાપ માટે બેઠો હતો, દરમિયાન તમે અંતરે આવી પહોંચ્યા, અને નવિન સમાચાર સાથે અલલ્ય લેટ લાવ્યા તેથી મને ઘણાજ હર્ષ થયો છે; આ પ્રમાણે કહીને મદનકુમાર ચુપ રહ્યો.

એટલામા મોહનિની દાશી લવિ ગિકા એજ ચોતરા તરફ આવી પહોંચી અને મદનકુમારને તસલીમ (પ્રણામ) કરીને કહેવા લાગી કે હે રાજેન્દ્ર ! આપની રાણી મોહીનીજીએ આપને તાલુમ કહ્યા છે અને કહાન્યું છે કે સ્વર્ગપ્રાપ્તિ આવેલા એક એ કૃણ કૃપા કરીને મને આપણો તો આપને ઉપકાર માનીશ—આ પ્રમાણે લવિ ગિકાતું વચન સાંભળીને મદનકુમારે પ્રતાપરૂંડ તરફ જોવા માંડ્યું જેમા એ ભાવાર્થ હતો કે આવેલી દાશીને શો ઉત્તર આપવો ! કિવા કેમ કરવું ! મદનકુમારની મુખમુદ્રા જોઈને તુરતજ સમજી ગયેલા પ્રતાપરૂંડે એજ વખતે રાજકુમાર પ્રત્યે પુલામો આપ્યો કે હે રાજન ! જ્યારે મોહીનાજી રાણી સાહેબ કૃણ મગાવે છે ત્યારે શકા રહીત થઈને તેમાંથી દરેક વસ્તુ થોડી થોડી કાઢીને તેમને આપવી ઘટે છે. એમ કહીને પ્રતાપરૂંડે તેમાંથી બે ત્રણ કૃણ, થોડા મેવા, પુષ્પ અને એક અત્તરની શીશી એ પ્રમાણે કાઢીને આવેલી લવિ ગિકા દાશીને આપ્યું તે સમય વસ્તુ લઈને અતિ ગંડપથી તે ઝડપા તરફ ચાલતી થઈ; ત્યાર પછી થોડીક-વાર થઈ એટલે પેલો ટાટ એક માણસના માથે મુકાવીને પ્રતા-

પરૂં સહીત સઘળાઓ ઉભા થઇને રાજદ્વાર તરફ ચાલવા લાગ્યા, અને બીછાયત કરેલી વરતુ પાળી લઇ જવાને પાછળ રહેલા નોકરો વ્યવસ્થા કરવા લાગ્યા.

પ્રકરણ ૧૦ મું.

રંગમા ભગ—મોહનિનો કોધ.

ચોતરા ઉપરની તમામ ધામધુમ બધ થઇ ગઇ અને લવિ ગિકા ઢાંશીયે પેલા સ્વર્ગના ફળ લાવીને હાજર કર્યો તે જોતાજ મોહનિના નેત્રમાં અરિષ્ટા ઉત્પન્ન થઇ; તેણીનું હૃદય ક્રોધાવેશને લીધે ધડકવા લાગ્યું તે માથે ભદ્રકેતુને બારંબાર તિરસ્કાર દેવા લાગી, અને ક્યારે સાંજ પડે ! ક્યારે અર્ધ રાત્રીનો વખત થાય ! અને ક્યારે પેલા સ્વર્ગમા રહેનાર નિંકુર અત્રે આવે તેને તેની બેહેનની વ્યભિચાર વર્તણૂકીને માટે ખાસડા માડું ! અરે ! તેની બેહેન ઇંદ્ર જેવા બળવાન દેવની પાસે જમણી બાજુએ બેસનારી, તથા ઇંદ્રની અર્ધાંગના બનેલી છતાં તે રૂપમંજરી અપ્સરા મારા ધણી ઉપર મોહ પામીને આવી છે એ આ પ્રત્યક્ષ ફળ વીગરે પુષ્પથી અને અત્તરની શિશિ-ચોથી સામેત થાય છે, વળી માહારી અને ભદ્રકેતુ વચ્ચે જે પ્રેમ છે તથા જે છુપો સબધ છે તે હકીકત આ ભુમક-ળમા બીજુ કોઈ પણ જાણતું નથી છતાં મારા ધણીને વિશ્વાસુ માણસ જો કે પ્રનાપરૂં છે તે ભદ્રકેતુની બેહેનનું નામ રૂપમંજરી છે તે શી રીતે જાણે ! વળી જે ફળ સ્વર્ગમાંથી આવે છે તે ફળ પણ એજ છે, માટે ખરેખરી રીતે સાચીતી થાય છે કે એજ રાઠ કુલટા અપ્સરા મારા ધણીને ફસાવવાને અને મને હલકી કરી નાખવાને માટે આવેલી હતી, માટે એ અપ્સરાના પ્રવેશથી જરૂર હું ધાર છું કે પરીણામ સારો નીવડવાનો નથી વળી ભદ્રકેતુ પોતાની બેહેનને માટે મોટી મોટી બડાઇયો મારે છે પણ અદરખાને તો આવું પોગળ માલુમ પડે છે, માટે આજે

તો તે ભદ્રકેતુનું અપમાન કરવું ઘટે છે. આ પ્રમાણે વિચાર કરતી, અને નિઃશ્વાસ નાખતી નાંખતી મોહિની એક પલગ ઉપર નિરાશ થઇને પડી રહેલી હતી, તેણીને આખો દિવસ ચોતરા ઉપરના વિચિત્ર દેખાવથી અનેક વિચારની ઘટમાળમાંજ ચાલ્યો ગયો. જેમા તેણીને 'ળીળું' કંઈજ સુઝતું નહોતું; પણ રાત્રીએ ભદ્રકેતુ સાથે માહારે કેવી રીતે લલવું અને તેને જીઠા પાડવો એવી તત્તળીર રચવાના સાધનમા સમાધીસ્ત થઈ ગયેલી હતી એજ હાલતમાં સાચ કાળ થઈ ગયો. આકાશમા વાદળાનો ઘોર એવોને એવોજ હતો તેથી અધકારની શરૂઆત થવા લાગી એ વખતે પશ્ચિમ દિશાથી પવન ઘણોજ કુકાતો હતો, અને વાદળાના ઘોરમાથી પવનનો સોહોર સંભળાયા કરતો હતો, સરાસરી નવ વાગ્યાનો વખત થયો એટલે વરસાદ પડવાની શરૂઆત થવા લાગી નગર નિવાસીઓનો ઠંડા પવનને લોધે શરદી થવાના ભયથી દ્વાર કપાટ બંધ કરીને અંદર એકેલાં હતા. વારવાર બીજળીના ચમકારા થયા કરતા હતા તેથી પ્રતાપરૂંને પોતાનું કાર્ય સાધી લેવાને તક ઠીક મળ્યો હતો તથાપી પ્રતાપરૂંના મનમા ઘણી દેહેશત હતી ચતુર્ત્રીક દેવની સાથે વૈર બાધવામાં પોતાનો જીવ જીવાને ખરેખરો સભવ હતો તો પણ તે નિમકહલાલ અને રાજલક્ષ્મી એવો હતો કે તેણે પોતાના જાન ઉપર બિલકુલ પરવા રાખી નહોતી એટલુજ નહિ પણ તેના હૃદયમા કુદરતિ સાહસ કૃત્ય કરવાનો પ્રબળ ગુણ હતો, અને તે પોતે એમજ માનતો હતો કે કઠિણ કાર્ય યોજવામા સાહસ કૃત્ય કર્યો શિવાય પરીણામ હાથ આવતો નથી સાહસ કૃત્યમા નિતિ અને વિવેકયુક્ત સમય સુચકતા જાળવવામા સાવધ રહેવાની જરૂર છે, દેવ અને દંધત્યોએ સાહસ કૃત્ય કરીને સમુદ્રનું મથન કર્યું હતું જેમા ચૌદ રત્ન કાઢવામા આવ્યા હતા, અને છેવટે પ્રબળ શત્રુઓને જીતવાને માટે અમૃતનો વૃષ દેવોએ પોતાને સ્વાધીન રાખ્યો હતો, જેમા યુદ્ધિનો ઉપયોગ તે જગોએ વાપર્યો હતો, સમગ્ર પ્રતાપરૂં એવાજ વિચારમા સ્તબ્ધ થએલો

પોતાનાં પગલાં ઘણા ઉત્સાહ સાથે આગળ મુકતો મોહ-
 નીના ઝરોખા આગળ આવી પોહોચ્યો. આ વખતે સરાસરી
 સાડા અગિયાર વાગ્યાનો વખત થયો હતો, ગયા દીવશની
 રાત્રીએ મોહનીએ ભદ્રકેતુને ખરાબર ખાર વાગે આવવાને
 તાકીદ આપી હતી તે પોતે પછી રીતે જાણતો હતો,
 તેથી તેના આવતા પહેલાં ગમે તે યુક્તિથી મોહનીના
 પલંગ નીચે લપાઈ જવાને પુરેપુરી કાળજી રાખતો હતો;
 જેથી તે બને તેમ તાકીદ કરીને તે ઝડપાના જોડે નીચેના
 છાપરા ઉપર ચઢીને મોહનીના ઝરોખામાં દાખલ થઈ
 ગયો,—આ વખતે મોહની આખા દિવસમાં કડેશને લીધે
 બેસી રહેલી હતી તે અઠધી ઘટિકા અગાઉ ઉષ્ણ જળવડે
 કરીને સ્નાન કરવા સારૂ જોડેના ચોરડામાં ગઈ હતી અને
 તે મોહીનીને યુગંધી દ્રવથી સારી પેટે ચોળીને લવિગીકા
 દાંશી સ્નાન કરાવતી હતી. જેમાં અઢરખાને સ્નાનનો
 પ્રચારનો પ્રસંગ ચાલતો હતો અને તે સંબંધીની ગાથા
 ચાલ્યાં કરતી હતી. તે સઘળું પ્રતાપશૂર સાલજતો હતો—
 જેમાં તેને ખાત્રી થઈ ગઈ કે હવે પ્રવેશ કરીને પલંગ
 નીચે ધુસિ જવાને કઈ પણ હરકત નથી એવો વિચાર
 કરીને તુરતજ પલંગ નીચે જઈ પોહોચ્યો. શ્રેડીવાર થઈ
 એટલે મોહની કઈપણ શ્રૂંગાર ધારણ કયાં વીનાની માત્ર
 અગ ઉપર શ્વેત વસ્ત્ર ધારણ કરીને કોઈ ચોગીણી કીંવા
 સાધુડી જેવી બનીને પલંગ ઉપર બેઠી. અને તુરતજ લવિ-
 ગીકાને આજ્ઞા થવાથી તે ઉકે હેઠળ ચાલી ગઈ, ત્યારબાદ
 ખાર વાગ્યાનો સમય થવા આવ્યો અને એજ વખતે
 નિત્યના દેખાવ પ્રમાણે ધુમ્રના ગોઠામાંથી દીવ્ય દેહવાળો
 ભદ્રકેતુ મોહનીના પલંગ આગળ આવીને ઉભો રહ્યો.
 મોહની ઠરઠોજ ભદ્રકેતુને ઘણા માન પૂર્વક અને પ્રેમ સાથે
 જે બેઠતી હતી તે આજે તેમનો કાઈ પણ તેવો વ્યવહાર
 કરવામાં આવ્યો નહીં, પણ ઉભટો કોષ નેત્રથી ટગર
 ટગર મોહની જોયાં કરતી હતી, પલંગ ઉપરથી
 શીલકુલ ઉઠીજ નહીં તેણીએ મસ્તક ઉપરના વા-
 ળનાં છુટાં ભટ્ટીમાં રાખેલા બાધ્યાજ નહતાં—ભદ્ર-

કેતુને જોઈને તુરતજ પલંગ ઉપર પોતે સુઈ રહી
અને મૌન બનીને એક બીત તરફ દ્રષ્ટિ કરવા લાગી. આવે
દેખાવ જોઈને ભદ્રકેતુએ મોહનીના કપોલ પ્રદેશ ઉપર હાથ
ફેરવીને પ્રશ્ન કયો કે 'પ્યારી આજે શુ' તમારી તબિયત
નાહુરત છે કે ! કેમ બોલતા ! નથી ! શુ કાઈ મારો
અપરાધ થયો છે ! આજે તો હું બરાબર વખતે આવ્યો
છું છતાં આમ છોક અબોલ્યા કેમ રહ્યાં છો ! આવી
વર્તણૂક તો તમે મારી સાથે કદીએ રાખી નથી, છતાં
આજે આમ કેમ હું દેખુ છું ! પ્યારી ! કેમ છે ! બોલો
તો ખરા !

બદ્રકેતુ વચન સાંભળી ધુધવાતા દેરતાની માફક
ધુમ્ર વર્ણુ જેવા નેત્ર કરીને અને નેત્રમા ભરૂં ધનુષની
માફક વક્ર કરીને બોલવા લાગી કે અહીંથી ખસી જા-
ઓ, -તમારી બોલાહ કેવી છે તે મેં આજેજ જાણ્યું, સ્વર્ગ
શો પદાર્થ છે તેની હું કાંઈજ પરવા રાખતી નથી.
અને કદાચ સ્વર્ગ સાડું હશે તો તે સ્વર્ગના રાજા
ઇંદ્રની પાસે ગુણકા રૂપે વસનારી પારકુ દ્રવ્ય હર-
નારી અને પરપુરુષ સાથે પ્યાર રાખવાને ઇતેભરી
રાખનારી તમારી બેહેન રૂપમજરી છે તેની મને આજે
પછિ રીતે ખાત્રી થઈ છે. કહેવતમા કહ્યું છે કે " જીરકા
ભાઈ છેલ, ઉરકી લેણુ છિનાળ " એજ પ્રમાણે તમે ચટક
મટક કરનારા છેલ જેવા છો. ત્યારે તમારી બેહેન ગુણકા
છતાં છિનાલ છે, સમજ્યા કે ! હું એવી નીચી બોલાહ
વાળા સાથે પ્યાર કરતી નથી; ભદ્રકેતુ એકદમ ચકિત થતો,
અને વિચારમા પડી ગયેલો મોહનિ પ્રત્યે કહેવા લાગ્યો
કે-અરે ! તમે આશુ બોલો છો ! તમારા હરેક શબ્દ તિક્ષણ
બાણની માફક અત્યારે મારા હૃદયને લેહી નાખે છે જો કદાચ
કોઈ બીજો હોત તો તેને આકાશમા લઈ જઈને કોઈ શિલા
તલ ઉપર પકડીને શહન્ન ચુરા કરી નાખું' પણ પ્યારી !
મારૂં તમારા આગળ અત્યારે કાંઈજ ચાલતું નથી પરંતુ
તમારા અવિવેક શબ્દો મને બહુજ દુઃખ દે છે.-આ પ્રમાણે
બોલવાનું સ્વભાવ કારણ શું છે !

ભદ્રકેતુનું વચન સાંભળીને તુરતજ પેલાં કૃષ્ણઅતરની
 શીશીયો અને મેવો રજુ કર્યો અને પ્રાત કાળમા પોતાનો
 પતી સરિયામ રાજ માર્ગના ચોતરા ઉપર અર્થાત પોતાના
 ઘરના ઝરોખાના સામે બેઠક ઉપર આવ્યો હતો અને તે
 સમયે રાજકુમારને પ્રતાપરૂદ્રે જે હકીકત કહી તે તમામ
 હકીકત ભદ્રકેતુ આગળ મોહીનીયે નિવેદન કરી, ત્યાર
 પછી કહેવા લાગી કે અરે ભદ્રકેતુ ! જરાક વિચાર કરો
 કે તે પ્રતાપરૂદ્રને તમારી બેહેનના નામની કયાથી ખબર
 હોય ! તેમજ આ સ્વર્ગના કૃષ્ણ તેના હાથમા કયાથી
 આવે ! માટે ઝોજ ખાતરી થાય છે કે તમારી કુલટા બેહેન
 મારા પરણેત ખસમ સાથે પ્યાર સાધવાને માટે આવી હતી
 તે આ ઉપરથી સાબિત થાય છે આટલું બોલીને મોહનિ
 કોધ મુદ્રા કરીને સેજસાજ બીજી વસ્તુ તરફ નજર ક-
 રવા લાગી

મોહનિનું વચન સાંભળીને ભદ્રકેતુ ઘણાજ ઉંડા વિચા-
 રમા સ્તબ્ધ થયો કેટલીક વાર બોલ્યા ચાલ્યા વિના મૌન
 રહ્યો પછી કહેવા લાગ્યો કે પ્યારી ! બીજી રીતે કોઈ
 ગમે તેમ ગડબડ હોય અગર રૂપમજરી નામની કોઈ બીજી
 કુલટા અપ્સરા કહાય આવી પોહોચી હોય અને ત્યાથી કૃ-
 ણ લાવી હોય, પણ મારી બેહેન રૂપમજરી અપ્સરા ઇન્-
 રાજની શેવામાથી ક્ષણ પક્ષ બની શકતી નથી-વળી તે
 એટલી બધી પવિત્ર અને પતિવ્રતા છે કે તેના ઉપર ઇન્દ્રનો
 હક્કથી જ્યાંદે પ્યાર છે, તેમજ તે ગાન કુશળ હોવાથી
 મારી બેહેન ઉપર ઇન્દ્ર મોહ પામી ગયો છે. વળી તે એ-
 વીતો ગર્વિષ્ઠ છે કે તારા ઘણીનું તો મોહુ પણ ભુલે ન-
 હી,--અરે પ્યારી ! હસ પક્ષી કહી પણ કાગડાની માફક
 નરકમા ચાલ ઘાલશે ખરું કે ' અરે ' સ્વાતી બુદ્ધની રાહ
 જોનાર ચાતક કહીપણ વર્ષારૂતનું બીજું બુદ્ધ ચંદણ કર-
 તુંજ નથી. ભલે કહી શિકાર નહી મળવાથી સિંહ દસ
 દિવસ ભુખ્યો મરે અને પ્રાણ જવાનો વખત આવે તો પણ
 ઘાસ ખાશે નહી. તેજ પ્રમાણે મારી બેહેન રૂપમજરી

સ્વર્ગ લુબનની મળ મુકીને તારા ગાંધર્વ જાતીની સાથે કદીપણ ખ્યાર કરે નહીં. એ તમામ ગપાઇક છે તું સાહસ કર્મ કરનારી છું માટે એ બધું જવાબો-હા હું એટલું તો કહું છું કે મારી બેનનું નામ પેલો પ્રતાપદ્રુ શી રીતે જાણી શકયો ! તથા સ્વર્ગનાં ફળ અને મેવો શી રીતે તેને મળી શકયાં તેના માટે મોટી શકા રહે છે. તે સઘળું પ્રસંગ આવે જોઈ લેવાશે કે તે પ્રતાપદ્રુને યાને તારા પતિ રાજકુમારને સ્વર્ગની વસ્તુ કોણ આપે છે ! ખ્યારી ! એ કે તને મારી બેહેન ઉપર જોઈએ છે તો હજુ કાલે પ્રાતઃકાળથી તે સાઝ સુધી એજ કામને માટે તપાસ કરવામા રોકાઈય, પરંતુ તમામ વૃથા છે કેમ કે મારી બેન ઇદ્ર પાસેથી ક્ષણ બર પણ કયાએ જવા પામતી નથી. માટે તમારે મારી બેહેન માટે કાઈજ શંકા લાવવી નહીં. આ પ્રમાણે અનેક પ્રકારના દીલાસા આપીને ભદ્રકેતુએ મોહીનીનું મન વાળી નાખ્યું મોહીની બોલ્યા વિના કેટલીકવાર સુધી મૌન રહી, પછી તે ભદ્રકેતુને કહેવા લાગી કે આવતી કાલે પ્રાત કાલમા તમારી બેહેન પોતે રાજકુમાર પાસે આવવાની છે એ વાતની મેં પકડી રીતે ખાત્રી કરી છે

ભદ્રકેતુએ કહ્યું કે એ સઘળું આળપ'પાળ છે, અને તું મારા બોલવા ઉપર પૂર્ણ ભરસો રાખ્ય અને પ્રતિજ્ઞા સાથે કહું છું કે મારી બેહેન આ ભુમિમડળ ઉપર તો કદી પણ આવે નહીં, ખ્યારી ! આજે તો આ નકામી તકરાવમા રાત્ર વીતી ગઈ તમે તમારું કમળ સરખું મુખ જીહા'યદ રાખવાથી હું બ્રમરને કેટલી પીકા થઈ હશે એતો રહાઈ મન જાણે છે તમે આમ છેક સાહસ કરીને મને સતાયો એ ઠીક નહીં, હું તમારા પ્રેમની ખાતર સ્વર્ગમાંથી આવું છું એજ મારા કાર્યની કહર તમારે કરવાની છે, હું ઘણુંજ અફસોસ છું કે ઘણી મુદતે આવો કદેશ કોણ જાણે કયા કારણથી ઉત્પન્ન થયો છે. જે કારણ બતાવે છે તે કરણ માહાત્મી

પવિત્ર બેઠેનને કદી પણ લાગુ પડે તેમ નથી કહાય એવો અનુમાન થાય છે કે ઈશ્વર સમામાંથી તિરસ્કાર પામેલી કોઈ ભટકેલી અપ્સરા આવી ગઈ હોય અને તેનું ભળતી રીતે રૂપમંજરી નામ હોય, કિંવા રૂપમંજરી ઉપર કલક મુકવાને બાહાને ભુમડલમાં ફરતી હોય, કિંવા મારી બેન ઉપર અરિધ્યા રાખનારી આહાલુ કલક લગાવીને ઈશ્વરાબાના મનમા બેઠેમ ઉત્પન્ન કરવાને પ્રયત્ન કરતી હોય તો કોણ જાણે ! માટે તુ તારા મનમા ધેય રાખ્ય, કેમકે સ્વર્ગની અપ્સરા તારા ગમાર પતિ ઉપર કદી પણ ખ્યાર કરે નહીં. એ તુ નહીં સમજ, આ પ્રમાણે ભદ્રકેતુએ મોહનિના મનનું સમાધાન કર્યું. આ બાબતની તકરારમા અને પરસ્પર ઝઘડામા વખત વીતી ગયો હતો તેથી પ્રેમ પૂર્વક ભદ્રકેતુએ મોહિનીને પોતાના હૃદય સાથે આપીને અને ધીરજના વચન દર્શને તથા તેનું મન મનાવીને સ્વર્ગથી જે કળ તથા મેવો લાવ્યો હતો તે સમગ્ર એક ટાટમાં ભરીને મોહનિને આપ્યું. આ વખતે મોહનીએ તમામ રીસ ઉતારી નાખી અને પ્રેમ કટાક્ષ કરીને ભદ્રકેતુ સામે નજર કરવા લાગી પછી કહેવા લાગી કે ખ્યારા ! આજે તો હું તમારા વાક્યો માનું છું, પણ જે વહેમ પડી રીતે મારા મનમા વસ્યો છે તેના માટે હવે હું આવતી કાલે શુ થાય છે તે જોઈશ પછી તે બાબત હું તમે આવશે ત્યારે જરૂર જણાવીશ, આ પ્રમાણે કહીને પેલા મેવાને ટાટ તેણીએ પલગ નીચે મુકી ઢીધા અને ભદ્રકેતુ પાછલી રાત્રીએ સ્વર્ગમા ચાલ્યો ગયો-ત્યાર પછી મોહનિ નિરાધીન થએલી પલગમા પડી થોડીવાર થઈ એટલે પેલા ટાટમાંથી જરૂર જેટલો સામાન લઈને પ્રતાપરૂદ્ર આવતો થયો. માતકાળમા જોજ એતરા ઉપર પ્રથમના દીવસ પ્રમાણે બેઠક ઝમાવી હતી. અને પ્રતાપરૂદ્રે બતાવેલા સકેત પ્રમાણે ગોઠવણ થઈ રહેલી હતી, સઘળો તમાસો એવાને માટે સંપૂર્ણ કાળજી સાથે ઇચ્છા રાખનારી મોહની પોતાના ઝરોખામા ચક નખાવીને બેઠી હતી-આ તરફ ઠરાવેલા વખતે પ્રતાપરૂદ્ર આવી પહોંચ્યો અને રાજકુમારને પેલી

સ્વર્ગની રૂપમંજરી પરી માટે સંદેશો કહેવા લાગ્યો. તે સાથે ઠપકો દેવા લાગ્યો. કે મહેરબાન ! તમે આજે પણ બર નિદ્રામાં સુતેલા ઉઠ્યા નહીં તેથી તે રૂપમંજરી ઘણીજ અક્ષોસ થઈને પાછી ગઈ છે. અને તે એવું બોલી કે મારા રસીલા સરહારને એવું કહેજો કે જે માણસ નિખલસ વૃત્તિથી પ્રેમ સાધવાને અને મળવાને માટે આવે તેના માટે જ્યારે તમે કાળજી નજ રાખો ત્યારે તમારા હૃદયની બે પરવાઈ માટે કેવી કઠર થાય તે જરાક વિચાર કરો; હવે હું આવતી કાલે જરૂર અત્રે આવીશ માટે મારા સાડ કૃપા કરીને દિદારના દર્શન આપવાને તસ્દી લેશો—એમ કહીને અને સ્વર્ગનો મેવો-પુખ્ત-અત્તર વિગેરે મને આપીને તે રૂપમંજરી પાછી ગઈ છે.

આ પ્રમાણે કહીને પ્રતાપરૂદ્રે મેવાનો ટાટ મહનકુમારની આગળ સુક્યો—તે ટાટ ઉપર સુવર્ણ જરકસીના બુટ્ટાવાળો રૂમાલ ઉઠાવીને દરેક રૂળ હાથમા લીધાં અને તેનું હૃદયી જાડે વર્ણન કરવા લાગ્યો તે વર્ણન સાથે રૂપમંજરી અપ્સરાનું પ્યારનું વર્ણન કરવા લાગ્યો આ તમાસો જોઈને આ તરફ ઝરેખામા બેઠેલી મોહીની ચિરાગની માફક બળવા લાગી તેણીના હૃદયમા અરિયા રૂપી અગ્નિ પ્રગટ થયો અને પોતાનો પરણત પતિ સ્વર્ગમા નિવાસ કરનારી અને જેને ઇંદ્ર ઘણું ચ્હાય છે એજ રૂપમંજરી તથા એજ પેલો જુહું બોલનાર ભદ્રકેતુની બેઠેન સાથે સુલાકાત લેશે; અને રાજકુમાર સાથે એજ અપ્સરા પ્રેમ જોડશે તેથી તેના જેવો બીજો કોણ બાગ્યશાળી ! પછી મારો શાનો તોલ રહ્યો ! પેલો ભદ્રકેતુ જુઠો ભડુવો શા ઉપ-યોગનો ! આ પ્રમાણે વિચારના ગુઠણમા ગુથાઈ ગયેલી અરિયાને લાંધે બહુજ બળવા લાગી, તેણીના સઘળા અંગમા પેલા ભદ્રકેતુ ઉપર ક્રોધ વ્યાપી ગયો અને તેને વિશેષમા શાળીતી કરી આપવાને માટે તે રૂળ મંગાવવાને પોતાની લવિ ગિકાને રાજકુમાર આગળ આવી પહોંચી. તેણીએ ઘણાજ વિનયથી રાજકુમારના વારણાં લીધા. પછી

સ્વર્ગથી આવેલા કુળની મગણી કરવા લાગી, એજ વખતે પ્રથમના સકેત પ્રમાણે રાજકુમારે પેલી લવિગિકા દાશીને કુળ તથા મેવો, પુષ્પ વિગેરે આપ્યા દાશી ત્યાથી ચાલતી થઈ થોડીકવાર બેસીને અને ત્યાથી તમામ ચટપીને સઘળા ચાલતા થયા.

પ્રકરણ ૧૧ મું

પ્રતાપદ્રુની પ્રપંચબળ.

સ્વર્ગમા ઇદ્ર સસાની બહાર.

આખો દિવસ કોધાવેશમા થતા વિચારની બળમાં પડીને મોહીનીએ તરફડીયા મારવા માડયા, તે સાથે ભદ્રકેતુ ઉપરથી વિશ્વાસ ઉઠી જવા જેવા તેના હૃદયમા તર્ક વધવા લાગ્યા જેમ જેમ તેનું હૃદય કોધાવેશ રૂપી કાળા કપડા લપેટાવા લાગ્યું તેમ તેમ તે કપડા ઉપરના અજાણાસનુ આગ્રણુ થવામા તુરતજ બડબડવા લાગી; એજ વખતે પલગમા પગ પછાડીને ભદ્રકેતુને ધિક્કાર આપવા લાગી, પછી તુરતજ બોલી કે અરે નહટ ! તુજ પોતે જ્યારે પરાઈ સ્ત્રીથી સાથે પ્યાર રાખીને ભટકેના છું ત્યારે તારી બેહેન ક્યાંથી સારી હશે ! કેટલાક લોળા મનના લોકો સ્વર્ગમા વસનાર દેવ મડળને સત્યરૂપ માને છે પણ તે તમામ જોટી વાતો છે આરભમા દેવોએજ કપટ રચ્યું છે; તેમણે પોતાનો પ્રથમથીજ સ્વાર્થ સાધ્યો છે બિચારા રાક્ષસો પાસે સમુદ્ર મથન કરતી વખતે અત્યંત મહેનત કરાવી, વળી તેઓએ સર્પના મુખ ભણી રાખ્યા હતા.—તેમ કરતાં પણ ચૌદ રત્ન નિકળ્યા તે દેવોએ પરસ્પર બેઠે સી લીધા, મહેનત કરનાર રાક્ષસોને માત્ર ચૌદ રત્નમાથી મહિરાનું પ્રાશન કરાવ્યું જેથી તે રાક્ષસો મધથી ઉન્મત થઈને પોતાનો મુખ્ય સ્વાર્થ ભુલી ગયા અમૃતનો કુપ દેવોએ ચોરી લીધો અને યુક્તિથી અમૃતનું પાન કરવા લાગ્યા, દેવોનું કપટ રાક્ષસોએ બાણી લીધું

જેમા તે રાક્ષસ પૈકી એક રાક્ષસ ધણી સુક્રિતથી અમૃતનું પાન કરવા જાય છે તેવીજ ખબર વિષ્ણુને પડવાથી વિષ્ણુએ ચક્ર ફેંકીને તે રાક્ષસનું મસ્તક ધડથી જુદું કર્યું. જેમા અમૃતના યોગે મસ્તક અમર રહ્યું. -એ કેટલો બધો પક્ષપાત ! કહો જોઇએ ! તેઓની આવી વર્તણૂક છે ત્યારે તેઓ સાત્ત્વિક શી રીતે કહી શકાય, જરે ! એતો શુ ! પણ અહલ્યા સતિનું સાત્ત્વિક વૃત્ત તોડવાને અને તેની સાથે વ્યભીચાર કરવાને માટે જેવી રીતે કાર્તિક માસમા એક કુતરી સગાયે બગે કુતરા ફરે છે તેમ ધંદ્ર અને ચંદ્ર એ બન્નેયો તે બિચારી નિર્વિકારી સ્ત્રીને ઘેર જઈ પોહોળ્યા હતા; જેમા તેઓએ કેટલું બધું કપટ કર્યું છે ! વળી વૃદ્ધા સતિનું વૃત્ત તોડવાને વિષ્ણુએ જાળંધરનું રૂપ લઈને આર્લીંગન દીધું. શ્રી કૃષ્ણે અભિમન્યુને મારવામાં ઉદરનું રૂપ લઈને ધનુષની પ્રપચા તોડી નાખી, બ્રાહ્મણનું રૂપ લઈને અભિમન્યુના હાથે સતીના હાથથી વિજય રક્ષક રાખડીયો બાધેલી તોડી નાખી, તેણે બ્રાહ્મણનું રૂપ લઈને ત્રિલોચન રાક્ષસને પેટીમા પુર્યો એજ પ્રમાણે ધંદ્રે પણ કપટના કામ કર્યો છે જ્યારે દેવોનો રાજા કેવળ અનિતીને રસ્તે ચાલનારો છે ત્યારે તેની દેવ સમગ્ર પ્રજા સારા આચરણુ વાળી કયાથી હોય ! જ્યારે દેવનો રાજા ધંદ્ર પોતે વ્યભીચારી અને કુટિલ છે ત્યારે તેની પાસે રહેનારા દેવ એવાજ શિક્ષણને પામેલા હોય એમા શાનું આશ્ચર્ય હોય ! યથારાજા તથા પ્રજા, પ્રમાણે કહેવત છે. તો પછી દેવ અપ્સરા એતો દેવોની વારાગના કહીયે તો ચાલે. તે વારાગના અપ્સરા ચોક્કસ ધણી વિનાની છતાં પોતાના મનમાં આવે તેને ધણી કરનારી કુલટા જેવી રૂપમંજરી ધંદ્રને રખડતો સુક્રિને ઘણા વેગથી આકાશનો માર્ગ વટાનીને આ તરફ મારા પરણત પતિને મળવા શા માટે ન આવી શકે ! અલખત ! એ તમામ વાત ખરી છે. પેલો નાગો ધુત બદકેતુ પોતાની બેઠેનની અપકીર્તિ ઢાંકવાને માટે મને આડું અવળું સમજાવીને જુદું બોલેયો છે તે મારા બહુવા બાહેર છેજ નહીં આ પ્રમાણે અનેક

પ્રકારના તકે પોહોઆડતી વિકળ થતી, અને ચિતાએ કરીને ભમિત બનિ રહેલી મોહનિ પલંગમાંને પલંગમાં નિશવશ થઈ ગઈ, થઈપી સ્વાભાવિક ચિતાનું ચિત્ર હૃદયમાં ચિતરાઈ જાય છે તેથી સ્વપ્નામાં પૂણુ તેવું ને તેવુંજ દેખાવા લાગી; બાણે ભદ્રકેતુની સાથે કકાસ કરી રહેલો છે, તે સાથે પગ પછાડે છે તેવા કુદરતિ પગના પછાડવાથી ત્યારે જાગી ઉઠે છે ત્યારે તે કાઈજ દેખતી નથી. આ પ્રકારે મોહનિએ આખો દિવસ વ્યતિત કર્યો, અને રાત્ર પડી.

વિકળ વૃત્તિવાળી મોહની પોતાની મોટી ઉપર અનેક વિચારના તરંગમાં ઝેંકાં ખાતી આમતેમ ટેહેલ્યા કરતી હતી, થોડીકવાર પછી ઓરડામાં જતી હતી અને થોડીકવાર પછી પલંગ પાસે આવતી હતી. આ પ્રકારે ચિતભ્રમ વ્યવસ્થામાં ભાન વિનાની થઈ ગયેલી જે વખતે ઓરડામાં ગઈ તે વખતે લાગ સારીને છબ્બા મુક્તિથી એક ખુણામાં ઉભો રહેનાર પ્રતાપરૂપ અતિ સત્વરથી પલંગના નીચે લપાઈને સુઈ રહ્યો. જે વખતે અધ રાત્ર થઈ તે વખતે દરરોજના નિયમ પ્રમાણે ધુન્નવર્ણ દેખાવમાંથી પ્રગટ થતો ભદ્રકેતુ પલંગ પાસે આવીને ઉભો રહ્યો આ વખતે મોહનીએ પોતાનું સ્વરૂપ બદલી નાખ્યું હતું શરીર ઉપર કાઈજ શણગાર સજ્યા નહોતા, બન્યો નેત્ર વિકળ છતાં ક્રોધાવેશથી રક્ત થઈ ગયેલા હતા એજ વખતે પલંગમાંથી બેઠી થઈને ઉભા રહેલા ભદ્રકેતુને નિરરકાર આપવા લાગી અરે નિંદુર ! તું જો આ મેવો અને કળ એજ તારી કુલટા રૂપમંજરી બેઠેન આજે પ્રતાપરૂપને આપી ગઈ છે જો કે રાકુમારની આજે લોટ થઈ નહીં અને તેથી તે અફસોસ થઈને આવી ગઈ. અને ફરીથી આવવાને તેણીએ વાચદો કર્યો છે. આહાહા ! તે રૂપમંજરી રાજકુમાર ઉપર કેટલી બધી આશક થઈ ગઈ છે ! એજ પૂરાવો સિદ્ધ થાય છે કે તે કુલટાનું મન રાજકુમાર તરફ કેવું ખેંચાયું છે ! હજી તો તેણીએ રાજકુમારને દીઠો પૂણુ નથી. તે પેહેલા તેણીની વિવંહવળ વૃત્તિ આ તરફ વાર-

વાર દોરે છે ત્યારે પ્રેમ થયા પછી શાની બાકી રહે ! હવે તો તારા દીલાસા તમામ જોડા માનુ છું; માટે તું મારા અવાસમાથી પાછો આવ્યો જા હું મારા ખાલી હતું એવું તો મન વશ કરી નાખુ કે તે કુલટા આ તરફ આવવા પામે નહીં. અને આવે તો માર ખાઇને આલી જાય, -અરે જુઠા ! હું તારા પ્રેમમા ફસાઇને રાત્રી વખતે રાજકુમાર પાસે અત્યાર સુધી ગઈ નથી તેથી મારા માટે તેમના હૃદયમાં કેવો અભિપ્રાય બધાયો હશે ! અલગત જોડો અભિપ્રાય થયેલો છે તે તમામ પરીણામ ઉત્પન્ન થવાનું મુખ્ય કારણ તું જ છે છતાં જ્યારે તારી બેન મારા પતિને વશ કરે ત્યારે મારૂં માન ઘટે કે નહીં ! હજી પણ જે મોહ મારા તરફ રહ્યો છે તે એછો નથી પણ જ્યારે તેમ થાય ત્યારે ટકે શેરની કમિત પણ મારી થાય નહીં, માટે તમારા જેવાની સાથે મોહાબત રાખવી ઘણું જોખમ ભરેલું છે. એમ કહીને તેણીએ નીચું જોયું સ્વર્ગના કુળ શી રીતે અત્રે આવે છે તેના માટે બદકેતુને ઘણું જ આશ્ચર્ય લાગ્યું તે સાથે મોહની તરફથી મળેલો તિરસ્કાર તેના હૃદયમા બાણની માફક ઘાવ કરવા લાગ્યો તે બોલ્યા આવ્યા વિના વિચારની જાળમા જાણે તરફડતો હોય તે પ્રમાણે ક્રોધથી સતપ્ત થયેલો સ્તબ્ધ થઇને ઉભો રહ્યો. પછી ધીરા શબ્દવડે કરીને બદકેતુ મોહનિને કહેવા લાગ્યો કે 'ખ્યારી ! મારા બોલેલા ફરેક શબ્દો રજેરજ ખરા છે, છતાં પણ તને પોતાને બીલકુલ ખાત્રી થતી નથી એટલા માટે મને ઘણીજ અકળામણુ આવે છે.

મોહનીએ ક્રોધથી રક્ત થયેલા નેત્ર બતાવીને ઉતર આવ્યો કે શા માટે અકળામણુ ન આવે ! એ સઘળા ધુતું લક્ષણે મારા આગળ લેશ પણ ચાલવાનાં નથી, આટલો બધો દર્શનીક પુરાવો મળે છે તોપણ તું જે બાના બતાવે છે તે તમામ જોડા છે. હવે તારો એક પણ શબ્દ માનનાર નથી એમ કહીને ક્રોધથી તેણીએ પાછું ફરીને બીત તરફ મોહ કયું

મોહની પાસે ઘણી વખત સુધી ભદ્રકેતુ ઉભો રહ્યો તોપણ તે બોલી નહીં છેવટે ભદ્રકેતુએ કહ્યું શો ઉપાય કરું કે તારા મનને ઠંડેમ જાય ! હવે તું જે તત્તળીર બતાવે તેમ કરવા હું તૈયાર છું—ખ્યારી ! મને ઉત્તર તો આપો ! આમ છેક મૌન કેમ બની ગયા એમાં મારો અપરાધ શો છે !

મોહનિ બોલી હા તમારોજ અપરાધ છે; તમે તમારી બેહિનને સ્વર્ગમાંથી અહીંયા શા માટે આવવા હયો છો !

ભદ્રકેતુ—અરે ! હું તમને કેટલી વખત કહ્યા કરું ! ખ્યારી ! જો તું સાચું માનતી હોય તો સત્ય પ્રતિજ્ઞા સાથે કહું છું કે મારી બેહિન ઇદ્ર પાસેથી કદીપણ આવી શકે તેમ નથી, છતાં તું જ્યારે માનતીજ નથી ત્યારે મારે શો ઉપાય કરવો ! વળી જો મરજી હોય તો આ મારા સુવર્ણના તખ્ત ઉપર બેસીને મારી સાથે સ્વર્ગમાં ચાલ્ય, અત્યારે અર્ધરાત્ર થઈ છે તેથી આજે ઇદ્રની સભા ખરેખરી ભરાયલી છે જેમા દેવ અને ઋષિમંડલ સમસ્ત એ સભામાં બેઠેલા છે—તુજ નજરે જોઈશ કે મારી બેહિન ઇદ્રરાજના તખ્ત ઉપર તેની જોડે બેઠી છે કે નહીં

મોહનિએ કહ્યું કે—હા, હું આવવા તૈયાર છું. અને તે બાબત મારે ખાત્રી કરવાની ખાસ જરૂર છે.

મોહનિનું વચન સાંભળી ભદ્રકેતુને આનંદ થયો, અને એજ આનંદના આવેશમાં સુવર્ણના તખ્તને ખેંચીને છેક પલંગની પાસે લાગ્યો. અને મોહીનીનો હાથ પકડીને કહેવા લાગ્યો કે 'ખ્યારી' અને તેમ તાકીદથી તું ઉત્તમ વસ્ત્રાદિક સુગાર પેહેરી લે, અને આ સુવર્ણ તખ્ત ઉપર તું મારી જોડે બેશ, વિલબ કરતી નહીં કેમકે ખરેખરી ઇદ્ર સભાની જે મજા છે તે હવેજ જોવાની છે

ભદ્રકેતુનું વચન સાંભળીને ઘણા હર્ષથી પલંગ ઉપરથી ઉતરીને મોહીનીએ ઘણી ચપળતાથી સુગાર સજી લીધા, આ વખતે તે સુગાર સજવાને માટે ઘીજા લાગના ઓરડામાં ગઈ હતી. ત્યારે ભદ્રકેતુ છબ્બમાં ભરી ફરતો હતો—આ વખતે પલંગ નીચે લપાઈને સુઈ રહેલા પ્રતાપ-

રૂદ્રે ઉત્તમ તક જોઈને પેલા સુવર્ણના તખ્ત નીચેના મોટા ભાગમા ભરાઈ ગયો. થોડીકવાર થઈ એટલે સૂંગાર સજ્જને મોહિનિ ભદ્રકેતુ પાસે આવીને ઉભી રહી, આ વખતે ભદ્રકેતુના થોગે કરીને સ્વર્ગની શોભા જોવાનો અલભ્ય લાભ મળવાનો છે એવી ઇચ્છાવાળી મોહિનિ આ વખતે ભદ્રકેતુને પ્યાર સાથે લોટી પડી; આ વખતે તેણીના નેત્રમાથી પ્રેમનાજ્ઞ દર્શન થવા લાગ્યાં તે જોઈને ભદ્રકેતુ બોલ્યો કે પ્યારી ! મનુષ્ય જાતને સ્વર્ગમા સ્વર્ગદેહિયે આવવાને સખ્ત મનાઈ છે જો આ વાત ઇંદ્રના જાણવામા આવે તો એજ સભામા તલવારથી મને કતલ કર્યા શિવાય રહેજ નહીં, માટે ઇંદ્રના સન્મુખ બાગ છે. તે બાગમા આપણે આ તખ્તને ઉતારીને ત્યાંજ બેઠા બેઠા ગરમત જોયાં કરીશું—આલો હવે આ તખ્ત ઉપર આપણે બંને બેશી જઈએ, એ પ્રમાણે કહીને ભદ્રકેતુ અને મોહિનિ એ બંને તખ્ત ઉપર બેશી ગયા એજ વખતે ભદ્રકેતુએ મનોબળ વેગ વિદ્યાએ કરીને તખ્તને એવી ગતી આપી કે ક્ષણ માત્રમાં તે સુવર્ણ તખ્ત વીમાનની માફક તોફાની પવનના વેગ પ્રમાણે આકાશમા ગતી કરવા લાગ્યું. જે વખતે તખ્ત આકાશમા ગતી કરવા લાગ્યું જે વખતે તખ્ત આકાશમાં ઉપડ્યું તે વખતે પ્રતાપરૂદ્ર તખ્તની નીચે લટકતો રહેલો હતો, આ પ્રકારે તે તખ્ત એવું તો સપા-ટાબધ ઘણું વેગ સાથે ચાલ્યું કે એક ઘટિકામા ઇંદ્રસ-ભાના સાહુમેના બાગમાં આવી પહોંચ્યું. ભદ્રકેતુએ યુક્તિથી બાગમા તખ્તને ઠરાવ્યું તે કોઈની દ્રષ્ટિએ પડે નહીં તેવી રીતે એક વૃક્ષની પાછળ ઉતાર્યું, પછી તખ્ત ઉપર એકે ઇંદ્રની સભામા ઇંદ્ર સહવર્તમાન જે કંઈ શોભા હતી તે ભદ્રકેતુ પોતાની લાખી આંગળી કરીને બતાવા લાગ્યો—આ વખતે પેલો પ્રતાપરૂદ્ર એવી યુક્તિથી તખ્ત નીચેથી નીકળ્યો કે રચ પણ બબર પડી શકે નહીં, આ તરફ ભદ્રકેતુ અને મોહિનીની દ્રષ્ટિ ઇંદ્ર સભા તરફ ઠરેલી છે ત્યારે આ તરફ પ્રતાપરૂદ્ર પાછલા બાગની સડકને રસ્તે થઈને આમ તેમ યુક્તિથી અને ઘણી ચપળતાથી ચાલતો.

આલતો છેક ઇંદ્રની સભામાં જ્યાં અપ્સરાઓના તબલચીની મંડલી હતી ત્યાં ઘુસી ગયો; પ્રતાપરૂદ્ર પોતે દેખાવડે દ્રઢ બાધાવાળો હતો તેથી દેવમંડલીમાં થકા ઉત્પન્ન થવા જેવું નહોતું, વળી મનુષ્ય લોકમાંથી સ્વર્ગમાં ઇંદ્ર સભાવિશે કોઈ પણ મનુષ્ય પ્રવેશ કરી શકવાને લેશ પણ શક્તિવાન ન હોવાથી તેવા વીચાર ઉપર કોઈ પણ દેવનું મન ખેંચાય એમ નહોતું, તેથી પ્રતાપરૂદ્ર નિશ્ચિંતથી વારાગનાદિ તથા અપ્સરાઓના તબલચીની મંડલીમાં બેસી ગયો હતો, તબલચી વિગેરેની મરાસરી પચાસ માણસોની સખ્યા હતી વળી રાત્ર હતી તેથી આ નવીન અવનાર કંઈ અપ્સરાનો નોકર છે તે તુરત સમજાઈ શકાય તેમ નહોતું, તેથી પ્રતાપરૂદ્રને તે ઇંદ્રની સભામાં બેસવાને બિલકુલ દેહેસત નહોતી- તે સાથે પ્રતાપરૂદ્રે ઇંદ્ર ઇત્યાદિક દેવમંડલોની શોભા જોઈ લીધી, અને તે પોતાના લાગ્યને ધન્યવાદ આપવા લાગ્યો, એક દર અપ્સરાઓનું રૂપ જોઈને કેવળ દિગ્ધ થઈ ગયો; એટલું જ નહીં પણ ઇંદ્ર રાજાની ડાળી બાજુએ તખ્ત ઉપર રૂપમંજરી બેઠી હતી તે તરફ જોઈને પ્રતાપરૂદ્રની ડાગળી ઠેકાણે રહી નહીં સર્વ પરીયોમાં ઉત્તમ શુભ અને સ્વરૂપથી શોભા પામેલી ઇંદ્રની પ્યારી બનેલીને વારવાર નિહાળવા લાગ્યો, ઇંદ્ર સભાની બલિહારીને હવે શું બને છે તે જાણવાને આતુર બનેલો પ્રતાપરૂદ્ર શાન્ત-વૃત્તિથી સ્થિર થઈને તે મંડલીમાં બેઠો રહ્યો.

ઇંદ્રસભામાં એક બે પરીયોના નાચ થઈ ગયા હતા, અને થયેલા ગાયનોનાં વખાણુ એ વખતે સભામાં આલ્યા હતા એટલામાં સંગીત કુશળ નારદજી અને સંગિતના મુખ તત્વને જાણનાર રૂદ્રકુમાર તથા ચક્રચંદ્ર એવા બે અધિકુમારે મળીને ઇંદ્રરાજ પ્રત્યે વિનંતી કરી કે હે સ્વર્ગ રાજ્યના અધિપતિ વાસવ ! આપની ડાળી બાજુએ બેસીને શોભા આપનાર અને ગગિત વિદ્યાથી અભિમાન ધરાવનાર સંગિત કુશળ રૂપમંજરીનું ગાયન સાંભળવાની

અમારી ઇચ્છા જે, માટે આપ કૃપા કરીને અમારી ઇચ્છા પૂર્ણ કરશો.

આ પ્રમાણે ઋષિકુમારનું વચન સાંભળીને તથા સુનિમડળમાં શ્રેષ્ઠ તથા શ્રી વિષ્ણુ પરમાત્માને સંગિતથી આનંદ આપનાર નારદ મહારાજની ઇચ્છા બાળીને ઇંદ્ર-રાજાએ રૂપમંજરી તરફ પ્રેમપૂર્વક દષ્ટિ કરી, એટલે એજ વખતે ઇંદ્રરાજાના હૃદયનો આશય સમજીને રૂપમંજરીએ હાથ જોડીને પ્રાર્થના કરી કે કૃપાસીધુ ! આપની આજ્ઞા શી છે

ઇંદ્રે દુરમાન્યુ કે ઋષિ અને દેવ સમસ્ત તમારૂં ગાયન સાંભળવા ઇચ્છા રાખે છે, માટે તમે તમારા તબ લગીને આજ્ઞા કરીને નાચ કરવાની શરૂઆત કરે.

ઇંદ્રનું વચન સાંભળી તુરતજ તખ્ત ઉપરથી ઉતરીને સભાના મધ્ય ભાગમાં આવીને ઉભી રહી. અને પોતાના બન્ને પગમાં ઘુઘરા બાંધવાની શરૂઆત કરી આ વખતે રૂપમંજરીના સકર્દીયો પણ તઈયારી કરવા લાગ્યા. સરોહ-ગીરે સરોહા ઉપર કામઠી ફેરવવા માંડી ત્યારે આ વખતે તબલા બજાવનાર સફરદી કે જેના ઉપર રૂપમંજરી પૂર્ણ વિશ્વાસ રાખતી હતી તે અનુભવી સફરદી પોતાની આખરો દુબવા આવવાથી અને તેથી ઘણું કળતર થતું હતું એ સમજ કરણથી બેહોશ થયેલો નીચું ઘાલીને બેસી રહેલો હતો. તે સફરદી એકાએક બડબડી ઉઠ્યો કે અરે પ્રભુ ! આ વખતે માહારી ખરેખરી કમબખ્તી છે એમ કહેતો કહેતો કટાળો ખાઈ ગયેલો સાવધ થવા લાગ્યો. તે વખતે એજ સફરદી પાસે પ્રતાપરૂદ્ર બેઠો હતો તેણે સમયબળ સમજીને તે સફરદી પ્રત્યે હાથ જોડીને પ્રતાપ-રૂદ્ર કહેવા લાગ્યો કે મારા મહેરબાન ! તમે આખરોમાં દરદ થવાથી આમ જ્યારે ઘણું દુખી છો ત્યારે હું આ વખતે તમારૂં કામ બજાવી લેવાને તઈયાર થાઉં છું. તમે પણ મારી બજાવવાની વિદ્યા જોઈને સતોષ પામશો; હું તબલા બજાવવામાં એટલો તો હુશિયાર છું કે આ સઘળી સભાને આનંદ થયા શિવાય નહીં રહે. વળી તમને

પણ આ વખતે રાહત (વિશ્રાંતિ) મળસે, માટે ઇચ્છા હોય તો તે કામ હું બજાવું; આ પ્રમાણે પ્રતાપરૂદ્રનું વચન સામળીને રૂપમજરીના તબલચીને ઘણા આનંદ થયો; અને કહેવા લાગ્યો કે મેહેરબાન ! આ વખતે હું તમારો ઘણોજ ઉપકાર માનું છું જો કે બીજા અપસરાઓના તબલચી આ વખતે ઘણા બેઠેલા છે, પરંતુ રૂપમજરી આ વખતે ઇંદરાબાની માનીતી થઈ પડી છે તેથી અમારા કામનાં કોઈ પણ થતું વિદ્ય જોવાની ઇચ્છા રાખનારા ઇર્ષાભર બીજા અપસરાઓને તેઓના તબલચીઓ છે તેથી જો કે તેઓ પૈકીમાંથી કોઈને પણ કામ બતાવુ તો તે બરાબર કરે તેવા નથી, પ્રીયભાઈ ! તમે કંઈ અપસરાના તબલચીજો ! આ પ્રમાણે તે તબલચીએ આખોના દરદશી નીચુ ઘાલીને પ્રતાપરૂદ્રને પુછ્યુ પ્રતાપરૂદ્રે ઉત્તર આપ્યો કે હું તબલચી નથી પણ દેવદુત્ત છું મને કોઈ પ્રકારના રાગ દેશ નથી પણ આ પ્રસંગ રોજ રોજ આવવાથી તબલા બજાવવાની બાહોશી બતાવવાને મારી ઇચ્છા થઈ છે આપની આજ્ઞા હોય તો તે કામ બજાવવાને હું તૈયાર છું—આ પ્રમાણે સામળીને પેલા તબલચીએ તબલા સોંપી દીધા એટલે પ્રતાપરૂદ્રે પોતાના કમરમા નરઘા બાધીને બજાવવાને થાપ મારવા લાગ્યો, તબલચી ઉસ્તાદે પ્રતાપરૂદ્રના હાથની થાપ અને તે ઉપર આગળીની ચાલવણી સાંભળતાજ સતોષ પામવા લાગ્યો, આ વખતે દેવ સલામાં છુટી જ્યોમા અને ઇંદરાબાની સમિપ રૂપમજરી પગના ઠણકારા કરતી અને તાલ પ્રમાણે પગની ઓડી ઢબાવતી નૃત્યની શરૂવાત કરવા લાગી—ત્યારે બીજા તરફ સરોહગીરે રાગણીની લેહેરો બજાવવા માડી. ત્યારે તે લેહેરના તાલ પ્રમાણે પ્રતાપરૂદ્રે નરઘા બજાવવા માડયા કાન ઉપર હાથ સુકીને રૂપમજરીએ સુરનો ઇલાપ કરવા માડયો, જે ઇલાપથી દેવસલા ઇત્યાદિકની વૃત્તિનું આકર્ષણ કરવા માડયું; જેવી રીતે મેહેરબાનો નાદ સામળીને નાદ મસ્ત થયેલો સર્પ શીશુ ચઢાવીને મગ્ન રહે છે તેજ પ્રમાણે આનંદથી શેમાંચ થયેલા શરીરવાળા એકામ દ્રષ્ટિથી રૂપમજરી તરફ

ઇંદ્ર સહવર્તમાન જોવા લાગ્યા, એટલે રૂપમજરીએ ખમા-
ચની હુમરી કે જેમા ઇંદ્રરાજના સ્વરૂપનું વર્ણન કરતી
ગાવા લાગી.

ખમાચની હુમરી.

છાંડે લંગરવા મુરખ મોરી ખેચારે એ ઢગ,
આજકી અજબ ખુબી લાગે મોચ પ્યારી રાજ,
મનહર મોહક કાન્તી તુમહારી રાજ. આજકી
મોરમુકટ મકરાકંત કુડલ,
વિલસત અધર મધુર વિદુમ સમ;
કુટિલ જીકટિ કોઈંડ વક અર,
દ્રગન ખાન ઘાયલ કરી રાજ આજકી
હર્ષદ હૃદય સહય મન લાવન,
હર્ષદ જનમે શ્રેષ્ઠ સુહાવન,
પરમ પ્રેમિ જીય જાન હમારે,
હર્ષદ દ્રમન તે કાન્તી નિહારી રાજ. આજકી

ઇંદ્રના વખાણનું ગાયન પુર્ણ કરીને તાલ સાથે નૃત્ય
કરતી વારણા લેતી ઇંદ્રના તખ્ત આગળ નેત્રના કટાક્ષનું
દર્શન કરવા લાગી, આ વખતે દેવ સભામા આનંદનો
રંગ છવાઈ ગયો હતો, જેમા સગીતરૂપી વિજયના
પાનથી ડોલવા લાગ્યા હતા આ વખતે ઇંદ્ર રાજ પ્રસન્ન
થઈને રૂપમજરીને કહેવા લાગ્યો કે હે સગીત કુશલા !
તેં સર્વનું મન હરણ કર્યું છે, તેમજ હું આજે તારા
ઉપર પ્રસન્ન થયેલો છું, માટે જે કંઈ ઇચ્છા હોય તેની
માગણી કરો—

રૂપમજરીએ જવાબ આપ્યો કે, કૃપાનિધિ ! આપના
પ્રતાપથી કોઈ પણ વસ્તુની મારે ખામી નથી તેથી શું
માગું ! આપની કૃપા અને આપનો નિર્મળ પ્રેમ મારા
તરફ અચળ રહે જોજ માગુ છું વિશેષમા જોજ માગણી
કરે છું કે આપનો અલકાર જે સુકુટ, અગરણ, રૂમાલ,
કટાર, તલવાર, અને વીટી એટલું મને મળે એટલે
તે સમગ્રનું દર્શન કરવાથી હરરોજ મને આનંદ થશે.

રૂપમંજરીનું વચન સાબળતાંજ સુકુટ આદિક માગણી કરેલા પદ્યો પોતાના અમ ઉપરથી ઉતારીને રૂપમંજરીને આપ્યા એટલે રૂપમંજરીયે પોતાનો વિશ્વાસુ તબલચી પાછળ ઉભો છે એમ સમજીને તેના તરફ જોયા વીના લાગ્યા હાથ કરીને તમામ વસ્તુ આપવા લાગી—આ વખતે પ્રતાપરૂદ્રે તે સમજાવી પોટલી બાંધીને ખસે બરાબી અને વીટી હતી તે પોતાની આંગળીયે પેટેરી લીધી. પછી તલવાર હતી તે કમરપટા સુધા કમરે બાંધી દીધી આ પ્રમાણે કરીને નરથા ઉપર થાપ મારવા લાગ્યો, એટલામાં ઇંદ્રની આજ્ઞા થવાથી રૂપમંજરી ઇંદ્રની જોડે તખ્ત ઉપર બેઠી; જ્યાં તેમ થયું એટલે પેલા નરથાં હતા તે લઈને છેક ઉવટે જેની આજ્ઞે દુખવા આવી હતી તે તબલચીને નરથા સોપી દીધા અને ત્યાંથી યુક્તિએ કરીને એવી રીતે સટકી ગયો કે કોઈના કળવામાં આવી શક્યુ નહીં તેવી રીતે પેલા પ્રતાપરૂદ્ર ઇંદ્રનો તમામ પોશાક લઈને પેલા બાગની અંદર પ્રવેશ કરતો યુક્તિથી ભદ્રકેતુના તખ્ત નીચે બરાબ ગયો—આ વખતે રૂપમંજરીનું થતું નૃત્ય ભદ્રકેતુ અને મોહીનિ તરફ થઈ રહેલ હતા જેમાં ભદ્રકેતુ તે મોહીનિને કહેવા લાગ્યો કે પ્યારી ! તે આ તમામ રચના જોઈ લીધી કે ! આ પ્રમાણે ઇંદ્રરાજ પાસે બેસનારી રૂપમા સર્વ પરીયોનું માન ખડન કરનારી મારી બેહેન તારા ગમાર પતિની પાસે કદીપણ આવે ખરી કે !

ભદ્રકેતુનું વચન સાંકરીને મોહીનિને વિશ્વાસ આવવા લાગ્યો; જેમાં તેને એમ જણાવ્યું કે, રૂપમંજરી આવા વૈભવવાળી, આવી રૂપાળી, અને આવા સ્વર્ગના અલભ્ય લાભને મુકીને કદીપણ આવેજ નહીં. આ વખતે ભદ્રકેતુના ગળામાં હાથ નાખીને પ્યારના વચન બોલવા લાગી. અને માગણી કરી કે પ્યારા ! આ સ્વર્ગમાં આપણે રહીએ તો કેમ ! બહાલા ! આ સ્વર્ગની શોભા જોઈને તો મને એક ડગલુ પણ ખચવાનું મન થતું નથી. આ પ્રમાણે મોહનીનું વચન સાબળીને તુરતજ ભદ્રકેતુએ માથું ધુણાવ્યું. અને કહેવા લાગ્યો કે માફ અને

તારે ધડથી માથુ લણ્ણકરમાં દુર થયા વિના રહેજ નહીં; અહિયાં તારે માટે મને મોટી સજા થતાં પણ અત આંવે નહીં; માટે જેમ જાને તેમ હવે અહીંથી જતાં રહેવું યોગ્ય છે. પાછલી રાત્રીના ચાર વાગ્યાનો સમય થવા આવ્યો છે હવે ઇંદ્રસાળને ઉઠવાની તૈયારી છે, તેમાંથી જો કોઈ દુત આ તરફ આવી પોરોચ્યો તો પછી મારી ફજેતીના ફાળકા થતાં પણ જીવવાની આશા મુકી દેવાની છે. માટે એ વાત પડતી મુકીને ઉપડવાની જરૂર છે એટલું કહીને મનોવેગ બળથી તખ્તને એવી ગતિ આપી કે વીજળીના વેગની માફક વેગ કરતું તખ્ત મોહનિના ઝરો ખામા પ્રવેશ કરતું પલંગના થડમા ઉતારવામા આવ્યું પલંગના થડમા જોડું તખ્ત ગોઠવાયું એટલે એજ વખતે અપળતાથી પ્રતાપરૂદ્ર પલંગના નીચે સરકી ગયો પછી થોડીકજ વાર ટકીને ભદ્રકેતુ તખ્ત ઉપર બેસીને સ્વર્ગનો રસ્તો પકડવા લાગ્યો અને નિયમિત વખતે બીજે દીવસે રાત્રીએ આવીશ એવો દીલામો આપતો ચાલ્યો ગયો.

તખ્ત ઉપર બેસીને સ્વર્ગમા જવાથી અને આવવાના પરિશ્રમે કરીને મોહનિને ભદ્રકેતુ ગયા પછી તરતજ નિદ્રા આવી ગઈ, નિદ્રા આવતા પહેલા તણીના હૃયમા પ્રાત-કાળમા હવે રાજકુમાર સ્વર્ગની કંઈ વસ્તુ લાવે છે ! અને કોણ લાવે છે, એ વીજેરેની ખાતમી મેળવવા તથા ઝરોખામા રહીને જોવાને ઉલટ ધરાવતી હતી, અને જોજ ઉમગમા ને ઉનગમા નિદ્રાધિન થઈ ગઈ.

જ્યારે મોહનિ નિદ્રાવશ થઈ એટલે પલંગ નીચેથી સરકીને પેલી કપડાં વીજેરેની પોટકી બગલમા મારીને સત્વરથી પ્રતાપરૂદ્ર નિયમિત રસ્તે થઈને ઉતરી પડ્યો, પછી સરોયામ રાજમાર્ગમા ચાલવા લાગ્યો આ વખતે પ્રતાપરૂદ્રના હૃયમાં આનંદનો વધારો થયો હતો વળી તેણે જે પ્રપચ્છળ ગોઠવી છે તે જાળમા ધારેલો પદાર્થ ફાસાઈ જશે એમ તેના મનને નિશ્ચય થવા લાગ્યો થોડીકવાર થઈ એટલે તે પ્રતાપરૂદ્ર પોતાના એકાન્ત અવાસ-મા ગયો. આ વખતે વિશ્વાસુ ગાહાદુર માણસ રાહ

જોઈનેજ બેસી રહેલો હતો. દારની બાહેર ઝાસરીમાં તે બિંધાસુ માણસ સુધ્ધ રહ્યો—દારકપાટ વાશીને સંગારેલા ઝોરડામાં પલંગ બિછાવ્યો હતો તેમાં પ્રતાપરૂદ્ર સુધ્ધ રહ્યો. હવે પ્રાતઃકાળ થવાને ત્રણ કલાકની વાર છે માટે બે કલાક આરામ લેવાને પલંગ ઉપર લાગ્યો થઈને સુધ્ધ રહ્યો. જે ગોઠવણી તેને પોતાના મનમાં ગોઠવી રાખી છે તે ગોઠવણીની વાત કોઈને પણ ખબર પડે નહીં, તેવી તદ્દબીર તેણે રાખી હતી, અને એટલાજ માટે રાત્રીને સાફ તેણે એકાંત અવાસ પસંદ કર્યો હતો. ગમે તેવા બિંધાસુ માણસ હોય તોપણ હૃદયદાર કપાટની કુચી તો પોતાની પાસેજ રાખતો હતો આ વખતે હું એકલોજ પલંગમાં હતો તેથી હવે કેવી તદ્દબીર કરવી ! અને તે રચેલી તતબીરનો પરિણામ કેવો નિપજશે ! તેના માટે તે વીચાર કરવા લાગ્યો; જેમાં વિચાર હઠ થતાંજ આનંદ આવેશમાં બોલી ઉઠ્યો કે બસ, બસ, એમજ બની શકશે. —આવવી કાલે જે વખતે ઈંદરનો સુકુટ, અગરખુ, વીંટી, કટાર અને તલવાર તથા રૂમાલ પેલી મોહિની પોતાના ઝરોખામાં બેઠેલી જોશે તે વખતેજ તેને ખાત્રી થશે. વળી તેણીએ તે સુકુટ અને વસ્ત્રાદિ તમામ દુરથી દીકું છે વળિ તે મોહિની પક્ષો રીતે બાંધે છે કે રૂપમજરીને રાબ ઈંદરે પોતાનો પોશાક તથા હથિયાર તેણીની માગણી પ્રમાણે બધીસઠ કર્યા છે; જ્યારે તે સઘળી હકીકતની તેને ખાત્રી છે ત્યારે તે મોહિની રાજકુમારના હાથમાં આવેલી વસ્તુ નિહાળીને રૂપમજરી અસરાના જે વખતે હાથથી બાંધે વખાણુ કરશે એજ વખતે તે મોહિનીને સંપૂર્ણ ખાત્રી થશે કે જરૂર રૂપમજરી આશક થઈ ગયેલી, ઘેલો બનીને રાજકુમારને આપી ગઈ છે.—વાહ વાહ, ઠીક ગમ્મન બની ગઈ છે. એ વખતે તે મોહિનીને બીલકુલ ખીરજ નહિ રહે. એજ વખતે પેલા ભદ્રકેતુ ધંદિદતને ઘણેજ તિરસ્કાર આપશે. વળિ તેણીના હૃદયમાં સત્તાપરૂષી અગ્નિ સળગશે, વળિ પેલા ભદ્રકેતુને તે કપડાં બતાવવાને માટે તેણીના મનમાં

વિચાર આવ્યા વિના નહિજ રહે અને તે એવા વિચારથી
 પોતાની દાશી લવિ ગિકાને અમારા ચોતરા ભણી મોકલશે,
 પછી તે ધંદરના વસ્ત્ર એવાને માટે માગણી કરશે તે વખતે
 તેને ના નહિ કહેતા તમામ ધંદરની વસ્તુઓ આપી દેવામા
 આવે તો પછી કેઈ બુદ્ધોજ રંગ અમશે, એટલે એમ
 બનશે કે રાત્રીએ ભદ્રકેતુને તે તમામ કપડા બતાવશે, અને
 અત્યંત શ્રીટકાર આપશે. જે વખતે ધંદરનો પોશાક ભદ્રકેતુ
 જોશે, તે વખતે ભદ્રકેતુને સ્વપુરણ ખાત્રી થશે કે જરૂર
 મારી બેઠેન રાજકુમાર પાસે આવેલી હતી, એ વખતે તેને
 અત્યંત ક્રોધ અદશે, અને તે તમામ કપડા લઈને સ્વર્ગમા
 ચાલ્યો જશે સ્વર્ગમા જે વખતે ભદ્રકેતુ ધંદરને પોશાક
 બતાવશે, અને કહેશે કે ભદ્રમહા ગાધર્વ નગરના રાજાના
 પુત્ર મહાનકુમાર ઉપર મારી બેન રૂપમજરી મોહ પાત્રીને
 ક્રીદા થઈ ગયેલી છે અને એજ મારી બેન ધર્મબ્રહ્મ કુલ-
 ટાએ આ પોશાક આપેલો હતો તે હું ગાધર્વ નગર ભણી
 ફરતો ફરતો ગયેલો હતો અને તે રાજકુમાર સાથે યુદ્ધ
 કરીને આ તમામ લેતો આવ્યો છું. આ પ્રમાણે પોતાની
 એમ છુપાવીને આવી યુક્તિથી ધંદરને વાત કરશે એજ વખતે
 રૂપમજરી ઉપર તાત્કાલિક ધંદ્ર ક્રોધ કરશે. એજ વખતે બીજો
 કેઈ પણ પ્રકારનો ઉઠા તપાસ કયા વિના તે નિરપરાધી
 રૂપ મજરીનું કાઢું પકડી તપ્ત ઉપરથી ઉતારીને સભામા
 એક શુભામયીની માફક રાખશે એજ વખતે સેકસે સિપાઈ
 એને બોલાવીને આણીને સભામાંથી કાઢી મુકશે; એ વખતે
 તે નિરપરાધી અપ્સરાની સ્થિતિ જોઈને કેટલાકને કયા
 આવશે, અને કેટલીક બીજી અપ્સરાઓ ખુશી થશે આવી
 સ્થિતિવાળી અપમાન પામેલી રૂપમજરી વિકળ ચિત્તવાળી
 ને નવ નવિન વિચાર ઉત્પન્ન થશે. પોતા ઉપર ખોટો
 આરોપ આવ્યા માટે તેને ઘણીજ કાળજી થશે એ પ્રસંગે
 તે અપ્સરા પોતેજ વિચાર કરશે કે ભ્યારે મારા ઉપર ભદ્ર
 મહાના રાજકુમારના ખ્યાર સળંધીનો ખોટો આરોપ
 આવ્યો છે ત્યારે હું હવે શા માટે તે રાજકુમારને ન જોઉં ?

હવે મને શાની શરમ છે ! હું જોઉંતો ખરી કે તે રાજ-
કુમાર કેવો છે ' એવો વિચાર કરીને તે અપ્સરા જરૂર
ભ્રમરહળમાં રાજકુમારને મળવાને માટે આવ્યા શિવાય
રહેવાની નથી, જ્યારે એમ બનશે ત્યારે તે વખતે કેવી
તતખીર કરવી અને કેમ કરવું ! તેને માટે તે વખતે મારે
વિચાર કરવાનો છે; પણ અત્યારે તો એટલું જ કરવાનું છે
કે પ્રાત કાળમાં ચોતરા ઉપર ખેલ બાજી ખેલી રહ્યા બાદ
અને મોહીનીની હાશીને ધંદરના વસ્ત્ર આપ્યા બાદ, રાજ-
કુમારને રહેવા માટે મનોહર બાગ કે જે ઘણું વિસ્તાર-
વાળો છે તે બાગમાં રાજકુમારને રહેવાનું ઠરાવવું જોઈએ,
અને તેનું રક્ષણ મારી જાતે કરવાની જરૂર છે. કેમકે જે
સકલના મે જોઈવી છે તે સકલના પ્રમાણેજ તે કરીને કદાચ
રૂપમ જરી અપ્સરા રાજકુમારને મળવા માટે આવે તો તે
અપ્સરા જે વખતે રાજકુમારને મળવા આવે તે વખતે મારે
કેવા કાવ પેચ રચવાના છે તે મને જાતે ઠીક પડશે માટે
રક્ષણ કરવાને સાડી બીજા કોઈ અભણ્યાની જરૂર નથી;
વાર ઠીક છે એવો જગદાત્માના હાથમાં છે ચાલ જીવ
જરાક આરામ લઈ લઉં કેમકે પ્રાત કાળમાં ઉઠીને અને
ઉપર ઉપરની તતખીર પેલા રાજકુમારને શીખવીને ચોતરા
ઉપર જવાનું છે, આ પ્રમાણે પલ્લગમાં પડયો પડયો પ્રતા
પરૂં વિચારની ધુનમાં નિદ્રાવશ થયો.

પ્રકરણ ૧૨ મું.

બીજે દીવસે સ કેત પ્રમાણે ચોતરા ઉપર રાજકુમારે
એક ઝમાવી હતી, આ વખતે સઘળો તમાસો જોવાને
સ પૂર્ણ ઇચ્છા રાખવાવાળી મોહીની ઝરોખાની જગોએ ચક
ન ખાવીને બેઠી હતી, ત્યાં આ તરફ પ્રતાપરૂંની દીક્ષા
પ્રમાણે ચોતરા ઉપર ઉત્તમ પ્રકારનો ઠાઠ આર્યો હતો,
ચોટલામાં પ્રતાપરૂં ચાંદીના મોટા ટાટમાં ચુકટ, અંગરથુ
(જામો) કટાર, વીંટી, રૂમાલ, અને તલવાર જોડવીને

અને એક નોકરના મસ્તક ઉપર ઉથકાવીને રાજકુમારની પાસે આવી પહોંચ્યો આ વખતે રાજ તસલીમ (સલામ) કરીને પ્રતાપરૂદ્રે કહ્યું કે—ગરીબ પરવર ! આજે રૂપમંજરી પરી આ તરફ આવીને અમુલ્ય વસ્તુઓ આણીને મને આપી ગઈ છે તે લેઈને હું આંચો છું.—ને રૂપ મંજરી અપ્સરાઓ આવીને એવું કહ્યું કે ગઈ રાત્રે ઈંદ્ર રાજના આગળ મેં નાચ કર્યો હતો; જેમાં ખાસ પોતે મારા ઉપર પ્રસન્ન થઈને કહ્યું કે જે કઈ ઈચ્છામાં આવે તે માગો, તેના જવાબમાં મેં મારા પ્યારા, અને રસીલા રાજકુમારને માટે ખુદ ઈંદ્રરાજનો પોશાક માગ્યો, જેમાં મુગટ, જામો, રમાલ વીટી, કટાર અને તલવાર એટલી વસ્તુ મને ઈંદ્રરાજાએ બક્ષીસ કરી છે તે પોશાક રાજકુમારને માટે યોગ્ય છે એમ જાણીને હું આપવા આવી છું, વળી રાત્રે તૃત્ય કરવાના પરીશ્રમથી અને જાગરણ કરવાથી મારી તળીયત નિદ્રા લેવા ઈચ્છા રાખે છે માટે અત્યારે રાજકુમાર સાહેબને મારા તરફથી તસલીમ કહીને આ તમામ ચીજો તેમને આપજો હું હવે આવતી કાલે પ્રાત કાળમાં આવીશ આ પ્રમાણે કહીને તે રૂપમંજરી અપ્સરા પાછા ગયા છે અને તેમણે આપેલો ઈંદ્રનો પોશાક આપની જનાબમાં હું લેતો આંચો છું તે આપ સમગ્ર વસ્તુને જીવે એવી હું ઈચ્છા રાખુ છું—આ પ્રમાણે કહીને અને હાથ જોડીને પ્રતાપરૂદ્ર એક બાબુએ ઉભો રહ્યો.

રાજકુમારે ઈંદ્રના આજુબજુ જે વખતે જોયા, તે વખતે તે એટલો તો ખુશ થઈ ગયો કે એવો મુગટ બનાવવાની શક્તી આ જુમિ મહલમાં કોઈની હતી નહિ, તે મુગટ ઉપર ઉઠ્ય થતા સૂર્યની મહ રશ્મિ તેના પ્રકાશ નેત્રને અજાવી નાંખે તેવો હતો એથી રાજકુમાર તે વારવાર ફરેક વસ્તુઓ એક એકથી ચઢીયાતી જોતો વળી ઈંદ્રના હાથની તજની આગળીની હીરા જડીત વીટી જોઈ તે વખતે પારદર્શક નગ જડેહું હર્ણ તે નગના નીચે રૂપ-મંજરીની છબી મુકેલી હતી. અને તે છબી નીચે છેક

બારીક અક્ષરથી રૂપમંજરી એણે લખેલું હતું. તે જોઈને પ્રતાપેન્દ્ર તરફ રાજકુમારે જોઈને પ્રશ્ન કર્યો કે મારા પ્યારા સરસ્વતી ! જે અપ્સરા ઉપર ઈંદ્રરાબ પ્રસન્ન છે એજ રૂપ-મંજરી અપ્સરાનું ચિત્ર અર્થાત્ છળી આ વીટીમાંજ લખેલું હોવાથી જોવામાં આવે છે, અહાહા ! જ્યારે ચિત્રમાંજ આવી મોહક અને મનોહર કાન્તી દેખાય છે ત્યારે જ્યારે રૂપરૂપમાં તે મળશે ત્યારે તેનો દેખાવ અવર્ણનિય હોય જોમા શાનું આશ્ચર્ય ! વાહવાહ, શાબાશ, અને ધન્ય છે તે રૂપ-મંજરીને કે તે સર્વ પ્રકારના રસને બાલુનારીય હોવી જોઈએ, સુગંધી પુષ્પમાં બરાઈ ને મસ્ત રહેનારો બમરો સુર્ય અસ્ત થતા પહેલા ખીલેલા કમળનેજ મળવાને આવે છે. એજ પ્રમાણે રસીલી રૂપસુદરી રસીલા પુરૂષોને મળવાની ઇચ્છા રાખે છે. અહાહા, બલીહારી છે તારા પ્યારની કે, સ્વર્ગ વિહારની બેઠકારી રાખી જીગરના તારની મઝા જોવાનેજ તું કાકડી મસ્ત થઈને ફરે છે. આ પ્રમાણે ફરેક વસ્તુને નિહાળીને શબ્દે શબ્દે સાબાશી આપતો અને ધન્ય ધન્ય ઉચ્ચરતો રાજકુમાર આનંદ પામવા લાગ્યો.

પ્રતાપેન્દ્રનું બાલુ રાજકુમાર પ્રત્યે જે શરૂવાતમાં થયું હતું તે તથા ત્યાર પછી રાજકુમારે રૂપમંજરીના વખાણ અને ઈંદ્રના આલુષણની પ્રશંસા કરી તે સમય સાંભળીને મોહનિને ખરેખરી ખાત્રી થઈ ગઈ કે રૂપમંજરીએજ ઈંદ્રનાં વજ્ર રાજકુમારને આપ્યા છે; અરેરે ! સ્ત્રી શુ નથી કરી શકતી, તે ધારે તે કરી શકે છે; લાવણ્યવતિ સ્ત્રીના નેત્ર કટાક્ષમા મોહ પામેલા સેંકડો રણધીર પરસ્પર લાડી યુવા છે. તેણીને માટે કપટ બાજી રચાયેલી છે અને સ્ત્રીના મોહબળમા અને તેણીના કપટ ક્રૂરમા ક્રૂરાયલા વિકારી પુરૂષો બંધનમાળ પડ્યા છે અત્યારે મારા મોહ-ક્રૂરમાં બદ્રકૈતુ જો કે સ્વર્ગનો નિવાસી દેવદુત છે છતાં તે ક્રૂરાયો છે અર્થાત્ તેને મોહ લુપ્ત કરવાને હેતુ રૂપ સાધન હું પોતેજ છું. છતાં અત્યાર સુધી અમારો લેહ કોઈ બાજી શક્યું નથી તે તમામ મારી પોતાનીજ હરી-

કાંઈ છે. ત્યારે તે રૂપમંજરી સ્વર્ગમાં રહેનારી અને ઈંદ્રને વશ કરનારીમાં જોઈ શકાયારી હોયજ શાની ! તે સ્ત્રી જેમ ધારે તેમ કરી શકે; વળી સ્વર્ગમાં સચરનારી, અને દેવોના મન રંજન કરનારી, નંદન વનમાં વિહાર કરનારી અપ્સરામાં યુક્તિયો ઘણીજ હોય છે; અજ્ઞાન મનુષ્યને છેતરવાની શક્તી સાધારણ સ્ત્રીઓમાં હોય છે તો દેવ વર્ગને છેતરવાની શક્તિ તે અપ્સરામાં અસાધારણ હોય એમાં કાંઈ આશ્ચર્ય નથી માટે તે અપ્સરા રાજકુમારને મળવા કોઈ એવી યુક્તિથી આવે કે કોઈને ખબર પણ પડે નહી, છતાં પેલો પોતાની બેઠેનનું નાહક ટાયલા રૂપ વખાણ કરનારો બદરકેતુ શુ જાણે ! આ પ્રમાણે વિચારના વમળમાં ફસાયલી મોહનિયે તુરતજ પોતાની લવિંગિકા દાશીને તે ચોતરા તરફ મોકલવાને આજ્ઞા આપી, અને રૂપરૂપા તે ચતુર લવિંગિકાને યોગ્ય સલાહ બતાવી દીધી, તે પ્રમાણે તે દાશી અતિ સત્વરથી ચોતરા આગળ રાજકુમાર સામે આવીને તસલીમ કરીને ઉભી રહી; પછી કહેવા લાગી કે મારા બાઈજી સાહેબે આપને જવાર કહ્યા છે અને કહ્યું છે કે ઈંદ્ર મહારાજના અંગનાં બૂલણ મારા બાઈ સાહેબને જોવાની ઇચ્છા થઈ છે માટે કૃપા કરીને આપણો, આ વખતે પ્રતાપરૂદ્રે બે ડગલા આગળ મુકીને તે લવિંગિકા દાશીને કહ્યું કે જાલે આ વસ્ત્રાદીક ઈંદ્રરાજની ચીજો લઈ જાઓ; પણ શરત એટલી છે કે તે તમામ અમને પાછા મળવા જોઈએ કેમકે રૂપમંજરીએ ખરા પ્યારથી જે વસ્તુ બક્ષીસ કરી છે, તે વસ્તુ ખુદ સ્વર્ગમાં નિવાસ કરનારા દેવ સમુદાયના રાજા ઈંદ્રની છે, તેથી તે વસ્તુ અલભ્ય છે માટે અમને આવડી કાઢે પાછાં મળે તો આપીયે—પ્રતાપરૂદ્રનું વચન સાંભળી દાશીયે તે પ્રમાણે પાછા લાવવાની કયુલત આપી, એટલે પ્રતાપરૂદ્રે તમામ ચીજો અર્થાત મુકુટ, જામો, રૂમાલ, કટાર, તલવાર અને વીંટી એ તમામ ટાટની અંદર મુકીને આપી દીધી લવિંગિકા જવાર કરીને તથા ઘણા માન્ય સાથે રાજકુમારનાં વારણા લઈને અને ટાટ મસ્તક ઉપર મુકીને

ચાલતી થઈ ત્યાર પછી તુરતજ તે ચોતરા ઉપરથી પ્રતાપ-
રૂદ્ર અને રાજકુમાર રાજદ્વાર તરફ ચાલતા થયા.

આ તરફ મોહીનીયે ઇદ્રરાજનો સુન્ટ, રૂમાલ, તલવાર વીગેરે તમામ વસ્તુઓ તપાસી તેમા ઇદ્રના હાથની આંગળીની વીંટી જોઈને અને તે વીંટીમા રૂપમંજરી મારા ધણી ઉપર મોહ પામેલી સ્વર્ગમાંથી આવી હતી; અરે હાય, પેલો ભદ્રકેતુ કેવાળ વિશ્વાસુ અને લોળીયોજ જણાય છે. હવે તો તેના દીલાસા ઉપર કંઈજ વિશ્વાસ રાખવો નહિ. જે થયું તે ઠીકજ થયું છે અત્યાર સુધી તો તે લકડો એમજ કહેતો હતો કે રૂપમંજરી નામની બીજી આપ્સરા કદાચ સ્વર્ગના રૂળ અને મેવા લાવીને રાજકુમારને આપી જતી હશે, અરે ! પણ હવે તો તે ભદ્રકેતુ જ્યારે આ વચ્ચે જોશે ત્યારે તેનું મુખ કાણ ઠીકરા જેવું થઈ જશે ચાલ જીવ ! જે થયું તે ઠીકજ થયું છે; યાપી માણસનું પાપ છુપ્યું રહેતું નથી, અલબત્ત ! તે લકડો રૂપમંજરી શું ન કરી શકે ! ઇદ્ર જેવા ચતુર અને સુઘડને ઉઘતો મુકીને ભટકતી ભટકતી મારા ખાવીંદને મોકુપામમા નાખવાને સ્વર્ગમાંથી આવે છે એ શું નાની મુની વાત છે ! અરે હાય ! હવે તો તે વૈર લીધા વિના હું રહેવાની નથી પણ પીટયો ભદ્રકેતુ શું ખેર મારે છે તે હવે રાત્ર પડ્યા પછી વાત છે, આ પ્રમાણે અનેક પ્રકારના વિચાર કરતી સતાપમાં ડુબેલી મોહીની ક્યારે રાત્ર પડે એવી ઇચ્છા રાખીને અજ પાના સપાટામા આમ તેમ પલંગમા આળોટયા કરતી હતી, એમ કરતા કરતા એવીજ સ્થિતિમા સહજો દિવસ વ્યતીત થયો અને સંધ્યાકાળ થઈ, લગભગ રાત્રિના બાર વાગ્યાનો સુમાર થવા આવ્યો હતો, છતાં ભદ્રકેતુને રીજાવવાને માટે મોહનીયે પોતાના અગ ઉપર સંગાર ખીલકુલ ધારણ કર્યા નહોતા, માત્ર સફેદ વસ્ત્ર પેહેરીને પલંગ ઉપર કોષાવેશથી તરફડીયાં મારતી હતી. આ વખતે પ્રતાપરૂદ્ર આવ્યો નહોતો હવે તેણે તે સ્થળમાં આવવાનું બંધ કરી નાખ્યું હતું. શા માટે તે ન આવ્યો તે

ગાળત પ્રતાપકર્મની જોઠવણી હવે પુણ્ય થઈ હતી બરાબર વખત થયો તેજ વખતમાં ભદ્રકેતુ નિશ્ચ નિયમ પ્રમાણે દેખાવથી જોજ પલંગ પાસે આવીને ઉભો રહ્યો. તે વખતે તુરતજ કોથથી તૃપ્ત થએલી મોહિનિએ ભદ્રકેતુને તિરસ્કાર આપીને પેલા ઇંદ્રરાજના વસ્ત્ર, હથિયાર વિંટી વિગેરે બતાવ્યા, પછી રીસમા બોલી ઉઠી કે, તું જો અને તારી બાંન્ધે આપ્યો ઉઘાડીને જો; તપાસ કર, કે આ વસ્ત્ર તારી ખતિયતા રૂપમજરીને ઇંદ્રે બક્ષિસ કરેલાં ખરાં કે નહિ ! જોજ વસ્ત્ર મારા ધણીને આણીને આપનાર કોણ ! આ પ્રમાણે કહીને તે મોહીની ભદ્રકેતુ સમીપ ટગર ટગર જોવા લાગી, જેમા તેણીનો હવે જોજ હેતુ હતો કે આ સઘળી ચીજો જોઈને ભદ્રકેતુ કેવા પ્રકારનો જવાબ આપે છે.

પેલી તમામ ચીજો ભદ્રકેતુએ હાથમાં પકડીને તપાસી જેમા ઇંદ્રના હાથની તજની આંગળીની વીટી જોઈને અને તે વીટીમા રૂપમજરીની છળી અવલોકન કરીને તેના હૃદયમાં તુરતજ ક્રોધાશી સળગી ઉઠ્યો, જોજ વખતે તેના શરીર ઉપરના તમામ રોમ ખડાં થઈ ગયા જોજ વખતે તેના નેત્ર અગારાની માફક વ્યજકવા લાગ્યા; જોજ વખતે તેનું સઘળું શરીર ક્રોધાવેશથી તકતકવા લાગ્યું; પછી મોહીનીને કહેવ લાગ્યો કે તારા નાદાન ધણી રાજકુમારને તેના મહેલમાથી પકડીને આકાશમા લઈને કોઈ શીલાતલ ઉપર પછાડીને યમદાર પોહોચાડુ તો પછી રૂપમજરી શું કરવાની છે ! વળી તને પણ જન્મારાની ડબલ પંચકની નીરાંત થઈ જશે. આમ કહીને ભદ્રકેતુ પોતાના હાંત કચડવા લાગ્યો; આ તમાસો જોઈને મોહીનીએ કહ્યું કે કુતરાને પથરો મારવામા આવે છે ત્યારે પથરાને બચકુ ભરવા બચ છે, પણ પથર મારનારના સામે થતો નથી. જોજ પ્રમાણે તારી અછલની બલીહારી અત્યારથીજ મેં જોઈ લીધી રાજકુમારનો. એમા શો દોષ છે ! શું રાજકુમાર સ્વર્ગમા તારી મેહેનને બોલાવવા માટે ગયો હતો ! અરે અમાર ! તારી મેહેનના અવશુષ્ક ઉપર શા માટે ધ્યાન

નથી આપતો ! તારી બહેનેજ મારા ખાવિંદને લલચાવવાનો મારમ શોધી કાઢ્યો છે; આ પ્રમાણે કહીને મોહીનીએ પોતાની બકુટી ઉઘી ચઢાવી દીધી.

આરા વાંચક મિત્રો ! જીવો કે સ્વર્ગમાં નિવાસ કરનાર હેવનો દુત કેટલો બધો બળવાન છે કે તે ક્ષણમાત્રમાં, પર્જતના સુગને તોડી પાડે તેવો છતાં આ વખતે મોહિનિનાં કટુક વચન તથા અપમાન ભરેલા શબ્દોનું સહન કરીને બોલ્યા ચાલ્યા વિના પાળેલા બળદની માફક ઉભો રહ્યો છે અને એજ મોહ લુપ્થતુજ નિશાન છે; મોહથી વશ થએલો માણસ બીજા કોઈ પણ અવશ્ય ઉપર ધ્યાન આપી શકતો નથી. લોબી માણસ જેવી રીતે દ્રવ્યની લાલસા પૂર્ણ થવામાં અપમાનની પરવા રાખતો નથી, તથા જેવી રીતે કામી માણસ લાજ મર્યાદાનો ત્યાગ કરીને નીચ સ્ત્રીઓનો સંગ કરવામાં અને ભટકવામાં કાંઈજ વિચાર કરતો નથી, તેવી રીતે મોહિનિના રૂપ ઉપર દ્રષ્ટિ થએલો હેવદુત ભદ્રકેતુ મોહિનિના કડવા વચનોની પરવા નહિ રાખતા પોતાની બેન ઉપર અત્યંત ક્રોધે ભરાયેલો કેટલીક વાર બોલ્યા વિના વિચારમાને વિચારમાં મુગ્ધ બની ગએલો પલગની પાસે ઉભો રહ્યો.

તે ભદ્રકેતુને પુરેપુરી ખાત્રી થઇ કે મારી બેન રૂપ મજરીને ઇંદ્રે બક્ષીસ કરેલો પોશાક આજ છે અને તે પોતે રાજકુમારને આપવા સાફ આવેલી છે; માટે હવે એ આબતનું વેર વાળ્યા શીવાય હું રહેવાનોજ નથી. આ પ્રમાણે સાહસ વિચાર કરીને પેલા પોશાકની પોટલી સત્વરથી ખાંધી લીધી. અને કટાર તથા જામેથો કમરમાં ખાંધી લીધા, અને વી ટી હતી તે પોતાની આંગળીમાં પહેરીને મોહનિને કહેવા લાગ્યો કે અત્યાદે હું ક્ષણમાત્ર પણ અને ટકવાની ઇચ્છા રાખતો નથી. આજે ઇંદ્રની સલાહ ભરાયેલી છે. તેમાં રૂપમંજરીનો નાચ થવાનો છે. માટે હું આ તમામ ચીજો લઇને ઇંદ્રને બતાવુ છું. જેથી ઇંદ્ર ક્રોધે ભરાઇને એ રાંડ રૂપમંજરીને સલામમાંથી અપમાન

આપાને કાઢી મુકશે, અને આ પોશાક પાછો અત્રે યુક્તિથી લેતો આવીશ, કેમકે બક્ષિસ કરેલો પોશાક ઇંદ્ર કદી પણ પાછો લેજ નહીં તેમજ હું પણ વિનતી કરીશ કે તે પોશાક પાછો આપવાની શરતથી હું અત્રે લાઁયો છું

ભદ્રકેતુનું વચન સાંભળીને મોહનિને સતોષ થયો, કેમકે ઇંદ્રનો માનિતી અપમજરીનું અપમાન થવામા અને સભામાથી દુર થવામા મોહિની ખુશી હતી, તેથી તેને કાણુવાર પણ નહીં રોકતા સ્વર્ગમા જવાને પોતાની મરજી બતાવી તેથી કોષે ભરાયેલો જોશભેર ભદ્રકેતુ સ્વર્ગ ભણી આવ્યો ગયો

•

પ્રકરણ ૧૩ મું

જે કે પ્રતાપરૂદ્ર પોતાના ગુરુભાઈ ધનજયરાજ પાસે બેસીને દરરોજ લોજન લેતો હતો, તે વખતે બીજી વ્યવહારીક અનેક બાતો ચાલતી હતી ચદપિ પેલી મોહિનિના માટે કેવો પરિશ્રમ કરવામા આવ્યો અને તે બાબત કેવી કેવી યુક્તિયો ચોજી હતી તે વાત ધનજયને પ્રતાપરૂદ્રે બીલકુલ કહી નહોતી; તેથી પ્રતાપરૂદ્ર પ્રત્યે ધનજયે સ્વાભાવીક પ્રશ્ન કયો કે ભાઈ ! તમે મારી જોડે લોજન લોધા પછી આખો દિવસ શા કામમાં વખત ગાજો છો ? તેના ઉત્તરમા પ્રતાપરૂદ્રે કહ્યું કે જે કામમા મહે વખત ગાજ્યો છે તે કામમા હું ફતેહ પામ્યો છું આટલા ચપ્પે સાબ જ બળતાજ ધનજયને પ્રતાપરૂદ્રની હકીકત બાણુવાની ઇચ્છા થઈ, અને વારવાર આગ્રહ કરવા લાગ્યો. આ વખતે ફક્ત રાણી અને વસંતકોકિલા એ બન્ને નજીકમાજ હતા, તેમાં વસંતકોકિલાની દષ્ટિ પ્રતાપરૂદ્રના મોહક ચેહેરા ઉપર અડગ રહેલી હતી આ સંબધિમા પ્રતાપરૂદ્રે શરૂવાતથી તે અત્યાર સુધીમા મોહનિને માટે પોતાના હાથથી જે જે કાર્ય કરવામા તે તમામ હકીકત પુરી રીતે કહી સંભળાવી—તમામ વાત સાંભળતાંજ ધનજય ઓલી ઉઠ્યો કે

શાબાશ પ્રતાપરૂઢ ! તમે ઇશ્વરનામાં પ્રવેશ કરીને જે સુખી લડાવી છે તેવી સુખી લડાવનાર કોઈ છેજ નહીં તમારા જેવું સાદસ કામ કરવાનો ધૈર્ય તા હું બીજા કોઈમા દેખતોજ નથી, એમ કહીને ઘણીજ મમતાથી અને પ્રેમથી ધનજય રાજા પ્રતાપરૂઢને પોતાના હૃદયે આપ્યો. તે સાથે પ્રતાપરૂઢની બહાદુરી બાણીને ધનજય ઘણુજ આશ્ચર્ય પામ્યો, પછી ધૈર્ય તાથી પ્રેમદ્રષ્ટિ કરીને ધનજયે પ્રતાપરૂઢને પુછ્યું કે હવે તમે શું કરવા ધારો છો તેના ઉત્તરમાં પ્રતાપરૂઢે જવાબ આપ્યો કે હવેની પ્રેરણા માટે પ્રથમથી હું કંઈજ કહેવા માગતો નથી પણ મારા વચનથી આધીન થએલા મહનકુમારને હવે મોતીબાગમા ગઈ કાલથી બગલામા નિવાસ કરાવ્યો છે અને તેની ચોકી રાત્રીવશ હું જાતે કરવાનો છું. આવી ગોઠવણમા શું થાય છે તેનો પરિણામ થોડા દીવસમા જણાઈ આવશે હવે હું આપનો સાથે લોજન માટે બેસી શકીશ નહીં પણ હું અને રાજકુમાર બન્ને બાગમાજ ખાણ ખાઈશું અમારો ઉતારો અત્યારથી પરિણામ જણાતા સુધી બાગમાજ રહેવાનો છે; માટે કદાચ મારી જરૂર પડે તો કૃપા કરીને દિવસે તે બાગમા આવીને મને મળશે, અને હવે હું રાજા લઉંછું. એમ કહીને ધનજયની આજ્ઞા લઈને પ્રતાપરૂઢ બાગ તરફ આલ્યો ગયો.

આ વખતે તુરતજ જનાનખાનામા બેઠેલી વસંતકોકિલા મહેલના છબમા આવીને ઉભી રહી; અને પ્રતાપરૂઢને રસ્તે જતા નિહાળવા લાગી. પ્રતાપરૂઢે તે તરફ દ્રષ્ટિ કરી એટલે તે વસંતકોકિલાએ પ્રેમાળ નેત્રથી મળનાની આતુરતા જણાવી; એજ નેત્રથી વિયોગથી વિરહ વેદનાતું સ્વરૂપ બતાવીને નિશ્વાસ સુખી ઉભી રહી; આ તમામ બોધને તે વસંતકોકિલાને આભાર માનીને પ્રતાપરૂઢ ઘણી ઝડપથી આમળ વધવા લાગ્યો. છેક જ્યારે દ્રષ્ટિથી દુર થયો ત્યારે વસંતકોકિલા તે છબમાથી પોતાના ખાનગી પુસ્તકો વાચવાના ઓરડામાં જઈને બેઠી, અત્યાર સુધીમાં વસંત-

કોકિલા પ્રતાપફરને માત્ર જોઈનેજ તરસાયાં કરે છે ત્યારે આ તરફ રાજભક્ત પ્રતાપફર માત્ર પોતાની ફરજ પુરી પાડવાના લક્ષમાંજ ગુચ્છાયો છતાં વસંતકોકિલાના રહ્ય વેદના ઉપર ફરકાર રાખતો નથી. અહાહા ! વસંતકોકિલાના નિર્મળ રહ્યને ધન્યવાદ આપવામા આવે છે. કેમકે જ્યાં-રથી પેલા ગુપ્ત અવાસમાથી પ્રતાપફરના સહાયથી છુટી છે ત્યારથી તે રાજકન્યા તન મનથી પ્રતાપફરને વરી ચુકેલી છે અને તેમ બનવાની તથા પ્રતાપફરનું અવર્ણનિય પ્રાક્રમ જોઈને ધનજયના મનમાં જે અસર થઈ હતી તે મારા વાચક મિત્રો વાંચી મયા છે યદ્યપિ વસંતકોકિલાના હૃદયમાં તાલાવેલી (ઉતાવળ) એવી લાગી રહેલી છે કે પ્રતાપફર સાથે મારો પિતા મારા લગ્ન ક્યારે કરે કે હું હવે મર્યાદા રહિત થઈને મારા પ્રાણપતિને મળું ! આ વખતે વસંતકોકિલાની ઉંમર ઓગણીસ વરસની હોવાથી દૃઢ અંગવાળી છતાં રૂપમા ખીલેલા ગુલાબ પુષ્પ જેવી દેખાવમા શોભતી હતી આ વખતે તેના અંગ ઉપરના ફરક રોમમાં કામ વિકારે નિવાસ કરેલો છે આ વખતે તેણીના રહ્યમા સુખ વિલાસની ગુચ્છી ગુચ્છાયા કરે છે. ત્યારે આ વખતે ધનજય રાજા પ્રતાપફર કામથી અટપે એટલે તેના લગ્ન કરી નાખું એટલાજ વીચારમા વિલબથી બેસી રહેલો છે. આ તરફ જ્યારે તેમ છે ત્યારે આ પક્ષ તરફ વસંતકોકિલા અધિરી બની ગએલી બારંવાર પ્રતાપફરના દિહાર જોવાને સ્વાતીભુંદનો તલબગાર આતક માફક બની ગએલ બાહાવરી દેખાય છે, યદ્યપિ તે વસંતકોકિલા દૃઢ વિચારવાળી અને નિતિજ એવી હતી કે ગમે તેવી વિપત્તિ પડે તો પશુ મર્જ્યાકાળ પર્યંત પોતાનો નિશ્ચય છોડે તેવી નહોતી. યદ્યપિ પ્રતાપફરે કરેલો ઉપકાર તેણીના રહ્યમાં સજ્જડ રહેલો હતો. તે સાથે પ્રતાપફરનું પ્રાક્રમ, શૌર્ય, બળ, દૃઢતા, દૃઢ અંગ, તે અને યુગસુરતપણું એમ સમગ્ર ઉપર વસંતકોકિલાએ વિચાર કરીને તેણીએ પસંદ કર્યો હતો. વળી પસંદગીની સાથે પ્રતાપફરની

સાથે કાંઈ પહેલીજ સુલાકાત નહોતી. તેણીનો સહવાસ શ્રુમ અવાસમાં પ્રતાપરૂપ સાથે ગાઠો થએલો હતો; તેમજ પોતાના પિતાશ્રીના અતઃકરણમાં પ્રતાપરૂપ ઘણાજ પ્રેમ સાથે વસેલો હતો. વળી તે નિમકહલાલ, સત્યવક્તા, અને સાહસ કૃત્ય કરનાર રાજ ભક્ત હોવાથી વસતકેડકિલા પ્રતાપરૂપ ઉપર સંપૂર્ણ મોહ પામેલી હતી. યદ્યપિ હજી પીતાશ્રી માટે લમ સાધવાને કેટલાંક કારણોનો પરિણામ આવ્યા બાદ તક લેવાના છે એમ વસતકેડકિલા પોતાના મનમાં સમજીને ઘણી અધીરી બની ગયેલી હતી. જેમાં એજ તક જોતી કે હું મારા ખ્યારા પ્રતાપરૂપ સરદારને એક ભરીને ક્યારે લેટિશ ! આવા વિચારમાં ઝડક થઈ ગયેલી પોતાના ખાનગી પુસ્તકાલયમાં બેઠી બેઠી વિચારમાં ગુથાઈ ગઈ હતી, અને એવાજ વિચારમાં પોતાનો સઘળો દીવસ અને રાત્રીનો વખત વ્યતિત કરી કરતી હતી.

પ્રતાપરૂપ મોતીબાગમાં જઈ પોહોંચ્યો અને તેણે હજારો માણસોને કામ લગાડીને બાગનો પાચ કેસ સુધી લબાઈનો વિસ્તાર કરવા માડ્યો. જેનો આબુબાબુનો ઘેરાવો પહર કેસ સુધી થાય તેણે કામ કરવા માડ્યું. જો કે તે બાગ મોટા વિસ્તારવાળો હતો તો પણ તેથી બમણો મોટો કરવાનું કામ પ્રતાપરૂપે આરંભ્યું હતું. આ પ્રમાણે કામ થવામાં કેટલાક દિવસ ગયા ત્યાર પછી એક વખત સૂર્ય ઉદય પહેલાં અર્થાત્ પૂર્વ દીશાનો આકાશ અને પૃથ્વિના સાધા નીચે સૂર્ય ઉદય થવાની તૈયારીનો પ્રવેશ ભાસ જે વખતે જણાય છે. તે વખતે એજ મોતીબાગના સુશોભિત આપાનુ બારણુ ખુલ્લું કરીને કોઈ નવચૌવના સગાર રસને પુર્ણ દિપાવનારી વિદ્યુતની માફક જેનાં કપડાં ચલક પલક કરી રહ્યાં છે તેવી સ્ત્રીએ બાગમાં પ્રવેશ કર્યો ત્યારે આ તરફ બાગના સુશોભિત બંગલા કુવારા આમળ હાથમાં ખુલ્લી તલવાર લઈને રક્ષણ કરવા અર્થે પ્રતાપરૂપ આમ તેમ હમલાં ભરે છે. બાગના આપાનો માર્ગ આટોપીને છેક બાગમાં પ્રવેશ કરતી મનોહર સ્ત્રીને આવતી

પ્રતાપરૂઢે દીકી, પ્રાત કાળનો બાલ સુર્ય જેમ દેખાય તેજ પ્રમાણે તે અદ્ભુત સ્વરૂપવાળી સ્ત્રીના મસ્તક ઉપર મણિ જડીત સુકુટ શોભતો હતો, વળી તેણીના દિર્ઘ લાલમા મહમદ મિશ્રિત ઉર્દૂ હોરી કરેલી હતી, તેણીના તુગ અને ગોળ કપોલ પ્રદેશ ઉપર સ્યામ બીંદુ હતો તેથી જગત માત્રને લુલાવો આપે તેમ હતું, તેણીની નાશિકામા નથ જુલતી હતી ને નથના અગ્ર ભાગમા ચળકતું મોતી પ્રવાલ જેવા ઓષ્ટ ઉપર આવી ગયેલું. ઓષ્ટની લાલાઈથી મોતીનો રંગ પણ લાલ જણાતો હતો તેણીના નેત્ર અજન પક્ષી જેવા ચપળ હતાં અને બંને કાનના મધ્ય પ્રદેશની રેશા સાથે સળધ આપનારી આખરો દીર્ઘ અને રસિક હતા ચઘપી તે નેત્રથી તે સ્ત્રી ચારે બાજુ મૃગની માફક જોયા કરતી હતી, તેણીના ગળામા અસુલ્ય હાર તેણીના સ્તન સંપુટના મધ્ય ભાગમા આવી ગયેલો જાણે બંને પર્વતને બોલીને ધવળ રંગવાળી ગંગા વહ્યા કરે તેમ જણાતું હતું જો કે ઉદય સૂર્યની શરૂઆતમા તે કમળ જેવા મુખવાળી છતાં સુર્યથી કમળ પ્રકુલ હોવું જોઈએ પણ તેમ ન બનતા તે કમળ મુખ પ્રકુલ ન હતું જો કે તેણીના નેત્ર અજન પક્ષીના નેત્ર જેવા ચપળ હતા પણ તે નેત્રમા પરિતાપ અગ્નિનો જાણે નિવાસ હોયનિ ! તેમ અનેક વિચારના શુથન જાળમા મદ મંદગતીવાળા જણાતાં હતા, આ વખત તેણીનું મુખ સ્મિત હાસવાળું નહીં છતાં સોચ સંકોચ ચુકત હતું, તેણીના હૃદય ઉપર હાથ મુકાયલો હતો, તે શુ હારને સાચવતી હતી ! પણ તેમ ન હતું ચઘપી હૃદયમા પરિતાપ અગ્નિ પ્રજ્વલિત થએલાથી થતી વેદનાને દર કરવા હાથ મુકાયલો હતો. જો કે તે ચપલ ચાલ ચાલવાવાળી હતી છતાં ચમકતી અને વિચારમાં ડુબેલી ધીરે ધીરે ચાલતી હતી; તેણીના પગમા નેપુરનો ખણખણાટ યથ રહ્યો હતો, એવી ચદ્રવદની ન્યા પ્રતાપરૂઢ પુવારા આગાળ ચોકી કરતો કરચા કરે છે એજ જગોએ આવીને ઉભી રહી, એજ વખતે ખમરદાર આ બાગમાં

રજા શિવાય ઠોણુ આવે છે એ પ્રમાણે કહીને પ્રતાપરૂદ્રે પેલી આવનાર તરૂણ મસ્ત ચોવનાની સામે જોયું.

તરૂણ સ્ત્રી—(પ્રણામ કરીને) હે ભાઈ ! હું તમને અભિનંદન કર છું.

પ્રતાપરૂદ્ર—ઘણીજ ખુશીથી તમારે અભિવંદન હું સ્વીકાર છું, આવો બસો આ કુવારાના ધવલ સ્થાન ઉપર બેસીને તમારે આ તરફ આગમનું કારણ શું છે તે કહેશો.

તરૂણ સ્ત્રી—(નિઃશ્વાસ મુકીને) અરે શિવ શિવ શિવ શિવ, આગમનનું કારણ શું કહું ! મારા ઉપર ગુજ-રેલાં આક્રતનો અત અહિયાજ માલુમ પડ્યો છે.

પ્રતાપરૂદ્ર—અરે રામ રામ, એવું કેવું બન્યું હોય કે આ અમારા શિરછત્ર પુણ્ય પરાક્રમી રાજકુમારના પવિત્ર અવાસમાં તમારા જેવા સદગુણી સ્ત્રીને માટે આક્રતનો અત હોય ! હુંતો એમ સમજી છું કે તમે ઉપર ગુજ-રેલી આક્રતમાં કાંઈ મહત્ત્વ માગવા ઇચ્છતા હશે.

તરૂણી સ્ત્રી—ના, ના તેમ નથી પણ પડેલી આક્રત માટે આ સ્થાનકનો મારે માથે અનાયાસ આરોપ આવી પડ્યો છે; હું મહત્ત્વ શું માશું ! બ્યાથી મારા ઉપર આક્રત આવી છે ત્યા કોઈનાં પણ મહત્ત્વ આલે તેમ નથી, યદ્યપિ મારા હૃદયની નિરાશાએજ મને અહિયા ખેંચી આણી છે.

પ્રતાપરૂદ્ર—તો શું ! તમે રાજકુમાર સાહેબતેને મળવા ઇચ્છા રાખો છો !

તરૂણ સ્ત્રી—હા, તેઉ વીર પુરૂષના દર્શન કરવાની ઇચ્છાએ હું આવી છું.

પ્રતાપરૂદ્ર—હું તેમનો રક્ષકર છું માટે પુરેપુરો લોક જાણ્યા વિના તેમની તમારી સુલાકાત કરાવવી એ જોખમ બરેલું હું માનું છું.

તરૂણ સ્ત્રી—લોક માત્ર તેમને મળવાનોજ છે;

પ્રતાપરૂદ્ર—તમે સ્ત્રી જાતી છતાં તેમને (રાજકુમારને) તમે મળવા ઇચ્છો છો તેમાં શો હેતુ સમાયો છે ! તે હું

ન્યા સુધી જાણી શક્યો નથી ત્યાં સુધી તમને તેમની ભેટ લેવાને હું પરવાનગી આપી શકતો નથી.

તરુણ સ્ત્રી—તો શું ? તમે તેમના પુર્ણ વિશ્વાસુ અને એક અગી જણાવ્યો છો !

પ્રતાપરૂઢ—હા, તે રાજકુમારની જીંદગીમા વિશ્વાસુ અને તેવું હૃદય કહો તો હું એકજ છુ બીજો કોઈ નથી.

તરુણ સ્ત્રી—હા, મને પણ તમને જોતાજ ખાત્રી થાય છે કે તમે ઘણા ચતુર, વિચિત્રજ્ઞ, અને દ્રઢ વૃત્તિ સંકલ્પમા સળગ છો તેથી કહું છું કે હું મોહોટી આફત લોગવનારી રાજકુમારના દિહાર જેવા આવી છું.

પ્રતાપરૂઢ—જે કે મને કહેવા જેવી વાત હોય તો નિર્ભય મનથી મને કહો. નહિતો તમારા હૃદયની છુપી વાત જાણવાને હું કાંઈ જાણસા રાખતો નથી, કેમકે તે ગમે તેવી વાત હોય તો તેમા મને કાંઈ હાની કે લાભ નથી.

તરુણ સ્ત્રી—વાહ વાહ, સાખાશ શરદાર ! તમારું હૃદયજ કહી આપે છે કે તમે પવિત્ર મનના અને પત્ય ધોલનારા જણાવ્યો છો અને તેથીજ હવે મુખ્ય ભેટ ટુકી હકીકતથી એજ જણાવુ છુ કે, સ્વર્ગના ઇંદ્રરાજની હું માનીતી રૂપમજરી નામની આસરા છુ આજથી દશ દીવસ ઉપર મારા નાચથી અને ગાયનથી ઇંદ્ર પ્રસન્ન થયો હતો. તેણે મારી માગણી પ્રમાણે પોતાનો પોશાક મને ભક્ષ્યો તે પોશાક મારો વિશ્વાસુ તબલચી મારી પાછળ છે એમ જાણીને મેં સલા તરફ નજર કરેલી કાયમ રાખીને મારી પાછળના ભાગમાં મેં મારો હાથ લાખો કરીને આપ્યો. યદ્યપી પછીથી એમ જણાયું કે મારા તબલચીને આંખો દુખવા આવેલી હોવાથી તેણે મૃદંગ વાદનું કામ કોઈ બીજો તેની પાસે બેઠો હતો તેને સોંપ્યું હતું; એટલે જે બીજો કોઈ હતો તેણે પોશાક લઈ લીધો. ગાયન પુરૂ થયું હતું. તેથી સલામા ઘણી બીઠને લીધે મારો તબલચી

મિહુમ રહ્યો. અને પોશાક જેના હાથમાં આવ્યો તે ગુમ થઈ ગયો. અઘાપિ સુધી તેનો પત્તો લાગતો નથી. પણ આશ્ચર્ય એજ લાગ્યું છે કે મારો ભાઈ ભરકેતુ એ પોશાક લઈને ઇંદરાબાળ આગળ રજુ કર્યા જેમાં એજ મારો ભાઈ ભરકેતુ ઇંદ્ર પ્રત્યે કહેવા લાગ્યો કે જેને તમે મહુજ નહોતો છો તે આ મારી બેઠેન રૂપમંજરી કુલટા આચરણવાળી ભટકી અને વિશ્વાસઘાત કરવા વાળી તમે બક્ષિસ કરેલો પોશાક ભદ્રમંડલ નગરના રાબાના રાજપુત મહનકુમાર છે તે ઉપર આશાક રૂઢને તેને આપી આવેલી હતી તે પોશાક કોઈ બીજી યુક્તિથી મારી પાસે આવવાથી અને તે પોશાક પાછો તે જગોએ પોચાડવાની શરતથી આપને ખતાવવા સારૂ આવ્યો છુ આ પ્રમાણે બોલીને તે પોશાક ઇંદરાબાળના હાથમાં આવ્યો. પોતાનો પોશાક ઇંદ્રે જોળખ્યો, વધારેમાં વધારે સાબીતી પોતાની આગળીમાં નિરંતર જે વીંટી રાખવામાં આવતી હતી તે વિંટીમાં મારી છળી હતી એ વીગેરે સમગ્ર વસ્તુઓ જોઈને ઇંદ્રને પગથી તે માથા સુધી જાળ લાગી; કોપરૂપી અગ્ની એકદમ તેમના શરીરમાં ફેલાઈ ગયો. જગતને નાશ કરવાને માટે સદાશિવના હૃદયમાં પ્રગટ થયેલા કોપથી જેમ ત્રીજી નેત્ર ખુલ્લુ થાય છે તેમ ઇંદ્રનો કોપ મારા ઉપર થયો જેથી કોપમાંને કોપમાં અને જે પ્રક્ષ કર્યો તેનો ઉત્તર મેં નિખાલસ મનથી ખરેખરો આવ્યો હતો; અને તે આવેલા ઉત્તરની ચોકશી મારા સફરદીએ પોતાની આંખો ફૂંખવા આવ્યાનું કારણ જણાવ્યું. અને બીજો કોઈ નરમાં બળવનારો હતો તેમ કહીને તે વૃદ્ધ સફરદી ઉભો રહ્યો પણ પોશાક કોણ લઈ ગયું તેના માટે કોઈ પત્તો લાગ્યો નહીં થયો પી ઇંદરાબાળે એજ તર્ક કર્યો કે છિનાબ અને બદ આલની વર્તણૂક જમારે કુટેલ સફરદી હોય છે ત્યારેજ કાયમ રહે છે-સળગ સફરદી પણ તેવોજ છે. અને નક્કી ખાત્રી થાય છે કે રૂપમંજરી પોતેજ ભદ્રમંડલના રાજકુમાર ઉપર આશાક થયેલી તે

જાતે મારો પોશાક આપી આવેલી હતી, એટલું કહીને
 એજ દેવ સલામાં મને અપમાન કરીને; તિરસ્કાર આપીને
 તથા અનેક ગાળો બાડીને બાહેર કાઢી. મેં ઘણીએ
 આજીજી કરી, વળી મારા ઉપર મિથ્યા આરોપ આવ્યાના
 સબબથી હું ઘણીજ ગળગળી બની ગઈ; વળી ખઠાવરી
 બનેલી છતાં ફેન કરવા લાગી, હાથ પીટ કરવા લાગી,
 તે સાથે રહ્ય નરમ થવાથી નેત્રમાથી આવણુ અને બાદ-
 પદના વરસાદની પેઠે વારવાર આસુ વહ્યા જતાં હતાં
 તોપણ મારા ઉપર ઇંદ્રને લેશ પણ ક્યા આવી નહી. પણ
 ઉલટામાં ક્રોધનો વધારો થયો. માફ કાડું ફૂતો પાસે પક-
 ડાવીને ગડદા અને લાતનો પ્રહાર કરાવીને બાહેર કાઢી.
 ત્યારથી હું દુઃખ સ્થિતિમાં બાહાવરી બની ગઈ છું. અને
 છેવટે એજ વિચાર આવ્યો કે જ્યારે મારા ઉપર ભદ્ર
 મંડલના રાજકુમાર સાથે મિત્રાચારી કયાનો આરોપ
 આવ્યો ત્યારે હવે હું શા માટે બેસી રહી છું ? જુઠો
 આરોપ મસ્તક ઉપર સહેન શા માટે કરવો ? માટે
 રાજકુમાર કેવા છે ! તે હું જોવા સાફ અને તેમની સાથે
 મિત્રાચારી સાધવાને માટે હું જાત્રે આવી છું. આ પ્રમાણે
 કહીને રૂપમંજરીએ નિશ્વાસ મુક્યો.

પ્રતાપરૂદ્ર—શિવ શિવ શિવ શિવ, તમારી હકીકત
 સાંભળીને માફ રહ્ય પણ નરમ થઈ જાય છે વળી તમારા
 સુખરૂપી બગીચામાં ઉધાઈ રૂપ તમારો બાઈજ ઉત્પન્ન
 થયો. તમારા અને ઇંદ્ર વચ્ચેના પ્રેમ પાત્રમા પોશ ભરીને
 ધુળ નાખનારો કટો ચત્રુ તમારો બાઈજ થયો; પણ હે
 તરૂણી ! એમ થવાનું શું કારણ હશે ! કે તમારો વેરો
 તમારો બાઈ થયો !

રૂપમંજરી—એ લેહ હજી મારા સમજવામા આવ્યો
 નથી; મારા ઉપર તેની સપુર્ણ મમતા હતી, વળી મારા
 ઉપર ઇંદ્રની કૃપાથી તે પણ માનીતો થયો હતો, તેમજ
 તેનું બહુ થવાનું મુળ સાધન હુંજ છું, જેથી તે મારો
 ઘણો ઉપકાર માનતો હતો છતાં આ છેવટના પરીણામમાં

તેનાથીજ મારે સઘળું મુખ નાશ પામ્યું તેનું શું કારણ હોવું
જોઈએ ! એ વીશે મારી કાંઈજ કલ્પના ચાલતી નથી માટે
હે સરદાર ! એટલાજ કારણે હું અત્રે આવી છું માટે રાજ-
કુમાર માહારાજને મારા આવ્યાની વરધી પોહોચાડશે અને
તેમના કર્શનનો લાભ મને અપાવશે.

પ્રતાપરૂપ—હું પણ ઘણું ખુશી છું, અને તમારી હોટ
લેવરાવવાને મારી પુણ્ય ઇચ્છા છે યદ્યપિ અત્યારે રાજકુમાર
ભર નિદ્રામાં છે, નિદ્રામાંથી જાગ્રત કરવા એ દોષ છે વળી
તે આઠ નવ ઘટિકા વીત્યા પછી ઉઠે છે. માટે ત્યાં સુધી
તમે નાહક બેસી રહો. એ ઠીક લાગતું નથી એ તમે આ
વખતે આવતી કાલે આવો તો આજે હું તેમને તમામ
હકીકત કહી મુકીશ કે તેઓ પ્રાતઃકાળમાં સર્વ રીતે અટ-
પીને આસન ઉપર બેસે, વળી તમે આવો તે વખતે હોટ
પણ થઈ શકે; તે પહેલાં હું તમને સલાહ આપુ છું તે
કઠાવ્ય યોગ્ય લાગ્યા વિના નહિ રહે, એ કે તમારી ઇચ્છા
હોય તો હું કહું.

રૂપમંજરી—હું ઘણાજ આભાર સાથે આપની સલાહ
માન્ય કરીશ; માટે કૃપા કરીને કહેશો તો હું સાંભળવાને
ઇચ્છા રાખું છું.

પ્રતાપરૂપ—તમે જ્યારે રાજકુમારને મળો ત્યારે તમે
પોતા ઉપર પડેલી વિપતિનું ધ્યાન કરતા માં ઇન્દ્રે જે તમને
અપમાન કર્યું છે અને તે સળગતી તથા મિઠ્યા આરોપ-
થીજ તમારૂં આ તરફ રાજકુમારને મળવા સાડૂં આવવું
થયું છે તેવો હેતુ કહી પણ જણાવતાં માં,—એથી કરીને તમે
સ્વર્ગમાં નિવાસ કરનારી શ્રેષ્ઠ અસ્તરાઓના માનમાં ઘટારો
થવાનો સલાહ છે.

રૂપમંજરી—વાહ મારા મહેરબાન ! આપ રાજ્ય
રૂઢીને જાણનારા વિવેકીજ જણાઓ છો માટે જે સલાહ
આપે મને આપી છે તે કેવળ બ્યાજળી છે.

પ્રતાપરૂપ—માટેજ હું કહું છું કે, તમે તેમને મળો

ત્યારે એમજ કહેલુ કે પ્રતાપરૂદ્રના કહેવાથી હું આપની
લેટ લેવા આવી છુ આપનું પરાક્રમ સ્વર્ગમાં સાંભળીને
મને ઘણો સતોષ થયો છે.

રૂપમજરી-હે પ્રતાપરૂદ્ર ! હું જો પ્રમાણે વાત ચિતમાં
સહકારથી (સવ્યતાથી) શોધીશુ હુ મારી કિર્તિને કલાંક
લાગે એમ કદી પણ નહીં કહુ અને તમારી સલાહ લીધા
વિના એક પગલુ પણ હુ આમળ નહીં ભરુ કેમકે તમારી
સાથે અત્યાર સુધીની વાતચીતથી મને પુણું ખાત્રી થઈ
ગઈ છે.

રૂપમજરીએ આ પ્રમાણે વાત કરી પછી પ્રતાપરૂદ્રને
નમન કરીને ત્યાંથી ચાલી ગઈ-રૂપમજરી ગયા પછી પ્રતા-
રૂદ્રને આનંદનો પાર રહ્યો નહીં; આ વખતે તેણે રાજકુમા-
રના બગલામાં પ્રવેશ કર્યો તે વખતે રાજકુમાર બાહ્યત
થઈને પલંગ ઉપરથી ઉતરેલો આમ તેમ બગલામાં ટહે-
લ્યા કરતો હતો, પ્રતાપરૂદ્ર સાથે વાત કરનારી તરૂણ્યોવનાને
જોઈને મોહીત થએલો તથા સર્વ પ્રકારનુ ભાન ભૂલી ગયેલો
રાજકુમાર વાર વાર શુભ્ત રીતે ડોકીયાં કરતો હતો પણ
પ્રતાપરૂદ્રની આજ્ઞા વિના તેનાથી બગલા બાહર નીકળી
શકાયુ નહતું તેને અત્યાર સુધીના પ્રતાપરૂદ્રના કાર્યથી પછો
અનુભવ થયો હતો કે જે કામ પ્રતાપરૂદ્ર કરે છે તે કામમાં
તેની આગળથી કંઈ પણ સલાહ મલ્યા શિવાય કાઈજ
હાપણુ કરવુ નહીં એમ તેણે દ્રઢતાથી માન્યુ હતું તેથીજ
તે પ્રતાપરૂદ્રના ભયને લીધે બાહર નીકળી શક્યો નહતો
જ્યારે પ્રતાપરૂદ્ર બગલામાં આંગ્યો ત્યારે તે રાજકુમાર સર્વ
વાતથી અજાણ્યો હોય તેમ સુપ થઈ આમ તેમ પગલાં
ભરતો હતો યદ્યપિ બાહરની જે કંઈ વાતચીત પ્રતાપરૂદ્ર
સાથે બનેલી હતી અને રાજકુમારે દીઠેલી તે વીચે રાજકુ-
માર પ્રતાપરૂદ્રને પુછી પણ શક્યો નહીં આ પ્રમાણે રાજ-
કુમાર ઉપર પ્રતાપરૂદ્રનો રૂબાબ હતો; તેપણુ તે રાજકુમાર
પ્રતાપરૂદ્રને પોતાનું પુણું ભલુ ઈચ્છનાર મુરબી મોટા બાઈ
તરીકે માનતો હતો અને તે પ્રતાપરૂદ્રના અંતકરણની મમ-

તાને સારી પેઠે બાળી શક્યો હતો. એટલુંજ નહીં પણ પોતાની બેઠેન વસંતકોકિલાની શોષ કરવામાં કેટલું બધું સાહસ કૃત્ય તે એકલો છતાં કર્યું છે તથા ગુપ્ત અવાસમાં તેણે પ્રવેશ કરવામાં જન પ્રદેશના ચોખ્ખાઓને કેવી રીતે વિહારણ કર્યો હતા, અને તે કામમાં કેટલું સંકટ વેઠ્યું હતું. તથા કેવી રીતે ગુપ્ત અવાસમાં પ્રવેશ કરીને તેણે છુટકારો કર્યો હતો તે સમગ્ર ઇતીહાસ પ્રતાપફરના પ્રતાપને તેણે બણ્યો હતો. વળિ આ કામમાં કેવા પ્રકારના ગુપ્ત ભેદ છે તે ભેદ બે કે પ્રતાપફરે પુરેપુરો રાજકુમારને જણાવ્યો નહતો. તોપણ તે રાજકુમાર એમ બલુતો હતો કે અત્યાર સુધીમા જે જે ગોઠવણો રચી છે અને પ્રાપ્તિક દાવભેદ રચ્યો છે તે ભેદમા કૃતેહ પામવાને માટે આ બધી રચના રચેલી છે જેમા અત્યારે જે તરફ સુવર્તિ આવી હતી તે ભુમિ મડળ ઉપર રહેનારી નહિ છતાં કોઈ દેવ મંદિરામાં નિવાસ કરનારી અપ્સરા હોય એમ જણાય છે. જેને મળવાને પણ દુર્લભ અને કઠિણ છે છતાં તે આપો આપ પોતાની મેળે આવીને પ્રતાપફર સાથે જે વાતચિત કરે છે તેના જે હેતુ છે તે હેતુમા ભેદ હોવો જોઈએ એમ તેણે બગલામા રહે રહે વિચાર કર્યો હતો. અને તે સાથે પ્રતાપફરના અત્યાર સુધીના સમત્કારિક અને ભેદ ભરેલા કાચ માટે આશ્ચર્યજ પામ્યાં કરતો હતો. જેમા પ્રતાપફરને આવા તેના સમગ્ર આશ્ચર્ય જનક કાર્યોથી પ્રાણ કરતાં પણ વધારે આહાતો હતો.

જે વખતે પ્રતાપફર બગલામા આવ્યો એજ વખતે રાજકુમાર તેને પ્રેમ સાથે ભેટી પડ્યો. અને કહેવા લાગ્યો કે માહારા મહેરબાન ! તમે મારા માટે જે જે તરફી દયો છો ! તેના માટે મને તેના બદલો વાળવાને શક્તીજ નથી તમે માફ હિત ઇચ્છનારા મુરખી છો આટલું કહીને પ્રતાપફરની સામે સખ્યતાથી ઉભો રહ્યો—પ્રતાપફરે કહ્યું કે હું તમને કેટલીક વાત કહી શક્યો નથી પણ હું કામાં એટલું હવે કહેવા માફ છું કે પેલી મોહિનિ રાત્રે નથી આવતી તે

બાબતનો લેહ મહે' બાણી લીધો છે-સ્વર્ગમા ઇદરાબાની સલામાનો દેવદુત એજ મોહિનિ પાસે રાત્રે આવે છે. અને તે કદાચ કોપાયમાન થાય તો તમને લઈને આકાશ માગે જઈને કોઈ શિલા તલ ઉપર પટકીને નાશ કરે એવી તેનામાં અગમ્ય અને પ્રબળ શક્તિ છે. તેથી તે વિધી દુર કરવાને માટે અત્યાર સુધીમા જે બાણ મહે' રચી છે તે બાણમા હું છત પામ્યો છું-જેના પરિણામમાં એજ દેવદુતની બેઠેન જે કે રૂપમજરી છે તે ઇદની પ્રાણુપ્યારી હતી છતા મારા તરફની વિચિત્ર લેહ બાણમા તે એવી સપડાઈ ગઈ છે કે તે અપ્સરા ઇદરાબાની સલામાથી અતરે આવેલી છે અને જેમા તમને મળવાને ઇચ્છા રાખે છે. આટલે દરજ્જે જે સુક્તિ ધરી છે તે સુક્તિનો પરિણામ કેવી પ્રકારનો મ્હારે આણવો છે તે બાબત મહે' જે ઘાટ ઘડી કાઢ્યો છે ઘડી કાઢેલી સુક્તિ હવે ચોજવાની છે પણ હવે તમામ સુક્તિ અત્યારે તમને કહેવાને હું ઇછતો નથી પણ તે આવેલી અપ્સરાને મહે કાંઈ કારણસર પાછી કાઢી છે જેથી તે આવતી કાલે આ વખત પેહેલા આ બાગમા આવશે, માટે તે પેહેલા હું તમને સુક્તિ બતાવું છું તે પ્રમાણે તે આશરા સાથે ઘણીજ ગભીરતાઈથી વાતચીત કરવી જોઈએ એમ હું તમને કહું છું વળિ તેનું સ્વરૂપ જોઈને એકદમ વિહવળ વૃત્તિવાળા થતા મા પણ જાણે તેની કાંઈજ દરકાર નથી એવો ઉપર ઉપરનો ફાકો બતાવી તેની સાથે પાક મહોબત રાખવી તેના પ્રત્યે નાપાક મોહોબતની કરી પણ ચેષ્ટા કરતા નહી કેમકે તેવી વૃત્તિ બતાવવાથી તમારી કિમત થઈ જશે એ વખતે હું એક બાબતુએ ઉલ્લેા રહીશ, અને જેવી રીતે તમાર માન અને તમારો મર્તબો સચવાય એવી રીતે હું તમારા શેવકની માફક સુક્તિસહ ઉલ્લેો રહીને તમામ જોયા કરીશ વળી તે સ્વર્ગમા ઇદર સલામા પ્રવેશ કરનારી અને ઇદરનું મનહરણ કરવાવાળી અપ્સરા ઘણી વિચિત્રણ અને ચતુર હોય છે માટે તેની સાથે વાત ચીતનો હિલચાલમા પૂર્ણ સચ્ચતા વાપરજો, જ્યા સુધી

મારી ખીજ આજ્ઞા થાય ત્યાં સુધી તેની સાથે નાખાક વૃત્તિ હેશ પણ નહીંવાતા નહીં; નિરપૂર્ણ વૃત્તિથી જે યોજ રહે છે તેની બલિહારી ધણીજ ન્યારી છે; માટે તેની સાથે જે કંઈ વાતચીત થાય તેમાં બહુ સલાજ રાખજો; આ પ્રમાણે પ્રતાપરૂપે રાજકુમારને શિક્ષણ આપીને આગમ્યથી ચેતાવ્યો. જે ઉપરથી રાજકુમારે પ્રતાપરૂપનો ઘણોજ આભાર માન્યો. વળી ચેતાના રક્ષણ માટે પ્રતાપરૂપ કેટલી બધી મહેનત કરે છે તેના માટે ઘણોજ ઝોરીયાળો બની ગયો, એકદમ પ્રેમના આવેશમાં પ્રતાપરૂપની નિખાલસ વૃત્તિ માટે અને તેના નિમકડલાહી ધર્મ માટે નેત્રમાથી રાજકુમારને અશ્રુ છુટવા લાગ્યા અને તે સાથે પ્રતાપરૂપના પવિત્ર ચરણમા નમસ્કાર કરીને ઉભો રહ્યો. મમતા રાખનાર પ્રતાપરૂપે રાજકુમારને છાતી સરસો આપીને કહ્યું કે પ્રિયભાઈ ! જ્યારે તમને વિચાર કરવામા આવેલતા આવી જાય તો મને પુછ્યા શિવાય કાંઈજ કરવું નહીં એ ઉત્તમ છે હું જાણુ છું કે તમે ચતુર છો. વળી સારા વિદ્વાન આચાર્ય પાસે તમે રાજનીતિ વિગેરે ઉત્તમ પ્રકારનાં ગ્રંથોનું અવલોકન કર્યું છે ચલ્પિ સામદામ લેદ દડ ઇત્યાદિક કાર્ય યોજવામા વિચારની રચના કેવી ઘડવી ! એના માટે પ્રકૃતી ઉપર અને અનુભવ ઉપર મુખ્ય આધાર રહેલો છે માટે તમે તેજ પ્રમાણે વર્તવામા કદીપણ ચુક કરતા નહીં હજુ ઘણું કામ કરવાનું છે, જેમા આવતી કાલે તે અપ્સરા આવશે તે વખતે તે શું કહે છે તેના માટે હું યોગ્ય ઉત્તર આપીશ. આ પ્રમાણે પ્રતાપરૂપે રાજકુમારને યોગ્ય માર્ગ બતાવી દીધો—એ દીવસ વીતિ ગયો અને ખીજે દીવશે પ્રાત કાળમા યોગ્ય વખતે રૂપમજરી બાગમા આવીને હાજર થઈ ત્યારે એજ વખતે બાગના પુવારા આગળ ઉત્તમ બેઠક ઉપર રાજકુમાર વજાદિક અલંકાર ધારણ કરીને પ્રતાપરૂપની ગોઠવણ પ્રમાણે બેઠો હતો. આ વખતે પ્રતાપરૂપ રોજના નિયમ પ્રમાણે રાજકુમારના રક્ષણ માટે હાથમા ખુલ્લિ તલવાર પકડીને આમ

તેમ ચાર ચાર કદમ ફરતો હતો. એ વખતે રૂપમંજરીએ ગઈ કાલ સુજળ પ્રતાપરૂઢની પેહેલીજ લેટ લીધી પ્રતાપરૂઢે રીતસર તેણીને માન આપ્યું પછી તેણે રૂપમંજરીને કહ્યું કે આજે રાજકુમાર સાહેબ તમારે આવવું જાણીને પોતે તમારી રાહ જોઈને બેઠા છે માટે ચાલો મારી સાથે એમ કહીને ખુલ્લી તલવાર મ્યાન કરીને પ્રતાપરૂઢ આગળ ચાલવા લાગ્યો. રૂપમંજરીએ ચાલતા ચાલતાં દુરથી રાજકુમારને નિહાળ્યો, તેની ઉત્તમ કાન્તી જોઈને ઘણું જ પ્રસન્ન થઈ, છેક નજીક જઈને રાજ રિવાજ પ્રમાણે રાજકુમારના વારણા લીધા અને તસલીમ કહી એજ વખતે રાજકુમારે પોતાનાથી બે હાથ દુર ઉત્તમ કનકાસન ગોઠવ્યું હતું તે ઉપર બેસવાને માન્યપૂર્વક કહ્યું ઘણી પ્રસન્ન થતી રૂપમંજરી તે આસન ઉપર બેઠી. પછી થોડીક વાર સુધી તે મદનકુમારને નખથી શિખા પર્યંત તે અપસરાએ તુરતજ નિહાળી લીધી પછી પ્રસન્ન વદનથી બોલવા લાગી કે આહાહા, આજે આપના દર્શનથી મને ઘણુંજ આનંદ થયો છે.

મદનકુમાર—હાલ ! આપનું બોલવું સત્ય છે ચઘપી આપે પરિશ્રમ લઈને મને અહિં સુધી મળવાને આવ્યાં તેના માટે આપનો ઓટો ઉપકાર માનું છું તેમજ આપના પરિશ્રમને લીધે મને વિશેષ આનંદ થયો છે, કહી બોલવામાં બે અઢળી થતી હોય તો માફ કરશો, કેમકે આપને અહીં સુધી આવવાનું કારણ તથા આપના કયાના નિવાસી છો, કેણુ છો, અને શું નામ ધરાવો છો એ વીગેરે જાણવાની હું ઇચ્છા રાખું છું.

રૂપમંજરી—આપની ઇચ્છા યથાસ્થિત છે—હું સ્વર્ગમા ઈંદરાજની ચલામા સંગિત જ્ઞાન કળામાં માન યાત્ર છું, તે સ્વર્ગમાથી ભુમીમંડલ જોવાને માટે હું નીકળી પડી છું. ઘણા દેશ વિદેશ મેં જોયા છેવટે આ ગાધર્વ પ્રદેશ જોવાની ઇચ્છા હોવાથી હું ગઈ કાલે અત્રે આવી હતી, આપ નિદ્રાધીન હતા, તેથી આ સ્થળે

ઉભેલા મહા વીર બીરૂએ મને સલાહ આપવાથી હું મારા સ્થાનકે પાછી ગઈ, આપની મુલાકાત લેવાની મને ઇચ્છા પૂર્ણ હતી; તેથી હું આજે અત્રે આવી છું' સઘળા ભુમ ઠળમાં ફરીને હું અત્રે આપને જોઈને પ્રસન્ન થઈ છું અને વખતે વખતે આપના અમુદ્ય દર્શનનો લાભ લેવાને હું અત્રે આવતી રહીશ; કેમકે સ્વર્ગમા દેવસભામા ઈંદ્રને નિહાળીને જે સતોષ અને આનંદ મને ઉપજે છે તેવો આતોષ અને આનંદ આપને જોવાથી મને પ્રાપ્ત થાય છે.

મહનકુમાર—અલબત્ત ! જ્યારે આપ મને જોવાને આહો છો તો પછી હું તમારા ઉત્તમ ગુણથી સતોષ પામીને આપના દર્શનની પણુ ઇચ્છા કેમ ન રાખું ! આપના ઉત્તમ વિચારથી મને બેહુલ ખુશી થાય છે. માટે શંકા રહિત થઈને પ્રસંગે પ્રસંગે અત્રે પધારશો તો મને પણુ આનંદ થશે.

પ્રતાપદ્રુ—સત્ય છે, રાજકુમાર સાહેબનું બોલવું યથાયોગ્ય છે તેમજ તમારૂં કહેવું વાસ્તવિક છે વખતે વખતે અત્રે આવીને આનંદમાં વધારો કરશો એવી ઇચ્છા રાખીયે છીયે પણ વિશેષમાં એમ કહેવા ધારીયે છીએ કે સ્વર્ગમા ઈંદ્રદેવની સભામા જે કાંઈ નવા જુની સુમાચાર હોય તે જણાવતા રહેશો વળી રાજકુમાર સાહેબનો એવો વિચાર છે કે ઈંદ્રરાજાને આ બાગમાં બોલાવીને બાવન અપ્સરાઓનો નાચ બતાવવો જોઈએ. અને જ્યારે ઈંદ્ર સભામા ઈંદ્રરાજા પ્રત્યે કાંઈ બોલવાનો તમને તક મળે ત્યારે શંકા રહિત થઈને જરૂર કહેજો કે ભદ્રમંડવ રાજાના રાજકુમાર શ્રી મહનકુમાર બાવન અપ્સરાઓનો નાચ છોડે મહિને એકવાર કરાવે છે અર્થાત્ બાર મહિનામા બે મુજસ બાવન અપ્સરાઓના કરાવે છે. બાવન અપ્સરાઓના જેવો નાચ ઈંદ્રસભામા પણ કદી થયો નહીં હોય એવો હું અનુમાન કરું છું' માટે શંકા રહિત થઈને ઈંદ્રરાજાને આ તરફનો વિચાર જરૂર જણાવજો.

મહનકુમાર—હા, હા, અમારા પ્રતાપરૂપ સાહેબ જે કંઈ કહે છે તે વાસ્તવિક છે માટે ઇંદરાજા આગળ આવન અપ્સરાઓના નૃત્યગાનની વાત આ તરફની તમે જણાવજો.

રૂપમંજરી—અહાહા ! હજી સુધી આવન અપ્સરાઓનો નાચ સ્વર્ગમાં ઇંદરાજા પાસે થયો નથી, છતાં કદાચ આ વાત ઇંદ્ર જાણશે કીવા મારા મોટેથી સાંભળશે તો તેમને આશ્ચર્ય લાગ્યા વિના નહિજ રહે, એટલુંજ નહિ પણ તે ઇંદ્ર વિચાર કરશે કે આવન અપ્સરાઓ ભુમિમંડલ ઉપર આવેજ નહીં છતાં તે એવો કેવો પૂર્ણ પ્રાકૃતિ હશે કે દેવ સમુદાયે પણ નહિ જોયેલી આવન પૈંકીની મજાદ દર વરસે બે વખત લેવાને તે કુમાર સમર્થ થાય છે ! (આ પ્રમાણે બોલીને બંધ રહી) મનમાં વિચાર કરવા લાગી કે આ રાજકુમાર આગળ બ્યારે આવન અપ્સરાઓ કે જેની લેટ થવી ઘણી દુર્લભ છે તેવી અત્રે આવીને આ રસીલા રાજપુત્રને રિઝાવી જાય છે ત્યારે પછી અહીંયા આ રાજપુત્ર આગળ મારો શો હિસાબ રહ્યો ! તે મારા ઉપર મોહ શાનો પામે. આવન અપ્સરા-માની કેટલીક તો એવી નટખટ અને ચટકદાર હશે કે તે પૈંકીની કેટલીક અપ્સરા મારા દેખાવનું ખડન કરવા વાળી હોયજ, ચાલો ઠીક છે પ્રસંગથીજ આમળ મજાદ આવશે પણ આ કુમાર સાથે મિત્રાચારી અવશ્ય રાખવી ઘટે છે કેમકે આ સઘળી બીના જોતાં તે પૂર્ણ પ્રાકૃતિ હોય એમ જણાય છે, આ પ્રમાણે વિચાર કરીને મહન-કુમાર પ્રત્યે કહેવા લાગી કે હજીર ! આપની થએલી આજ્ઞા પ્રમાણે હું ઇંદ્રને ખબર આપીશ, પછી તે શું કહે છે તે સઘળું હું જણાવીશ; આપને આજે તરફી વિશેષ આપી છે માટે મારી માથું છું અને ફરીથી આપની આજી કરવા આજ આવી જઈશ. હાલ હું સ્વર્ગ સ્થાન જવાને આજ્ઞા માથું છું—રૂપમંજરીનું વચન સાંભળીને પ્રસન્ન વદને મહનકુમાર ઉભો થયો અને રૂપમંજરીને સત્કાર આપીને

ફરી આ બામમાં વખતે જખતે આવવાને આમ ત્રયુ આપ્યું.

રૂપમંજરી ગયા પછી મહનકુમારને પ્રતાપરૂદ્રે સાબાથી આપી અને વિશેષમાં કેલું કે આજ પ્રમાણે તે રૂપમંજરી વાતચીત કરવાનો પ્રસંગ રાખવો; અને હું ધનજય માહારાજ પાસે જઈ છું કેમકે મારી રાહ જોતા હશે; એમ કહીને પ્રતાપરૂદ્ર પણ ત્યાંથી રાજધાનીમાં જવા નીકળ્યો.

પ્રકરણ ૧૪ મું.

ન્યારથી રૂપમંજરીનું માન બળ કરીને દેવસભા-
માથી ઇંદ્રે કાઢી સુકી હતી ત્યારથી ઇંદ્રનું મન વિચ્છેદ
રહેતું હતું કારણ કે રૂપમંજરીમા જે ઉત્તમ સદગુણો
હતા તે વારંવાર યાદ આવવા લાગ્યા, જે મબહ, ખુબિ,
અને આનંદના રસની રેલમ છેલા રૂપમંજરીના સંગિતથી
થઈ રહેલી હતી તેવી રેલમ છેલા રૂપમંજરીની ગેરહાજ-
રીથી ઇંદ્રે ફરીને જોઈ નહતી. વળી રૂપમંજરીના લાભા
સહવાસથી જે અનુભવ ઇંદ્રને પોતાના સુખને માટે થયેલો
હતો તે અનુભવને ઇંદ્ર પોતે ફરીથી સ્મર્યુંમા લાવવા
લાગ્યો, અને તે સમગ્ર વિચારના પરિણામમા તેણે પોતાના
મનમા એજ વિચાર કર્યો કે રૂપમંજરીને અપમાન કર-
વામા મારાથો ખરેખર સાહસ થયું છે, આ વખતે તે
મનમા ને મનમાજ ન્યાયની ગોઠવણ કરવા લાગ્યો, જેમા
વિચારની શ્રેણી ઉપર ચઢ ઉતર કરવાનો પરિશ્રમ હૃદયમા
વધવા લાગ્યો એમ થતાજ પોતે જડખડી ઉઠ્યો કે ખરે-
ખર અત્યારે માહારી બૂલ થઈ હોય એમજ જણાય છે.
તે વિચારી નિદોષ, અને સત્ય બાલનારી લાયક અપ્સ
રાત્રી જે સભામા માન બળ કર્યું છે એ કેવળ સાહસ
નોજ પરિણામ ! અરે તે રૂપમંજરી ઉપર આવેલા આરોપ
માટે હવેજ શકાઓ આવે છે.

કહાચ સાહસ કૃત્ય કરનાર બદકેતુ કોઈની શિખ-
વણીથી માહારો પોશાક સફરદી બાથે નહીં તેમ તેણે ઉઠાવી
લઈને રૂપમંજરીનું અપમાન કરાવવાને બદકેતુએ મત્ત
કયો હોય એમ ચા માટે ન કહેવાય !

આ પ્રમાણે અનેક શકાઓનુંજ મહન કરવા લાગ્યો
તે રૂપમંજરીના ઉત્તમ ગુણ ઉપર સતોષ પામેલી વૃત્તિનું
આવરણ વારંવાર થવા લાગ્યું, જેમાં જે સાહસ કાર્ય
યોગ્ય હતું તે સાહસનું સ્વરૂપ તાદ્રશ્ય જોવામા આગ્યુ
તેથી કરીને ઇંદ્રનું હૃદય રૂપમંજરી તરફ જે આવા લાગ્યુ
અને નિશ્ચય કયો કે આજે સભામા નાચ કરવાને માટે
રૂપમંજરીને યોલાવવી જોઈએ, આ પ્રમાણે નિશ્ચય કરીને
રાત્રી સમયે સભા ભરીને રાત્રી ઇંદ્રે રૂપમંજરીને તે વખતે
યોલાવી-રૂપમંજરી ઘણા આનંદથી સભામા પ્રવેશ કરીને
ઇંદ્રરાજના સન્મુખ હાથ જોડીને ઉભી રહી આ વખતે
ઇંદ્રે રૂપમંજરી તરફ કૃપા બરેલા નેત્રથી નજર કરી, અને
કહેવા લાગ્યો કે-રૂપમંજરી ! તું જ્યારથી આ સભામા
આવી શકી નથી ત્યારથી તારા સ્વરૂપની મંજરી માહારા
હૃદયમાથી સુકાવા લાગી, જેથી તેવી સ્થિતિ જોઈને મને
બીલકુલ ઠીક લાગ્યુ નહોતું. વાડ, એતો જેમ બનવા
કાળ હતું તેમ બન્યુ પણ આ સભાનો ત્યાગ કરીને
આટલા દિવસ તું કેવી સ્થિતિમાં રહેતી હતી !

રૂપમંજરીએ જવાબ આપ્યો કે માહારાજ ! માહારા
હૃદયની વેદના હુંજ બાણ છું. જો કે આપે માહારા
હૃદયમા આપના દર્શન વિના થતિ વેદનાનો પરિણામ
બાથે હોત તો મારા ઉપર સાહસ યોગ પડતજ નહીં,
હે મેહેરબાન ! હું અબળા આપને શુ કહી શકુ ! ભાવી
બળ આગળ કોઈનું કાંઈજ ચાલતુ નથી, -મહાત્મા શ્રી
રામચદ્રજીને કેકઈના સાહસથી વનવાસ ભોગવવો પડ્યો
હતો. વળી રામચદ્રજીના સાહસથી શિતાજીને જમીનમાં
સમાસ કરવો પડ્યો હતો, તથા એજ પ્રમાણે બીજા પ્રસંગે
સાહસ કાર્યથી શિતાજીને વનવાસ જવું પડ્યું હતું; અને

અસહ્યમાં હવ કુશનો જન્મ આપ્યો હતો, પણ પરિણામે કેકઇને અને રામચંદ્રને પસ્તાવાની જરૂર પડી હતી, એકે તે મહાત્મા છતા તેમને પસ્તાવાની જરૂર પડી, યદ્યપિ બાવી બળનો યોગ મિથ્યા થયો નહોતો, એજ પ્રમાણે હું કમનસિખને આપના પવિત્ર કર્શનનો લાલ મળવો બધ થયો; આજે આપે મારા ઉપર કૃપા કરી, અને મને આ સુખારક સભામાં બોલાવી તેથી આપનો મોટો ઉપકાર માનું છું

રૂપમજરીનું વચન સાંભળીને ઇંદ્ર પ્રસન્ન થયો પછી રૂપમજરી પ્રત્યે બોલ્યો કે તમારા ઉપર આવેલા આરોપ માટે મને બીજી રીતે ઘણી શકાઓ થઈ છે, માટે હવે તે સઘળું દુર રાખીને હવે હું તમને મારી પાસે બેસવાને અત્યારથી અધિકાર આપુ છું. પણ અત્યાર સુધી તમે કયા વન ઉપવનમાં એકલા છતા નિવાસ કર્યો હતો !

આ વળતે હવે તક મળ્યો છે એમ સમજીને રૂપમજરીએ ઇંદ્ર પ્રત્યે કહ્યું કે માહારાજ ! જેવી રીતે વસતકતુ વીનાની કોકિલા શરદ અને હેમતકતુમાં વિકળ થઈને આમતેમ વૃક્ષ ઘટામાં લપાઈને અને મૌનપણુ લઈને બેસી રહે છે તે પ્રમાણે મારા હૃદયમાં વિરહાશી પ્રગટ થએલી સમાવવાને સારૂ કુજ વનમાં કૃપા કરવી નહી

હે રાજનૃ ! પછી મને એજ વિચાર આપ્યો કે ભદ્રમંડળના રાજકુમારની સાથે મિત્રાચારી કર્યાનો અને આપનો પોશાક મિત્રચારીના હકથી તેને આપ્યાનો જે આરોપ મારા ઉપર મુકાયો છે; અને તે આરોપથી હું મારી અલભ્ય પદવી ગુમાવી બેઠી છું - વળી આપ જેવા કદરહાનના હૃદયમાં જ્યારે ક્રોધાગ્ની પ્રગટ થયેલો શાન્ત થાય એવો નજ જણાયો, કે જેના પરિણામમાં મને મારી જીવંતમાં જે અપમાન મળ્યું નહતું તેવું જ્યારે મળ્યું ત્યારે મારા રહ્યમાં નિરાશા પ્રગટ થઈ; એમ ક્ષવાથી એજ નિશ્ચય કર્યો કે ભદ્રમંડળના રાજકુમારને મારે એવોજ

જોઈએ; જોવા વિચારથી મેં તે કુમારની મુલાકાત બે ત્રણ દીવસ ઉપર લીધી હતી, હે રાજન ! જેવી રીતે સ્વર્ગમાં નંદન વન છે તેના કરતાં પણ વિશેષ શોભાવાળો. એવો તો અનુપમ ઘણા વિસ્તાર વાળો બાગ છે કે તે બાગમાં હજારો સગેમરમર અને ધવળ સ્ફટિક પથ્થરથી જડીત કરેલા પુવારા છે તેમાં હજારો કુવા અને તેમાંથી રેટ ચંત્ર વડે કરીને અસ્ખલિત જળ લેવામાં આવે છે. ઠેર ઠેર કુજવન અને ઠેર ઠેર અનેક સુગંધી રોપાઓની મળા આવેલી છે. તેવા વિસ્તારવાળા બાગમાં તે ભદ્રમંડલ રાજાનો રાજકુમાર કે જેનું નામ મહનકુમાર છે તે મહન કુમાર અર્થાત મહનનો અવતાર શ્રી કૃષ્ણ પુત્ર પ્રદ્યુમન હતો, તેના પુત્ર અનિરુદ્ધ જેવો જોવામાં આવ્યો. તેનો વૈભવ વરણી શકાય તેવો નથી તેવા કુમારની સાથે થોડીક વખત મેં વાતચિત કરી હતી, જેમાં એવું જણાઈ આવ્યું કે તે રાજકુમાર દર વરસે બે વખત બાવન પરિચોનો નાચ કરાવે છે—આ હકીકત સાબળોને હું છક બની ગઈ, હરમિયાન ફરીથી રાજકુમારે અત્રક પુર્વક કહ્યું કે હમણા નાચ થયે ચાર પાચ રોજ થયા છે હવે છઠે મહીને બાવન અપ્સરાઓનો નાચ થવાનો છે, જો કે તે નાચ ઈંદ્ર મહારાજ પોતાના સઘળા પરીવાર અને જન સમુદાય સાથે જોવાને માટે અત્રે પધારે તો મને ઘણું સતોષ થશે અને આ સદેશો તમે જરૂર જરૂર ઈંદ્ર મહારાજને કહેશો. પછી પોતે શો પ્રતિ ઉત્તર આપે છે તેનો જવાબ મને જણાવશો તો મને ઘણુંજ આનંદ થશે આ પ્રમાણે તે રાજકુમારે આપને આમ ત્રણ દીધું છે આજે આપની સભામાં આવવાને હું ભાગ્યશાળી થઈ, અને આ સદેશો કહેવાને હું આજે લાયકમાં જણાઈ છું હે રાજન ! આ બાબત જેમ આપની આજ્ઞા હોય તે કૃપા ફરીને જણાવશો.

એકદમ પ્રસન્ન થયેલા ઈંદ્રે રૂપમ જરીને સાબાશી આપીને કહ્યું કે બાવન અપ્સરાઓનો નાચ મેં કહીપણ

જોયો નથી. અને તે સમયે આવન અપ્સરાઓનો નાચ જોવા માટે જ્યારે મેં પ્રયત્ન કર્યો ત્યારે તે લાભ મને મળ્યોજ નથી છતાં મને જોજ આશ્ચર્ય લાગે છે કે ભુમં-
ડલમાં ભદ્રમંડલ રાજના રાજકુમાર અલભ્ય નાચ જોવાને શી રીતે ભાગ્યશાળી થયો વાડ તેનો લેલ ગમે તેવો હોય પણ તે અપ્સરાઓનો નાચ ખાસ જોવોજ જોઈએ, જ્યારે એ રાજકુમારમાં ઉત્તમ પ્રકારની સુઘડતા અને પરાક્રમ હશે તોજ આવન પરિચો તેના આગળ નાચ કરતી હશે માટે તેવા પરાક્રમી વીર પુરુષ પાસે અદેશા વીના જવાને કંઈ જ હરકત નથી હે રૂપમંજરી ! તમારામાં જે ઉત્તમ શુણ્ણને નિવાસ છે તે વિશે મને પૂર્ણ ખાતરી છે, માટે હવે તમે તેને મળીને મારા વિચાર જરૂર જણાવજો અને તે શું કહે છે તે સમાચાર મને જણાવજો આજે સઘળી સભા તમારો નાચ જોવાને આતુર છે આ પ્રમાણે ઇંદ્રે જવાળ આપ્યો.

રૂપમંજરીએ તસલીમ કરી અને નાચતુ કામ થઈ ક્યું ઇંદ્રને અને સઘળી સભાને પુર્ણ આનંદ આપ્યો પછી ઇંદ્રની આજ્ઞા પ્રમાણે ઇંદ્ર જોડે પોતાની અસલ એકક ઉપર જઈને રૂપમંજરી શોભાને પામી ત્યાર બાદ કેલ-લીકવાર થઈ એટલે સભા ભરખારત થઈ

બીજે દિવસે રૂપમંજરી પ્રાત કાળમાં ભદ્રમંડલ નગરના વિસ્તિર્ણુ ખાગમાં જઈ પોહોચી, જતાંજ પ્રથમ પ્રતાપરૂપની લેલ લેવામાં આવી; પ્રતાપરૂપની સાથે રહીને રાજકુમારને સુલાખાત રૂપમંજરીયે લીધી, પછી સ્વર્ગમાં રૂપમંજરીને ઇંદ્રે જે વિચાર જણાવ્યો હતો તે વિચાર રૂપમંજરીયે મહાનકુમારને કહી સંભળાવ્યો; આ વખતે રૂપમંજરીને શું કહેવું તેના માટે મહાનકુમાર પોતાના અતઃકરણમાં ધણુંજ મહારાયો, કેમકે ખરૂં જોતાં આવન અપ્સરાનો નાચ મહાનકુમારે સ્વપ્નામાં પણ જોયો નહતો. વળી તેવો નાચ બતાવવાને સેંકડો જન્મ લે તોપણ શકતીવાન થાય નહી તેમ હતું. એમ છતાં હવે રૂપમંજરીને શું કહેવું તે માટે

વિચારમા ફસાયલા મહનકુમારે તે વખતે પ્રતાપરૂના સાથે રૂઢિ કરી, જે દ્રષ્ટિમા એજ જણાતું હતું કે હવે તમારે ઉતર દેવાનો છે આ વખત પ્રતાપદ્ર ઇક પાસેજ ઉભો રહ્યો હતો, તેણે રાજકુમારની સ્થિતિ જોઈને રૂપમજરી પ્રત્યે પ્રતાપરૂને કહ્યું કે ઇદ્ર મહારાજને પોતાનો ઇરાદો અતરે પધારીને અપ્સરાઓનો નાથ જોવાને બતાવ્યો તેથી અમને ઘણો આનંદ થાય છે હવે એ બાવન અપ્સરાની સભા આજથી છઠે મહિને બરાશે માટે તે સમયે ઇદ્ર મહારાજને અતરે પધારવા અમે આમ ત્રણ આપીએ છીએ. અને તમે પણ દર પખવાડીએ આ તરફ અમારા રાજકુમાર સાહેબની ભેટ લેતા રહેજે, જ્યારે આજથી છ મહીનાના દીવસો નજીક આવે તે વખતે ફરેક અઠવાડીયે યાને ત્રીજે દીવસે અતરે રાજકુમાર સાહેબને મળવાનો જરૂર પરિચય રાખ્યા કરજો અને તેવો પરિચય રાખવામા મને લાગે છે કે ઇદ્ર મહારાજ કદી પણ ના કહેશે નહીં, આ પ્રમાણે રૂપમજરીને પ્રતાપરૂને કહ્યું—ત્યારબાદ થોડીક વખત સુધી બેસીને રૂપમજરી ઇદ્રભુવન તરફ રાજકુમારની આજ્ઞા લઈને જવા લાગી

રૂપમજરીના ગયા પછી પ્રતાપરૂને ચટપટી થવા લાગી, અત્યારે જે સાહસ કામ માથે વોહોરી લીધું છે તે અલભ્ય છતા તે કામ કરવાને માટે કેવી યોગવાઈ કરવી. તેના માટે પ્રતાપરૂને વારવાર વિચાર આવવા લાગ્યા આવા વિચારમા પ્રતાપરૂ કેવળ શતબ્ધ બનિ ગયો હતો—અને તેવી પ્રતાપરૂની સુખસુદા જોઈને રાજકુમારે હાથ જોડીને કહ્યું કે મારા મેહેરબાન ! તમે જે વિચારમા પડ્યા છો તેનો ભેદ હું સમજી ગયો છું અત્યારે તો રૂપમજરી સાથે છ મહિના ઉપર ઇદ્રને અતરે આવવાને આમ ત્રણ કહેવરાવ્યું પણ છેવટે આપણી હાસી થવાનો વખત આવ્યા વિના નહીં રહે, કેમકે મે સ્વપ્નામાં પણ બાવન અપ્સરાનો નાથ જોયો નથી; અત્યારે હું મારી જીવગીમા પહેલ વહે-લીજ રૂપમજરીને જોઈ શક્યો છું એ તમામ તમારો

પ્રતાપ છે પણ બાઈ ! બાવન અપ્સરા ! અહાહાહા અપ્સરા જોવાને દુર્લભ છે તો બાવનનો મેળ એક મળશે ! તો શુ ! ઈંદ્રને અહિયા બાલાવીને નિરાશ કરવા પારથો છે કે શુ ! અને એમ થવાથી તે પોતાને અપમાન થયુ સમજાશે, પ્રીય મેહેરબાન ! ઈંદ્રને જે આમત્રણ કહેવરાવ્યું છે તે આમત્રણમા જણુંજ સાહસ કામ કર્યાનું મને જણાય છે, પછી તો તમારા હૃદયમાં તે સબધી કેવી યોગવાઈ થઈ કાઢી છે ! તે તો તમે જાણો કે પરમાત્મા જાણે પણ હું તો ખાતરીથી કહું છું કે અતરે આવેલી અપ્સરા જે કે સ્વર્ગમા નિવાસ કરનારી છતાં એજ અપ્સરા બાવન અપ્સરાઓનો નાચ અતરે થવાનું સાબળીને આશ્ચર્ય પામી હતી એમ તેની મુખમુદ્રા ઉપરથી જણાઈ આવ્યું હતું, જ્યારે સ્વર્ગમા નિવાસ કરનારને આશ્ચર્ય ઉત્પન્ન થાય ત્યારે આપણા જેવાની શી શુભશ હોય ! બાઈ ! તમે નિવૃત્તિમા હતા છતા હવે તમે મોટી ઉપાધી માથે વહોરી લીધેલી છે અને તેના પરિણામ કેવો થશે તેના માટે મને પોતાને મોટે સંતાપ પ્રગટ થાય છે એમ કહીને પ્રતાપેદ્ર આગળ રાજકુમાર નેત્રમાથી આસુ કાઢીને છેક ગળગળો બની ગયો

પ્રતાપેદ્રે કહ્યું કે હવે હું અત્યારથી એજ કામને માટે દેશાવર ખાતે ફરવા નીકળી પડું છું. અને માહારા આવતા સુધી બહુજ ગંભીર પ્રકૃતિવાળા થઈને તમે રૂપમજરી પ્રત્યે સારી વર્તણૂંકથી ચાલજો

તો શુ બાઈ ! મને એકલો રખડતો મુકીને તમે પ્રદેશ જવા પારો છો ! મને તમારા વિના એક ઘડી પણ ચેન નહી પડે. એટલું કહીને રાજકુમાર રડી પડ્યો

પ્રતાપેદ્રે તેને પોતાની છાતી સરસો આપીને કહ્યું કે બાઈ ! તમે આહાવા ગાંધર્વ દેશના બળવાન રાજાના પુત્ર થઈને ઇક સ્ત્રીયોની માફક નરમ હૃદય કેમ રાખો

છો ! આ મહત્વનું કામ પ્રદેશાટલું કયાં વિના થાય તેમ નથી; અને તે કામ કયાં વિના છુટકો પછું નથી માટે તમે મારા આવતા સુધી બહુજ હુશીયારીથી રહેજો અને પિતાજીની જે આજ્ઞા થાય તે પ્રમાણે વર્તવામાં કાંઈજ કસર કરતા માં.

આ પ્રમાણે કહીને પ્રતાપરૂદ્રે કમર બાંધવા માંડી. શરીર ઉપર લોહકવચ અને મસ્તક ઉપર લોહનો ટોપ લગાવીને તે ઉપર પાદનું બંધન કર્યું, લાંબી તલવાર કમરમાં બાધી દીધી, અને પીઠ ઉપર મળખુન ગેડાની ઢાલ રાખી તથા જમણા કાંધ ઉપર બાણને બાંધી રાખીને ધનુષની પ્રપંચા દીધી કરીને જોજ ખભા ઉપર બરાબી દીધી, આ પ્રમાણે અનેક શસ્ત્ર ધારણ કરીને અને રાજકુમારને ધીરજ દઈને પ્રતાપરૂદ્રે ધનજયરાજ (જે કે પોતાનો ગુરૂભાઈ તથા મુખ્ય રાજા છે) ને મળવા સાડે દરબાર ઘડમા ગયો.

આ વખતે રાણી વાસમાં ધનંજયરાજ ગયેલો હતો—રાણી વાસમાં ગમે તે વખતે જવાને માટે પ્રતાપરૂદ્રને પરવાનગી હતી તેથી પ્રતાપરૂદ્રે ત્યાં જઈ પોહોચ્યો. રાણીની દારીયોએ પ્રતાપરૂદ્રને આવતો જોઈને રાજાને રીતસર ખબર આપી તેથી જો વખતે રાણી—અને વસત કોઢીલા રાજકુમારી, અને ધનંજયરાજ પ્રતાપરૂદ્રને મળવાની આતુરતાએ રીતસર બેઠા હતા; પ્રતાપરૂદ્રે આવી પોહોચ્યો, અને રાજા ધનજય ઇત્યાદીક સર્વેને તેણે નમન કર્યો.

પ્રતાપરૂદ્રને શસ્ત્રાદિકથી સજ્જત થએલો જોઈને ધનંજયરાજ એકદમ વિચારમાં પડ્યો. અને પ્રશ્ન કર્યો કે કેમ બાઈ ! આજ શસ્ત્રાદીકથી સજ્જ થએલા જણુઓ છો !

પ્રતાપરૂદ્ર બાગમાં નિવાસ કર્યો હતો ત્યારથી અત્યાર સુધીમાં જે જે પ્રકારના બનાવ બન્યા તે તમામ વાત ધનજયને કહી,—હકીકત સાબળતાજ ધનંજયને ઘણુંજ આશ્ચર્ય લાગ્યું, સ્વર્ગમાં નિવાસ કરનારી રૂપમંજરી

આવતું, અને તેની સાથે ઇંદને આમ ત્રણ કહેવરાવતું જેમાં
 આવન અપસરાના નાચની તતખીર જણાવવી; આ સમયે
 પ્રતાપરૂપના સાહસ માટે ધન જયને ઘણું જ આશ્ચર્ય લાગ્યું.
 પણ તે આશ્ચર્ય સાથે પોતાના મુખ્ય ગુરૂનું વચન એજ
 વખતે યાદ આગ્યું જેમા નેત્રનું વચન હતું કે પ્રતાપ-
 રૂપથી જે જે કામ બનશે તે કામ તમે કહી પણ જોયું
 નહી હોય, આ વિગેરે વચન જાદ કરીને પણ પ્રતાપરૂપની
 તથ્યારી થએલી જોઇને ધનગચરાખનું હૃદય ભરાઈ ગયું;
 તે સાથે રાણીજીના નેત્રમાથી આશ્રુ છુટવા લાગ્યાં, ત્યારે
 એક બાળુએ વસંતકોકિલા દહ મગવાળી મહમસ્ત બનેલી
 આ વખતે ઘણાજ ઉડા વચારમા ઉતરી જતા ખીલેલા
 કમળ જેવું મુખ અત્યારે કનકાઈ ગએલું હોય તેવું
 જણાયું. આ વખતે વસંતકોકિલાના હૃદયમા વિચેત્ર અભિ
 એવો તો સળગવા લાગ્યો કે રંડ રીતે ચિતા (ચેહ) નો
 પણ અગ્ની કાઈક સારો રોગ, આહાવી સ્થિતિ તમામની
 પ્રથક પ્રથક બનતા ધન જયે મહુ કે પ્રિયભાઈ! તું માહારો
 જમણો હાય છે અને તારી જેવ્હાજરીમા મને ખીલકુલ
 સારું નહી લાગે, ખેર હવે માહારે ઇંદને પણ જોવો નથી.
 અને તે સઘળા ખટરાગની હુ મરછા પણ રાખતો નથી
 માટે તુ માહારી નજરથી દુર ન થાય એમ ઇચ્છુ છુ

પ્રતાપરૂપે કહ્યું કે આજથી છઠા મહિના ઉપર દેવ
 સમુદાય સાથે જ્યારે ઈંદ અને આવન અપસરાઓનો
 નાચ જોવા આવે તે વખતે મારી મરકરી થયા વિના રહે
 નહી, વળી બોલેલું પણી શકાયું નહી એવી કહર દેવ
 સભામા મારે માટે થાય તે કરતા મરવું ઘણું દરજજે શ્રેષ્ઠ
 છે સખબ એજ કાર્ય માટે હવે બહાર નિકળ્યા સિવાય
 છુટકો ઈજ નહી, એટલું કહીને તે પ્રતાપરૂપ વસંતકોકિલા
 તરફ એકજ નેત્રની પલલીથી જોઈ લીધી તે જોઇને વસંત-
 કોકિલાએ પોતાના નેત્ર જમીન તરફ દૃષ્ટિ કરેલા રાખીને
 નેત્રમાથી અશ્રુખિંદુ નાખવા લાગી અહાહા આ વીરબા-
 ળાનું જે હૃદય લેદાયલું પ્રતાપરૂપે જોયું તે વખતે વજ

જેવા રહ્યવાળો પ્રતાપરૂપ નરમ બની જવા લાગ્યો; યદ્યપિ પોતાનું સ્વ પાળવાને માટે અડગ થઈને ઉભોજ રહ્યો હતો. યદ્યપી શિશુ કામ કરવાને અને નિકળવાને જો કે તે ઘણોજ અટક હતો. યદ્યપી આગળ પગલું ભરી શક્યો નહોતો; આ વખતે તેના પગમા પ્રેમરૂપી બંધનનો કાચો તાતણો વીંટાયો હતો, પ્રતાપરૂપની આવી સ્થિતિ થયેલી ધનંજય અને રાણીએ જો બન્યોએ જાણી લીધી, યદ્યપી વીરભાળના હૃદયનો ઉઘાટ વીરરસને અપાવે તેવો હતો તેણીએજ એ વખતે પોતાના હાથમાનું પુસ્તક બગલમા મારીને પ્રતાપરૂપને કહ્યું કે અલભત સર મહં અને વીર પુરુષોનું કામ બોલેલું પાળવાનુંજ જરૂર છે તે કામમા ભલે શરીર ભય પણ કીર્તિ નજ જવા દેવી; આટલું સાંભળીને પ્રતાપરૂપને ઘણોજ આનંદ થયો. પછી રાજા ધનંજયને લેટીને અને રાણીજીને મસ્તક નમાવીને પ્રતાપરૂપ ત્યાંથી ચાલવા લાગ્યો.

આ વખતે વસતકોકિલા ત્યાંથી ઉડીને પોતાના ખાનગી મહેલના ઓરડાના પાછલા ભાગના ઝરોખામા પ્રતાપરૂપને જતાં જતાં ઝાખી કરવાને ઉભી રહી, પ્રતાપરૂપ સારી પેઠે જાણ્યો હતો કે વસતકોકિલા છબ્બા આવ્યા શિવાય રહેનાર નથી; એમ જાણીને સસથી સજ્જ થયેલો અને અંધ ઉપર બેઠેલો વીર નર એજ જગોએ થઈને ચાલવા લાગ્યો અને વસતકોકિલાના ઝરોખા નીચે અંધ લાવીને ત્યાં જરાક થોભ્યો; પછી નિરાશા ભરેલા નેત્રથી જાણે જોતો હોય તેવો તે વીર પુરુષ જણાવા લાગ્યો.

વસતકોકિલાએ પ્રતાપરૂપને કહ્યું કે, આ હાશી આપના વિના ક્ષણમાત્ર અહિયાં નહીં રહી શકે, એ નિશ્ચય સમજાવે. વળી જે સાહસમાં લાગ્યેજ આપના દેહમાં આપનો પ્રાણ રહી શકે, ઘણુંજ વિકટ કામ છે ત્યારે શું આ હાશીનું જીવન નિરાશાના બંધનમાજ ચાલ્યું જશે !

ના, ના, એમ નહીં બને, જેવી રીતે દોર ઉપર ચઢેલો નટ દોર ઉપરજ ધ્યાન રાખે છે તેજ

પ્રમાણે મારા અતઃકરણમાથી તમારૂં ધ્યાન લેશ પણ ખસવાનું નથી એજ અતઃકરણ એજ ધ્યાનને જોયાં કરશે અને જોલેલુ વચન પાળવાનું કાચું હાથ પગ કર્યા કરશે. એમ શ્વાસ મુકીને પ્રતાપરૂપે વસતકોકિલાને ધીરજ આપી

ખ્યારા હું સારી પેઠે જાણુ છું કે ક્ષત્રિ વીરનું શું કર્તવ્ય છે ! અલગત એ કામ આપને કરવાનું છે પરંતુ અત્યાર સુધી હું આપના હશું નથીજ કારકિ મતોષ માનતી હતી, શું તમે નથી જાણતા ! કે મારી ઉમ્મર વીસ વર સની થઈ ગઈ છે ! આ વખતે મારા સ્વાર્થની વાત બીલકુલ કરતી નથી કેમકે આપના હાથથી અત્યંત કઠિણ કામ થાય તે હું જોવાને ઇચ્છા રાખુ છું. પણ સરદાર ! હું આપના વિના બિચેન રહીશ એટલુંજ નહીં પણ આ ગાંધર્વ નગર મને ભુતાવળ જેવું લાગશે, આપ જ્યારે અરણ્યમા પથરાઓમા જ ગદોમા ભુખ ખ્યાસ વેઠીને હું ખ સહન કરે ત્યારે આ તમારી દારી શું સુખ-મલના પલગમા આજોટીને શરીરને સુખ આપશે ! સરદાર ! ભલે તે કામમા આપ યશ મેળવો આપ મારા તરફ તે કામ પુરૂ થતા સુધી મોહ રાખતા મા કેમકે તે કામમા ખલેલ આવ્યા વિના નહિ રહે, એટલું કહીને ઝરોખામાં નીચું જોઇને વસતકોકિલાએ અકસોસી જણાવી.

સાબાશ બિરાગના ! તમારૂં હૃદય વીરત્વના તત્વને જાણનારૂં છે તેથીજ મને સંતોષ થાય છે અને તે વચનો તથા તમારૂં મધુર સુખ કહી પણ હું વીસનાર નથી એટલું કહીને અશ્વને ઢોડાવતો ઢોડાવતો એક ક્ષણ માત્રમા પ્રતાપરૂપ એવો તો વેગથી ગયો કે પછીથી તે જણાયો નહીં

હજી લગ્ન પણ થયા નથી. પણ જેણીયે પોતાના તન મને કરીને પ્રતાપરૂપને વરિ મુકી છે એવી દ્રઢ વૃત્તિ-વાળી વારાંગના વસંતકોકિલા છન્નામાથી નેત્રમાથી આંસુ કાઢતી એક દર્મના આસન ઉપર બેઠી પછી તે વસંતકોકિલાએ એક પત્ર સવિસ્તર વર્ણનથી લખીને અને તેને અરાગર રીતે વાળીને પોતાના પલંગના મધ્ય ભાગમા

સુકથો; પછી આખો દીવસ અફસોસીમા વખત ગાળ્યો-
ન્યારે રાત્રી પડી ત્યારે પેતાની વિશ્વ સુ દાશીયોને ફરેક
જગોએ કામ માટે કાંઈ પણ મિસ કાઢીને મોકલો દીધી.
પછી રાત્રીના અગીયાર વાગ્યાનો ન્યારે સમય થયો ત્યારે
દરબાર ઘઢની પાછલી બાબુએ હોરડુ સુકીને અને તે
આધારે ઉતરીને શસ્ત્ર અસ્ત્રાદિકથી સજ્જ થઈને અને
ત્યાર પછી એક ઉત્તમ પ્રકારના અશ્વ હપર આરૂઠ થઈને
કોઈને ખમર પડે નહીં એવી રીતે નગર બાહર નીકળી
પડી, -જેમા વાચક વર્ગને એટલું માલુમ પડશે કે પ્રતા-
પદ્રુના પછી આ વસતકોકિલા પીસ્તાળીશ ઘટિકા પછી
નીકળી ગઈ.

પ્રકરણ ૧૫ મું.

નિય નિયમ પ્રમાણે પ્રાત કાળમા સુવર્ણ ઘટ લઈને
પોતાની માતૃશ્રીનો જોડે બેસીને હાતણુ પાણી કરવા
બેસનારી તથા પ્રાત કાળમા માતૃશ્રીના દર્શન કરનારી
તેમજ માતૃશ્રીની જોડે બેસીને કેસર કરતુરી મથાલેદાર
ઉષ્ણ દુધ પીનારી વસતકોકિલા અત્યાર સુધી નિદ્રામા
કેમ ઘેરાઈ ગઈ છે તે બાબત તપાસ રાણીજીએ દાશીયોને
મોકલીને કરાવ્યો, ત્યારે તેના ઓરડામા કાંઈજ જણાયું
નહી, આવો એકાએક દેખાવ જોઈને ઘણી ચિતા થવા
લાગી, વળી પુર્વે જીન પ્રદેશના હરીફજનો વસતકોકિલાને
હરિ ગયા હતા તે બાબતની વાત ચાહ આવવા લાગી,
એજ વખતે ધનજય રાજા ચિતાતુર થયેલો વસતકોકિલાના
સંગારેલા રૂમમાં રાણી સહવર્તમાન ગયો, અને દાશીયોને
બોલાવીને તપાસ કર્યો, ત્યારે દાશીયોએ ઉત્તર આપ્યો કે
ગઈ રાત્રીએ તે બાધ સાહેબે અમને પોતાની પાસે સુઈ
રહેવાની ના કહી હતી તેથી અમે અમારી બેનપણીએ જોડે
સુઈ રહી હતી, ધનજયે વિચાર કર્યો કે ઘણા ભાગે
તેને કોઈ હરી ગયું નથી પણ બાણી બુજીને ન્યારે
દાશીયોને પોતાની પાસેથી ખસેડી કે ત્યારે તેનું કારણ

કોઈ બીજુજ હોયું જોઈએ, આ પ્રમાણે વિચાર કરીને, રાણી અને રાજાએ બન્ને ઉદાશી ચહેરેથી છબ્બાં ઉભા રહ્યા એ વખતે છબ્બાં બાંધેલું દોરડું જોવામાં આવ્યું અને છબ્બાની પાછળ બાળુ ઉપર વસતકોકિલાનો અંધ જોડે તે વસતકોકિલાનાજ દેખરેખમાં હાથપાંચે બાંધેલો રહેતો હતો. તે અંધ પશુ જોવામાં ન આવ્યો, આ દેખાવથી ધનજયને વધારે ચિંતા થઈ, એટલામાં વસતકોકિલાની ઢાંશી એક પરબીડીયું હાથમાં લઈને ધનજય રાજાના હાથમાં આવ્યું અને કહેવા લાગી કે હે રાજેન્દ્ર ! વસતકોકિલા બાંધ સાહેબના પલંગ બાજી મેં રહેજ નજર કરી ત્યારે તે પલંગમાં આ પરબીડીયું પડેલું જણાયું જે ઉપર વસતકોકિલા બાંધ સાહેબના અક્ષરો જણાય છે અને તે ઉપરનું ચરનામું વાચતા તેમની બેહેનપણી વિબુધા ઉપર લખેલું છે એવું દેખાય છે. એમ કહીને તે ઢાંશી માંન થઈને બાળુએ ઉભી રહી.

ધનજયે તે પરબીડીયું ખુલ્લું કરીને જ્યારે વાંચ્યું ત્યારે તેમાં નીચે લખ્યા પ્રમાણે મતલબ હતી.

બેહેન વિબુધા !

હવે મહાને માટે કે થોડી સુઘતને માટે જેમ બાવી બજ હોય તેમ મારે અને તને દરરોજ મળવાનો લાભ દુર થયો છે હું તને દરરોજ કહેતી હતી કે જેણે મારૂં રક્ષણ કર્યું છે એવા શુરવીર પરાક્રમિ બહાદુરને તન મનથી વરી ચુકી છું. મેં મારા પિતાજી તરફથી ઘણી રાહ જોઈ પણ મારૂં લક્ષ તેમની સાથે કર્યું નહીં. એવડ પરિણામમાં મારા હૃદયમાં નિરતરને માટે નિવાસ કરનાર પ્રિય પ્રતાપરૂદ્ર આજે પ્રાતઃકાળમાં કોઈ એવા કઠોણ કામને યોજવા નિકળી પડ્યા છે કે કાતો શરીરનો અંત આવે અગર કાંતો ગમે તેમ અનિદ્ર યોગ બને એવું કાંઈ કરવામાં સાહસ વાપરીને તે નીકળી પડ્યા છે, જેમાં તે

સત્યવક્તા, અને નિમકહલાલ રાજબક્ષ પોતાની જાણી જગલમાં તથા પથરાઓમાં ભટકીને સહેન ન થાય એવું દુખ લોગવવાને બાહેર નીકળી પડ્યા છે પ્યારી ગિહેન ! આ દુનિયામાં શું લઈ જવાનું છે ! સુખ અને દુખ એ માનનાર મન છે, યદ્યપિ રહ્ય કેન્દ્રમાં જ્યારે પ્રેમનો નિવાસ થાય છે ત્યારે તે પ્રેમ લોહ ચુબકની માફક આકર્ષણ કરે છે અજ્ઞાન પતંગિયો દ્વિપક્ષમાં ઝપલાય છે તે જો કે મોહ છે, અજ્ઞાન મૃગ નાદ લુપ્ત થાય છે તે પણ જો કે મોહ છે. અજ્ઞાન સર્પ મોહરના નાદને વશ થએલો વાદીના કંડીયામાં પરત્ર રહે છે તે પણ મોહ છે. અજ્ઞાન મયુર મેઘ દળને જોધને આનદ માને છે અજ્ઞાન કુસુદિનિ ચંદ્ર પ્રકાશથીજ પ્રકુલ રહે છે. અજ્ઞાન કમળ સૂર્ય રશ્મિયોગે પ્રકુલ બને છે એમ અનેક પ્રકાર બને છે યદ્યપિ હું અજ્ઞાન નથી, મને જે ઉપકાર કરેલાની કદરની લાગણી થએલી છે તે સાથેજ સદાને માટે પવિત્ર અને નિર્મળ પ્રેમ પ્રતાપદ્રૂ સાથે મારો જોડાયેલો છે તે તમામ હકીકતનું અનુભવનું મારા પવિત્ર માત પિતાને ખીલકુલ રહ્યું નહોતું તેમણે પણ પ્રતિજ્ઞા કરી હતી કે પ્રતાપદ્રૂને મારી વસતકોઝિલા આપવાની છે યદ્યપિ આટલો બધો સમય વ્યતિત થયો તે પણ મારા લક્ષ કર્યા નહીં. જેમાં છેવટે આવા પરિણામમાં જે સાહસ પ્રતાપદ્રૂ વીર પુરૂષે વાપર્યું છે તે સાહસ કર્મ નહિ કરવા દેવાને મારા માત પિતાએ પ્રતાપદ્રૂને ના કહેવી ઘટતી હતી. યદ્યપિ પોતાના સ્વાર્થ માટે તેવો વિવેક વાપરી શક્યા નથી એમ હું અત્યારે અનુમાન કર છું પણ કદાચ લાવી યોગે અનિષ્ઠ બને ત્યારે મારે કાષ્ટ ચિતા ખડકીને બળવાનો પ્રસંગ આવ્યા શીવાય રહેજ નહિ. તે કરતા મારા હૃદયમાં વસનાર પ્રાણ પ્રિયને મદદ આપવા માટે હું શા માટે ન નિકળી શકું ! પછી આ દેહ શા કામમાં આવવાનો હતો ! લુપ્તો અને સ્વાર્થી પ્રેમ શા કામનો ! સત્ય પ્રેમ અને પરસ્પર સંતોષ એજ આ સસા-

રમાં સુખ છે બલે કદી અનવચનું સુખ હોય નહીં બલે
 કદી જમીન ઉપર પડી રહેવાનું હોય બલે કદી આખા
 દીવસમા નવટાક આટાનો દુકડો સુકો ખાવાને મળતો હોય
 તો પણ જ્યારે પતિ અને પત્નિ વચ્ચે આનંદમય પ્રેમ
 હોય છે ત્યારે તેવી સમગ્ર દુખપ્રદ સ્થિતિ ઉપર કંઈજ
 દરકાર રાખવામાં આવતો નથી. પતિ જ્યારે વિપત્તિ સોમલે
 ત્યારે આપણને મળેલું સુખ કંઈજ કામનું નથી, - જો કદર
 કરવાની શક્તિ કિવા ઉપકાર માનવાને વિવેક હોય તો
 મારો ભાઈ મહનકુમાર માને, જો હૃદયમા વિવેક સાથે
 લાગણી ધરાવે તો મારા પુન્યપિતાશ્રી પ્રતાપરૂદ્રને એકલો
 મોકલે નહીં; આજે તેણે કોઈની સહાય લીધા વીના પડે
 એકલો પ્રવાસ સહન કર્યો છે ચદપિ મારા પીતાજીએ
 તેને આગ્રહ કરીને મદદગાર તરીકે પાંચ ચોદા પણ આપ્યા
 નથી, તો પછી મારા અંત કરણમાં તે પવિત્ર વીર નર માટે
 શામાટે લાગણી ન થાય ! તે વીરપુરૂષે મારા બચાવ માટે
 જે સાહસ વાપર્યું છે તે સાહસમા વખતે પ્રાણ જવાનો
 વખત હતો ચદપી મારા હિતને માટે તેમણે પોતાના
 શરીરના બચાવની કાંઈજ દરકાર રાખી નથી જ્યારે તેવીજ
 પ્રકૃતિવાળો એકલોજ નીકળી પડે જ્યારે તેની સાહસ વૃત્તિ
 પત ગિયા પ્રાણી જેવી છે ત્યારે આગળ જતા કેવા કાર્યમાં
 શું થશે તેના માટે મારા માનેલા પતિને માટે મારેજ વિચાર
 કરવાનો છે, - આટલા કારણ માટે હું તે પ્રતાપરૂદ્રની સહા-
 યતા માટે નીકળી પડી છું પરંતુ તે પ્રાત કાળમાં નીકળી
 ચુક્યા છે અને હું રાત્રિએ લોકો નિદ્રાવશ થયા પછી
 નીકળી છું જેમા તેમની અને મારી વચ્ચે પ્રવાસને માટે
 પિસ્તાળીસ ઘટીકાનો અંતર થયો છે તેમાં તે કયા મારગે
 જઈ ચઢ્યા હશે અને હું કયા માર્ગે જઈશ તેના માટે
 મોટો અઢેસો રહે છે.

બેહેન ! તું શીકર કરતી માં મેં મારા અગ ઉપર કવચ
 ટોપ ઇત્યાદિક ધારણ કર્યા છે શસ્ત્રઅસ્ત્રાદિકનો ઉપયોગ
 કરવાની શક્તિ મારામા કેટલી છે તે તું જાણે છે અથ

ઉપર બેશીને મેં કેવાં કેવાં કામ કર્યાં છે અને તે બેધને માગ પિતાજીને મેં કેવો સંતોષ ઉપજાવ્યો છે ! તે પછી તને ખબર છે તેથી મારા મર્દ પોશાક ઉપર કુટિલ તથા હરામી માણસોની નજર નહીં જાય; હું ધણીજ તજવીજથી સુસાફરી કરીશ, અને મારો તેમના પ્રત્યે નિર્મળ પ્રેમ હશે તો મને તે વખતે પછી હું તેમને મળીને તેમની ફાસી તરીકે મઠક કરવાને હું ઉભી રહીશ; બાવી યોગની કાંઈ જુદીજ ગોઠવણ છે પછી પરમાત્મા જે કરે તે ખરૂં

તથાસ્તુ

આ પ્રમાણે રાણીજી સમક્ષ ધનજયે પત્ર વાંચ્યો - પત્ર વાંચીને ધનજય અને રાણીજીએ દીલગીરી સાથે ઉભી સ્વાસ સુક્યો; છાતી ઉપર હાથ સુકીને વસ તકોકિ લાના પવિત્ર હૃદયના બન્યોજણ વખાણ કરવા લાગ્યા, જે ઉદ્દેગ વસ તકોકિલાને કોઈ હરણ કરી ગયું હશે તેવી સમજીતીનો ફેલાયો હતો તે ઉદ્દેગ દુર થયો પછી વસ તકોકિલાના પવિત્ર અને પુજનીય -હૃદય પ્રતાપદ્રૂ પ્રત્યેતુ પત્ર ઉપરથી જાણીને ધનજયને સંતોષ થયો, તે સાથે રાજકુમારી વસ તકોકિલા એકલી છતા પ્રયાસે નિકળે અનેક સકટો ભોગવશે તેના માટે ચિંતા કરવા લાગ્યા, આ વખતે જેમ બાવીયોમ બને તે ખરૂં જેમ માનીને રાજા અને રાણી એ બન્યો રાજધણીમા રાજાથી વિકળ બનેલા ગયા.

પ્રકરણ ૧૬ મું

અચાનક સપાઈ જવાનો પ્રસંગ.

અચાનક જંગલોના રસ્તે ચઢેલો બહાદુર વીર પુરૂષ અળકતા ફળવાળો બાલો પેંઝાના એક ભાગ ઉપર ટેકાવીને બેસેલેર ઘોડાને ગતી આપતો હતો. શરદ ઋતુને લીધે કન્યા અને તુલા રાશિનો મુખ આકાશમાં જળ

વિનાના વાદળાને ઉઠીને રશ્મિ આપતો હતો અને તે ચોગે
 કરીને હવે પછી હેમત ઝાતુ વિરાજમાન થશે એવો સંદેશો
 પ્રત્યક્ષતા દુટાં પુટયાં નિસ્તેજ વાદળાં પશ્ચિમ દિશા એ
 મહ મહ મતીવાળા કહિ જતા હતાં. અને તે સમય
 યોગથી મહ મહ ઠંડા પવન વેહેતો હતો આ સમયે શ્રાદ્ધ
 પક્ષ ઉતરીને નવરાત્રીને વખત આરભ થવાની શરૂવાત
 હતી. જેમાં અધિન મુકલ પક્ષની પ્રતિપદા હોવાથી ઘટ
 સ્થાપનનો દીવસ હતો. પણ ભયાનક જંગલના આડા
 અવળા રસ્તામા અને ડુંગરાઓની ભયંકર વાડી યુક્તિ
 આવવીએમાં ઘટ સ્થાપન (દુર્ગાદેવીની ભક્તીનો) ઉત્સાહ
 કયાથી હોય ! આ તરફ તો મોટા સાગ વૃક્ષના પાંદડાનો
 ખડખડાટ સામળવામા આવતો હતો. યદ્યપિ ઘોડેસ્વાર
 મુસાફરનો ઉમંગ કાર્ય યોજવાને માટે બળવાન થઈ પડ્યો
 હતો. જો કે અત્યારે માર્ગની માહિતિ આપનાર તેની
 સાથે કોઈ પણ નહતું. જો કે હજી તે પોતાનું ધારણું
 કામ પાર પાડવાને માટે કયે માર્ગ થઈને કયા જ-
 લુ ! તેના માટે પછી રીતે અભણ્યો છે છતા તે એકલો
 આધાર વિના શા માટે વૃથા પશ્ચિમ કરતો હશે ! અને
 આવા વિચાર વિનાની શૈલીયે ચઢનાર સાહસીને સુખ કેમ
 ન કહેવો એમ હરકોઈ જ્યારે આ જનાર મુસાફરનું કામ
 જોશે ત્યારે તેવો વિચાર કયા વિના રહેશેજ નહીં પણ
 આ મુસાફરના હૃદયમા કેવી ગોઠવણ ઘડાઈ છે તેવો એ
 મુસાફર વિના જીભુ કોઈ બાણી શકે તેમ નહોતું તો
 પણ તેના કાર્ય અને તેના હલન ચલન ઉપરથી અનુમાન
 થાય છે કે જ્યાં નિર્જન સ્થળ હોય ત્યાં દૈવિક ચમત્કાર
 હોવો જોઈએ, અને ભયંકર સ્થળોમા નિવાસ કરવાથી
 ભયંકર વસ્તુનો કાંઈ શોધ મળી શકશે. એવા તેના વિચાર
 હોવા જોઈએ એવો અનુમાન આ મુસાફરને જોઈને થવા
 જોવો હતો. બરાબર મધ્યાહ્નકાળ થયો એટલે એક સરોવર
 આગળ વડના ઝાઠ નીચે ઉતરી પડ્યો. પોતાના અધિને
 વડની ઝાડી વડવાઈ સાથે દોરડેથી બાંધ્યો અને પોતે

હડપ્પીમાંથી લોટેા કાઢીને સરોવરમાંથી જળ લઇને વડના ઝાડ નીચે આંચેા, એક ડાઢડામા ખાવાને માટે રાખી મુકેલુ ભાથુ હતું તે ખાઇ લીધુ આ વખતે સૂર્યના વાઢળી તાપની અસર થતી હતી પણ સરોવર કીનારા ઉપર વડના ઝાડ નીચે સ્ત્રીનળ પવન આવતો હતો. તેથી મુસાફરીના કારણથી થાકેલા મુસાફરને ઘણુજ સારુ લાગતું હતું, તેથી ઘાસીયો પાથરીને તે ઉપર ઓઢીગણુ ઢેતો આળોટવા લાગ્યો અને હવે કેમ કરવું ! તેના માટે વિચારમા તઢ્ઢીન થઇ ગયો, રસ્તો અન્નહયો હતો. તેમજ આ સરોવર ચારે બાજુના વી ટાયલા ડુગરોની મધ્ય ભાગમાં સજીવન જળ વાળુ સમુદ્ર જેવુ અખુટ હતું તેમા લાખ્ખો અને કરોડો પોયણીયો હતી, કમળનો સમુદાય એટલો બધો પ્રફૂલ્લ જણાતો હતો કે તે સઘળી કુઢરતિ રચનાની મન્ન મુકીને ત્યાથી બીલકુલ ખસવાનું માન થતું નહોતું. પણ આ વખતે તે કુઢરતિ મન્નનું સુખ લેવાનું અઢ મુસાફરે બાજુએ રાખ્યું હતું અત્યારે તેના હૃદયમા ઉપરા ઉપરી વિચારોનું આટલુ અસિ ઉપર મુકેલા ડુધના ઉલરાની માફક થવા લાગ્યું. પ્રથમ તો તેણે એજ શોચ કયો કે ઓ ભગ્ન ડલનો સઘળો પ્રઢેશ ડુગરોની આવલ્લીથી વિ ટાયલો છે તેથી જ્યા જ્યા જઇયે ત્યા ત્યા વિકટ ડુગરાઓની શાખા શિવાય બીજુ કઇજ જોવામાં આવનાર નથી, તો પછી હવે માર્ગને માટે કોહોને પુછવાનું રહ્યું ! કહેવતમા કહ્યું છે કે બગડે બે, અર્થાત બે માણસથી ધારેલા ગુપ્ત કાર્યની સિદ્ધિ થતી નથી, ઉલટામા સાથે રહેલા માણસની વ્યવસ્થા માટે કાળજી રહે છે સઘળા માણસની એકજ પ્રકૃતિ કયાથી હોય ! ત્યારે બીજા માણસની સહયતા આ જોએ શા કામમા આવવાની હતી ' જેવી રીતે અન્નહયો છતા હુજ વિચારની શ્રેણી ઉપર ચઢ ઉતર કરેલું તેવી રીતે જો કે બીજો કાયર હોય તો ઉલટામા અહિથી પાછુ જવાને માટે મને શિક્ષણ આપવા તૈયાર થાય, તો પછી તેવી દખલ મારી જોડે શા કામની ! ગમે તેમ થાય

તો પણ મુખ મારેજ લોગવવાનું છે તે પહેલાં અત્યારે તો
 અનેક પ્રકારની હરકતો રૂપી દુખના હુઝાર ઉપલાવવાના
 મારેજ છે. આદ્ય જીવ ! હવે તો વિચારમાંને વિચારમાં
 સોજ પડવા આવી; અરે આ સરોવર આ વખતે તનદુસ્તી
 જે બંધ છે તેવી મજા બીજે કંઈ જોવામાં આવી નથી.
 ત્યારે હવે મારે કેમ કરવું ! ઘોડાને આજે ચાલવામાં
 બહુજ ગતી આપીછે તોપણ સરાસરી ત્રીસ કોસ ચાલેલો
 થાકી ગયેલો હોવો જોઈએ; સાજ પડવા આવી છે. તેથી
 થોડી વખતમાં હવે મુસાફરી કેટલી કરવાના હતા ! તે
 કરતા આ જળાશય પણ છે અને તેના કીનારા ઉપર લીલી
 ઘાસ પણ છે માટે ઘોડાને છુટો મુકીને ઘાસ ચરવા મુકી
 હઉં અને જળ પ્રાશન કરીને તેનો પરીશ્રમ પણ દૂર થશે.
 સખળ આજની રાત્ર આજ પૃથ્વી ઉપર ગુબારવી યોગ્ય છે
 યદ્યપિ રાત્રી વખતે જળાશય ઉપર વાઘ વરૂં ઇત્યાદીક
 જળ પીવા સાફ આવે તે વખતે માહારા અદીક જળ પીવા
 સાફ આવે તે વખતે નાહારા અધને મારી નાખે એવો
 સંભવ છે, યદ્યપિ ઠીક છે તેના માટે છેક સાયંકાળે હું
 ગોઠવણ કરીશ આ પ્રમાણે વિચાર કરીને પવનની લેહર
 લોગવાથી તે નિદ્રાધિન થયો, એટલામાં જોત જોતામાં
 પશ્ચિમ બાજુએ છેક નિચાણમાં સુર્ય લગ્નિ ગયો એ
 જ ગણમાં દીવશના ઉઠનાર પાયિયો દરેક વૃક્ષ ઉપર ઠર-
 વાને કલરવ કરવા લાગ્યા એટલે આ વખતે તુરત બાંધત
 થઈને તે મુસાફર ખેડો થયો; અને લીલી ઘાસ ચરતા
 ઘોડાને પકડીને તેને જળ પાન કરાવીને એક ઘટ્ટ બોરડીના
 વિસ્તારવાળા બળામાં તલવારથી કાપીને મોટું બારણું
 બનાવીને તેમાંની જગો સાફ કરીને તેમાં ઘોડાને છુપાવ્યો
 અને પેલું પાઉંલું દાર આખરાથી ઢાંકી દઈને ત્યાંથી સચેત
 થતો વૃક્ષ નીચે આવીને ઉભો રહ્યો તે વખતે અધારૂ
 થવાની શરવાત થઈ હતી, તેથી વૃક્ષ ઉપર ચઢીને બન્યો
 વિસ્તારવાળા ઠાળાના સાથેમાં ત્રીજી ડાહ ઉંચેલું હતું એવા
 ત્રિલોર ખુણા ઉપર બાંધીયો મુકીને પજાંડી બાળીને તે

સુસાકર નિવૃત્તથી પોતાના ગુરૂના નામથી હાથમા માળા પકડીને બેઠો, આજ અગ્નિનાસના સુકલ પક્ષની પ્રતિપદા અર્થાત નવરાત્રીનો પેહેલો દિવસ ઘટ સ્થાપનનો હતો, તેથી અદ્રમા માત્ર ઢોઢ ઘટિકા હતો નહતો તેવો પૃથ્વીની છેક નીચાંણુ ઠક્ષામા ગુપ્ત થયો, તેથી સઘળા ભયંકર વેરાન પાહાડી જંગલમાં અ વખતે અધારૂ પ્રસરાયલું હતું. સમુદ્ર જેવા વિશાળ સરોવરમા જે દેખાવ દીવશે જણાતો હતો તેનાથી વિલક્ષણ રીતે અધારામા ગુદીજ પ્રકારનો જણાવા લાગ્યો, મોટા વિસ્તારવાળા મધર પરસ્પર જળમાં તોફાન કરવા લાગ્યાથી પાણીની છોળ ઉડી રહી હતી. તે મઢ મસ્ત મધરનો ચિકાર રાત્રીએ જુદી પ્રકારનો જણાતો હતો, મઢ મઢ પવનના સપાટાથી વૃક્ષના પાહડા હાલ્યાં કરા હતા અધાકારમા આકાશની અંદર ઘુઠપક્ષીયોના પાખનો સપાટો સળગાતો હતો મોટા સરોવરના કિનારા બાહેર કારંડ અને સ્નારસ પક્ષીયોનો ચકિત શબ્દ કાને આવતો હતો, આ સઘળો તમાસો ચારે બાજુ નજર કરીને સુસાકર જોયા કરતો હતો, લગભગ અર્ધરાત્રનો સમય થયો એટલે એકાએક આકાશમાથી ત્રણ સ્વરૂપવાન સીયો એજ વડના વૃક્ષ નીચે આવી પોહોચી, તખ્તને ત્યાં ઠરાવીને તે ઉપરથી ઉતરી પડી, તેમણે સીયોના મસ્તક ઉપરના મુકુટના મધ્ય ભાગમા મોટા હીરાનો ચળકાટ હતો તે દરેક તખ્તની બન્યે બાજુએ દીવાલમા દીપકનો પ્રકાશ અખડિત રાખેલો હોવાથી તે પ્રકાશને લીધે જણાતું હતું અને તે દરેક તખ્ત ઉપર બંધે દીપકો વીજળીના તેજ જેવા હોવાથી હબરો દીવા કરતા પણ વધારે પ્રકાશ જણાતો હતો, તેવા પ્રકાશથી આ આવેલી ત્રણે સીયોતુ અદ્ભુત મોહક સ્વરૂપ જણાતું હતું તે ત્રણે જિયો પેકો બે સીયો ત્રીસ ત્રીસ વરસની ઉમરની હતી અને ત્રીણ સી લગભગ પંદર વરસ ઉમરની જણાતી હતી-તેમાં પંદર વરસ ઉમરવાળી સીયે બે સીયોને પ્રશ્ન થયો કે બેહેન ! હું તમારી સાથે આ રમણિય સરોવર ઉપર આજેજ આવી છું જેમા આ બાજુ બાજુના

પર્વતની આવહી વચ્ચેના સરોવરને જોઈને ઘણુંજ આનંદ પામીશું; આ પ્રમાણે સાંભળીને પેલી બંને પ્રોહા સ્ત્રી પ્રત્યે એક સ્ત્રીએ પેલી જીવાન સ્ત્રીના ગાલ ઉપર ચુંબન કરીને કહેવા લાગી કે ખ્યારી ! આ સરોવર ઘણુંજ અદ્ભુત છે; જે વખતે મહિસાસુર રાક્ષસ ઉત્પત્ત થયો તે વખતે દેવ વીગેરે નાશી નાશીને શુભ અવાસમાં રહ્યા હતા, એવા શુભ અવાસ ત્રણ છે તેમાં સાક્ષાત ઇંદ્ર જે જજોએ સત્તાયો હતો તે ભદ્રમંડળના ડુંગરી પ્રદેશથી કાંઈક દુર એક એવી તો શુભ શુદ્ધ છે કે તે જોઈને આનંદ પ્રગટ થયા શિવાય રહે નહીં. એજ પ્રમાણે સદાશિવ અને વિષ્ણુ તથા બ્રહ્મા વિગેરેને રહેવાને માટે આ સરોવરની ઉત્તર દીશાએ એક શુદ્ધ છે જે શુદ્ધમાં દ્વાર ઉપર સિંહુર રંગથી ચક્ર અને શખનું નિશાન ચિત્રેલું છે તે નિશાન એજ વખતનું કુદરતિ કરેલું છે અને આ સરોવર દેવોની આજ્ઞાથી વિશ્વ-કર્મોએ રચ્યું છે માટે આ અદ્ભુત સ્થાન છે ખ્યારી ! અમે તો ત્રીજે ચોથે રાત્રી સમયે જળકીડા કરવા સાડ્ હમૈશા આવીએ છીએ તથાપી તુ અમાણી હોવાથી આજે તને લાભ્યા છીએ ચાલો હવે આપણે આપણા સુકટ વિગેરે ઉતારીને જળમા વિહાર કરવા સાડ્ અદર પડીયે આપણા માટે જળમાં મઝા આપનાર અને અનેક પ્રકારના લાયને દુર કરનાર સરોવરમાજ વાહન તઈયાર છે એમ કહીને સુકટ વિગેરે ઉતારીને તપ્પ ઉપર ચુકયા શરીર ઉપર કિમતી વસ્ત્ર હતા તે કાઢીને પ્રવેત વસ્ત્ર ધારણ કર્યા પછી દરેક જણીયે પોતાની કાચળીમાથી સુવર્ણની ડાબડી અઢેક કાઢીને તે ડાબડી પોતપોતાના કનકના તપ્પ ઉપર ચુકી; પછી એથી દાબડી લોખંડની હતી તે ડાબડીજ ખુદી કરીને તે ઉપર પેલી કનકની ડાબડી સાથે વળગાડેલો બાઠો વાળ હતો તે વાળનું ઘર્ચણ કરવાથી લોખંડની ડાબડીમાથી કાળા રંગનો બીહામણો અને વિકાળ કદવાળો માણસ નીકળ્યો, તેના હાથમાં ખુદી તરવાર હતી, તેનું ચરીર ખુદ્દ હતું, તેના મસ્તક ઉપર ટુંકા વાળ અને નાક ધણ

અપદ્મ હર્તુ; તેના બાડા હોઠ વડા જેવા હતા, શરીરે ઘણોજ દૃઢ અને બળવાન હતો, તેવો માણસ પ્રગટ થયેલો એ હાથ ભેડીને ઉભો રહ્યો; તે વખતે પેલી પ્રાઢ વયવાળી બે સ્ત્રીયે ઉત્તર આપ્યો કે નિયમ પ્રમાણે આ તપ્ત વીગેરે અમારો તમામ સામાન તેને સ્વાધીન કરીએ છીએ તેમા ફરેક તપ્ત ઉપર અમારી સુવર્ણની ઢાબડી ઉપર વધારે ધ્યાન આપજો હાં કે ! એટલું કહીને તે ત્રણે સ્ત્રીઓ સરોવરના કીનારે જઈને ઉભી રહી અને ત્રણ તાળીઓ બજાવી, એટલે મધ્ય ભાગમાંથી સુસવાટા મારતા મસ્ત મધરો કીનારા આગળ આવીને ઠરી રહ્યા, તે ફરેક મધર ઉપર ફરેક સ્ત્રીઓ નીવૃત્તિથી બેઠી. એટલે સપાટાખંધ પેલા મધર મોટા વીસ્તારવાળા તળાવની મધ્ય ભાગમાં આવ્યા ગયા, તે તળાવનો મધ્ય ભાગ ત્રણ કોસનો હતો એટલે તે તળાવનો ઘેરાવો અઠાર કોસનો વીસ્તારવાળો હતો, તેથી તે તળાવના મધ્ય ભાગમાં જનાર તળાવના કીનારા ઉપર બંદુકનો અવાજ થાય તોપણ સાબળી શકે તેમ નહતું. વળી અધારી રાત્ર હતી, તેથી તે વિચિત્ર સ્ત્રીઓ જળ વિહાર કરવા સાફ કેટલે બધે દુર ગઈ તેનો પત્તો લાગ્યોજ નહીં.

આ તરફ પેલો કાળા શરીરવાળો પ્રચંડ માણસ હાથમાં ખુદી તલવાર લઈને ત્રણે તપ્તની આગળ આમતેમ આટા માર્યા કરતો હતો આ સઘળો બનેલો તમાસો વડવૃક્ષ ઉપર ચઢેલો સુસાફર ધારી ધારીને ભેંચ્યાં કરતો હતો. આ સ્થળમાં અમત્કારીક દેખાવ ભેંધને ઘણું આશ્ચર્ય પામવા લાગ્યો, તેમા વળી પેલી પ્રાઢ વયની સ્ત્રીએ લોખંડની ડાબડી ખુદી કરીને અને તે ઉપર તેની પાસેની સુવર્ણ ડાબડીના લગતો બાધેલા વાળથી ઘસંજી કરીને કાળા રંગના માણસને કાઢ્યો તે ભેંધને તો તેને ઘણુંજ આશ્ચર્ય લાગ્યું. પણ તે આશ્ચર્ય લાગતા સાથે તે સુસાફરને બચ લાગવા માંડ્યો. કારણ કે રખેને કદાપી પેલી ત્રણે સ્ત્રીઓ સરોવરમાં જળવિહાર કરવા ગયેલી છે, તે જ્યારે પાછી આવે અને જાવી યોગે મને જીવે તો તે જાડવિદ્યા જાણનારી

મારો પરિણામ કેવો કરશે તેના માટે બહુજ સાવચેત રહેવાનું કારણ છે, જ્યારે લોખંડની ડાબડીમાં આવો ચમત્કાર છે ત્યારે સુવર્ણની ત્રણ ડાબડીઓમાં કાંઈ જુદોજ ચમત્કાર હોવો જોઈએ, કેમકે ઘણા ભાગે તે સુવર્ણની ત્રણ ડાબડીઓ ઉપર વધારે દેખાઈ જાય છે. આ કાળા રંગના કદાવર માણસને ભલામણ કરેલી છે.-વળી આ કદાવર માણસ તે બહુ વિદ્યા બળુનારી વિચિત્ર સ્ત્રીઓને હુકમ ઉઠાવનારો જ બન્યા છે. યદ્યપિ તેમાં કંઈ પ્રગ્નરને લોક છે તે હજી સુધી જણાયો નથી ગમે તેમ હોય, પણ જોના જન્મ છે તેનું મૃત્યુ તો છેજ, યોગ વિદ્યા બળુનાર પાતજળ સુનિ પણ નાશ પામ્યા, અવતાર ધારણ કરવાના ઇશ્વરનો અશ કહેવાયા પણ તેઓ સઘળા નિમિત્તને વશ થઈને મર્ણુ પામ્યા, તો પછી આ કાળા માણસને પાછો ડાબડીમાં સમાસ કરીને તેને જે કાંઈ યોગથી અંદર રાખે છે તે યોગથી આ રક્ષક છે તોપણ ઘણા ભાગે આ ત્રણ સ્ત્રીઓની વિદ્યાથી સપડાયલો કોઈ પ્રકારે પણ દુખી હોવો જોઈએ; માટે હવે મને આ વખતે તક સારો મળ્યો છે જો કે આ અમુદ્ય વખત ખેડ ઐશીશ તો ફરી આવો તક મને મારી જીતી પાં મળશેજ નહીં માટે જો કે આ કાળા માણસને મારી કમાનના બળથી તીર વડે કરીને વેધી નાણુ તો તેનો શો પરીણામ થાય છે ! તે જોવોજ જોઈએ. આ પ્રમાણે પેલા મુસાફરે સાહસ વિચાર કરીને કમાનમાં તીર ભરાવીને કાન સુધી ઘણા જોરથી ખેંચીને પેલા કાળા માણસના હૃદયમાં એવું તો માયું કે તે તીર તેના હૃદયને લેદીને ઘણું દુર નીકળી ગયું મર્મસ્થાન લેદાયાથી પેલો કાળો માણસ એકદમ તરફડીયાં મારતો જમીન ઉપર ઉથલી પડ્યો અને હાથ હાથ ઉચ્ચાર કરતો શરીર તરફડાવતો એકદમ આગોટવા લાગ્યો. પછી ઘાલવા લાગ્યો. કે અરે હાય ! હું નિરતર બંધનમાં રહેનાર હું ખીને જોણું તીર માયું છે તેનો હું ઝોટો ઉપકાર માયું છું અને આ વખતે મને તરશ લાગી

છે માટે જરાક પાણી પાશે તો હું તેને મારો અંતકાળ
 નજીક આવ્યો છે માટે ઉપકારને બદલે તેનો ઉત્તમ
 બદલો આપવા તૈયાર છું. એમ કહીને તે આળોટવા
 લાગ્યો એટલામા વડ વૃક્ષ ઉપરથી પેલો સુસાફર ઉતરી
 પડ્યો. પછી લોટામા પાણી ભરીને પેલા કાળા માણસના
 મુખમા આગળુ આગળુ રેડવા લાગ્યો. પછી કાંઈક શુદ્ધી
 આવવાથી કહેવા લાગ્યો કે, હે ભાઈ ! શું તેજ મને
 વેધ્યો છે કે, જો તેમ હોય તો હવે હું તારો ઉપકાર
 માનું છું હવે હું નિરંતર કેદખાનાનું દુખ ભોગવનાર
 કમનસીબ થએલો તારા હાથથી ભાગ્યશાળી બનીને સ્વર્ગમાં
 જઉં - તે મને પાણી પાચું છે તે બાબત હું ઘણું ખુશી
 થયો છું હવે હું મહાની અણી ઉપર છું માટે તને ખુલાસો
 આપુ છું કે આ સરોવરમા જળ વિહાર કરવા જનારી
 ત્રણ સ્ત્રીઓ મહા ઘોર કર્મ કરનારી કૃત્યાઓ છે ઘણું
 ચાર ધયુ કે તમે તેણીના જોવામા આવ્યા નથી નહિતો
 તમારી કેવી સ્થિતિ થાત તેના માટે મને દયા આવ્યા
 શીવાય રહેતજ નહી, માટે હવે તમે આ ત્રણે તમ્મ ઉપર
 ત્રણ સુવર્ણની ડાળડીઓ છે તે તમે તમારા કબજે કરો,
 જયુ ને સુવર્ણ ડાળડીઓ તનને આપવાનું એજ કારણ છે
 કે તેમથી ત્રણ પુરુષો દિવ્ય કાન્તી વાળા બુદ્ધા બુદ્ધા
 નગરના રાજકુમારો જોવામા આવશે અને તે દરેક ડાળ-
 ડીઓને લગતો વાળ છે તે વાળનું ધર્ષણ કરશે એટલે
 તેમાથી પ્રગટ થશે, અને તમારા આ પદોપકારી પરિશ્રમથી
 તેઓનો છુટકારો થશે, વળી તેઓ તમારો ઉપકાર માનશે.
 હવે મારો જીવ આ ખોળીયામાથી જવાની તૈયારીમા છે.
 તેથી તમારા બચાવ માટે વિશેષ એજ કહું છું કે તે
 કૃત્યાઓ જે વખતે સરોવરમાથી જળ વિહાર કરીને આવશે
 તે વખતે તે કૃત્યાઓ માફ મૃત્યુ બોધને ઘણુંજ રોશે
 ભરાશે તે સાથે સુવર્ણની ત્રણે ડાળડીઓ શુભ ધર્મ ગએલી
 બધથે તે વખતે છાતી કૂટી અફસોસ ધર્મને રૂઢન કરશે.-
 કેમકે હવે તે સ્ત્રીઓને તેવી ડાળડો મળવી મુરકેલ છે.

માટે આ લોખંડની ખાલી થએલી ડાબડી તે પણ તમારે સ્વાધીન કરજો.

મુશાફરે કાળાનું વચન સાંભળીને પ્રશ્ન કર્યો કે ડાબડીમાંથી માણસને પ્રગટ કરવું, અને તેમા તેઓનો સમાવેશ કરીને ડાબડી વાસી દેવાની શક્તિ અને તેવો ચમત્કાર વાળમા છે કે ડાબડીમા !

કાળા માણસે કહ્યું કે તે ચમત્કાર વાળમાં અને ડાબડીમા મળીને એક બીજાને સળંગ આપનાર યોગ છે. તે કૃત્યાઓએ ઉપાસના કરીને આ ડાબડીયો મેળવી છે તે લાતકી સ્ત્રીઓની ઉપાસના શરીરને કમકમારો છુટાવે તેવી છે તેમ તેણીનાં કૃત્યો પણ તેવાંજ છે.

મુશાફર ઘણા વિચારમા પડીને વિશેષ ખુતાસો માગવા લાગ્યો કે, મારા મેહેરબાન ! જો કે મેં તમારામાં આવા ઉત્તમ ગુણ જાણ્યા હોત તો હું તમને તીર મારત નહી કેમકે હવે મને બહુજ પરતાવો આવે છે પણ કાંઈ ઈલાજ રહ્યો નથી માટે હું તો છેક લાચાર થઈ ગયો છું માટે મિત્ર ! હવે હું જો પુછુ છું કે તે ત્રણ કૃત્યાઓ કયા રહે છે

તે સ્ત્રીઓ બહુધ પ્રભાવથી તપ્ત ઉપર બેસીને જલ-દીથી આવે છે પણ અત્રેથી હબાર ઠોસ દુર પ્રબળ ગજ દુગરાની તળેટીમા એક સુદિર મહેલમા રહે છે, અને એ મહેલમાં કેવા વૈભવથી રહે છે તે તો હું કહી શકતો નથી પણ તે સ્ત્રીયો હવે ડાબડીયો ધુમ થવાથી ક્ષણ માત્ર ટક્યા વિના તપ્ત ઉપર બેસીને જલદીથી પ્રાતઃકાળમા ત્યાં પોહાયશે સઘળી સત્તામાંથી તેની એક સત્તા નાશ પામી કેમકે તે વાળમા સાધારણ એવીજ શક્તિ છે કે કાન આગળ ધસવાથી બહુ કોઈ મનમાં વાત કરતું હોય તેવી વાત ખુલાસેથી મળી શકે છે તે વાળમા એવી સત્તા છે કે ધુમ થએલી વસ્તુ કયા છે તે તુરત જણાવી નાંચે હવે જ્યારે વાળ ધુમ થાય છે ત્યારે તે કૃત્યા તમને શોધી કાઢવાને બીલકુલ સમર્થ નથી એ શિશ્ય બીજો કોઈ

અમત્કર એ હાબડીમાં નથી,

આટલો ખુલાસો કાળા માણસથી મળ્યો પછી તે ઘણો બેચેન થવા લાગ્યો તેના નેત્ર ખુલાં ફાટી ગયા જેવા થવા આવ્યાં. તે વખતે મુસાફરને કંઈક યાદ આવવાથી તે કાળા માણસના કાન અંગળ સુખ રાખીને ઘાટો પાડીને કહ્યું કે થોડી વખતના મિત્ર ! તે' ઘણાજ ઉપકાર મને કર્યો છે. છતાં તેમા જરાક એટલું પુછુ છું કે, આ હાબડીયોનો કાંઈ બીજો ઉપયોગ લઈ શકાય એમ છે કે ! તે સ્ત્રીયો આ હાબડીમા પુરૂષોનો કેવી રીતે સમાસ કર્યો ! તેનો ખુલાસો મળ્યો નથી એમ મુસાફરે પુછ્યું.

કાનમા અવાજ આવવાથી, હરહથી ઘણાજ ઉડો ઉતરી ગયેલો કાળો માણસ દેહ ત્યાગ કરીને જવાની તક-ચારીમાં હતો તેણે બહુજ ધીરે રહીને કહ્યું કે મિત્ર ! હજુ મને બરાબર લાન નથી તો પછુ કહું છું કે હાબડીમા ઉતારવા ધારેલા મરદને કે સ્ત્રીને વાળ અડકાડયો એટલે છેક હાબડીમાં સમાય તેટલું તેનું સ્વરૂપ થઈ જાય છે પછી જરાએ વાર ન કરતા તુરત તેને ઉપડીને જ્યા હાબડીમા મુક્યો એટલે દર્શન થઈ જાય છે પછી તુરત હાબડી બંધ કરી દેવી. પછી જ્યારે તે વસ્તુને બાહાર કાઢવાનું મન થાય ત્યારે તે વાળ હાબડી ઉપર ઘસીને તેનું ઠાકણ ખુલ્લું કરતાજ પ્રગટ થાય છે પ્રગટ થયા પછી તેનાથી નાશી જવાતુ નથી, હે ભાઈ ! હવે તમે જ્યાં હતા ત્યાં ચાલ્યા જાઓ હવે મારો પ્રાણ જાય છે મારા શબની વ્યવસ્થા તે કલ્યાણો કરશે, એટલું કહીને પેલો કાળો માણસ બોલતો બંધ થઈ ગયો અને કાષ્ટ પથથરવત્ થઈને પાસુ વાળીને સુતો. કાળા માણસનું મર્ણુ અને તેના અત્ત કરણમાં પરોપકાર વૃત્તિ બોધને અરે રામ રામ ! મહે ઘણુજ સાહસ કર્યું એમ બોલતો મુસાફર પેલા વડના આડ ઉપર ચઢીને સ્થાનકે બેઠો.

પાછલી રાત્રીના ચાર વાગ્યા એટલે પરસ્પર વિનોદ કરતી મસ્ત બનેલી ત્રણે સ્ત્રીયો પોતાના તપ્ત આગળ

આવીને ઉભી રહી પછી જુવે છે તે પેલો કાળો માણસ જ-
મીન ઉપર પડી ગયેલો છે છેક હાફળી ફાંફળી બની ગયેલો
ત્રણે જણીયો જમીન ઉપર પડેલાને તપાસવા લાગી, મર્મ-
સ્થાન લેદાઇ ગયેલુ જોવામા આંચુ. અને એથીજ મર્મ
પાગ્યો જોઇને વિસ્મય પામી તુરનજ તપ્ત ઉપર તપાસવા
લાગી ત્યારે દરેક સ્ત્રીઓએ પોતાની સુવર્ણની ડાબડી જોઇ
નહી. આ બનાવ જોઇને તે ઘણીજ અધીરી બની ગઇ
અને ત્રણે સ્ત્રીઓએ પોતાના અતકરણની પાપ બુદ્ધિથી
ફરીથી કેઇ બીજી આકૃત આપણા ઉપર આવશે તથા
આપણા દરતા ઘણા ઉરતાદ જે હશે તેણેજ આ કામ
કયું છે માટે અહીયા કણવાર નહિ ટકતાં ચાલ્યા જવુ
હીક છે. એવો વિચાર કરીને પેલા કાળો માણસની લાશને
એક તપ્ત ઉપર ગોઠવીને બાકીના બે તપ્તમા ત્રણે જણીઓ
સમાસ કરી ઘણીજ ત્વરાથી ઉપડીને ગતી કરવા લાગ્યા.

પેલો સ્ત્રીઓ તપ્ત ઉપર બેસીને ગઇ એવી ખાત્રી
થઇ એટલે સુસાફરને આનંદ થયો. પછી નિવૃત્તિથી ત્યારે
તરફ નજર કરવા લાગ્યો ત્યારે તેને સ્વપ્નવત્ લાગ્યુ, હે
પ્રભુ ! ઘડીમા ચમત્કાર કેવો બની ગયો ! આહાહા કાળો
માણસનુ મર્મ કેવુ, ! અને તે અત્યારે કાઈજ દેખાતુ જ
નથી એ શું ! હજુતો માહરા પ્રવાસનુ પેહેલુ જ પગથીયુ
છે તેમા જ્યારે ભય ઉપજાવે તેવી હું રચના જોઉં છુ
ત્યારે કેાણ જાણે આગળ શું બનશે ! આ પ્રમાણે વીચારમા
હીન થયેલા સુસાફરે પૂર્વ દીક્ષા તરફ દ્રષ્ટિ કરી ત્યારે
સુર્ય માહારાજની રવારી પધારવાના ચિન્હ દેખાયા, ત્યાર
બાદ આકાશમા કીરણનો પ્રકાશ ફેલાવા લાગ્યો, અને
અજવાળુ થવા લાગ્યુ; એટલે વડના ઝાઠ ઉપરથી સુસાફર
ઉતરીને પેલા ઘટ્ટ બજામાં રાખી મુકેલા ઘોડાને કીનારે
લેતો આંચો અધને જળપાન કરાવ્યુ પછી પોતે પણ
દત્તાવનાદીક મળ ત્યાગ કીયાથી પરવારી રનાન કરીને
અગપર વસ્ત્રાદિક શસ્ત્ર કયો, -પછી પેલો સુવર્ણની ત્રણે
ડાબડીયો તથા ચોથી લોખંડની ડાબડી લઇને તેણે વિચાર

કયો કે ત્રણ ડાળડો માટે જે માહિતી મળી છે તેનો પરિણામ કોઈ સાફ નગર આવે ત્યાજ કરવામા આવે તો આમાંથી પ્રગટ થએલા ત્રણે માણસોને તે નગરમાં મુકીને મારે આગળ પ્રવાસ કરવાને અનુકુળ થશે; એમ નક્કી કરીને તેણે જાપતાથી ત્રણે ડાળડીયો પોતાના ઘુઝામા મુકી દીધી- પછી ત્યાથી પ્રવાસ માટે ઘોડાપર થઈ આગળ ચાલવા લાગ્યો, હડમજળ હર કુચ કરતા આખો દિવસ મુસાફરીમા લેતા છેક સાજની વખતે સરાસરી અર્ધ કોસ છેટેથી વિરતારવાળુ નગર એક ડુંગરની ઉચી તળેટી ઉપર આવેલુ તે મુસાફરને જણાયું; એટલે તેને ધેચું ઉત્પન્ન થયુ, તે સાથે તેણે જગત કર્તા પરમેશ્વરનો મોટો ઉપકાર માન્યો, ઘોડાનો વેગ ચાલવાનો ઘણોજ ચપળ હતો, તેથી થોડી વખતમાં ગામને ગાંદરે પોહોચ્યો, આ વખતે આકાશમા સુર્ય એક રાશ પૂરનો દેખાતો હતો તેથી અનુમાન દ્વારાએ પાચ ઘટિકા દીવશ હતો; નગરની બાહર મોટુ સરાવર હતું તે તરફ ઘોડાને લઈ જઈને જળપાન કરાવ્યુ, પોતે પણ પ્રવાસથી શ્રમિત થયો હતો તેથી તેણે તે વખતે સ્નાન કરી લીધુ, વળી પોતાની હડગ્રીમાથી દાળડો કાઢીને તે વખતે ખાઈ લીધુ, પછી વસ્ત્રાદિક શસ્ત્ર અગ ઉપર ધારણ કરીને ઘોડેશ્વાર થયો, અને નગરના દરવાજામા પ્રવેશ કરવા લાગ્યો,

દરવાજામા પ્રવેશ કરતાજ દરવાજા લોકોએ તે મુસાફરના ઘોડાની લગામ પકડીને એજ જગોએ તેને રોક્યો અને કહેવા લાગ્યા કે માહારા મેહેરબાન ! આ નગરનો હાલ રીવાજ રાજદરબાર તરફથી એવો થયો છે કે નગરમા કોઈ પરદેશી માણસ પ્રવેશ કરતો હોય તેને દરબારના દિવાન સાહેબ પાસે લઈ જઈને અને તેનુ નામ ઠામ વીગેરે લખીને તેમને ઉત્તમ પ્રકારનો ઉતારો આપવો માટે તમે બીજે કોઈ ઠેકાણે જવાનો વિચાર મુકી દઈને અમારી સાથે દીવાન સાહેબ પાસે ચાલો

દરવાજાનું વચન સાંભળીને તે મુસાફરને ઘણોજ

અનંદ થયો, અને પોતે સતોષ પામ્યો કે પરમેશ્વરની કૃપાથી આપણી મહાવજત વગર પ્રયાસે અહીંયાથીજ થાય થાય છે, સુસાદર પોતે ખુશિથી તે દરવાનની સાથે દીવાન સાહેબના સુકામ સુધી ગયો, દીવાન એ વખતે કચેરી ખરખારત કરીને પોતાને ઘેર આવ્યો હતો તેથી દીવાનને ત્યાં તે સુસાદર અને દરવાન હાજર થયા; દીવાને તે નવીન માણસને જોઈને પૂર્ણ પરિક્ષા કરી કે આ કોઈ વીર પુરુષ છે યદ્યપિ ભાવીમા જે બનવા કાળ હોય તે કાંઈ ફરી શકતું નથી. એમ સેજસાજ મનમા બડબડીને પોતાની પાસેના પટાવાળાને આજ્ઞા કરી કે જે કે.ઇ પરદેશી ઉતાડ માણસો આવે છે ત્યાં તેમને લઈ જઈને તેમા રાખો, વળી ઘોડાને જોઈએ નેટલી ઘાસચઢી પણ સાથેજ લઈ જાઓ, તેમજ આ સુસાદર જે કોઈ પ્રકારનો ખોરાક માગે તે તેમની સેવામા રજુ કરો, એટલું કહીને અફસોસ સુદાએ દીવાન પોતાના ઘરમા પેશી ગયો

આજ્ઞા પ્રમાણે સુસાદરની માહિતી લઈને જે પટાવાળા ઘાસ ચઢી, અને સુસાદરને માટે દુધ, પુરી અને માલપુવા વીગેરે થાળમા ભરીને એક મકાન આગળ રહ્યા, આ વખતે દીવા બત્તી થયાનો વખત થયે હતો આજે ૧૯મ અધકાર થવાની શરૂવાત થઈ હતી આજે નવરાત્રીનો બીજો દીવસ એટલે અશ્વિન શુકલપક્ષ દ્વિતિયા હતી; તેથી ચંદ્રમા છેક નીચેજ લટી ગયો હતો, પેલા સુસાદરને મન બતાવવા અને તેમા પ્રવેશ કરાવવા આવનાર પટાવાળાઓના પગ ચાલતા ચાલતા તે મકાન જોઈને ઢીલા થવા લાગ્યા; તેઓએ મોટા રામપાત્રમા આખી રાત દીવો બળે તેટલું દીવેલ સુકીને તૈયાર રાખેલું હાથ-માંજ આલેલું હતું; એવી તૈયારીની સાથે પરદેશીયોને ઉતાડે અપવાના વિસ્તિર્ણુ મકાન આગળ ઉભા રહ્યા, આ વખતે એક પટાવાળાએ ચક્રમકથી અમી ઉત્પન્ન કરીને દીવક પ્રગટયો; પછી તે અવાસને વાસેલું તાણું ઉઘાડીને ખુલ્લું કર્યું, તે અવાસનું પ્રવેશક દાર ધણુ મોહોટું હતું; તે

ઉઘાડીને પટાવાળાઓએ પેલા મુસાફરને કહ્યું કે આપ સુખેથી આ અગાસમાં તમારા ઘોડા સુદ્ધા બાંધો, ઘોડાને બાંધવાને માટે આગલી પડાળીમાં ખીલાઓ છે, અને આ દીપક પ્રગટાવેલો પ્રથમ તમે અહર જઈને કોઈ એખલામાં ગોઠવી દો, એ પ્રમાણે કહીને દીવાનું કોડીયું લીધું અને તેની અહર જઈને એક એખલામાં ગોઠવી દીધું; પછી ઘાસ અને ઢાણા પણ પટાવાળાઓના હાથમાંથી લઈને અહર સુકીને આંચ્યો. પછી પેતાના અશ્વને લઈને એક બાજુએ ખીલે બાંધ્યો,— તે મુસાફર પેતાનો તમામ સામાન લેઈને જે વખત અહર ગયો તે વખતે પેલા બન્યો પટાવાળાએ એજ મકાનનું આગળનું દ્વાર બંધ કરી તાણુ વાશીને પહીકને લીધે બોલ્યા આલ્યા વિના સુઠીયો વાળીને એવા તો ભેશભેર નાઠા કે તેટલી હદ જ્યારે તેઓએ સુકી ત્યારે પરમેશ્વરનો તેઓ ઉપકાર માનવા લાગ્યા —

પેલા પટાવાળાઓએ મોટાં દ્વારના કમાડ વાશીને બાહાર તાણુ લગાવ્યું છે તેવી ખબર મુસાફરને રહી નહી. પણ આવાપીવાનો અને રાત્રે શયન કરવાને ખીસ્તર વીગેરેનો તથા જરૂર પુરતો બહોભરત ઉત્તમ મકાન સાથેનો થયો સમજીને સતોષ પામેલો મુસાફર શકા રહીત થઈને ઘોડાની સારવારમાં કેટલીક વખત રોકાયો, ત્યારપછી હાથમાં દીવો પકડીને જેમ જેમ આગળ પગલા ભરે છે તેમ તેમ તે મકાન એટલો મોહોટો વિસ્તારવાળો જણાયો કે તેને ઘણું આશ્ચર્ય લાગ્યું, તે મકાનના સાત મજલા હોવાથી આકાશ મટળને લેહી નાખે તેવું હતું વળી મધ્ય ભાગમાં આરસપહાણના પથ્થરથી મોટા વિસ્તારવાળો ચોક જડેલો હતો; તે તમામ ચોક વટાવીને મધ્ય ભાગના દીવાનખાનામાં ગયો ત્યારે તેને મોહોટો છત્ર પલગ માલુમ પડ્યો વળી તે છત્ર પલગની પાસે એક મોહોટું તાકું હતું, તે તાકામાં પીવાને માટે પાણીની માટલી ભરી મુકેલી હતી, પટાવાળાઓએ ટાટમાં ભરીને દુધ પુરી તથા

ખાલપુવા આખ્યા હતા તે લેઈને પલ્લગ આગળ તે સુધા ફરે ગોઠવ્યું. પછી પોતે તેમાથી જરૂર પડતું ખર્ચ લીધું, ત્યારબાદ એવા પરચુરણ કામથી અટપીને તેણે પલ્લગ તરફ નજર કરી તે વખતે તેને એવો વિચાર સુન્યો કે આ પલ્લગમા સેકડો માણસ ઉતાડ્યો શયન કરતા હશે માટે તેવા પલ્લગમા મારે શયન કરવું ઘટતું નથી, એમ વિચાર કરીને જે મોહોટી જાજમ પાથરી હતી તે જાજમ ઉપર પોતાનો ફવળ ગાસીયો પાથરીને પલાઠી વાળીને બેઠે આ વખતે તેણે પોતાના મસ્તક ઉપરથી લોહનો ટોપ ઉતાર્યો હતો. આ વખતે તેણે અગ ઉપરથી લોહનું કવચ કાઢીને ખીંટીએ ભરાવ્યું હતું અગ ઉપર ફક્ત મલમલને ઝલ્લો પહેરેલો હતો. પછી એક રીતે આ લવચ મકાનની સ્થિતિ માટે સેજસાજ વિચાર કરવા લાગ્યો કે, અને બડબડવા લાગ્યો કે આવો વિસ્તરણ અવાસ છતાં તે અવાસની આબુખાબુ કોઈની પણ વસ્તી શામાટે જણાતી નથી ! અરે ! જે વખતે પટ્ટાવાળા સાથે મહે પ્રવેશ કર્યો તે વખતે છેક ગામથી દસ ખેતરવા દૂર આ છેવટનો મકાન છે; તો પછી આમ થવાનું શું કારણ હશે ! ખેર ગમે તે કારણ હો તોપણ નગર નજીક મકાન છે એમ કહ્યા વિના ચાલે તેમ નથી. એવો વિચાર કરીને તે સુસાદર પોતાના ઈષ્ટ દેવનું સ્મરણ કરવા લાગ્યો.

આ વખતે સરાસરી રાત્રીના દસ વાગ્યાનો સુમાર થયો હતો, આ મકાન છેવાડે અને આબુખાબુ વસ્તિ વિનાનો હોવાથી કેવળ શાન્ત જણાતું હતું. બીજી તરફ બીસ્તર ઉપર બેઠેલો સુસાદર પોતાના આગળ તલવાર સુક્રીને ગુરૂના નામની માળા ફેરવ્યાં કરતો હતો સરાસરી મધ્ય રાત્રીનો વખત થયો તે વખતે મેઠા ઉપર જેવી રીતે મેઘ ગજના કરે તેવી રીતે ગઠગઠાટ થવા માડ્યો, બહુ કોઈ જોસ લેર દોડતું હોય તે પ્રમાણે પગના પ્રહારની ભયંકર ધ્વનિ સંભળાતી હતી, તે વારંવાર આમતેમથી સોહોર બઠોર સાથે સાંભળવામાં આવી-આ તમાસો

ચાંભળીને સુસાદર સાવધ થયો; અને તુરતજ પોતાના મસ્તક ઉપર લોહનો ટોપ ધારણ કરીને અગ ઉપર કબજ પહેરી દીધું. આ વખતે જેમ અને તેમ તેણે વસ્ત્ર શસ્ત્ર-દિકથી સજ્જ થવામાં ઉતાવળ કરી; પછી તેણે અનુમાન કર્યો કે આ મકાનમાં ગિલકુલ વસ્તિ નહિ છતાં મેડાના સુના ભાગમાં ભય ઉત્પન્ન કરે તેવી જે દ્રવિ થાય છે તેનું કોઈ પણ કારણ જુદુંજ હોવું જોઈએ. આમ વિચાર કરીને હાથમાં લાખો લાલો પકડીને એજ દીવાનખાનામાં દીપકને સારી પેઠે ચાક કરીને આમતેમ તે સુસાદર ફરવા લાગ્યો, અને હવે શુ થાય છે! તે અવલોકન કરવાને માટે તેણે ચારે બાજુ પોતાની દ્રષ્ટિ ફેંકવા લાગ્યો, થોડીકવાર થઈ એટલે મેડા ઉપરના ભાગમાં ધમ ધમાટ થયો બધે થઈ ગયો, ત્યાર બાદ દીવાનખાનાની સામી બીતમાં તોપના જેવો અચાનક અવાજ થયો. તે અવાજ ચાંભળીને સુસાદર એકદમ ચમક્યો અને ધારી ધારીને તે અવાજ થતી બીત તરફ સચકિત થએલો જોઈ રહ્યો.—એટલામાં થોડીકજ વાર થઈ એટલે એકદમ બીતમાં ભય કર અવાજ થતા સાથે મોટો ચીરાડો પડ્યો; અને તે ચીરાડામાંથી ગધેડીનો કાન પકડીને મોટા કદવાળો પ્રચંડ શક્ષસ ઉત્પન્ન થયો; તેનો દેખાવ ભય કર હતો, તેને મસ્તક ઉપરના વાળ કમ્મર સુધી ઘોડાના પુછડાના વાળ કરતાં પચાસ ઘણા જાડા લટકતા હતા, તેના હોઠમાંથી અકેક ગજ લાખા દાત છેક આગળ આવી ગએલા હતા. તેની જાણ કુતરાની માફક લોહીથી ખરડાયલી લટકતી હતી તેનું શરીર એવું તો મજબુત હતું કે તેની મજબુતીને માટે કોઈ માણસ જાતના શરીરની ઉપમા આપી શકાય તેમ ન હતું પણ તે જે વારે બીતમાંથી નીકળીને ચોકના મધ્ય ભાગમાં ઉભો રહ્યો તે વખતે તેની ઉચ્ચ તાડના વૃક્ષ જેટલી માલુમ પડી, તેના હાથમાં જુદી તલવાર પાચ ગજ સુધી લાખી અને એક વેત પોહોળી હતી, આ વખતે તેની જોડે ઘોળા રગની જે ગધેડી હતી, તે ગધેડી પણ તેના ઉચ્ચાનું

પ્રમાણ પ્રમાણે કમર સુધી ઉંચી હતી. અહાવા રાક્ષસો ચોકમા ઉભા રહેલા પેલા મુસાફરને હાક પાડીને પોતાની પાસે બોલવ્યો, મુસાફરે આ રાક્ષસનું અદ્ભુત સ્વરૂપ જ્યારે જોયું ત્યારે તેના પ્રત્યે ચુક કરવાને હામ હારી ગયો અને કેવળ વીચારમા ફસાયેલા રાક્ષસની આજ્ઞાને આધીન થયેલો. મુસાફર તે રાક્ષસની પાસે આવીને હાથ જોડીને ઉભો રહ્યો, એટલે તે મુસાફર ઉપર કૂંર નજર કરીને અને જમણા હાથમાં ખુદ્દી તલવાર પકડીને કહેવા લાગ્યો કે, અહ્યા નાદાન ! તું શમાટે આ અવાસમાં આવીને ફસાયો છે ! હવે તું મહુના સપાટામા આવી ગયો છું. તારૂં મસ્તક આ તલવાર નીચેજ આવી જવાનું છે, કહાય તુ બચવાની આશા રાખતો હોય તો હું જે પ્રશ્ન કર તેનો ઉત્તર આપ,

મુસાફરે ઉત્તર આપ્યો કે માહારા મેહેરબાન ! બલે આપ પ્રશ્ન કરો, અને જેટલી મારામ ખુદ્દિ હશે તેના પ્રમાણમા હું ઉત્તર આપવા ત્યાર છું.

પેલા રાક્ષસે ગધેડી ઉપર હાથ ફેરવીને ઉત્તર આપ્યો કે આશક માણસ કાઠોના ઉપર ફિઠા થઈ જાય છે.

મુસાફર વીચારમા કેટલીકવાર સ્તબ્ધ થઈ ગયો પછી પોતાના ગુરૂનું સ્મરણ કરીને ધ્યાન ધરવા લાગ્યો; તે વખતે તેને એકાએક ખુદ્દિની પ્રેરણા પ્રગટ થવાથી, ઉત્તર આપ્યો કે માહારા મેહેરબાન ! જ્યારે આશક માણસ માથુ ઉપર પ્યારથી બધાય છે ત્યારે ગધેડીને પણ પક્ષની પ્રમાણે માને છે, - દુનિયામા એવા અનેક બનાવ બનેલા જોવામા આવે છે કે, પક્ષની સમાન ઉર્વશી અને રહ્યા જેવી અપ્સરાનુ માન ખડન કરે તેવી પોતાની ઉત્તમ શુણ્વણી પત્નીને મુકીને કહરૂપી શબ્દો જેવી સ્ત્રી ઉપર આશક થાય છે. - પુર્વે શાન્તનુ રાજા પોતાના ઘરમા પક્ષની સમાન રાણીયો ઉપરનો પ્યાર બુલી જઈને ગંગા કિનારા ઉપર નિવાસ કરનારી માછીની પુત્રી કે જેના અંગમાથી બારબાર કે સ દુર્ગંધ છુટતી હતી છતાં તેની ઉપર આશક

થયો હતો; માટે આશક ચનારના વિચારનું કાંઈજ પ્રમાણ નથી, આ પ્રમાણે સુસાફરનો પ્રત્યુત્તર સાબળીને, અત્ય ત આનંદના આવેશમાં પેલો રાક્ષસ કુદત્રા લાગ્યો, અને મૂર્છા પ્રેમ અને મમતા બતાવીને પેલા સુસાફરને બે હાથે પકડીને અને ભયક્રીને છાતી સરસો ચાંપ્યો જો કે તાડ વૃક્ષની ઉચાઈ પ્રમાણે તે પ્રચડ ઉચો હતો અને તેની ઉચાઈના પ્રમાણમા સુસાફરના શરીરનું કદ કાંઈ હીસાબમા નહતું છતાં તે બહાદુર સુસાફર એવા કદાવર રાક્ષસથી જરાએ ડરતો નહતો રાક્ષસનો આનંદ જોઈને તે સુસાફર પોતાના નશિબને ધન્યવાદ આપવા લાગ્યો ન્યારે તે રાક્ષસે સુસાફરને છાતી સરસો ચાપીને પાછો પોતાના સામે ઉભો રાખ્યો તે વારે રાક્ષસે સુસાફરને કહ્યું કે મારા પ્યારા સરદાર ! માહાડ પ્રશ્ન એજ હતું કે જે કોઈ મારા પ્રશ્નનો જવાબ આપે તે માણસના આધીનમાં હું જીવત પર્વત સુધી રહીશ હવે હું તમારો દાસ બન્યો છું મારા જેવું જે કામ હોય તે ફરમાવશો તે કામ કરવાને અત્યારથી હું હાજર છું વળી જો તમારી ઇચ્છા હોય તો આ નગરના રાજાને ગાદી ઉપરથી ઉઠાવીને તેનું તમામ રાજ્ય ક્ષણવારમા હું તમને સ્વાધિન કરૂં ! મારા પ્યારા સરદાર ! આ નગરના રાજાએ મારા પ્રશ્નનો ઉત્તર ન આપ્યો તેથી તે દરરોજ મારો ખોરાક પુરો કરવાને માટે બધાયો છે અને તેટલા માટે કોઈ નવિન સુસાફર આ નગરમા પ્રવેશ કરતો હોય તેને ઉતારો આપીને આ મકાનમા મોકલે છે. સેંકડો સુસાફરો મારા હાંત તળે કચરાઈને મરણ પામ્યા છે પણ મારા પ્રશ્નનો ઉત્તર કોઈ આપી શક્યું નથી મારા બળ યરાકમથી આ નગરનો રાજા પી પળાના પાનની માફક ફરફટે છે, અને જે કંઈ હું કહું તેમ કરવાને હાથ જોડીને ઉભો રહે છે. તેઓ મારી કૃપાથીજ ટકી શક્યા છે આવી સ્થિતિવાળું રાજ્ય હું છીનાવીને તમને ઇચ્છા હોય તો આપવાને તઈયાર છું અને વળી ન્યારે માડું કામ પડે ત્યારે આ હું મારા મસ્તકનો વાળ

તમને આપુ છું તે વાળને અગ્ની સાથે અગ્નિભાગને સ્પર્શ કરશે એટલે તુરત હાજર થઇશ, આ પ્રમાણે કહીને આનંદ સુખ મુદ્રા બતાવતો રાક્ષસ ઉભો રહ્યો.

મુસાફરે સઘળી વાત સાંભળી લીધી; પછી આ નગરના રાજા ઉપર રાક્ષસના ઉપદ્રવથી ઘણું જ સકટ છે એવો વિચાર કરીને તેણે રાક્ષસને કહ્યું કે હવે હું અત્યારે તમને એટલું કહું છું કે તમારે આજથી આ નગરમાં રહેવું નહીં તમે કોઇ બીજા વન ઉપવનમાં નિવાસ કરો તો સારૂ કારણ કે આ નગરના રાજાને તમારે માટે ઘણીજ સુસ્થિત લોગવવી પડે છે.

મુસાફરનું વચન સાંભળી ક્રાંતિ બોલી રાક્ષસે ઉત્તર આપ્યો કે હવે હું તમારી આજ્ઞાથી અત્યારે જ આ નગરનો ત્યાગ કરીને પ્રવેત સુગ પર્વતની ટોચેના નિવાસ કરીશ મને ત્યાજ અનેક પ્રકારનો આનંદ મળશે, અને જ્યારે મારું કામ પડશે ત્યારે હું હાજર થઇશ, હાલ મારું કામ હોય તો ફરમાવશે.

વીચાર કરીને મુસાફરે ઉત્તર આપ્યો કે હું જે કામને માટે નીકળ્યો છું તે કામમાં તમને એટલું પુછું છું કે બાવન અપ્સરાઓનો પ્રદેશ કયાં છે ! અને તે અપ્સરાઓની સાથે મને મુલાકાત થાય એવું તમારાથી બની શકે તેમ છે !

મુસાફરનું વચન સાંભળીને રાક્ષસના શરીરના રૂવાટા એકદમ ઉભાં થઇ ગયા, તે સાથે તેણે એવીતો ગર્જના કરી કે આખા નગરના લોકો પોતાના ઘરમાં બેસી ચમકવા લાગ્યા; કેમકે કોઈ દીવસ આ પ્રમાણે ફૂર બરાડો સાંભળવામાં આવ્યો નહોતો; તેવા બચકર નાદ કરીને પેલા મુસાફરને કહેવા લાગ્યો કે તમે મને આજ્ઞા કરી પણ તે પ્રદેશમાં જવાને માટે મારામાં સત્તા નથી. તે હંદમાં પગ મુકતાજ મારા પ્રાણનો નાશ થાય તેમ છે. પણ મારી જરૂર પડે તો તે પ્રદેશની હદની આ તરફની બાજુનું

હદમાં અર્થોત એ હજાર કોસ સુધી હું તમને ઉચકીને ત્યાં સુક્રીશ વળી તે આવન પરીયોની મુલકાત થવી હાલની વખતમા મુશ્કેલ છે કેમકે તે આવન પરીનો જે ઉસ્તાદ ચંદ્રજ્યોત નામનો હતો તેના ઉપર તે પ્રદેશના રાજાએ કેદ કરીને કુબ્જાબરી નામની ચોગિણી જાદુગિરી કૃત્યા પાસે મોકલીને તેને પક્ષીરૂપ બનાવી દીધો છે, તેથી પોતાના ઉસ્તાદની આવી સ્થિતિ હોવાને બદલે તે આવન અપ્સરાઓ અફસોસ થએલી કેદ કહી અને કોઈ કહી એમ વિખેરાઈ ગએલી છે. તેથી એ યોગ શી રીતે મેળવશે તેના માટે મને તો આશા લાગતી નથી. માટે હાલ હું તમારી આજ્ઞા પ્રમાણે ચેત સ્વર્ગ પર્વત તરફ ચાલ્યો જાઉ છું એમ કહીને તે રાક્ષસ અદૃષ્ટ થઈ ગયો રાક્ષસના ગયા પછી તે સુસાકર નિવૃત્તીથી નિદ્રાધિન થયો.

પ્રકરણ ૧૭ મું

વાચક વર્ગને માલુમ તો પડ્યુંજ હશે કે આ સુસાકર પ્રતાપદ્રુ છે, પ્રાત કાળ થયો એટલે નિત્યના નિયમ પ્રમાણે મહાદાની વ્યવસ્થા કરનારા માણસો રાજ્ય તરફથી તે મહાન આગળ આવીને ઉભા રહ્યા અને આગળનો દરવાજો ખુલ્લો કર્યો ડોકીયું કરીને અંદર જીવે છે તો પ્રતાપદ્રુ દાંતણુ કરવા સાડુ એકેલો જોવામા આવ્યો આ વિચિત્ર તમાસો જોતાજ તે મહાદાની વ્યવસ્થા કરવ આવ નારા ત્યાં ક્ષણમાત્ર પણ ઉભા નહી રહેતા એકદમ રાજાને ખુશ વધામણી ખબર આપવાને હોડયા ગઈ રાત્રીએ કહી પણ સાબળવામા નહી આવેલો એવો બય કર અત્રાજ રાક્ષસનો સાબળવામા આવ્યા હતા તેનું શું કારણ હશે ! એ જાબતની ધાસ્તીમાં રાજાને ઉઘ પણ આવી નહોતી તેમ છતાં સુસાકર તદ્દુરસ્ત છે અને રાક્ષસે યુમ પાડી હતી એ બનેલા બને બનાવનો મુળસેદ જાણવાની ઇચ્છા રાખનાર અને તે પરાક્રમિ વીર સુસાકરને મળવાની ઉમેદ રાખનાર રાજાએ પોતાના દીવાનને જોલાવીને આજ્ઞા આપી કે તમે જાતે જઈને તેને સરા માનપાનથી અત્રે લાવો.

આજ્ઞા પ્રમાણે કેટલાક માણસો સાથે લઈને દીવાન પેલા અવાસ ભણી ગયો, અને તે સુસાદરને સન્માન આપીને રાજદ્વારમા રાજા પાસે આવવાને વિનવતી કરી સુસાદર પ્રતાપરૂદ્રે શસ્ત્રાદીક ધારણ કરીને દીવાનની સાથે જવાની તઈયારી કરી, પછી દરબારમા દાખલ થયા, ખુદ રાજા તે પ્રતાપરૂદ્રને રાજદ્વારની મર્યાદાની ઢોહોડી સુધી મળવાને માટે આંવ્યો, પછી યોગ આપીને રાજાએ પુછ્યું કે તમે તે સ્થાનમા આરોગ્ય રહ્યા તેના માટે હું પરમેશ્વરનો મોટો ઉપકાર માનુછું તે સાંભળી પ્રતાપરૂદ્રે કહ્યું કે તમામ વાત તે મકાનમા રહેનાર રાક્ષસે મને કહી હતી તેથી હું જાણીતો થયોછું અને તમારા ગ્રામમા હવે તે બીલકુલ નહીં રહેતા ગઈ કાલે પાછલી રાત્રીએ હજારો કૌમ્બ કુમ્બ-રાઓમા રહેવા આવ્યો ગયો છે, એ ગોઠવણ મેં પોતેજ કરી છે મારા જાણવામા આવ્યું કે તે રાક્ષસથી તમને ઘણું સકટ વેઠવું પડે છે તે સકટ ઇશ્વરની કૃપાથી હવે દૂર જાણી તમે આનંદમા વખત કાઢો અને આજે ઉત્સવ કરો-પ્રતાપરૂદ્રનું વચન સાંભળી એ નગરનો રાજા ઘણોજ ખુશ થયો, એજ વખતે પોતાની તીભેરીમાથી પચાસ હજાર રૂપીયાની થેલીઓ પ્રતાપરૂદ્રના આગળ ગોઠવીને કહ્યું કે હું મારા ગભા પ્રમાણે આપને ઈનામ આપુછું વળી તમે જે ઉપકાર કર્યો છે તે હું મારી જીદગીમા કદી પણ નહીં જીલું; વળી તમે નિરતર અહિયાજ રહો તો તમારી મદદ મને નિરતર રહેશે તમારા જેવા ચતુર બાહોશ અને વીર પુરૂષથી મારો નિવાસ શોભાને પામશે અને આજથી મારી જોડે બેસીને લોજન લ્યો

પ્રતાપરૂદ્રે કહ્યું કે જ્યારે તમારો અત્યંત આગ્રહ છે તો હું આજનો દીવસ અતરે એજ ભયંકર મકાનમાંજ હું એકાન્તમા રહીશ, અને આવતી કાલે પ્રાતઃકાળમા હું મારા જરૂરીઆત કામને માટે પ્રવાસે નીકળી પડીશ વળી આપની સાથે બેસીને હું લોજન લઈશ થલપિ શત્રુઓ નિંદ્રા લેવાને તો એજ સ્થાનકે જે ઉતારો મને પ્રથમથી

આપ્યો છે ત્યાંજ રહીશ, વળી તમે મને ઇતામની જે રકમ આપો છો તે હું પ્રવાસ કરનારને અત્યારે ઉપયોગની નથી માટે તે રકમ મારા નામ ઉપર અનામત રાખી મુકશો જ્યારે હું મગાવીશ ત્યારે મોકલી દેશો આ પ્રમાણે તે મુસાફરે રાજાને ખુલાસો આપ્યો. આજે આ વીર વરના પ્રતાપે કરીને હમીશાંની ઉપદ્રવ સ્થિતિ દુર થઈ ગઈ તેના મહોત્સવ માટે રાજ્યઘડીમાં વ્યવસ્થા થવા લાગી, વળી નગરમા ઢઢેરો પીટાવ્યો કે આપણા નગરમા જે ભય હતો તે ભય પ્રતાપદ્ર નામના ક્ષત્રીવીર પુરૂષે દુર કર્યો છે માટે સઘળાઓએ આજે આનંદમાં અને ઉત્સવમાં દીવસ ગાળવો, આ પ્રમાણે નગર નિવાસી જનોને જણાવાથી તેમને પણ હર્ષનો પાર રહ્યો નહી, આખા નગરમા શેઠ શાહુકાર વિગેરે લોકોએ લગ્નમહાપના ઉમંગ જેવો ઉમંગ દરસાવ્યો, ઘેર ઘેર ઢાલક મૃદંગ અને પખવાજના સુર સાલગવામા આવ્યા નગર બહાર આનંદ દર્શક મેળો ભરાવા લાગ્યો, રાજઘડીમા દરબાર દ્વારમાં પ્રતાપદ્રને રીઝાવવાને અનેક તમાસગીરથી તમાસાની મજાક નૃત્ય, ગાયન નાચથી લે વામા આવી બરાબર વખત થયો એટલે પ્રતાપદ્રને લઈને ભોજન અરથે રાજા બેઠો, આ પ્રમાણે આખો દીવસ એજ હળમા વ્યતીત કર્યો

રાત પડી એટલે પ્રતાપદ્ર પોતાના ઉતારા તરફ ગયો, તે ઉતારામા ગયા રોજ કરતા વિશેષ સગવડ કર વામા આવી વળિ પ્રતાપદ્રની આજ્ઞાથી ખીજા ત્રણ ચાર છત્રપલગ ગહેલા અને ગલીયા વીગેરે તે મકાનમાં ગોઠવ વામાં આવ્યા. રાજદ્વાર તરફથી બે ચાર ચાકર લોકો ત્યા હાજર રહેવાને જણાવ્યું હતું પણ કેટલાક કારણ માટે પ્રતાપદ્રે પોતાનો વિચાર એ મકાનમાં એકાંત રહેવાને જણાવ્યો તેથી તે પ્રતાપદ્રની મરજી પ્રમાણે તેમજ થવા દીધું અને એકાંતજ રહેવાનો શો હેતુ છે ! તેનો બેઠ કોઈ નાણી શક્યુ નહોતું તથાપી બરાબર વખતે પ્રતાપદ્ર રાજસભામાથી એજ વિચિત્ર અવાસમા આવ્યો ગયો એ

અવાસમા ઠેર ઠેર હીપકની રોશની ઉત્તમ પ્રકારની કરાવી હતી; અને ઉમદો મેવો વીગરે સામાન તઈનાર શખી મુકયો હતો; સરાસરી રાત્રીના દશેક વાગ્યાનો સુમાર થયો હશે તે વખતે પ્રતાપરૂંદ્ર પેલી સુવર્ણની ત્રણે દાખડીયો બાહાર કાઢી અને પેલા કાળા રંગના માણસે પૂર્વ જે યુક્તિ સરોવર ઉપર બતાવી હતી તે યુક્તિ પ્રમાણે તે દાખડીના લગતો વાળ હતો તે વાળનું ઘર્ષણ કરવાથી અને દાખડી ખુલ્લી કરવાથી દિવ્ય ચેહેરાવાળા ખુબસૂરત ત્રણ મરદ જીવાનો ત્રણે દાખડીયોમાંથી પ્રગટ થયા તે પ્રગટ થ નારા મરદો પ્રગટ થતાજ ખુસસુરત સ્ત્રીયોનેજ જોતા હતા પણ આજે તો તે ત્રણે જણાએ એક મરદનેજ જોયો તેથી વિસ્મય પામીને તે પ્રતાપરૂંદ્રની એક બાજુએ બેઠા, અને આજે કોઈ પ્રકારે આપણો છુટકારો થવાનો સભવ છે એવી આશા ધરાવતા નમ્રપણે પ્રતાપરૂંદ્રના સામે જોઈને જાણે કાંઈ આજ્ઞા થતી સાબળવાને ઉમેદવાર હોય તેવા જણાયા પ્રતાપરૂંદ્રે તે ત્રણે તરફ નજર કરીને કહ્યું કે તમે કોણ છો ! અને આવી જાડુવાળી ક્ષમજાળમા કેવી રીતે સપજાયા ! તે હું જાણુવા મારુછું હવે તમારો અત્યારથી છુટકારો થયો એમ નક્કી જાણી લેજો

દાખડીમાંથી પ્રગટ થયેલા ત્રણ મરદમાંથી પહેલો મરદ પ્રજ્ઞામ કરીને અને હાથ જોડીને બોલવા લાગ્યો કે, આપ હયાલુ મેહેરખાનની કૃપાથી અમારૂં કલ્યાણ થયું જાણી અમે ત્રણે જણા મોટો ઉપકાર માનીએ છીએ; અને તેનો બદલો વાળવા અમે તદ્દન અશક્ત છીએ, કારણ કે જે કામ કોઈના જાણુવામા ન આવે તે કામ કોઈ આપના અહમુત પરિશ્રમે કરી જાણુવામા આપું હશે તેથી તેમા અમારૂં ધન્યભાગ્ય છે અને તે સરકારીક પરિશ્રમનો બદલો કેવી રીતે વાળી શકાય !

આપે જે પ્રશ્ન કયો તેનો ઉત્તર હું આપું છું તેમાં અમે ત્રણે જણની એકજ મતલબ ધ્યાનમાં આવશે કે દરેકને પોતાનો ઇતિહાસ કહેવાની જરૂર નહિ પડે.

હું જે આપની સમક્ષ વાત કરનાર અને માટેઃ ઉપકાર માનનાર તાબેદાર વિજયપ્રભ નામથી જોળખાઉ છું હું ભદ્રમંડળના રાજા ધનજયનો નાનો ભાઈ ચરિત્રકેતુ મહુ પામ્યા છે તેનો હું પુત્ર છું મારી અને મારા કાકા ધનજયના પુત્ર મહનકુમારની ઉમ્મરમા માત્ર ત્રણ વરસનો અંતર છે મારી માતૃશ્રી મહુ પાગી છે મને મારા કાકા ધનજયે મારા નિર્વાહને માટે પાત્ર ગામ કાઢી આપ્યા છે; જેથી તે ગામનો વહિવટ કરીને હું આનંદ મેળવતો હતો અને મારા કાકા ધનજય રાજાજીની આજ્ઞામાં હું નિરંતર રહેતો હતો, જેમાં તેમણેજ મારા ઉપર મમતા રાખીને વિદ્વાન પુરોહિત પાસે મહનકુમારની સાથે રાખી અભ્યાસ કરાવ્યો હતો અને મહનકુમાર પણ મને પોતાનો નાનો ભાઈ બાણી મારા ઉપર સંપૂર્ણ મમતા રાખતા હતા; દર-મિયાન ત્રણ વરસ ઉપર હું મૃગયા રમવા સારૂ અરણ્યમા જ ગલમા નિકળી પડ્યો હતો; પછી હું ઘણાજ દુર એવા કોઈ કંઠગા અને ગુચવણ ભરેલા રસ્તા ઉપર આવી પોહોચ્યો કે ડુંગરાઓની લથથ બથ્થ શાખાઓમા ભુલો પડવાથી હું બીજેજ રસ્તે ચઢ્યો. અને ત્રણ દીવસ અને રાત્ર જ ગલોમા ભટકી ભટકીને અને ફળાહાર કરીને હું સુસાફરી કરવા લાગ્યો. છેવટે જ્યારે હું કોઈ ખીજ વનમા આવી પોહોચ્યો ત્યારે તે પ્રસ્થળે આ મારી જોડે બેઠેલા મહુ કે જેનું નામ આનંદપ્રભ છે તે એક વડના વૃક્ષ નીચે બેસીને સુસાફરીથી થાડેલા હોવાથી વિશ્રાંતી લેવા સારૂ બેઠા હતા તે પણ જ ગલમા આથડીને એકલા હોવાથી મને સાદ કરીને પોતાની પાસે બોલાવ્યો, હું તેમની પાસે જઈને બેઠો, અને પરસ્પર વાત કરતા એમ જણાવ્યું કે સિંહલપુર નગરના રાજા રાય રાજા નામના નરેન્દ્રનો પુત્ર છે. અને તેમના કહેવાથી અફસોસી એટલી થઈ કે તેમના નગરમા કોઈ એવો બળવાન રાક્ષસ છે કે તે રાક્ષસનો ખોરાક પુરો પાડવાને રાયરાજા ન આવે પોતાને માથે બાજ બીધો છે. જો કે તેમ ન કરે તો તમામ નગરનો નાશ કરી

નાજે તેવો તે સાક્ષ્ય છે. એવી વાત પોતાના પિતાના નગરની યાને પોતાના સ્થાનની જ્યારે કહી ત્યારે તે નગરમાં નહિ જવાને માટે મેં પણ નિશ્ચય કર્યો. અને અપ્રાપ્તપૂર્ણ પણે પોતાના નગરમાં રાક્ષસના ઉપદ્રવથી સંતાપ પામીશો એજ અરણ્યમાં અનેક પ્રકારના વિચારમાં ફસાયેલો હતો. એમ તેણે વાત કરી ત્યારે જણાયું અમે બન્યો જણ એક બીજાને ગળવાથી રહત પામ્યા હતા, જેમાં એજ જગોએ અમે સરાસરી બપોર પછી ચાર ઘટિકા સુધી બેઠા હતા એટલામાં એક સુસાફર હરણને શિકાર કરતો કરતો મારતે ઘોડે આવતો હતો તે સુસાફર અને હરણ વચ્ચે બંધે કદમનું છેદુ હતું, હરમિયાન હરણ તો કમાએ બળામાં અને લથ્થ બથ્થ વૃક્ષમાં એવું તો ભરાઈ ગયું કે તે સ્વારના જોવામાં આવ્યું નહીં. પણ નજીકના ઘટ ઝડીના મધ્ય ભાગમાં વાઘ બેસી રહ્યો હતો તેણે તે સ્વાર ઉપર એવી તો તરાપ મારી કે પીઠની બાજુએ બન્યે ખભા ઉપર બન્યે પણ ભરાવીને અને મોઢું ફાડીને મસ્તકનો ભાગ તે વાઘે પકડ્યો હતો પણ તે સુસાફરે મસ્તક ઉપર લોખંડી ટોપ પહેલ્યો હતો અને અગ ઉપર લોહનું કવચ ધારણ કર્યું હતું તેથી મસ્તક અને ખભાને ઇંચ થઈ નહોતી પણ અમે જે વડ વૃક્ષ નીચે બેઠા હતા તે જગોએ વાઘની દની અને સુસાફર સ્વારના સુખમાંથી નીકળતા શબ્દોનો સોહોર બકોર અમારા સાંભળવામાં આવ્યો. જે ઉપરથી અમે બહુ ટુંકે કોઈ હિસક પ્રાણીએ કોઈ ઉપર તલપ મારી છે ખાતે આપણે મદદ કરવી જોઈએ. એમ ધારીને અમે બન્યો જણ ધનુષ્ય બેચીને થોડાક દુર જઈએ છીએ એટલે એજ બનાવ જોવામાં આવ્યો; તેજ વખતે તીરના મારથી પેલા વાઘને નિજીવ કરી નાખવામાં આવ્યો સુસિખતમાં પડેલો મર્દ જે કે આ અમારી જોળમાં ત્રીજા નબરે બેઠેલો છે તેજ છે. અને તેને જોતાંજ હું મોટી મમતાથી બેઠ્યો કેમકે ભદ્રમ હલના દીવાનનો દીકરો કે તેની સાથે અમારો બાલ્યાવસ્થાનો લાભો પરિચય હતો. તેનું નામ શૈલમહત

છે; જ્યારે તેની સાથે મેં વાત કરી અને તેને પુછ્યું ત્યારે તે મારા પેહેલા ત્રણ હીવસ અગાઉ ભદ્રમ રહ નગરથી ત્રણ ચાર માણસો સાથે બાહર નીકળી પડયાનું જણાયું. યદ્યપિ હુ ગરાઓના વિચિત્ર રસ્તાની અને એક બીજાના સાહસ કામના પરીણામની એજ ખુબી છે કે અત્યારે જંગલમા વડના વૃક્ષ નીચે ત્રણેનો કોઈ સરકારિક મેળાપ થયો જણાયો. જ્યારે ત્રણે ભેગા થયા ત્યારે અમને ઘણા આનંદ થયો યદ્યપિ પેલા રાક્ષસવાળા ગામમા ગયા કગ્તા કોઈ બીજા નગરમા જવાનો અમારો દંરાદો થયો જેથી અમે ત્રણે જણાએ બીજો રસ્તો પકડયો અને ત્રણ ચાર રોજ સુધી ભટકી ભટકીને શાકયા. પણ રસ્તાનો પત્તો લાગ્યો નહીં છવટે એક સરોવર આંચુ તે સરોવર ઉપર અમે વડના વૃક્ષ નીચે ઉતારો કર્યો પણ અમે કયે રસ્તે આંચા છીએ અને કયા જઈએ છીએ તેના નિશ્ચય ઉપર બિલકુલ આંચા નહોતા. પણ સાયકાળ થયો હતો તેથી ચારે બાજુ હુ ગરાના વચમા આવેલા રમણીય સરોવરની પાળ ઉપર વડ વૃક્ષ નીચે નિવાસ કર્યો જ્યારે અર્ધ રાત્ર વીતી ત્યારે તે સરોવર ઉપર ત્રણ સ્ત્રીયો તપ્ત ઉપર બેઠેલી આકાશમા ગમન કરતી ત્યાજ ઉતરી; તે સ્ત્રીયોને જોઈને અમે તો મોહ લુપ્ત મગી ગયા, અમારી જીદગીમા તેવી સ્ત્રીયો કદી પણ જોઈ નહોતી, આ વખતે અમારા હૃદયમા ઉત્સાહનો કાંઈજ પાર રહ્યો નહોતો, જો કે જંગલ ઘણુજ ભયંકર હતું અને તેવા ભયંકર જંગલમા ત્રણે સ્ત્રીયો બે સુમાર સ્વરૂપવાળી આવેલી કાંઈ પણ ભય નહિ રાખનારી મસ્ત બનેલી તેવી જગોએ આવી ત્યારે તેવી સ્ત્રીને મળવાની અમને પણ ઉત્કંઠા થઈ, જેથી અમે બેઠા હતા તે ત્રણે જણા એકદમ ઉભા થઈને તે તપ્ત આગળ જઈ પોહોચ્યા. તે દરેક તપ્તની બન્યો બાજુ શમેદાની (હીપક) પ્રકાશ મારતી હતી. તે પ્રકાશના આધારથી તે ત્રણે સ્ત્રીઓનું અવર્ણનિય સ્વરૂપ અમારા નિહાળવામા આંચુ એજ વખતે અમે ત્રણેને તે સ્ત્રીઓએ નજર કરીને જોઈ લીધા. જેમા તે સ્ત્રીએ અમારા

બાણી નેત્ર કટાક્ષરૂપી બાણુ ફેંકતી હોય એમજ ખરેખર
 રીતે જણાયુ અમારા હૃદયમાં વિકાર હતો તેથી તે
 સ્ત્રીયોના નેત્ર વિકારને અમે ઓળખી શક્યા હતા, અમન
 જોતાંજ તે સ્ત્રીઓએ અમને ઘણા માનથી બોલાવ્યા, અને
 મધુર વચને કરીને તે સ્ત્રીઓએ અમારૂં મન હરી લીધું
 આ વખતે એ જગલમાં આવેલા શરોવરના તટ ઉપર
 અમને તો સ્વર્ગી તુલ્ય આનંદ લાગ્યો, હૃદયમાં અનેક
 પ્રકારના સંતાપ હતા તેતો સુકાઈ ગયેલા તળાવ ઉપરથી
 જેમ પક્ષી નાશી જાય છે તથા ચુટકી વગાડતાજ પક્ષી
 ઉડી જાય છે તે પ્રમાણે સંતાપ દુર થઈ ગયો અને તેના
 ઉલટમાં વીકાર વડે કરીને મનોવાસ્છના પૂર્ણ થવાની
 આશાનો નધારો થવા લાગ્યો. અમેતો છેક મોઢાં લુબ્ધ
 થયેલા સજ્જડ બનિ ગયા હતા અને તે સ્ત્રીઓએ મિષ્ટ
 વાણીવડે કરીને જે આવકાર આપ્યો તેને જવાબ દેવા જઈએ
 છીએ એટલામાં તો તે ત્રૈલુભાની એક પ્રોઢા વયવાળી જો
 કે અમારી ઉમ્મરને લાયક હતી તેણીએ મારૂં કાઠું પકડીને
 કહેવા લાગી કે જાણે મારા મેહેરબાન ! આમ બોલ્યા ચાલ્યા
 વિના છેક ઉભા કેમ રહ્યા દો અમે સ્ત્રી જાત ખહુજ નરમ
 હૃદયવાળી છીએ અમને ખબર છે કે તમારૂં હૃદય જ્યારે
 અમારા તરફ ખેંચાયુ ત્યારેજ અમારા તરફ સુધી તસ્દી
 લઈને આવ્યા દો એટલે તમે અમને સારી રીતે ચહાઓ
 છો એનો દેખાવ તમારા વર્તણુક ઉપરથી જણાય છે.
 મારૂં ખહુ સાફ થયુ કે તમારી ભેટ થઈ દુર જઈને
 એક વૃક્ષ પાછળ ઉભી રહી અને એક કાળા રંગના
 માણસને પકડીને તે તરતની દેખરેખ રાખવાની આજ્ઞા
 આપી અને તે સાથે અમારૂં પણ રક્ષણ કરવાની ભલામણ
 કરીને તળાવના કિનારે ગઈ અને સીટી વગાડી એટલે તે
 તળાવમાં ખડખડાટ થતી કોઈ પણ એવી વસ્તુ હાજર
 થઈ કે તે તરફ યુ હતું તે સંબંધી અને કોઈ સમજી
 શક્યા નહીં પણ તે સરોવરમાં ત્રણે સ્ત્રીયો જળવિહાર
 કરવા ચાલી ગઈ પછી ઘણીવારે પાછી આવી અને ત્યાંથી

જવાની તૈયારી કરી તે વખતે તે પ્રાંત' સ્ત્રીએ માહારો હાથ
 પકડ્યો એટલે બાકીની બે સ્ત્રીઓએ બાકીના બે માણસો
 જે કે અમે સાથે હતા તેમનો હાથ પકડીને પેલા સુવ-
 ષ્ણના આસન ઉપર બેસવાની બલામણુ કરી આ વખતે
 અમેતો એમજ સમજ્યા કે અમારા ભાગ્યનો કાંઈજ પાર
 રહ્યો નથી. અમારી મૂળ ઇચ્છા તે સ્ત્રીઓને મળવાની
 હતી, છતાં તેમાં વળિ અમારૂં પ્રેમપૂર્વક નેત્રના કટાક્ષ
 સાથે જ્યારે દરેક જણીઓએ દરેકતરુ કાડું પકડયું ત્યારે
 પછી અમેતો એમજ સમજ્યા કે પરમેશ્વર અત્યંત સુખ-
 રૂપી કલ્પવૃક્ષ અહીંયાજ વગર પરિશ્રમે બદયુ આ વખતે
 એક સ્ત્રી ફરીથી એક વક્ષ પાછળ જઈને પેલા કાળા રંગના
 માણસને કયા મોકલ્યો અને શુ થયું તેની ખબર બિલ-
 કુલ પડી નહિ પણ તુરત તેવું કરીને પાછી આવી પછી
 ત્રણે જણીઓના અભ્યાસક્રમને લીધે અમે તો ખુશી થતા તે
 દરેક તપ્ત ઉપર અમે ત્રણે જણા બેઠા, -અમે બેઠા તો
 ખરા, પણ અમારા વાહન ઉપર એટલે ઘોડા ઉપર રાત
 દીવસ યુગ્મ મમતા રાખતા હતા તે ઘોડાને માટે અમને
 ઢિયાટ થવા લાગ્યો તેથી તે સ્ત્રીઓને મહે કહ્યું કે અમે
 તમારી આજ્ઞા પ્રમાણે તમારી સાથે આવવાને તઈયાર થયા
 છીએ પણ આ બીથાગ ઘોડા જંગલમાં અથડાઈ અથડાઈને
 હાથ પામશે તથા કેઈ ફાડી ખાનારા ફૂર પ્રાણીના હાથથી
 મરણ પામશે એમ જાણીને અમને ખેદ થાય છે, તે વખતે
 મદ હારય કરીને તરૂણ સ્ત્રી બોલી કે મહારા રસિક
 મેહેરબાન ! વળી વીર પુરૂષો એવા ઘોડા ટાયડાની શું
 કાંઈ ફિકર રાખતા હશે કે ! જીવોને ! ભમરાની ભત
 કેવી છે ! કે આજ આ કમળ પુષ્પમાં ભરાઈ જાય છે
 તથાપી એકજ પુષ્પ માટે તે ભમરો પ્રતિબંધનમાં પડતો
 નથી તો પછી તમે તો ચતુર અને બુદ્ધિવાન કહેવાઓ છો
 છતાં તમા ઘોડા ટાયડાની ફીકર શાની રાખવી ! જે મબલ
 તમે દુનિયામાં પણ લીડી નથી તે મબલ શું ત
 માન ટાયડા બતાવી શકશે ! સાજ પડશે એટલે

ચલી અને ઘાસ માગશે અને પગ ઠાકી ઠાકીને તથા ખુખારા કરી કરીને મસ્તક પછુ દુખાવી દે છે તેવી દુખદાયક ઉપાધી ઉપર હરકાર રાખવામાં શો ફાયદો છે ! આ પ્રમાણે એક જીવાન તરૂણ યુવતિએ અનાર જેવા સ્વચ્છ હત મંદ હાસથી અઠધા બતાવીને જ્યારે ખુલાસો આપ્યો તે વખતે તો અમે છેક લટુ ણની ગયા. અને જે કારણુ બતાવ્યું તે કારણુ વાસ્તવિક છે એમ અમારી ધ્યાનમાં આવ્યું. એજ વખતે પેલાં નિરપરાધી ઘોડાં ઉપર અમે કાંઈજ હરકાર રાખ્યો નહીં અને મોહરૂપી ચુંબકથી ખેંચાઈ ગએલા અમે ત્રણે જણા તપ્પ ઉપર નિવૃત્તિથી બેઠાં એટલે તે ત્રણે સ્ત્રીઓમાં હરેક જણીયો અડેક અમે ત્રણે સાથે બેઠી. આ વખતે અમારા હૃદયમાં ઉમંગનો પાર રહ્યો નહોતો. શમેદાની પ્રકાશ આપતી હતી તેથી તે સ્ત્રીઓના નેત્ર અને સુકુટની શોભા જોઈને તો અમારા મનમાં કાંઈ કાંઈ થવા લાગ્યું. જેથી અમે ત્રણે જણા અમારા ઘોડા ઉપરની પ્યારની લાગણી તથા તે ઉપરનો અમારો કીમતી સામાન ઉપરની કાળજી વીગેરે ઉપર બેહરકારી રાખી, અને તે મહાહાસથી બોલનારી સ્ત્રીઓના મધુર વચનોને બલિહારી આપતા મોટા ઉત્સાહથી અમે બેઠા, અને તેમના બોલેલા શબ્દો માન્ય કર્યા એટલે જોત જોતામાં તપ્પ આકાશ બણી ગતી કરવા લાગ્યું.—આ તમાસો જોઈને તો અમને જે આનંદ ઉત્પન્ન થયો છે તે આનંદની પરિશિખા બતાવવાને અત્યારે પછુ અમારામાં શક્તિ રહી નથી. પછુ પ્રાત કાળનો વખત થવા આવ્યો તે વખતે અમે મોટા મહેલમાં આવી પોહોચ્યા, એ મહેલ એક મોટા વેગરાની આગુબાણુની ચાલેલી હારોના વચમાં ઉચ્ચ ટેકરા ઉપર હતો, અને તે ટેકરા બારસે ગજ ઉંચો હોય એમ જણાતો હતો; વળી છેક નીચાણુ માં વિસ્તારવાળી નદી વહેતી હતી તે નદી કરફ નજર કરતા ચપા અને ગુલાબ વીગેરે સુગંધી ચારે બાજુ પ્રસારાયેલી હતી. તે ટેકરા ઉપર રહીને નીચે દ્રષ્ટિ કરતા નદી ઉપરના વૃક્ષો નાના નાના છોડવા જેવા દેખાતા હતા;

આ સઘળો દેખાવ જોઈને તો ત્યાથી શુભ માત્ર પણ ખસવાનું મન થાય નહીં તેવું પ્રવેશ કરતાજ કુદરતિ દેખાવથી આનંદ થયો પણ જ્યારે તે મહેલમા પ્રવેશ કર્યો ત્યારે તો અમારો તમામ અભિમાન દર થઈ ગયો. કેમકે તેમાં જેજે રચના શોભા અને વસ્તુઓ હતી તેનું વર્ણન કરવાને અમારામા શકતી રહી નથી, એ પ્રકારે અપાર વૈભવ અમારા જોવામા આવ્યો તે અવાસના બુદ્ધા બુદ્ધા એક એક ભાગમા ચાલી અને સુવર્ણની એટલી બધી ચીજો જોવામા આવી કે તે ઉપરથી અંગ ઉપર દાગીના ધારણ કરવાને હવે કયા પદાર્થની જરૂર છે ! એવી કલ્પના કરવાને પણ અમને માર્ગ જડ્યો નહીં, કેમકે માણુક, હીરા, પન્ના, મોની, વીગેરેથી જડીત્ર અનેક વાસણો જોવામા આવ્યા તે ત્રણે સ્ત્રીઓએ અમારા હાથનું કાડું પકડીને, દરેક સ્થાનમા ફેરવીને સઘળો વૈભવ બતાવ્યો ત્યાર બાદ ત્યાથી પાછલી બાજુએ જે વખતે અમે ગયા ત્યારે મોટા વિસ્તારવાળો બાગ જોવામા આવ્યો તે બગના મધ્ય ભાગમા સગેમરમરના પથ્થરોથી તૈયાર કરેલો બગલો હતો તેમા અમે બેઠા તે વખતે તો તે ભાગની રચના અને બગલાની અદરની શોભા જોઈને અમે તો છક થઈ ગયા આ વખતે સુર્ય એક રાશ ઉચો આવ્યો હતો અને રાત્રીના ભુખ્યા હતો; તેથી કાંઈ ખાવાને પદાર્થ આ રમણીય સ્થાનમા આવે તો સાડુ એવી કલ્પના મનમા કરીએ છીએ એટલામા તો એક ઠળારગનો કદાવર માણસ મોટો ખુમચો લઈને એ જગ્યાએ આવ્યો અને પ્કાટીક પથ્થરની મોટી ચોકી તે બગલાના મધ્ય ભાગમાં હતી તે ઉપર તેણે ગોઠવણી કરવા માંડી તેણે સુવર્ણના ચળકતા ટાટ છ અને ચોવીસ ચાદીની વાડકીઓ ગોઠવી દરેક મોટા મોટા ટાટમા ચાર વાડકા ચુકી દીધા અને તે ચારમા ઉત્તમ પ્રકારની ચીજો, શાક, ભાજી મશાલા, રાઈતા મથાણા, ભજીયા રસાદાર બેત્રણ પ્રકારના સ્વાદીષ્ટ વ્યુથ, રોટલીયો, બાત વિગેરે અઠેક ટાટમા એટલો બધો વસ્તુઓ યુક્તથી ગોઠવી કે તે ગોઠવવામા તેને

કાંઈજ વાર લાગી નહી, એટલામાં એક ધીમે કાળે માણસ
 સુવર્ણનો ઘટ બરેલો શરાબ અને તે સાથે હીરા રત્નથી
 જડેલા છ જાતના રંગબેરંગી જ્વર ગોઠવી દીધા; પછી
 તેઓ ત્યાંથી આદ્યા ગયા; ત્યાર પછી પેલી ત્રણ સ્ત્રીઓ
 માંથી એક સ્ત્રીએ મારો હાથ પકડીને ચાલે મારા પ્યારા
 સરદાર ! પધારો આપણે લોજન કરી લઈએ. એજ વખતે
 અમે ત્યાંથી એજ મોટી વીસ્તારવાળી ચોકીની આબુબાબુ
 સુવર્ણ ચુકત રત્ન હીરા જડીત બેઠકો કરી હતી તે ઉપર
 બેઠા અને અમે ત્રણેની સાથે પેલી ત્રણે સ્ત્રીઓ દરેકની
 સાથે ગોઠવાઈ ગઈ-મારી સાથે પ્યાર રાખનારી જેણીયે
 મારો હાથ પકડ્યો તે હતી; અને આ બીજા નંબરે મારી
 બેઠે બેઠા છે તેની સાથે તરૂણ વયની જે હતી તે પ્યાર
 રાખતી હતી તેથી તેની બેઠે તે બેઠી અને તીજા નંબરે
 બેઠા છે તેની બેઠે તીજા સી બેઠી છે. આ પ્રમાણે ગોઠ
 વણી તે સ્ત્રીઓએજ પોતાના મનગમતી રીતે કરી હતી,
 એ પ્રમાણે અમે દરેક જણને પસંદ કરીને તે સ્ત્રીઓ બેઠી
 હતી અને તે પ્રત્યેક સ્ત્રીએ અમે પ્રત્યેકને શરાબનો પ્યાલો
 ભરીને આપ્યો અને તેજ પ્રમાણે અમે પણ તે બાનુને
 આપવાની શરૂવાત કરી, પછી ખાવાની લેહેજત લેતા
 માંડી; જે ખાણુ બનાવ્યું હતું તે ખાણુના સ્વાદની બહી-
 હારી તો ત્યાંજ બેવામાં આવી, આ વખતે અમે બાણુ
 સ્વર્ગમાં અસરાઓના સમુદાયમાં બેઠેલા હોઈએ એવું
 લાગ્યું. પણ સ્વર્ગમાયે આવી મળહ નહી હોય એવી રીતે
 શરાબ બાણુ અને તે સાથે લોજનની મળહ ચાલ્યા
 માંડી, તે વખતે તે ત્રણે સ્ત્રીઓ હાસ્યવદનથી અમારા
 બોણી વારંવાર બોલા કરતી હતી, અને દરેક શરાબના
 પ્યાલા સાથે સુખારકબાહી આપવા લાગી, તેણીના હાથના
 કંકણોનો રણકાર અમારા કાનને મળહ આપી રહ્યો હતો
 શરાબથી અમે તો મસ્ત બની ગયા હતા; તેજ પ્રમાણે
 તે સ્ત્રીઓ પણ મસ્ત બની હતી અને તેની મસ્ત સ્થિતીમા
 પેલી તરૂણ યુવતીએ હાથમાં સરોદો લઈને બબલવાની
 શરૂવાત કરી એટલે તે સાથે નરધા ઉપર હાથ મારવાની
 શરૂવાત મારી સાથે સબધ રાખનારી બાનુએ કરવા માંડી
 ત્યારે આ ત્રીજા નંબરવાળા પાસે બેઠેલી મસ્ત બનેલીએ

ગાયનની શરૂવાત કરવા માયી. તે ગાયનનો ઇલાખ ભૈરવી
 રાગણીનો ચલાવ્યો હતો. પ્રાતઃકાળમા સરાસરી નવ વાગ-
 વાનો વખત થયો હતો. તેથી તે ઇલાખની મળાદ ઝેવી
 તો કાનને મોહ પ્રગટાવીને લક્ષ્ય ખેંચાવતી હતી કે અમારા
 મહેા આગળ સ્વાદિષ્ટ પદાર્થમથી ગ્રાસ લેવાને પણ ભુલી
 ગયા. શરાભના નિશાથી અમે પણ તહીન થઈ રહ્યા હતા,
 તેમા રગરાગ સાથે આંગળીયોની ચુટકી દેતી હાવભાવ
 બતાવતી અને અગ સરકાવતી તથા બ્રહ્મી નચાવતી બા
 નુએ ગાયનની શરૂવાત કરી. એજ વખતે અનાયાસ બહા
 રથી કોઈ બે માણસોતુ હાડખી જર આવીને ત્યા હાજર થયુ.
 તે હાડખીજર એલુ તો ભય કર લાગતુ હતુ કે જોતાજ કાચા
 હૃદયનો માણસ છબ્યા વિના રહે નહી કેવળ હાડકાનોજ માણો
 હતો, મસ્તકની કેવળ ખોપરી હતી અને નેત્રનો જગોએ
 મોટા મોટા કાણા દેખાતા હતા ડાચામા માત્ર દાતની
 હાર દેખાતી હતી, પણ તેમાં જીભ નહોતી ગળાની જ-
 ગોએ માત્ર હાડકાના મણકા બોચી તરફના જણાતા હતા;
 અને તેના નીચેની હાડકાની કસોડને લગતી વાકી વળેલી
 પાસળીયોજ દેખાતી હતી, તે પાસળીયોના મધ્ય ભાગમાં
 કેવળ પોલાણ હતુ અને કમરના બધનની જગોએ હાડ-
 કાની કમર બાળ હતી તેને લગતા બન્યો પગ કેવળ સો-
 ટાની માફક પાતળા હાડકાના દેખાતા હતા, તેવા બે હાડ-
 ખીજરના ગળામા માણસના માથાના તુબલાનો હાર ભરા-
 વેલો હતો તેવા ભય કર વેશવાળા બે હાડખીજર પગમાં
 ધુધરા બ પેલા ભૈરવી ગાયનના તાલ પ્રમાણે નૃત્ય કરવા
 લાગ્યા પેલી તરૂણુ યુવતિ જેમ જેમ શરેરા ઉપર તાલની
 લહેર ચલાવવાને શુર આપતી હતી તેમ તેમ પેલાં હાડ
 ખીજર પગ ઉઠાવીને નાચ કર્યા કરતા હતા વળી ગાયન
 ફેરબદલ કરીને એજ વખતે તરૂણુ લલનાએ અમાચ રાગ-
 ણીની છેડછાડ કરવા માયી આ મળાદ જોઇને અને તો
 એટલો બધો આનંદ થઈ ગયો કે તે આનંદના આવેશમાં
 વાહ વાહ વાહ વાહ કહીને અને ઉલો થઈને સાબારી
 આપવા લાગ્યો. અને પછી હું મારા આસન ઉપર બેશી

ગયો. તે તરૂણ સ્ત્રીએ પ્રાશિત ભત્રિકા નાયકાના અર્થવાળુ
ગાયન નિચે પ્રમાણે કરવા માડયું હતું.

પીલુ ખમાચ

મોયકો છિન ભર નિહિયા ન આવે;
ન આવે મોયકો છીન ભર નિહિયા ન આવે
નિહિયા ન આવે મોય બિરહ સતાવે. ન આવે ટેક.
કારી ઘટા ઘન બિભુરિ બરસતે,
એહિ ડર મોયકો લાગેરે,
હર્ષદ પાતી પિયુકી જો આવે મોયકુ.

આ પ્રકારે પ્રાશિત પતિકા નાયકાનું સ્વરૂપ ગાય-
નમા તે તરૂણ સ્ત્રીએ ખમાચમા જે વારે ગાયું તે વખતે
પેલા જન્યો હાઠ પિંજરે પતિથી વિયોગ વિગ્ધ વેદનાનો
જે હાવ ભાવ બતાવ્યો છે તે જોઈને તો અમારી અછલ
છેક હેરાન પામવા લાગી કેટલીક ઘટિકા સુધી આ પ્રમાણે
રંગ રાગની રચના ચાલી, ત્યાર બાદ જ્યારે તે કામ બધ
કર્યું એટલે તે હાઠ પિંજર નીચે નમીને તે ત્રણે સ્ત્રીઓને
નમસ્કાર કરીને ચાલ્યા ગયા તેઓ કયા દ્વારથી કઈ જા-
ગ્યો ગયા ! તે અમે કોઈ પણ ભેદ જોવા પામ્યા નહી
પણ અમારા મનમા તો એક રીતે જુદીજ પ્રકારનો કાઈક
ભય સાથે વહેમ પેરી ગયો, કારણ કે જે જુખી તે ત્રણે
સ્ત્રીઓની જુખસુરતી ઉપર અને તેણીઓની લાવણ્યતા ઉપર
રહેલી હતી તે તમામ જુખીનું ખટન કરી નાખે તેવો દે-
ખાવ આ વખતે પેલા ભય કર હાડપિંજરના નૃત્ય ઉપરથી
જોઈને આનંદ અને ભય એ બે વિષયો ઉપર અમારી ન
જર ગઈ અને આ નિર્જીવ હાડપિંજર જડ વસ્તુ છતા
હાવભાવ હાથવડે કરીને બતાવવામાં જે ચાતુર્યતા બતાવી
હતી તે વીરે ઘણી ઘણી કલ્પનાઓ અમે કરી ત્યારે અ
મારા મનમા એટલો વીચાર આવ્યો કે સુવર્ણનું તપ્ત
નિર્જીવ છે છતા તે ત્રણે સ્ત્રીઓની અજબ શક્તિથી આ-
કાશમા ગમન કરે છે તો આ કદાચ હાડપિંજરમા એમ
થતું હશે યદ્યપિ આ હાડપિંજર કયા માણસોના હશે !
અને તે માણસોનો નાશ આ સ્ત્રીઓએ કર્યો હશે કે કેમ !
આવા વિચારથી અમે જે સુખને માટે તે સ્ત્રીઓ સાથે અ-
વ્યા હતા તે સુખની શિખમાં આ દેખાવથી અમને વધારે

સંતાપ થવા લાગ્યો; અને આ સીયોતું કર્તવ્ય અદ્ભુત છે એમ બધીને અમારૂં હૃદય તે વખતે અપીરૂં બની ગયું. પણ અમે એક પણ શબ્દ બોલ્યા વિના આ વખતે સુપ થઈ ગયા હતા, લોજનનો વખત થઈ રહ્યો એટલે અમને તે સીયોએ આરામિયત લેવાને ત્રણે જણને ત્રણ ચોરડા સુઝારેલા બુઢાબુઢા બતાવ્યા અને કહ્યું કે તમે આ દરેક ચોરડામા જઈને છત્ર પલંગમાં સુઈ રહો. અને જરા આરામ લો. એમ કહીને તે સીયો ત્યાંથી તે બાગના એક રસ્તે થઈને ચાલી ગઈ અમે ત્રણે જણા બુઢાબુઢા ચોરડામાં ન જતા એકજ ચોરડામા ગયા એટલે તેમા જે શો-બા હતી તે અમે વર્ણી શકતા નથી. પણ મોટા મોટા સુખમલના ગઢેલા પાથરેલા હતા તે ઉપર અમે ત્રણે જણા આબોટવા લાગ્યા; ગઈ રાત્રીના ઉઝાગરાને હીધે અને આ વખતે ઉત્તમ પ્રકારનું ખાણુ શરાબ સાથે ખાવાથી નીશા ના તોરમા અમે દરેકને નિદ્રા અવવાથી એવા તો ઉઘી ગયા કે પછી અમે ક્યાં છીએ તે વિશે કાંઈ બાનજ રહ્યું નહીં, પછી અમારી સ્થિતિ એવી તો વિચિત્ર બની ગઈ કે છેવટે અમે પરત્વ થઈ ગયા, અમારો અનુમાન હવે એવો થાય છે કે જે વખતે અમે નિદ્રાવશ થયા તે વખતે તે ત્રણે સીયો અમારી પાસે આવીને કોઈ એવો પ્રયોગ કર્યો કે અમને દરેકને સુવર્ણની હાબડીમાં હાખલ કરી દીધા, તે દીવશે સાચ કાળ કેવો હતો ! તે અમારા બહુવામા આવ્યોજ નહીં પણ જ્યારે તે સીયોની મરણ અમને મળવાને માટે થાય ત્યારે તે હાબડીમાથી અમને કાઢતી હતી ત્યારે બુઢાબુઢા ચોરડામા અમે અમારી કલ્પેલી સી-પાસેજ હાજર હોઈએ અને અમારી સાથે આનંદ બાણ ચલાવ્યા કરે યદ્યપિ તે હાબડીની દસ દસ કદમ આગુ બાણ મર્યાદાથી અમારાથી બીલકુલ બીજે કંઈ જવાય નહીં એવી સુક્તિ કરી હતી જે કે દસ કદમ સુકીને આગળ પગલુ સુકવા જઈએ તો નેત્રની ધરી કામ કરી શકેજ નહીં પગની શક્તિ એવી તો નિર્બળ થાય કે એક પગલુ પણ આગળ સુકી શકાય નહીં આવી અમારી સ્થિતિ હોવાથી અમારે તેનાજ તાબામા રહેવું પડ્યું હતું અને તેવી સ્થિતિમા રહ્યાથી અમે એટલા બધા પસ્તાવો કરતા હતા કે

આ હું અમાંથી કયા પ્રકારે છુટવાનો આશ આવશે ! અમે
 જીવતા છતાં મુલા જેવા બન્યા હતા, અમે સ્વતંત્રતાનું મુખ
 લોગવીને જે ફરતા હતા તે એ સ્થાનમાં સ્વપ્નમાં પણ
 મુખ લોગવવાનો પ્રયત્ન આવ્યો નહીં. તેથી આ કરતાં
 મહા નીપજે તો સાડા એમ સમજીને નેત્રમાંથી નિરતર
 આંસુ ચાલતા હતાં, જે મોઢાં એજ ખુમસુરત સીંચે ઉપર
 અમારો હતો તે મોઢાં જતો રહેશે અને એવો તો કંટા-
 જો આવ્યો કે નકાં દ્વાર કરતા પણ અમારી અધમ સ્થિતિ
 થઈ હતી, પણ તે સ્થિતિ અમારે ન ચાલે લોગવવી પડતી
 હતી. તે સ્થિતિમાં અત્યારે પડેલો ફેરફાર અમે જોઈએ
 છીએ, જે વખતે તે કુલાઓ ડાંગડીને યુદ્ધ કરતી હતી
 તે વખતે અમે દરેક જણા બુદ્ધાબુદ્ધ ભાગમાં જેને સ્વા-
 ધીન ઢાંગડી હતી તેજ સીને જોતા હતા, અને જો કે તે
 સી અમને આનંદ આપતો અને શરાબખાણ વીગેરેનું મુખ આ-
 પતી હતી; વળી હિંદુઓ ચલાવતી હતી; ચર્ચા તે ત-
 મામ અમને ઘણું જ દુઃખદાયક થઈ પડેલું નજરે જોતા
 હતા. પણ અત્યારે અમે આ જગ્યાએ પ્રગટ થયા છીએ
 અને અમે ત્રણે મરદો આપને જોઈએ છીએ તે ઉપરથી
 અમને એટલું બધું આશ્ચર્ય લાગે છે કે અમારો પુનર્જ-
 ન્મ થયો હોવો જોઈએ. હે સુવડ સરદાર ! અમે ત્રણે જ-
 ણા આપનો જે ઉપકાર માનીએ છીએ તેનો બહોળો વાળ-
 વાને અમારામાં બીલકુલ શક્તિ નથી. પણ પરમેશ્વર આ-
 પનું કલ્યાણ કરે. એમ અમે શુદ્ધ રહ્યથી કહીએ છીએ.

પ્રતાપરૂપે પ્રશ્ન કર્યો કે, બાવી યોગ બન્યા કરે છે;
 મહાવિદ્યા માયાની રચના બુદ્ધિજ છે; અને તે રચના એવી
 તો અકળ છે કે, તેના માટે ઘણા જણ બુલાવે પામે છે;
 તમામ વસ્તુ ઉપાધીય ઉલટપાલટ થયા કરે છે; અને ક્યાં-
 ની વસ્તુ ક્યાં પ્રવેશ થાય છે જડવસ્તુ પવનના આશ્રયથી
 બીજે કંઈ જાય છે, પવનબુતોના એવા તો અજ્ઞાન કાય
 છે કે, તેની તુલ્યના કરવાને બુદ્ધિ પણ કામ કરતી નથી,
 તમારો છુટકારો માહારા હાથથી નિર્માણ હશે તો તેમજ
 થયું છે. હવે અર્ધરાત્ર ઉપર વખત વ્યતિત થયો છે માટે
 આ ન્યારા ન્યારા પદ્મ ઉપર તમે નિદ્રાવશ થાઓ અને

કાલે પ્રાત કાળમાં તમે તમામને પોતપોતાના સ્થાન તરફ જવાને અત્રેના રાજા પાસેથી ઘોડાં વીગેરે સમગ્ર સામાનની સાદ્યતા આપવાને હું બંદોબસ્ત કરીશ, આ પ્રમાણે પ્રતાપરૂદ્રની આજ્ઞા થવાથી પેલા ત્રણ મહોં પલંગ ઉપર શયન કરવા લાગ્યા, અને પોતે પ્રતાપરૂદ્ર પણ શયન કરી નિંદ્રાધિન થયો.

પ્રાત કાળ થયો એટલે પ્રતાપરૂદ્રના ઉતારા તરફ એજ રાજદ્વારનો દીવાન આવી પોહોત્યો, અને પ્રતાપરૂદ્રને મળ્યો તેણે એવું કહ્યું કે મેહેરબાન ! આપને રાજાજી બોલાવે છે માટે કૃપા કરીને પધારશો; આ પ્રમાણે દિવાનનો આગ્રહ સાંભળીને પ્રતાપરૂદ્ર વસ્ત્રાભુષણ અને શસ્ત્ર ધારણ કરીને અને પેલા ત્રણ જીવાનોને સાથે રાખીને એજ નગરના રાજદ્વારમા પ્રવેશ કર્યો, રાજસભામા પ્રતાપરૂદ્રને માન આપવામા બાકી રહી નહોતી તેમને તે સભામા એક ઉંચા આસન ઉપર બેસાડવામા આવ્યો, કે જે ઠેકાણે તે રાજા પોતે બેસતો હતો, એ રીતે રાજાએ પોતાની જોડે બેસારીને બીજા ત્રણ નવિન પુરૂષો આવ્યા છે તે પેકી જે વખતે આનંદપ્રભને તે રાજાએ જોયો એજ વખતે અસન ઉપરથી આનંદના આવેશમાં ઉભો થઈને તેને બેટ્યો, મહારા ખ્યારા પુત્ર ! તું ત્રણ વરશે આ પ્રતાપશીળ વીરપુરૂષની સાથે કયાથી આવ્યો ! હે પુત્ર તહારા વિયોગે કરીને મારા નેત્ર આસુથી ભરાયલા સુકાયાજ નહોના, તને આજે જોતા જે આનંદ થયો છે તેનું વર્ણન કરી શકતો નથી, પ્રતાપરૂદ્ર ભણી રાય રાજાએ નજર કરીને કહ્યું કે આ મહારા ખ્યારા પુત્ર સાથે બીજા બે મહોંની શી રીતે આપને મુલાખાત થઈ ! આટલું સાંભળતા પ્રતાપરૂદ્રે જે વાત રાત્રીએ સાંભળી હતી તે તમામ વાત રાજા રાયને સંભળાવી, સંઘળી વીચીત્ર વાત સાંભળીને અને પેલી અમત્કારીક સુવર્ણ દાખડીયો પ્રતાપરૂદ્રે પોતાને અખત્યાર કરેલી જાણીને અને પ્રતાપરૂદ્રના ક્રુથથી આ ત્રણ માણસોનો છુટકારો થયો એવું જાણીને રાજાને આનંદાશ્ચર્ય થયું, અને પ્રતાપરૂદ્રની બોલે બોલે અને ઠરેક વાતના શબ્દે શબ્દે તારીફ કરવા લાગ્યો, વાર-વાર અન્યવાદ આપવા લાગ્યો અને એટલો તો તાબેદાર

અર્થ ગયો કે પ્રતાપરૂદ્રના દરેક શબ્દો પાળવાને અને થતિ આજ્ઞા બળવવાને પોતે આતુર રહ્યો, તમામ વાત પ્રતાપરૂદ્ર જ્યારે કહી રહ્યો ત્યાર પછી પ્રતાપરૂદ્રે તે રાજા રાયને કહ્યું કે, જોકે હું કયા પ્રદેશથી આવું છું અને શું કામ કરવા બેઠો છું તથા હું કેાણ છું એ હકીકત તમને મહે કહી નથી. તેમ કહેવાનું હાલ કારણ નથી યદ્યપિ આ બન્યે-માથી એક વિજયપ્રભ નામનો જે માણસ છે તે ભદ્રમંડલ રાજા સાહેબના નાહાના ભાઈનો પુત્ર થાય છે અને બીજો શૈલ્યહત છે તે ભદ્રમંડલના રાજ્ય દિવાનનો પુત્ર છે તેમને ઉત્તમ પ્રકારના ઘોડા સામાન સરંજામ સુધા કાઢી આપીને અને તેમની સાથે રસ્તાના બાજુનાર સારા માણસોને મોકલીને પોહોચાડવા જોઈએ, કેમકે જેટલો આનંદ તમને તમારા પુત્રને જોઈને થયો તેટલો આનંદ તે ભદ્રમંડલમા તેમના નિકટ સભાધીયોને થશે. અને હવે હું અહિયાં આપની જોડે લોજન કરીને આજે માત્ર કાર્ય સાધ્ય કરવાને માટે સુસાફરીએ જનાર છું.

તે નગરના રાય રાજાએ હાથ જોડીને પ્રતાપરૂદ્રને કહ્યું કે અત્રેથી જો કે આપ ભદ્રમંડલ જતા નથી અને બીજે કઈ જવા ધરો છો એમ આપની વાત ઉપરથી જણાય છે તો તેના માટે હું કહું છું કે આગળ જતા ત્રણસે કોસ સુધી ત્રણ બાજુ એવા તો ડુંગરાઓ આવે છે કે તેમા થઈને ઘોડાથી બીલકુલ જઈ સફારો નહીં એ તમામ વિકટ પ્રદેશ છે માટે તેવા પ્રદેશમા જ્યારે પગેથી ચાલીને પ્રયાણ કરશો તોજ જવાશે, માટે જો આપની ઈચ્છા હોય તો અમારા તાબામા ભોળ લોકો છે તેઓ આપને મ્યાનામા બેસારીને લઈ જવાને શક્તિવાન છે વળિ આ બન્યે ભાઈયોને ભદ્રમંડલ પોહોચાડવાને હું સારી રીતે કળજી રાખીશ, મારા પુત્ર આનંદપ્રભના આગ્રહથી બેચાર દિવસ રહીને તે નિશ્ચિતથી ભદ્રમંડલ જશે યદ્યપિ આપ પ્રવાસ માટે અત્યંત ઉતાવળ કરો છો તેના માટે હું દિલગીર છું. આપે કરેલા ઉપકારનો બહલો સેકડોજન્મ ધારણ કરીને પણ આપની તાબેદારી કૌં તોપણ વળી શકે તેવો નથી. છતાં હું આપની માવજત કાંઈજ રાખી શક્યો

નથી, માટે માહારી આજીવ એજ છે કે થોડાક દીવસ રહીને નિવૃત્તથી આપ પ્રયાણ કરો આ પ્રમાણે રાય રાજનું વચન સાંભળી પ્રતાપરૂદ્રે માથું હલાવ્યું. અને કહ્યું કે જે કામ કરવાનું છે તે કામની મુદત ટુંકી છે માટે એક દીવસ વ્યતિત કરવો તે એક વરસ જેવો મારે સમજવાગા છે. સખળ મારા માટે આગ્રહ કરવાનું બંધ રાખશે તમારા આગ્રહથી તમારી સાથે બેશીને લોજન લઈને આજે પગે ચાલીને નીકળીશ જેમા મારી સાથે કોઈની પણ જરૂર નથી જે કામ મારે સાધ્ય કરવાનું છે તે કામમા હું માત્ર એકલાનીજ જરૂર છે. બીજા માણસ માટે ઉલટમા મારે કાળજી રાખવી પડે તેવી ઉપાધી મને પસંદ નથી - રાય રાજાએ તે વાત માન્ય કરી અને લોજન વખત તઈયાર હતો તેથી સમગ્ર જનો લોજન લેવા સારૂ બેઠા જમી કરીને મટખ્યા એટલે કવચ, ટોપ ધારણ કરી અને શસ્ત્રથી સજ્જ થઈને પ્રતાપરૂદ્ર રાય રાજાને મળીને ત્યાંથી આગળ જવા સારૂ નીકળ્યો.

પ્રકરણ ૧૮ મું.

અત્યંત વિકટ ડુંગરાઓમા સાંકડા રસ્તા હતા; તે જ્યારે વટાવ્યા ત્યારે બીલકુલ રસ્તોજ જણાયો નહીં; જે તરફ દ્રષ્ટિ કરે તે તરફ મોટી મોટી ખીણો નજરે પડવા લાગી, પ્રતાપરૂદ્રે વિચાર કર્યો કે આતો પાશેરામા પેહેલીજ પુછી છે, અર્થાત હું આજેજ આહાવા કઠિણ પર્વતમા મુસાફરી કરવા નીકળ્યો છું અને સરાસરી સાત કોસ આંચો હઈશ, એટલામાતો હવે રસ્તાનોજ પત્તો લાગે નથી. આ પ્રમાણે વિચાર કરતો એક ધવલ શિલાતલ ઉપર થાકી ગયેલો પ્રતાપરૂદ્ર બેઠો હતો; એ પ્રમાણે ચારે તરફ નજર કરતો હતો, જેમા પર્વતોની ઉચી શીરાઓ સાથેની ભયંકર હારાવણી, તે સાથે અનેક વૃક્ષ અને પથ્થર ભેદીને જનારી નદીના જળ શિવાય બીજું કંઈ જણાતું નહતું, જંગલમા ફરનારા જનાવરો તથા પક્ષીઓને સમુદાય કલોલ કરી રહ્યો હતો માત્ર આહાવા વેરાન જંગલમાં સતાપને પામેલો એકલો પ્રતાપરૂદ્ર હતો, તે પ્રમટ થયેલા

અંતાપના ચિત્રને નિહાળ્યાં કરતો હતો. અને એજ વખતે તેને ચાહ આંખું કે પેલી કૃત્યાઓનાં વચ્ચે અને કનકની ત્રણ ડાબડીયોનું રક્ષણ કરનાર મહર્ષિ પામતી વખતે જે કહ્યું હતું તે હું શા માટે ભુલી જાઉં છું ? એમ વિચાર કરીને તેણે એક ડાબડી ઠાડીને તે ઉપરના વાળ સાથે પોતાનો કાન ધરીને સાંભળવા બેઠો. તેમાં તે વાળના અધિપતિએ જણાવ્યું કે આ તરફની હદ સુધીમાં અમારી બીલકુલ સત્તા નથી. તેથી અમે કાંઈ પણ મહત્ત્વ આપવાને શક્તિવાન નથી. જ્યારે આહાવો જવાબ મળ્યો ત્યારે તે ત્રણ ડાબડીયોને નિર્થક સમજીને તેણે પોતાના ગર્જવામા સુકી હીધી પણ પેલા ભયંકર મકાનમાં રાક્ષસ મળ્યો હતો તે રાક્ષસનો વાળ લઇને ચક્રમકથી અમી પેદા કરીને તે અસી આગળ ધરી એટલે એકદમ પૂર્વ દિશાએથી પવનની કુક એવી ચાલો કે પર્વત શિખર ઉપરના મહુ મહુના પથ્થરો ગડગડવા માડ્યાં; તેમજ સુળમાથી જડ ઉખડી ઉખડીને કેટલાંક લાખાં થઇને જમીન ઉપર પડી જવા માડ્યા, તેમજ પર્વદિશા તરફની આકાશ તરફનો રંગ ધુસ્રવર્ણનો જણાયો, એ વખતે મેઘની ગર્જના જેમ થતિ હોય તેવી ભયંકર ગર્જના થતિ સંભળાઈ; એટલામા એત બેતામા તે રાક્ષસ પ્રતાપફરની આગળ પ્રચંડ વેશવાળો હાથ બેડીને ઉભો રહ્યો. પછી કહેવા લાગ્યો કે માહારા મેહેરબાન ! મને શા કામે આપે બોલાવ્યો છે ? જે કંઈ આજ્ઞા હોય તે ફરમાવે; ત વખતે પ્રતાપફરે કહ્યું કે બાવન-પરિયોને જ્યા નિવાસ છે ત્યા જવાને માટે મારો ધરાહો છે, માટે તે તરફ મને તમે લઇને સુકશે તો હું તમારો મોહોટો ઉપકાર માનીશ ?

રાક્ષસે હાથ બેડીને કહ્યું કે બે હજાર કેસ સુધી સુકી આવવાને મારી સત્તા છે. પછી તે બાવન પરીયોવાળા ઘણે વીસ્તારવાળા પ્રદેશની હદમા મારાથી જઈ શકાય તેમ નથી માટે ઇચ્છા હોય તો ત્યાં સુધી હું તમને સુકીશ, વળી તે હદથી પચીસ કેસ સુધી ફરી કરશે તો તે પ્રદેશ આવશે. પ્રતાપફરે તેમ કરવાને હા પાડી. એટલે પ્રતાપફરને પેલા રાક્ષસે પોતાના ખભા ઉપર બેસારીને આકાશ માર્ગે વીરની માફક ગતી કરવા લાગ્યો; આ

વખતે ઝોટલો તો હંઝાઈ ઉપર તે રાક્ષસ જયો હતો કે મોટા મોટા ડુંગરાઓ પણ છેક નાની આકૃતિ બાળા જેવામાં આવ્યા; તે ડુંગરાઓ વીત્યા પછી મોટા વિસ્તારવાળો સમુદ્ર જેવામાં આવ્યો તે સમુદ્ર ઘણેજ લાંબો અને પોહોળો હતો તે જોઈને પ્રતાપરૂદ્રે વિચાર કર્યો કે આ રાક્ષસની મદદ ન હોત તો આ સમુદ્ર શી રીતે વટાવત ! ક્યાંથી વહાણ મળત ! માર્ગની ખબર પડ્યા વિના ક્યા જઈ શકત ! અહાહા ! જ્યારે ઈશ્વર સાનુકુળ હોય છે ત્યારે સાધનો પણ મળી શકે છે એમ વિચાર કરતો અને પ્રસન્ન થતો તથા ઈશ્વર કુદરતિ દેખાવ જોઈને આશ્ચર્ય પામતો પ્રતાપરૂદ્ર પેલા રાક્ષસને અતઃકરણમાં પોતાના કાર્યની કદર થઈ એમ સમજીને પ્રસન્ન થવા લાગ્યો અને ઘણી જડપથી ગતી કરવા લાગ્યો. આ પ્રમાણે ત્રણ દીવસ અને ત્રણ રાત્રી વીતી ત્યારે સમુદ્રનો પાર આવ્યો; સમુદ્ર વિત્યા પછી કેટલેક દુર જઈને બ્યા પોતાની હદ હતી તે હદની અદર પેલો રાક્ષસ જમીન ઉપર ઉતરી પડ્યો, બ્યા ઉતરી પડ્યો તે જગા અત્યંત વિકટ હતી તે એવી તો વિકટ હતી કે ત્યાંથી ક્યા જવું તેનો માર્ગ પણ નહોતો તેવી જગાએ ઉભો રહીને પ્રતાપરૂદ્ર પાસે પેલો રાક્ષસ વિદાયગીરી માગવા લાગ્યો, પ્રતાપરૂદ્રે ન આવે તેને રજા આપી અને પૂર્વે જેવી રીતે સતાપમા પડ્યો હતો તેવો રીતે આ સ્થળમા પણ પ્રતાપરૂદ્રને સતાપ ઉત્પન્ન થવા લાગ્યો. નજીકમા મોટી નદી વહેતી હતી તે નદીના ડુંગરી કીનારા ઉપર કે જે કીનારા ઘણા ઉંચા હતા ત્યાં તે પ્રતાપરૂદ્રને મુકીને અને નમસ્કાર કરીને પેલાં નાક્ષત્ર આવતો થયો, આ વખતે સાચકાર થયો હતો તેથી ત્યાંથી આગળ જવાને વિચાર બંધ રાખ્યો અને રાત્રી ગાળવા માટે કોઈ ઝાડ ઉપર બેસી રહ્યો, આ પ્રમાણે એ વિકટ જગતમા પાંચ મહિના સુધી રાત્ર દીવસ આવડ્યા કર્યું, અને ક્ષણ તથા વનસ્પતિનું ભક્ષણ કરીને બ્યાં જળાશય હોય તે જગાએ પડી રહેવા માંડ્યું અન્ન વિના સંવત્સર શરીર જરજરીત થવા લાગ્યું મોઢા ઉપર કરચોલી-

યો પક્ષી, તાપને લીધે અને ઠંડને લીધે શામતા થઇ અને
 ફાદીના વાળ પેટની ડુંગ્રી સુધી વધી પડ્યા. આહાવી
 સ્થિતિવાળો પ્રતાપરૂદ્ર કેવળ નિરાશાની ઢોરીના ફાંસામાં
 લટકવા લાગ્યો, ઘણે દર સુધી સમુદ્રની મર્યાદા ઉદ્ભવવાને
 કંઈ પણ સાધન ન હોવાથી પસ્તાવા લાગ્યો, જે જગોએ
 પેલો રાક્ષસ સુક્રી ગયો હતો તે જગોને સુક્રીને કેટલેક દર
 ડુંગરાઓની લતાઓમાં તેણે સુસાફરી કરી હતી તેથી ભુ
 લી ગયો હતો કે હવે તે રાક્ષસની હદ ક્યાં હશે ! હદ
 સુક્રીને રાક્ષસ આ તરફ આવવાને શક્તિવાન નથી એમ
 તેણે પક્ષી રીતે જાણ્યું હતું તેથી આધાર વિના અને મદદ
 વિના ઘણું જ ગભરાવા લાગ્યો રસ્તો ન હોવાથી જ્યાં જ્યાં
 જાય ત્યાં ત્યાં ડુંગરાઓની હારાવલી અને જ્યાં ત્યાં નદી
 શિવાય ખીજી કંઈ જ જોવામાં આવતું નહતું, અને જે જો
 વામાં આવતું હતું તે કેવળ ગ્રાસ અને બચળનક કૂર
 પ્રાણીઓના ટાળા હતા, તેથી તેવા વિકટ જગલમાં બચ
 અને અજ પ શિવાય ખીજી કંઈ હતું નહીં આવા કાર-
 લથી પ્રતાપરૂદ્ર છોક સુકાઇ ગયો તે એવો કે તેને જોવાથી
 કોઇ ઝોળખી પણ શકે નહીં એવા તેના દીહાર થઇ ગયા
 હતા ગૌરવર્ણને બદલે શ્યામ વર્ણ હતું. જીવાનીને બદલે
 અન્ન પાન વિના દુર્બળતા હોવાથી વૃદ્ધાવસ્થા હતી, અને
 શરીરના દરેક અવયવો ઉપર કરચોલીયો ફેલાયલી હતી
 તેથી તે પ્રતાપરૂદ્ર સાથે બલે કદી ગાઠા પરીચય હોય
 તે, પણ તેને જોઇને ભૂલાવો આધા વિના કોઇ રહે નહીં તેવો
 તેનો એહેરો બની ગયો હતો. જ્યારે શરીરની શક્તી કમી
 થાય છે ત્યારે મનના વિચાર પણ સિધિલ થઇ જાય છે.
 જગલમાં કંટક વનસ્પતિઓના આહાર કરવાથી તથા સારફ
 ફળો ખાવાથી અતિસારની પેઠે વ્યાધીને લીધે શરીર કેવળ
 સિધિલ થઇ ગયું હતું પણ જે ટેક તેના શરીરમાં અડગ
 હતો તે ટેક અને કાર્ય કરવાની દ્રઢતા દેહમાંથી પ્રાણ જતા
 સુધી પણ ખસે તેવી નહોતી, યદ્યપિ જ્યારે તેને આ વિકટ
 જગલમાં કેઇ પણ ઇલાજ ન સુઝયા ત્યારે તે ઘણું જ
 સુઝાવા લાગ્યો; એક વખત તો એક સફેત શિલાતલ ઉપર
 બેસીને પોકે પોકે શ્વા બેઠો. અને પોતાના સાહસ કાર્યને

ધિકારવા લાગ્યો; અને પોતાનેજ કહેવા લાગ્યો કે અરે
 મુર્ખ ! બુદ્ધિરૂપી કીમતી ધનનો ઉપયોગ લીધા વિના તુ
 સાહસ કામ શા માટે લઈ જોડા ! આહાવા જગલમાં ભાવન
 અપ્સરાઓ કયાંથી મળવાની હતી ! પ્રથમ નીકળતાજ તહે
 શા માટે વિચાર ન કર્યો કે એકલા માણસથી અભણ્યા
 જગલમાં શુ ઉદ્યોગ થશે ? જેટલું કાર્ય બુદ્ધિની સાહ્યતા
 વિના કરવામાં આવેછે તેટલું બધું કાર્ય જરાએ સફળ થતું જ
 નથી. છતાં તુ શુ સમજીને આહાવા વિકટ વેરાનમાં આથ-
 ઠયો ! અને નકામો વખત ગુમાવતા શરીરરૂપી રતનને પણ
 ગાંધુ કરવા લાગ્યો ! અરે હાય ! હવે હું શુ કરે ! અને
 કયા જાઉં ! શુ મારો સઘળો જનમારો હેવાનની સ્થિતિવાળો
 જગલમાં જશે ! અરે મૃગના ટોળા અરણ્યમાં જે આનંદ
 લોગવે છે તે આનંદ હું સ્વપ્નને પણ જોતો નથી, ત્યારે હવે
 મારો જનમારો કહેવો જશે આ પ્રમાણે વિચાર કરીને ખુબ રોઈ
 પડ્યો પણ તેને મહદગાર ઠેાણું હોય ! છેવટે ન્યારે વીસ દીવસ
 બાકી રહ્યા, અને પોતાનું પચ્ચ હવે પણશે નહીં એમ ન્યારે
 તેને લાગ્યું ત્યારે તેને ઘણુંજ માહું લાગ્યું અને આખરે
 તેણે વિચાર કર્યો કે ન્યારે મારી જીવગી આ જગલમાં
 ભટકી ભટકીને પુર્ણ થવાની છે વળી ન્યારે સ્વર્ગનો ઇંદ્ર
 છ મંડિના પુરા થયા બાદ મારા કિવા રાજકુમાર તરફથી
 આમત્રણને હાથે કાઢશે વળિ ન્યારે તેમ થશે ત્યારે પેલી
 રૂપમંજરી રાજકુમારને તિરસ્કારની નજરે જોશે હું અહિયા
 ભટકીને મરણ પામીશ છતાં મારી પાછળ નંદાની ટીચકારીયો
 થશે તો પછી માહારે જીવીને શું કરવાનું છે, આહાવા જગલમાં
 કરમહા, કે ઠાં, ટી ભરવા વીગેરે બાઈને વૃક્ષ ઉપર પડ્યા રહ્યા
 કરતા હવે એકી વખતે ચાહોમ કરીને મર્ણ પામવું એજ
 ઉત્તમ છે એવો વિચાર કરીને પ્રતાપરૂદ્ર તે ધવલ શિલા
 ઉપરથી આગળ ચાલવા લાગ્યો અને તેણે દુરથી સંકેત
 આરસપાહાણુ પથ્થરનો ઉચામાં ઉંચો એક પર્વત જોયો
 તે પર્વત તરફ ચાલવા લાગ્યો, ચાલતા ચાલતા છેક સાયં-
 કાળની વખતે તે ડુંગરાના ટોચ ઉપર જઈ ચઢ્યો ન્યારે
 તે ચારે બાજુ નજર કરે છે ત્યારે તમામ ડુંગરાઓની
 ઘણે ઘણે દુર વિસ્તાર સાથે એક બીજાને મળતી હારાવણી
 જોવા લાગ્યો, અને નીચે છેક ઉંઘણમાં પર્વતને લેહીને

વેહેતી નદીને જોવા લાગ્યો આ પ્રમાણે જોધને તેણે જોજ
 નિશ્ચય કર્યો કે આટલે ઉચેથી પડતું મુકી હજી તે હું ન-
 દીમાં પહોંચ અને ટીચાધને તુરતજ મરણ પામીશ. વળી
 અગ્નિદાગને બહલે છેક ઉંડા જળમાં જવા પામીશ તેથી
 જળદાગ પણ થશે આવા વિચારથી તે જગતકર્તા પરમે-
 શ્વરની સ્તુતિ કરવા લાગ્યો આ વખતે પોતાના મરણની
 અણી નિશ્ચય કરી છે તેથી ઇશ્વરનું ધ્યાન ધરવા લાગ્યો,
 પોતાના ગુણુ સમરણ કરીને હે જગદીશ્વર ! હવે તું મા-
 હાફ કલ્યાણ કરજે. એમ કહીને જેવો પડતુ મુકવાની તક-
 ચારી કરે છે એટલામાં પાછળથી કોઇએ તેનો હાથ પક-
 ડીને પાચ કદમ પાછો હઠવ્યો, આ વખતે તેણે બરુચું
 કે કોઇએ મારો હાથ પકડીને પાછો હઠાવ્યો છે છતાં તે
 કોણ છે ! એમ કલ્પના કરીને આજુબાજુ બધી તરફ તેણે
 નજર કરી પણ કાંઈ જોવામાં આવ્યું નહી તેથી તે ધ-
 ણીજ શ્રાતીમાં પડી ગયો. અને અનાયાસ આમ બનવાનું
 શું કાણ હશે તેવો વિચાર કરીને સ્થિર ઉભો રહ્યો,
 એટલામાં નજીકના એક ઝાડના થડ પાછળથી એવો ગેબી
 આવજ થયો કે અરે સુસાફર ! તું શા વારતે વિના કારણે
 તારો પ્રાણ ગુમાવી બેસે છે ! અરે નાદાન ! આત્મ હત્યા
 કરવાથી કેટલું પાપ છે તે તું શું નથી જાણતો ! જે કેવળ
 કાયર પુરુષ છે એજ આત્મહત્યા કરે છે, જે નિર્બળ સ્ત્રી
 છે તે અબળા એવી પદવી મેળવનારી સાહસ વૃત્તિને તાબે
 થન રી નિર્બળ સ્થિતિવાળી આત્મહત્યા કરે છે તું પોતે
 ક્ષત્રી બન્યો થઇને કાયરપણુ સહન ન થવાથી જ્યારે આ-
 ત્મહત્યા કરીશ ત્યારે તારા ક્ષત્રી ધર્મને મોટી એબ છે;
 તું આત્મહત્યા કરનારો પરોષકાર શી રીતે કરી શકીશ !
 હું જાણું છું કે આ વિકટ વેરાનમાં તને રસ્તાની ખબર
 નહિ પડવાથી અથડાઇ કુટાઇ અને કેવળ થાકીને મરણ
 આઢરીને બેઠો છું. અને તારી ઇચ્છા શી છે ! તે પણ મારા
 બાજુમાં આવ્યું છે, માટે હું તને સુઝાસો આપુછું કે
 અહીંથી ડાબી બાજુના નીચાણમાં તું ઉતર, અને તે તરફ
 જતા જમણા હાથ બાજી એક મોહોટી ગુફા આવશે તે
 ગુફામાં અદ્વૈતાનંદ સરસ્વતિ નામના મહાજ્ઞાની, ત્રિકાળ-
 જ્ઞાની અને યોગ વિદ્યા નિપુણ પોતે ત્યાજ રહે છે, ત્યા

તુ જા. જો કદાચ તેમણે સમાધી ચઢાવી હશે તો સમાધી ઉતરતા સુધી તેમની ધુણી આગળ તુ બેસી રહેજે બ્યારે તેમના નેત્ર ખુલ્લું થાય ત્યારે તે વખતે તુ તારી તમામ મનકામનાની હરીકત વીહિત કરજે. એટલે તે ક્યાણુ મા હાતમા તારા ઉપર કૃપા કરીને સર્વ પ્રકારનો રસ્તો બતાવી દેશે અને તારી મનકામના પૂર્ણ કરશે આટલી દ્રુતિ નીકળીને તે ગેબી પ્રયોગ બધ થઈ ગયો આ વખતે પ્રતાપ-રૂપે તમામ વાકયો કાન માડીને સાંભળ્યા, અને તે નાક ક્યાથી આવતો હતો તે તેણે નિશાની સારી પેઠે રાખી હતી તેથી તે પેલા વૃક્ષની પાછળ તમામ જગાએ આટા મારીને ચારે બાજુએ જોયું પણ કાંઈજ જોવામાં આવ્યું નહીં; તેથી આશ્ચર્ય પામતો એક શિલાતટા ઉપર થોડીક વાર બેસી રહ્યો આ વખતે પશ્ચિમ દિશાએ સુર્ય નભિ ગયો હતો, તેથી તે તરફ જોઈને પ્રતાપરૂપે ગીવટ થવા લાગી કે જે ગેબી અવાજ થયો છે તે ખાસ મારા ઇંદ્ર દેવની કૃપાનું સાહજ થયેલ છે મારે તે ગેબી આસ્થાસન પ્રમાણે માહારે જોવું જ જોઈએ દેક સાહસ કામ કરવામા જે કળ હું લોગવું છું તેનો પરિણામ મારા જાણવા બાહાર નથી મારે આલ્ય જીવ ! થયેલી ગેબી આજ્ઞા પ્રમાણે ઉલોગ કરીને જોઉ તો ખરે ! એમ વિચાર દઢ કરીને તે ત્યાથી બતાવેલી નિશાની પ્રમાણે જવા લાગ્યો, અને છેક સુર્ય અસ્ત થવાની સધીમા પેલી ગુફા આગળ આવીને પ્રતપરૂપે ઉભો રહ્યો ત્યારે કહેલી નિશાની પ્રમાણે તમામ વાત મળતી આવી, આ વખતે તે ગુફાના એક ચેલા સાથે અદ્વૈત તત્વનું પ્રતિપાદન કરવાને અનેક પ્રકારના દ્રષ્ટાંતો આપતા અદ્વૈતાનંદ યોગીરાજ વિરાજેલા હતા, તે જગાએ પ્રતાપરૂપે આવીને તે પવિત્ર યોગીરાજના અરણ્ય કમળમા મસ્તક નમાવ્યું, આ વખતે પ્રસન્ન વદનથી યોગીરાજે પ્રતાપરૂપના સામે નમ્ર કરીને કહ્યું કે બચ્ચા ! આનંદ કરો ઐર મૌજ કરો, લેકિન તુ જિસ કામકે લિયે હ્યાં તક આયા હય વોહ મય સખ જાનતા હું; મગર હું સારા જ ગલમેં બહુત દિનસે બટક બટક કર ખુબ હય-રાન હુવા હે, ભુખ ઐર પ્યાસસેં પ્યાકુલ હો ગયા હય; જ ગલમેં રૂક્ષ ફલકે અહાર કરકે શારીરીક સંપત્તિકો

વિનષ્ટ કર દિયા હય, ઇસ લિયે અભિ તુ ગુરૂકા પ્રસાદ
 લેકર આરામિયતકે પ્રાપ્ત કર; એ પ્રકારે પ્રતાપરૂદ્રને ખા-
 વાની વસ્તુ અપવાને પોતાના શિષ્યને આજ્ઞા કરી; એટલે
 શિષ્યે મસ્તક નમાવીને તે ગોઠવણ કરવાને પ્રયત્ન કર્યું;
 થોડેક દુર જઈને તાણુ કદમુળ ઇત્યાદિક લાવીને અગ્નિ
 કુંડની ભરસાડમા સુકી દીધુ. એ ત્રણ ઘટિકા થઈ એટલે
 આખરાનાં તાબ પાદડા લાવીને તેનું પત્રાણુ ળનાવીને
 પેલી ભરસાડમાથી કદ કાઢીને તેને ખખેરવા માડયું;
 એટલે તેમાથી કમોદના ચોખાની માફક સુગંધીદાર ઢાણા
 નીકળવા માડયા જાણે કમોદનો ભાત સાકર અને ઘીઈ
 મિશ્રિત હોય તેવી રીતે તે જણાવા લાગ્યું તે સાથે
 બીજું કદ પણ બીજી ઢબનું હતું આ પ્રમાણે પત્રા-
 ળામા પીરશીને ચોગીરાજના શિષ્યે પ્રતાપરૂદ્રના આ-
 ગળ મુકયું, એ વખતે અદ્રેતાનંદ માહારાજે પ્રતાપ-
 રૂદ્રને તે પ્રસાદ જમવાને આજ્ઞા કરી, ઘણા દીવસથી
 કુધાએ કરીને પીડીત થએલા પ્રતાપરૂદ્રે ચોગીની આજ્ઞા
 માથે ચઢાવીને ભોજન કરવા માડયું, તેમા જે સ્વાદ અને
 મજાહ હતી તેવી મજાહ અને સ્વાદ કોઈ પણ જગોએ
 તેના જન્મ ભરમા પામ્યો નહતો, આહાવા વિકટ પ્રદે-
 શમાયોગી વિના આહાવા પદાર્થનું શેવન કરવાને કોણ
 સમર્થ યાને અનુભવિ હોય ! એવો વિચાર કરીને તેણે
 ભોજન લીધું; જાણે ઉત્તમ પકવાન યાને માલપુવા અને
 દુધપાકનું ભોજન કર્યું હોય તેવા તેની છાતીમાંથી
 સુગંધીદાર ઓડકાર આવવા લાગ્યા, એજ વખતે ચોગીરાજે
 કહ્યું કે હે સુસાદર ! આ પ્રસાદ ત્હે લીધો છે તેથી કરીને
 તને પદર દીવસ સુધી બીલકુલ ભુખ લાગશે નહી, અને
 સુગંધીયુક્ત ઓડકાર આવ્યા કરશે, ગુરૂજીનું વચન સાભળી
 પ્રેમવડે કરીને સુસુક્ષ્મ બનિ ગએલા પ્રતાપરૂદ્રે તે ચોગીરા-
 જના ચરણમા મસ્તક નમાવીને કહ્યું કે માહારાજ ! આપ
 ત્રિકાળજ્ઞાની છો આપની પ્રબળ સત્તા આગળ અમે
 હુદ્રપ્રાણી અજ્ઞપણામાં શુ સમજી શકનાર હતા ! હે
 માહારાજ ! આપના દરશણથી મારા હૃદયમા દુઃખહાયક
 ચિંતા અને તાપ દુર થયાં છે. હે ચોગીરાજ ! આપના

પરાક્રમનો અને તપનો પ્રતાપ જોવો છે કે આપના આશ્ર-
મની મયોદામા પણ સુકનાર હિંચક પ્રાણી પણ જાહિ સા
કરનાર દયાળુ થાય છે, વળિ જડપદાર્થ છતાં આપની
વાણીના વિલાસે કરીને સદગતીને પાહોંચે છે તો મહારા
જેવા મનુષ્ય જાતનું કલ્યાણ આપના દર્શણથી થાય એમાં
કંઈજ નવાઈ નથી, મારો પુર્વજન્મનો સંસ્કાર સારો
હોવાથી હું આપના દર્શનનો અસુદ્ય લાભ પામ્યો છું.
હે દયાનિધિ ! આપ ત્રિકાળજ્ઞાની છો, એટલે મારા હૃદયનો
વિચાર આપના જાણવા બાહર નહિ હોય; આ પ્રમાણે
વિનતી કરતો હાથજોડીને પ્રતાપરૂપ અદ્વૈતાનંદ ગુરુ સન્મુખ
શ્રદ્ધાપુર્વક ઉભો રહ્યો, તે વખતે તે યોગીરાજે કહ્યું કે;
તેરી સુરત કયા હય વોહ મય જાનતા હું લેકિન તુ
તેરે દિલસે હકીકત હમકો કહદે કી જીસસે કુછબિ તેરે
હિતકે લાયે પરોપકાર હોવે તો હામ દર સકે, -મહાત્માનું
વચન સાંભળીને પ્રતાપરૂપે તમામ હકીકત કહી દીધી.
જેમા તે હકીકત સાંભળીને મહાત્માને ઘણીજ દયા
ઉત્પન્ન થઈ, અને કૃપા નજરથી પ્રતાપરૂપ તરફ દ્રષ્ટિ કરી
એટલામા પ્રતાપરૂપની નજર તે ખીટી ઉપર ધનુષ ભરા-
વેલું હતું અને માત્ર ત્રણ બાણ બાધી મુકેલા હતા તે
જોઈને પ્રતાપરૂપના મનમા શંકા ઉત્પન્ન થવાથી પ્રશ્ન
કરવા લાગ્યો કે હે કૃપાસિંધુ ! આ બાણ ઉપરની ખીટીએ
ધનુષ અને માત્ર ત્રણ બાણ ભરાવેલા જોવામા આવે છે
તેથી આ આપના પવિત્ર ચરણ રજના શેવકને સેજસાજ
શંકા આવે છે કે આપ યોગી મહાત્માના જીવાસમા
પ્રાણનો નાશ કરે તેવું ધનુષ શા માટે રાખી સુકડ્યું હશે. '
એમ કહીને પ્રતાપરૂપે મહાત્મા પ્રત્યે હાથ જોડ્યા તે વખતે
તે યોગીરાજે પોતાના વૃદ્ધ શિષ્યને આજ્ઞા કરીકે ઇંસ
ધનુંશ બાણકા ઇતિહાસ ચહ સુસુહુ ઔર જીજ્ઞાસુકો
સુનાવો વહાતક આગ ઘટિકા તક સહજ સામાધીમે' મય
મય લીન હોતા હું એટલું કહીને તે મહાત્મા સમાધિસ્થ
થયા, પછી પેલા વૃદ્ધ શિષ્યે પ્રતાપરૂપને ' તને આ ધનુષ
બાણ જોઈને શા માટે શંકા આવી ' પ્રતાપરૂપે ઉત્તર
આપ્યો કે પુર્વે વિશ્વામિત્ર રાજરૂપિ હતા, જીવો કે તે

તપમાં ચદ્રમા જેવા પ્રકાશ આપવાવાળા હતા છતાં ક્ષત્રી હતા તેથી શસ્ત્ર અશ્માદિ ધારણ કરતા હતા. એવી મેં કથા સાંભળી છે, તેજ પ્રમાણે આ પવિત્ર અવાસમાં તપસ્વિ મહાત્મા નિકટ ધનુષ બાણ એધને તે ઇતિહાસ મને યાદ આપ્યો.

શિષ્યે કહ્યું કે હે ભાઈ! આ પ્રતાપિક ગુરૂ રાજન્કપિ નથી પણ તેનો ઇતિહાસ વિચિત્ર છે એટલુંજ નહિ પણ વેદવ્યાસ મહારાજે તે વિષય લખ્યો છે એવી રીતે છે કે; પુર્વે કાઈ કાળથીસર પાડવમા ઉદય થતા સુર્ય જેવો અર્જુન પાતાળ પ્રદેશમા ગયો હતો, પાતાળમા અત્યંત સ્વરૂપવાન પવિત્ર વૃત્તિવાળી સાધવી નાગકન્યા સાથે પ્રેમ જોડાયાથી તે કન્યાને પેટ ગર્ભ રહ્યો; અને અર્જુન તો કેટલોક સુદંતે હસ્તિનાપુર આવતો રહ્યો. ત્યારબાદ વીસ વરસ વીત્યા પછી કૌરવ અને પાડવ વચે તુલુલ સંગ્રામ થવાનો આરભ થયો. તે વખતે નગારાં ઉપર ક્રુ'સ વાગવા માંડી. તે વખતે શ્રી કૃષ્ણ મહારાજ અર્જુનને રથ હાંકવા સારૂ જોડેલા છતાં પાચજન્મ શખનો નાદ કર્યો, એ વખતે રથ ઉપરની ધજા સાચવનાર હનમાનજીએ ગર્જના કરી હતી. તે સાંભળીને પાતાળમા ખળખળાટ થવા માંડ્યો. આમ થવાથી જે નાગકન્યાને પેટે અર્જુનથી પુત્ર થયો હતો તેનું નામ જમરૂવાહન હતું તેણે આ મહાત્મા ગુરૂની પાદુકાનું શેવન કરીને તપ આચર્યું હતું, અને મહાત્માએ તેના ઉપર કૃપાવાન થઈને પોતાના તપ જળનું પુન્ય સુકીને એક ધનુષ અને ત્રણ બાણ જમરૂવાહનને આપ્યાં હતાં. તે ત્રણ બાણથી આખી સૃષ્ટિમાં વિજય પ્રાપ્ત થાય તેવું હતું તે એવી રીતે કે એક બાણને ધનુશમાથી છાદી દે એટલે તે બાણ શત્રુનું મોત કયાં છે ! તેનું નિર્ણય કરીને પાછું આવે અને તે કાનમાં તમામ હકીકત કહી દે. મોત અંકાઈ ગયા પછી ખીચી બાણ છાદીને શત્રુને એવું મારે કે તે મર્ચુ પામ્યા શિવાય રહેજ નહી, એટલુંજ નહી પણ તે બાણ પાછું ભાથામા આવીને સમાઈ જાય, આ પ્રકારે વિજય ધનુષ્ય અને બાણ તે જમરૂવાહનને આ મહાત્માએ આપ્યું હતું તે ધનુષ બાણ લઈને ગુરૂને પગે લાગીને

બબડવારન પાતાળે ગયો હતો, જ્યારે ઉપર કદા
 પ્રમાણે પ્રસંગ આવ્યો ત્યારે બબડવાહને પોતાની
 સતી માતાને કહેવા લાગ્યો કે માણ ! આ યુદ્ધના
 ઉચ્છાહનો ડકો તથા શખ કોહોના તરફથી સંભળાય છે !
 માતાએ ઉત્તર આપ્યો કે દીકરા ! પૃથ્વી ઉપર હસ્તિનાપુર
 કૌરવ અને પાંડવ બન્નેનાં તુમુલ સથામ થવાની શરૂવાત
 થાય છે તેમા પાંડવમા અર્જુન નામનો મહા સમર્થ તારો
 પિતા થાય છે ભીમ, ધર્મ, નિકુલ અને સહદેવ એવા ચારે
 તારા કાકા થાય છે વળી અર્જુનની સાથે મિત્રાચારી રાખ
 નાર સાક્ષાત શ્રી કૃષ્ણ ભગવાન રથ હાકે છે તે પાંડવો
 કૌરવની સાથે યુદ્ધ કરવાને તૈયાર થયા છે અને તેથી કરીને
 યુદ્ધના ઉચ્છાહની દ્વિ સંભળાય છે માતાજીનું વચન સાંભ-
 લીને બબ્બવાહને કહ્યું કે માહારે જોવાની ઇચ્છા છે માટે
 હવે હું ત્યાં ગયા શિવાય રહેવાનો નથી માતૃશ્રીએ તેને
 પ્રસન્ન કર્યો કે તું તે યુદ્ધ જોઈને શુ કરવા ધારે છે ! તેના
 અત્યુત્તરમા બબ્બવાહને ઉત્તર આપ્યો કે તે બેમાથી જે
 હારશે તે તરફનો હું પક્ષ પકડીને યુદ્ધ કરીશ.-ત્યારે
 સતીએ ઉત્તર આપ્યો કે બેટા ! તારા પિતાની સાહા-
 યતાના શ્રી કૃષ્ણ ભગવાન છે તેથી પાંડવોની જીત થવાનો
 સંભવ છે અને કૌરવો હાયાં શિવાય નહિ રહે, ત્યારે
 બબડવાહને કહ્યું કે હું કૌરવનો પક્ષ લઈને દરેકતું મહોત
 શોધી કાઢીને નાશ કરીશ,-આ પ્રમાણે બબડવાહનના વચન
 સાંભળીને સતીને ઉચ્ચાટ થવા લાગ્યો, અને જેમા કૃષ્ણના
 અગમ્ય ચરિત્રથી બબડવાહન નાશ પામશે એવી તેણીને
 ધારતી લાગવાથી બબડવાહનને જતો વારવા મડ્યો પછુ
 છેવટે નહી માનતા ધનુશ બાણ લઈને થોડીકજ વારમા
 કૌરવ અને પાંડવોના યુદ્ધ સ્થળ આગળ એક જગોએ દુર
 જઈને ઉભો રહ્યો આ વખતે ત્રિકાળ જ્ઞાની શ્રી કૃષ્ણ
 ભગવાનને માલુમ થયું તે પોતે સજ્જ કરેલા સૈન્યમાથી
 આદ્યજીનો વેશ લેઈને જ્યાં બબડવાહન ઉભો હતો ત્યાં
 આવી પોહોઆ. છેક વૃદ્ધ સ્વરૂપ ધારણ કર્યું હતું અને
 આપ્યો ઉપર આઠો હાથ મુકીને બબડવાહનને તે આદ્ય-
 જીને જોઈને બબડવાહને આવકાર આપ્યો તેથી પ્રસન્ન થતો

આદ્ય બળદ્વાહનને કહેવા લાગ્યો કે હે ભાઈ! આ કોર-
 વમાં નામાંકિત દુયોધન રાજાને હું જોર છું. તે માદારો
 યજ્ઞમાન છે પણ આ વખતે મને એજ ઉચાટ થાય છે કે
 પાડવો તેઓને જીત્યા વિના રહેવાના નથી કારણ કે અર્જુ-
 નને સાહાયકારી શ્રી કૃષ્ણ ભગવાન છે તેથી મને મોટી
 ધારતી થાય છે કે કોણ જાણે આ વેળાએ ભાવીમા કેવો
 યોગ બન્યો હશે હરે પ્રભુ! મારો યજ્ઞમાન કોરવોનો
 અધિપતિ દુયોધન જીત મેળવે તો ઘણું સાર આ પ્રમાણે
 બોલતો અને નિશ્ચય સુકતો આદ્ય શ્રી પ્રસ્ન કરવા લાગ્યો
 કે હે ભાઈ તમે કોણ છો? અને કયાથી આવ્યા છો? તે
 ઉત્તરમા બળદ્વાહને તમામ હકીકત કહી દીધી જેમા
 જણાયું કે અર્જુનનો પુત્ર બળદ્વાહન છે, તે જાણીને આદ્યે
 પ્રસ્ન કર્યો કે ત્યારે તો તમે તમારા પીતાજીની પક્ષ ખેંચીને
 કોરવ સામા યુદ્ધ કરવાના હશે! બળદ્વાહને કહ્યું કે જે
 પક્ષ હારશે તે પક્ષ ભણી હું મદદ કરવા ઇચ્છુ છું અને
 એટલાજ માટે હું દુર જઈને ઉભો ઉભો તમાસો જોઉં છું
 આદ્યે કહ્યું કે પેલો શ્રીકૃષ્ણ કાળા રંગનો છે તે જ્યાં
 સુધી પાડવોમા છે ત્યાં સુધી કોરવોનો જય થવો ઘણુંજ
 સુસ્કેહ છે—તે સાબળી બળદ્વાહનને કહ્યું કે તે કૃષ્ણને
 હું એકજ બાણથી વીધી નાખુ એવો છું—આહારા શબ્દ
 સાબળી સાબાશી આપતો આદ્ય બોલ્યો કે હે ભાઈ તું
 એટલો બધો પરાક્રમી છે એવી મને શી રીતે ખાત્રી થાય;
 બળદ્વાહનને કહ્યું કે શું તમારે ખાત્રી કરવી છે! ત્યારે
 તો તમે મારી પાસે ઉભા રહો અને તમને એટલું તો નહીં
 કરી આપું કે તે શ્રીકૃષ્ણ ભગવાનનું મ્હોત આહી કાઢી
 નજરે બતાવું. એમ કહીને બળદ્વાહનને ધનુષ ચઢાવીને
 મ્હોત આહી કાઢવાનું બાણ છોડ્યું. આ વખતે શ્રી કૃષ્ણ
 પેલા બળદ્વાહનને ખબર પડે નહીં પેવી રીતનું વિરાટ
 સ્વરૂપ એવું તો કારણ કર્યું કે મસ્તક ચોદ અક્ષાડ લગી
 ઉંચું કર્યું અને જન સમ પાતાળ લગી પ્રસરાવીને ઉભા
 રહ્યા; પેલું છોડેલું બાણ સર્વ જગોએ ફરી વળ્યું પછી
 પાતાળમા પ્રવેશ કરીને છેક નીચાણમા જઈને શ્રીકૃષ્ણ ભ-
 ગવાનના પગના તળીયા ઉપર જ્યાં પદ્મ હતું તે પદ્મ ઉપર
 સિંદુરનો ચાંદો કરીને બળદ્વાહન પાસે આવીને બાથા

આમળ ખડું થઈ ગયું. અને કાનમાં જણાવી દીધું. પછી
 બળરવાહને પ્રસન્ન થઈને પેલા બ્રાહ્મણને ઉત્તર આપ્યો
 કે હે માહારાજ ! જો કુળને જમીન ઉપર પાડવો હોય
 તો તેના પગના નીચે પદ્મ ઉપર બાણ માફ તેટલીજ વાર
 છે, -આહાલું વચન સાંભળી બ્રાહ્મણ પ્રસન્ન થતો આસિ-
 વાંદ હાથે ચાલતો થયો. શ્રીકૃષ્ણ ભગવાનને પૂછું ભય
 પેશી ગયો, અને બણ્યું કે આ ચોદ્દો પાડવમાંના હરેકનો
 સહાર કયા વિના રહેવાનો નથી માટે એનું જ એવી રીતે
 યુક્તિથી કાટલુ ઘડવું કે ભયમાત્ર દુર થાય આ પ્રમાણે
 વિચાર કરીને અર્જુનને તમામ હકીકતથી શ્રીકૃષ્ણ પરમા-
 ત્માએ માહિત કર્યો, તેથી પાડવોમા અત્યંત ચિંતા પેડી,
 તે વખતે શ્રીકૃષ્ણ માહારાજે યુક્તિ બતાવી, અને તે યુક્તિ
 પસંદ કરીને શ્રીકૃષ્ણ અર્જુન એ બન્ને બળરવાહન પાસે
 ગયા; શ્રીકૃષ્ણે બળરવાહનને કહ્યું કે હે વીર પુરુષ ! આ
 તમારા પિતા અર્જુન તમને મળવા સારૂ આવ્યા છે એ-
 ટલુજ સાંભળતા બળરવાહન પિતાના ચરણ પ્રત્યે મસ્તક
 નમાવી ઉભો રહ્યો. પછી કહેવા લાગ્યો કે હે પિતાશ્રી !
 શેવકને શી આજ્ઞા છે તે આજ્ઞા હું પાળવા તૈયાર છું. તે
 વખતે અર્જુનને કહ્યું કે પુત્ર ! આ યુદ્ધમાં બંન્ને લક્ષણ
 પુરુષનું મસ્તક રણસ્થળ ઉપર જ્યારે સુક્રીયે ત્યારેજ અ-
 મારો વિજય થાય તેમછે તું મારો પુત્રછે અને પિતાની
 આજ્ઞા માનવીએ તારો ધર્મ છે તું સર્વ કરતા વિરશિરોમણી
 છે. તેથી હું તને જોઈને ઘણું પ્રસન્ન થાઉં છું પિતાની થએલી
 આજ્ઞા માથે ચઢાવીને કહેવા લાગ્યો કે હે પિતાશ્રી ! મને
 યુદ્ધ જોવાની ઇચ્છા હતી, તે ઇચ્છાનો આજે ભગ કયો પણ
 એટલી માગણી કરૂં છું કે માફ મસ્તક રણસ્થળના દળ
 ઉપર એવું ગોઠવો કે હું તમામ જોઈ થકુ -અર્જુનને કુળ
 ભગવાને તેમ કરવા હા પાડી પછી બળરવાહને ધનુષ
 અને ત્રણ બાણ હાથમાં પકડીને એવા કે કયા કે તે આ
 સ્થાનમાં આવીને પાછા પડયા પછી સી બળરવાહનનું
 મસ્તક કાપીને રણજગના મધ્ય ભાગમાં જે રથ'બ હોતો તે
 ઉપર ગોઠવું પછી યુદ્ધની શરૂવાત થઈ જેમાં કૌરવોના
 દળમાં નાશા નાશથવા લાગી અને ભગવાણ થયું. આ
 તમાસો જોઈને પેલા રણસ્થળ ઉપરનું મસ્તક ત્યાંથી જોઈ

તેા હૃદયું કે પાંડવોની છાતીમાં અચડાવા લાગ્યું. એને મસ્તકનો વજ્ર પ્રહાર લાગે તે જમીન ઉપર પડીને મર્જી પામે તેવા હબરો ચોદાઓનો ઘાણ કાઢી નાંખનારૂં માથું પાંડવના હજનો નાશ કરવા લાગ્યું આ તમાસો એધને તે મસ્તકની સ્તુતિ શ્રીકૃષ્ણ જગવાને ને અરજીને કરી ત્યારે તે શાન્ત થઈને જમીન ઉપર પડ્યું અને તેને વરદાન આપ્યું કે કળિયુગમાં કાકા બળીયા નામથી સરવે તાહર પુજન કરશે આ પ્રમાણે તે મસ્તકની વ્યવસ્થા કરી અને પાંડવોની ત્યાર પછી છૂત થઈ હે પ્રતાપરૂં ! આ ધનુષ બાણ બમરવાહનને સ્વાધીન કરેલું બમરવાહનને પોતાના ગુરૂ તરફ પોહોયતુ કરેલું છે આટલું કહીને વૃદ્ધ ચેલો બોલતો બધ થયો એટલામાં અદ્વૈતાનંદ માહારાજની સહજ સમાધી ઉતરી ગઈ અને જય રામ જય રામ નો ઘોષ થવા લાગ્યો. થોડીક વાર થઈ એટલે ગુરૂ માહારાજ સ્વસ્થ થઈને પ્રતાપરૂંને કહેવા લાગ્યા કે બચ્યા! ચહ ધનુષ બાણકા ઈતીહાસ હમારે શિષ્યસે તુઝકો માલુમ પડા હોગા અબ અર્ધ રાત્રી વ્યતિત હુઈ હે તુ નિશ્ચિતસે નિદ્રા લેના અઠિર પ્રાત કાળ થયો એટલે ગુરૂએ પ્રતાપરૂંને કહ્યું કે ચહ ધનુષ અઠિર તીન બાણ તુ તેરી પાસ રખ ઇસસે તેરા કાર્ય સફલ હોગા. તુ બ વન અપસરાઓકુ ઉસ્તાદ ચદ્ર જ્યોત વધદ હુવા હય. વોહ કળ્યાણરી નામકી માહા બા હુઈ મિદ્યા જાનનેવાલી કૃત્યાકે બાદુમે ફસાયા હય અઠિર ઉસકો જાનવર બનાકે રખ દીયા હયે ઇસલિયે તુ ચહ ધનુષમે ઇલકા મહોત આક કર હુસરે બાણસે પ્રાણ લેના. છસ બખત વોહ કૃત્યા પવંત સમાન રૂપ ધારન કરનેવાલી જમીન પર ગીરેગી, ઓર પ્રાણ ત્યાગ કરેગી ઉસ બખત અત્ય ત ભય કર દેખાવ ચારૂ તરફસે દીખા બયગા. અઠિર ઉસ કૃત્યાકે મણૂં પીઝે વોહ ચદ્રજો ઉસ્તાદ પ્રગટ હોયગા અઠિર વોહ તેરા બડા ઉપકાર માનેગા. અઠિર ઇસકે લીયે તેરા સબ કાર્ય સફલ હોગા.

આ પ્રમાણે કહીને માહાત્માએ તે પ્રતાપરૂંને ધનુષ અને ત્રણે બાણ આપ્યા. અને વિશેષમાં તે કૃત્યા તરફ જવાનો સુગમ અને દુર્ગમ રસ્તો એવો બતાવ્યો કે બપોરની વખત સાથ એટલે તે તરફ જઈ પોહોચે. આ પ્રમાણે તમામ માહીતી મેળવીને

પ્રતાપરૂદ્ર માહાત્માના ચરણ કમળમાં મસ્તક નમાવીને ત્યાંથી આગળ ચાલ્યા જેમ જેમ આગળ જતા ગયા તેમ તેમ મોટા મોટા ડુંગરાઓની ઉચાકનો ભાગ જોવામાં આવ્યો જેમા કેટ લોક ભાગ નીચાણ અને ઉચાણના સેકડો ભયંકર વિલામ નજરે પડયા. યદ્યપિ પેલા માહાત્માએ જે રસ્તો અને દીશા જણાવી હતી તેજ દીશાનું ધોરણ પકડીને નિર્ભય થતો પ્રતાપરૂદ્રે ચાલવાનેજ શરૂવાત કરી; અને પોતાના મનમા સમર્થ શુરના દર્શન માટે આનંદ પામતો અનેક વિચાર કરવા લાગ્યો; જેમા તે મહાત્મા કૌરવ અને પાંડવની વખતના લાખા આયુર્બળવાળા અને કૃષ્ણ પરમાત્માનું મહોત નિર્ણય કરે તેવું ધનુષ પોતાના તપ બળથી બતાવનારા જાણીને તેવા પવિત્ર હિતચિતક મહાયોગીરાજના દર્શણ પામેલો પોતાને ધન્યવાદ આપવા લાગ્યો વળિ સમતરશી સાધુત્વના લક્ષણને વારવાર બલિહારી આપવા લાગ્યો આ વખતે પ્રાતકાળની આઠ ઘટિકા વીતેલ હતી, મઠ મઠ પવનની લહર આવતી હતી, વળિ અનેક પક્ષયો રંગ ઊંચી વહેતી નદીના બન્યો તટ ઉપર અત્યંત ઘટ વૃક્ષ ઘટામા દરેક હર જતો ઉર બેશીને મધુર નાદ કરી રહેલા હતા, સુગંધી ખીલેલા પુષ્પથી સ્પર્શાઈને આવતો પવન મગજને તર કરી નાખતો હતો આવી કુદરતિ રચના જોતો જોતો અને આનંદ પામતો પામતો તથા શુર તરફથી અમુલ્ય મઠનું મલ્યાને લીધે ઉમંગથી પ્રપ્રુહિત થતો પ્રતાપરૂદ્ર વેગથી ચાલતો હતો, એમ કરત નદીના કીનારા ઉપર છેક નિચાણુમા આવી પોહાવ્યો તે વખતે જ્યારે તેણે નજર કરી ત્યારે જાણે લેદાઈ ગળેલી જમીનમા છેક પાતાળમા ઉતરી પડ્યો હોય તેવું તેને લાગ્યું એટલે ત્યાંથી ડુંગરાઓની ઉચાઈ એટલી તો બધી માલુમ પડી કે મસ્તક ઉપર સુકેલો પાઘ પણ બરી ગયા વીના રહે નહી નદી ઉપરની વનકડી એટલી બધી જુથવાળી હતી કે તેમા સુર્યને પ્રકાશ જણાતો હતો પથ્થરને લેદીને નદીનું નીર પુર જોશથી વહેતું હતું તેથી પાણીની ઢની મયકર સભળાતી હતી આવી જગાએ કેની મગદુર હોય કે મનુષ્ય જાત એક ઘટિકા પણ વિશ્રાંતિ લઈ શકે ! કેમકે હિસક પ્રાણીનો જથ્થો આવી વિકટ જગામાં અને જળાશય ઉપર

ગુફામાં હોય તેની કંઈજ નવાઈ ન હોય; તેવી જગ્યામાં નહીંના તટ ઉપર પ્રતાપદ્રુદ્ર આવી પોહોચ્યો અને જળમાં થઈને સાંભેના તટ ઉપર જવાને માટે કપડાં ઉંચા કરવાને લાગ્યો. આ વખતે સેજસાજ તેની નજર એક સદેત પથ્થર તરફ ગઈ, તે પથ્થર આરસપાહાણનો એ ચાર માણસો બેસી ચક્રે તેવો પહોળો અને સ્વચ્છ હતો, તે પથ્થર ઉપર જરીયાબ કપડાનો રૂમાલ માલુમ પડ્યો. તે જોઈને શંકા યુક્ત થતો તે રૂમાલ પાસે ગયો ત્યારે તે રૂમાલમાં કાંઈક પઢાઈ હોય એમ માલુમ પડ્યું, પ્રતાપદ્રુ તે રૂમાલને લઈને તેમાં જે કંઈ બાંધેલું હતું તે છોડીને તપાસ્યું ત્યારે તેમાંથી એક સુવર્ણની દાબડી નજરે પડી તે દાબડીને ખુલ્લી કરતા તેમાં પોતાની છબી માલુમ પડી, અને તે છબી જોડે વસંતકોકિલાની પણ છબી હતી, આ વખતે આ છબિયો અને દાબડી જોઈને પ્રતાપદ્રુ છેક અધિરો બની ગયો તે સાથે રૂમાલના એક ખુણા તરફ જોવામાં આવ્યું ત્યારે તે રૂમાલ ઉપર વસંતકોકિલા એવું નામ લખેલું હતું, -આ સંઘળું જોઈને પ્રતાપદ્રુ ઘણું વિસ્મય પામ્યો, એક તરફ કામના પુણ્ય થવાની આશાની ઉમેદવારીમાં જ્યારે ગુફાની સહાયતાથી આનંદ વ્યાપ્યો હતો ત્યારે અત્યારે બીજી તરફ અનાયાસ આ ચમત્કરીક રીતનો દેખાવ જોઈને અનેક નક વિતર્કના ભ્રમણ ચક્રો બળ હૃદયમાં વધવા માંડ્યું અને તે સાથે ચિંતા વધવા માંડી, અર્થાત, વસંતકોકિલાની પાસેજ નિરંતર મારી છમિ રહ્યા કરે છે તે છબી આ ધવલ શિલાતળ ઉપર શી રીતે આવી હશે ! જેમાં છેવટે પ્રતાપદ્રુના હૃદયમાં એજ નિશ્ચય થયો કે વસંતકોકિલાને કોઈ રાક્ષસ ઉપાડી ગયો હોવો જોઈએ, વળી આ સરિતા પાસે શિલાતળ ઉપર થોડીકતાર વિશ્રાંતી કરી હશે; કે જેમાં આ રૂમાલની પુટકી બુલંથી -હી ગએલો હોવી જોઈએ અરે હાય ! એક સકટ તો હજી દુર થયું નથી તેની સાથે બીજી સકટ આવી પડ્યું છે, અહાહા ! તે સાધવીનો મારા પ્રત્યે નિખાલસ પ્રેમ એવો તો અવર્ણનિય છે કે તેના માટે અત્યારે મળેલો દખલો કહી આપે છે, માફ કર્શણ કરીનેજ નિરાશવૃત્તિમાં રહેલી અસ જળ લેતી હશે ! મારા વિના જળ વિનાની માછલો જેવી

તેણીની સ્થિતિ રહેતીજ હશે; તેવી ઉપકારને માનનારી શુર યવતિ એકઠો સ્ત્રીઓમાં તે એક છતાં આહવા વિકટ વેરાનમાં શીરીતે આવી હશે ! અરે પ્રભુ ! માહારી કદપના કાંઈજ પોહોથી થકતી નથી હે નાથ ! તે અબળા માહારૂ નામ સ્મણું નીરંતર કરનારી સાથે તું મેળવીશ તો હું તાહારો ઉપકાર કદી પણ ભુલવાનો નથી એટલું યોલતા યોલતાં પ્રતાપરૂની છાતી રૂમાલ અને દાખડી જોઈને ભરાઈ આવી, વજની ગદાનો પ્રહાર થતા પણ છાતીના કપાટ તુટે નહિ તેવો પ્રતાપરૂ અત્યારે વસંતકેકિલાતું સ્મણું થવાથી બાળકની માફક રોવા લાગ્યો આ વખતે ભય કર અરણ્યે વધારે ભય કરતાતું સ્વરૂપ બતાવ્યું પણ આહાવી જગોમાં બેસી રહેવાતું કાંઈજ સાર્થક નથી એમ સમજીને પ્રતાપરૂ નદી ઉતરવા લાગ્યો, હુ ગર ઉપર ચઢવાનો એક દડીયો માર્ગ જણાયાથી તે રસ્તે ચાલવા લાગ્યો છેક ઉપરના ભાગમાં આવી પોપોચ્યો એટલે અત્યંત વનકટી જગલ જોવામાં આવ્યું. તેવ કટીણ રસ્તાને કાપતો કાપતો વિચારના વમળમાં ગુથાયલો વાર વાર ચારે તરફ નજર કરતો અને વસંતકેકિલા કયા હશે ! તેવી વૃત્તિ ધરાવતો પ્રતાપરૂ ચાલવા લાગ્યો, જેમ બને તેમ ઉતાવળ કરતો તે સુસાફરે સરાસરી દસ કોસ જમીન કાપી હતી ન્યારે તેણે સગસરી અર્ધ કોસ દુર એક ઉચી ટેકરી ઉપર ભળ્ય મહેલ જોયો તે મહેલ એટલો તો ઉચો હતો કે મેદાન હોય તો ઘાચ અને છ કોસથી લખલખિત માલુમ પડતો હતો પણ વૃક્ષના જથ્થાથી ન જણાતા અર્ધ કોસ છેટેથી પ્રતાપરૂ તે મહેલ જોયો, તે વખતે તે મહેલની ઉચી અગાશી ઉપર કૃષ્ણાબરી નામની માહા જાડવાળી કૃત્યા બેઠી હતી. તેની નજરમાં અર્ધ કોસથી આવનો સુસાફર જણાયાથી તે વિકાળ સ્વરૂપ ધારણ કરીને પ્રતાપરૂના સાહામે આવવાને નીકળી ચુકી-અને બાણે કેંઈ ભય કર ટેકરો આવતો હોય તેવા વિસ્તાર યુક્ત દેહવાળી જણાઈ, જેને વિહારણ કરવાની જરૂર છે અને તે વિહારણ થવાથીજ પ્રતાપરૂનું કાર્ય થવાનું છે એજ રાક્ષસી વિકાળ સ્વરૂપ ધારણ કરીને પ્રતાપરૂની પાસે આવીને ઉભી હતી.

અપૂર્વમંથ! મ્હોટામાં મ્હોટો સમગ્રમાણુ સામીમાં અમંથ

રતિશાસ્ત્ર કીંવ! કોડશાસ્ત્ર

(સાંસારિક ગુપ્તજ્ઞાન વિષયક સચિત્ર મંથ.)

આમાં રતિશાસ્ત્રનું મહાત્મ્ય સ્ત્રીજાતિ ભેદ પડિની, સખણી, ચિત્રીણી, હરિતીનીનાં લક્ષણો અને તેમના મનહર ચિત્રો, પુરુષજાતિ, જીવી કે મૃગ જાતિના શશકજાતિના, અશ્વજાતિના અને ત્રપજાતિના સ્ત્રીપુરુષનાં સામાદ્રક લક્ષણ, પુરુષપ્રકૃતિ જાણવતું સાધન સ્ત્રીજાતિની અવસ્થા ભેદ, ચાર જાતિના પુરુષોને યોગ્યનારી નિર્ણય વિવિધ જાતના સ્ત્રી પુરુષાથી થતાં સતાનોનાં યુષ્ઠાવયુષ્ઠ કુમારી-વિવરણ, રૂપવર્ણન અને તેનું રૂપાકર્ષણ, રજોદર્શન મામકર્ષણ, રજોદર્શનનું નક્ષત્ર રૂપ રૂપમતી સુ-રીનું કર્તવ્ય, લાવણ્ય કીંવા સોદર્પરૂપ મહીમા, રતિ તથા પુરુષ કામવાસ, મૈથુન દોષ વર્ણન, રતિપ્રકાર, આમન સહવાસ ગર્ભાધાન, રજોદર્શનના આરભથી ૧૬ દિવસ સુધીનું જ્ઞાત્રી મકર્ષણ, ઇન્દ્રિય રૂપ પુત્ર-પુત્રી પ્રાપ્ત કરવાનો ઉપાય, રૂપાકર્ષણ મહાત્મ્ય ગર્ભમાં પ્રતી દોષ તો તેના લક્ષણો, ગર્ભવર્ણન અને સગર્ભા સુદરીનું કર્તવ્ય, ગર્ભનો અદ્વિજીત ભેદ અને ગર્ભાવસ્થામાં તેની સ્થિતિ ના ત્રિક્ષિ, માતૃપિતાના આચાર-વિચારની ગતિ વસ્થામાં અસર માળાપ કા ! હોવા છતાં સફેદ બાળક કેવી રીતે ઉત્પન્ન કરી શકે ? ગર્ભ રૂપ અને ગર્ભપાત, પ્રસવકાળ, બાલ્યાવસ્થા, નાળ, પ્રસવ થવા પછી સ્નાનની વ્યવસ્થા, બાળકનો પોષાક, રતનપાન, ઇન્દ્રિય યુગાવસ્થા હસ્તદોષ કિંવા હસ્ત મૈથુન, અતિ વિહાર, વીર્યજ્વાલ, ચત્ર સ્વપ્નમાં શક્તિ વીર્યજ્વાલ પ્રમેહ વાતથી અથવા વાયુથી થતારા પ્રમેહ, વધેદા અથવા વાંઝીયાપણ, ઉપદશ અથવા ચાંદી, ઉપદશને લીધે થતાં હાડકાનાં દરેક બદ, મુત્રરોગ, બહુ મુત્ર, મધુ પ્રમેહ, અતરંગ, નપુષ્કલત્વ પુરુષના ઉત્પાત અવયવ, ઝડપજાવમાં ઉત્પન્ન થતાં અડચણો યુગાવતું અટકી જવું, ધાતુક્ષય ગર્ભસ્થાનનું ખસી પડવું હિસ્ટીરીયા અથવા ચિત્તભ્રમ, સ્ત્રીના ઉત્પત્તિ અવયવ, મુત્રગાંક, નપુષ્કલ અને તેની જુદી જાતો અને ઉપાય, વીર્યસ્તંભનના ઉપાય, વિગેરે વિગેરે લક્ષી બાનનોતો આમાં સપૂર્ણ સમાસ હોવાથી બધું ઉપયોગી છે છેવટે કામસંજવતી અર્થાત પડીન કામનાથ (કાકા)નું જીવનચરિત્ર આપવામાં આવેલું છે આ પુસ્તકની શૈલિ વખતમાં પ્રથમ આજિત ખલાસ થવાથી આ તેનો બીજો આજિત ખહાર પાડવામાં આવી છે, અને તેની પણ સખ્યામધ નકલો ખરી ગઈ પાકે પુરૂં ગલેજ કાળ કિમત કા ૩૮ પોસ્ટેજ ૪ આના

મળવાનું કેકાણું મહાદેવ રામચંદ્ર જાગુષ્ટે.

ત્રણ દરવાજા—અમદાવાદ.

